

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

En beskrivning av ungdomars villkor

UNGDOMSSTYRELSENS
2012:2
SKRIFTER

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

UNG I DAG 2012

En beskrivning av ungdomars villkor

Förord

Ungdomstiden är en period då mycket händer i livet. De villkor som unga växer upp under lämnar avtryck som de bär med sig under hela livet. Ungdomsstyrelsen har i uppdrag att följa upp den nationella ungdomspolitiken. En del i uppdraget är att sammanställa indikatorer på ungas levnadsvillkor.

Ung i dag 2012 är Ungdomsstyrelsens sjunde uppföljning, sammanställning och sektorsövergripande analys av indikatorer. Dessa indikatorer är framtagna av olika myndigheter som har uppdrag inom ungdomspolitiken.

Rapporten har sammanställts inom enheten för nationell och kommunal ungdomspolitik av utredarna Anna Westin, Per-Erik Jalava och Idah Klint i samverkan med Tiina Ekman och enhetschef Maria Nyman. Ungdomsstyrelsen tackar de myndigheter som har deltagit i 2012 års uppföljning.

Per Nilsson
generaldirektör, Ungdomsstyrelsen

Innehåll

Sammanfattning	13
Kapitel 1 Inledning	19
Kapitel 2 Utbildning och lärande.....	26
Kapitel 3 Hälsa och utsatthet	49
Kapitel 4 Inflytande och representation.....	116
Kapitel 5 Arbete och försörjning	145
Kapitel 6 Kultur och fritid	216
Kapitel 7 Reflektioner	231
Kapitel 8 Avslutande diskussion	285
Kapitel 9 Myndigheternas insatser	293
Bilaga	331

Utbildning och lärande

Tema	Nr	Indikator	Variabler	Relation		Tendens	Uppgiftslämnare	Politikområde
				Tjejer	Killar			
Behörighet och måluppfyllelse (Sidan 28)	1	Elever som uppnår målen för årskurs 9, 2010/11.				Ingen förändring sedan 2006/07.	Skolverket	Utbildningspolitik
	2	Behörighet till gymnasieskolan, 2010/11.				Inför hösten 2011 infördes nya behörighetskrav till gymnasieskolan vilket försvårar jämförelser. Utvecklingen pekar dock i negativ riktning sedan 2006/07.		
	3	Behörighet till högskolestudier, 2010/11.				Jämförelse över tid är inte möjlig eftersom behörighetsreglerna har ändrats.		
	4	Svenska, kunskapsläge i årskurs 9, 2011.				Nivån är relativt konstant sedan 2007.		
	5	Matematik, kunskapsläge i årskurs 9, 2011.				Negativ utveckling sedan 2007		
	6	Svenska som andraspråk, kunskapsläge i årskurs 9, 2011.				Nivån är relativt konstant sedan 2007.		
	7	Engelska, kunskapsläge i årskurs 9, 2011.				Nivån är relativt konstant sedan 2007.		
Utbildningsnivå och högskolestudier (Sidan 36)	8	Lägst treårig gymnasieutbildning, 2010.				Nivån är relativt konstant sedan 2006.	Högskoleverket	Utbildningspolitik
	9	Börjat på högskola inom tre år efter gymnasiet, 2007/08.				Svag positiv utveckling sedan 2003/04.		
	10	Unga i grundutbildning vid universitet/högskola 2010.				Positiv utveckling sedan 1990.		
	11	Andel unga som påbörjat högskolestudier vid 21 och 24 års ålder, 2010.				Ökning av andel som påbörjat högskolestudier vid 21 års ålder, men svag minskning av de som påbörjat högskolestudier vid 24 års ålder sedan 2007.		
Utbildningskvalitet (Sidan 45)	12	Lärartäthet och andel behöriga lärare i gymnasiet, 2010/11.				Nivån är relativt konstant sedan 2006/07.	Skolverket	Utbildningspolitik
Vuxenutbildning (Sidan 46)	13	Tillgång till vuxenutbildning samt sfi, 2010.				Nivån är relativt konstant sedan 2007/08.		
Modersmålsundervisning (Sidan 47)	14	Deltar i modersmålsundervisning i grundskolan, 2010/11.				Nivån är relativt konstant sedan 2006/07.		

Kön	Funktionsnedsättning						
Bakgrund	Sexuell läggning	Tjejers situation bättre än killars	Killar situation bättre än tjejers	Ingen eller liten skillnad mellan tjejer och killar	Positiv tendens	Oförändrad tendens	Negativ tendens
Region	Äldre jämförelsegrupp						
Socioekonomi							

Hälsa och utsatthet

Tema	Nr	Indikator	Variabler	Relation		Tendens	Uppgiftslämnare	Politikområde
				Tjejer	Killar			
Förhållanden i skolan (Sidan 52)	15	Arbete mot mobbing och kränkande behandling, 2009.						Skolverket Utbildningspolitik
	16	Elever som mobbas och trakasseras av andra elever, 2009.						
	17	Elever som känner sig mobbade eller trakasserade av sina lärare, 2009.						
	18	Elever som anser att lärarna behandlar tjejer och killar rättvist, 2009.						
	19	Elever som känner sig trygga i skolan, 2009.						
Brott (Sidan 59)	20	Dödligt våld, 2010.					Brottsförebyggande rådet	Rättsväsendet
	21	Vård på sjukhus på grund av våldsrelaterade skador, 2010.					Socialstyrelsen	Hälsa- och sjukvårdspolitik
	22	Niondeklassares utsatthet för brott, 2008.						Brottsförebyggande rådet Rättsväsendet
	23	16–24-åringars utsatthet för brott, 2010.						
	24	Deltagande i brott, 2010.						
Folkhälsa (Sidan 73)	25	Andel unga som uppger att de blivit kränkta, 2011.						Statens folkhälsainstitut Folkhälsopolitik
	26	Andel med stillasittande fritid, 2011.						
	27	Andel med övervikt, 2011.						
	28	Andel med fetma, 2011.						
	29	Andel som röker dagligen, 2011.						
	30	Andel som snusar dagligen, 2011.						
	31	Andel med riskabel alkoholkonsumtion, 2011.						
	32	Andel i gymnasiet år 2 som uppger att de använder narkotika, 2011.						
	33	Andel som uppger riskabelt spelande, 2011.						

Arbete och försörjning

Tema	Nr	Indikator	Variabler	Relation		Tendens	Uppgiftslämnare	Politikområde
				Tjejer	Killar			
Arbete och försörjning (Sidan 148)	59	Antal som betalat inkomstskatt, 2010.						
	60	Antal med pensionsgrundande inkomster och betald kommunalskatt, 2010.					Skatteverket	Skattepolitik
	61	Studiemedelsbudget, 2011.					Centrala studie-stödsnämnden	Utbildningspolitik
	62	Ekonomiskt bistånd, 2010.					Socialstyrelsen	Socialpolitik
	63	Ersättning för nedsatt arbetsförmåga, 2011.					Försäkringskassan	
	64	Ekonomisk standard bland unga med och utan barn, 2011.						
	65	Inkomna ansökningar om betalningsföreläggande, 2011.					Kronofogde-myndigheten	Skattepolitik
	66	Antal med skulder som är föremål för indrivning hos Kronofogdemyndigheten, 2011.						
	67	Ansökan om och verkställande av vräkning, 2011.						
Arbetslöshet och åtgärder (Sidan 182)	68	Antal i arbetslöshet, deltidsarbetslöshet, timanställning och program, 2011.					Arbetsförmedlingen	Arbetsmarknads-politik
	69	Antal långtidsarbetslösa, 2011.						
	70	Mediantid i arbetslöshet, 2011.						
	71	Långtidsinskrivna arbetslösa, 2011.						
	72	Andel i arbete eller utbildning efter arbetsmarknadspolitiskt program, 2011.						
Företagande (Sidan 190)	73	Andel företagare, 2008.					Tillväxtverket	Näringspolitik
	74	Nystartade företag, 2010.					Tillväxtsanalys	
	75	Syn på företagande, 2009.					Tillväxtverket	
	76	Andel som genom skolan fått en uppfattning om och uppmuntrats att driva företag, 2008.						
	77	Andel som känner till vad som krävs/skulle klara av att starta företag, 2008.						

Tema	Nr	Indikator	Variabler	Relation		Tendens	Uppgiftslämnare	Politikområde
				Tjejer	Killar			
Boende (Sidan 200)	78	Unga kvarboende i föräldrahemmet, 2009-2010.					Boverket	Bostadspolitik
	79	Andel med förstahandskontrakt, 2010.						
	80	Ungas boendeutgifter, 2010.						
	81	Kommuner med brist på bostäder för unga, 2012.						
	82	Ungas boende efter boendeform, 2010.						

Køn	Funktionsnedsättning						
Bakgrund	Sexuell läggning	Tjejers situation bättre än killars	Killars situation bättre än tjejers	Ingen eller liten skillnad mellan tjejer och killar	Positiv tendens	Oförändrad tendens	Negativ tendens
Region	Äldre jämförelsegrupp						
Socioekonomi							

Kultur och fritid

Tema	Nr	Indikator	Variabler	Relation		Tendens	Uppgiftslämnare	Politikområde
				Tjejer	Killar			
Föreningsliv (Sidan 218)	83	Deltagande i folkrörelser och föreningar, 2008/09.				Deltagande i föreningsmöten har sjunkit markant sedan 1994/95.	Ungdomsstyrelsen	Politik för det civila samhället
Idrottsutövare (Sidan 220)	84	Andel motionsutövare, 2011.				Nivån relativt konstant sedan 2000.	Riksidrottsförbundet	Idrottspolitik
	85	Andel som tränar eller tävlar i idrott, 2011.				Positiv utveckling bland 7–14-åringar, negativ bland 15–29-åringar sedan 2000.		
Kulturvanor (Sidan 222)	86	Besöks- och läsvanor, 2006/07.				Negativ utveckling sedan 1982/83 förutom för besök på konstmuseum, konstutställning och konsert.	Kulturrådet	Kulturpolitik
	87	Eget kulturutövande, 2006/07.				Samtliga former av utövande har minskat sedan 1982/83.		

Kvinna	Funktionsnedsättning						
Bakgrund	Sexuell läggning	Tjejers situation bättre än killars	Killars situation bättre än tjejers	Ingen eller liten skillnad mellan tjejer och killar	Positiv tendens	Oförändrad tendens	Negativ tendens
Region	Äldre jämförelsegrupp						
Socioekonomi							

Sammanfattning

Regeringen har gett Ungdomsstyrelsen i uppdrag att belysa utvecklingen av ungas levnadsvillkor genom att sammanställa olika myndigheters uppföljning av indikatorer. Detta är en sammanfattning av de redovisade indikatorerna. De årtal som uppges är de senaste uppdaterade siffrorna för respektive indikator. Ungdomspolitikens huvudsakliga målgrupp är unga i åldern 13–25 år. Rapporten utgår från ungdomspolitikens fem huvudområden: utbildning och lärande, hälsa och utsatthet, inflytande och representation, arbete och försörjning samt kultur och fritid och består av totalt 87 indikatorer.

Utbildning och lärande

Det är 14 indikatorer som belyser området utbildning och lärande. År 2010/11 nådde 81,7 procent av eleverna i årskurs 9 målen i minst 16 ämnen. Andelen var högre bland tjejer och elever med svensk bakgrund. Andelen som når målen ligger på ungefär samma nivå som 2006/07. Det var 87,7 procent av eleverna i årskurs 9 som var behöriga till ett yrkesprogram på gymnasieskolan. Andelen var högre bland tjejer, elever med svensk bakgrund och de med föräldrar som har en eftergymnasial utbildning. År 2011 infördes nya behörighetskrav till gymnasieskolan. Detta försvårar jämförelser bakåt i tiden, men utvecklingen verkar peka i negativ riktning. Av eleverna med slutbetyg från gymnasieskolan var 87,1 procent behöriga till högskolestudier. Andelen var högre bland tjejer och elever med svensk bakgrund. Behörighetsreglerna har ändrats, vilket försvårar jämförelser över tid.

Bland de redovisade indikatorerna som handlar om kunskapsläget i olika ämnen syns en negativ trend för andelen godkända i ämnesprovet i matematik. Utvecklingen av andelen elever med lägst betyget godkänt i de nationella ämnesproven svenska som andraspråk, engelska och svenska ger en blandad bild, men den negativa trenden verkar ha avstannat. Generellt är andelen godkända högre bland tjejer förutom i matematik där andelen godkända killar är något högre.

År 2010 hade 78,1 procent av 20–25-åringarna lägst treårig gymnasieutbildning. Andelen tjejer var högre än andelen killar. Från 2006 har andelen med lägst treårig gymnasieutbildning legat på i stort sett samma nivå.

Läsåret 2007/08 gick 43,6 procent av dem som avslutat sin gymnasieutbildning över till högskolan inom tre år efter gymnasiet. Andelen som började på högskolan var högst bland tjejer och bland unga med utländsk bakgrund. Jämfört med läsåret 2003/04 har andelen ökat.

Andelen behöriga lärare var 73,0 procent och antalet lärare per 100 elever var 8,1 läsåret 2010/11. Dessa andelar har varit stabila de senaste åren. Antalet kommuner som erbjuder grundläggande, gymnasial respektive påbyggnadsutbildning inom komvux var 250, 264 respektive 57 kalenderåret 2010. Särvox erbjöds i 214 och sfi erbjöds i 260 kommuner. Sedan 2007/08 har antalet kommuner som erbjuder kommunal vuxenutbildning och sfi varit relativt konstant. Läsåret 2010/11 deltog 55 procent av de berättigade i modersmålsundervisning. Andelen tjejer som deltog var större än andelen killar.

Hälsa och utsatthet

Detta område består av 32 indikatorer. Omkring 78 procent av eleverna i högstadiet och gymnasiet angav 2009 att deras skola gör mycket för att förhindra mobbning och kränkande behandling. Det var omkring 4 procent av eleverna som angav att de mobbats eller trakasserats av andra elever och 3 procent som angav att de mobbats eller trakasserats av sina lärare. Omkring 82 procent ansåg att lärarna behandlar tjejer och killar rättvist och cirka 95 procent av eleverna kände sig alltid eller oftast trygga i skolan. Andelarna har legat relativt konstant under de senaste mätningarna.

Under 2010 bedömdes 17 personer i åldern 10–24 år ha avlidit efter avsiktligt våld. Det är en ökning jämfört med närmast föregående år, men innebär inte någon avvikelse sett till hela perioden 1997–2010. Killar är utsatta i större utsträckning än tjejer. Under perioden 2007–2010 har andelen som vårdas inlagda på sjukhus för våldsrelaterade skador minskat bland unga. Killar sjukhusvårdas i större utsträckning för den här typen av skador än vad tjejer gör.

År 2008 angav 30 procent av niondeklassarna att de upplevt sig utsatta för stöld, 12 procent för hot, 24 procent för lindrigare våld och 6 procent för grövre våld. Utsattheten för våld var högre bland niondeklassare med utländsk bakgrund än bland de med svensk bakgrund. Av 16-19 åringarna angav 4,6 procent att de hade utsatts för misshandel 2010 vilket är en minskning sedan 2005. Utsattheten för brott är högre för killar än för tjejer.

År 2010 lagfördes sammantaget drygt 46 000 personer i åldern 15–24 år. Antalet lagförda unga per 1 000 var 2010 fortfarande färre än i slutet av 1990-talet.

År 2011 angav 35 procent av tjejerna och 24 procent av killarna i åldern 16–24 år att de hade blivit kränkta. I samma åldersgrupp angav 10 procent av tjejerna och 12 procent av killarna att de hade en stillasittande fritid. Andelen har varit stabil över tid.

Övervikten ökar bland unga. Var fjärde ung man och var femte ung kvinna uppgår övervikt eller fetma, för båda grupperna har det skett en stadig ökning de senaste åren.

Ungdomar med funktionsnedsättningar har sämre levnadsvillkor än andra utan funktionsnedsättningar, vilket medför hälsorisker. Detsamma gäller unga homo- och bisexuella i jämförelse med heterosexuella.

Psykosomatiska symptom som huvudvärk, ont i magen samt nedstämdhet är dubbelt så vanliga bland tjejer som bland killar 2010. Bland tjejer i åldern 16–24 år angav 31 procent att de regelbundet har besvär av ångslan, oro eller ångest, bland killarna var andelen 13 procent. Nivåerna har varit relativt stabila i de senaste mätningarna.

Sjukhusvård till följd av självmordsförsök och alkoholkonsumtion har minskat något bland unga det senaste året. Vård för självmordsförsök är dubbelt så vanligt bland tjejer som bland killar, medan vård för narkotikamissbruk är vanligare bland killar än bland tjejer. Från andra halvan av 1990-talet fram till 2007 ökade andelen unga som slutenvårdats till följd av självmordsförsök. Därefter har andelen vårdade minskat, men det är ännu för tidigt att prata om en positiv trend. Vart fjärde dödsfall i åldersgruppen 15–19 år och vart tredje dödsfall i åldersgruppen 20–24 år orsakades av självmord 2010. Självmord är vanligare bland killar än bland tjejer. En större andel tjejer än killar fick antidepressiva medel på recept 2011 och utvecklingen är negativ.

Andelen 13–17-åringar som någon gång varit placerade i vård utom hemmet var 3 procent och andelen har ökat stadigt mellan 2004 och 2010.

Aborterna minskar bland unga kvinnor mellan 2007-2010 medan antalet klamydiainfektioner har legat på ungefär samma nivå de senaste tre åren. I åldern 15–24 år är klamydia nästan dubbelt så vanligt bland tjejer som bland killar, knappt 3 procent av tjejerna smittas jämfört med omkring 1,5 procent av killarna.

I stort sett samtliga 16–19-åringar går regelbundet till tandläkaren, medan ungefär 15 procent av de i åldern 20–24 år inte hade besökt tandläkaren de två senaste åren vid 2010 års undersökning. I socioekonomiskt svaga grupper, bland personer med utländsk bakgrund och i storstadsområdena är tandhälsan sämre än i övriga befolkningen.

Antalet anmälda arbetssjukdomar bland unga minskade stadigt mellan 2003 och 2009, men en viss uppgång har skett därefter och då framförallt bland tjejer. Tjejer har en högre andel anmälda arbetssjukdomar. Den tidigare trenden av stadigt minskande antal anmälda arbetsolyckor med sjukfrånvaro som följd bland unga har avbrutits. Andelen anmälda arbetsolyckor med sjukfrånvaro är högre bland killar än bland tjejer.

Åren 2009–2010 hade 96 procent av ungdomarna i åldern 13–18 år eget rum. Ungdomar med svensk bakgrund har eget rum i betydligt större utsträckning än ungdomar med utländsk bakgrund. Andelen unga som trivdes i sitt bostadsområde var 61 procent bland 16–19-åringarna och 56 procent bland 20–25-åringarna vid mätningar 2006–2007. Killar trivdes i större utsträckning bättre än tjejer och unga med svensk bakgrund trivdes i större utsträckning bättre än de med utländsk bakgrund.

Andelen 16–19-åringar som angav att de inte kunde sova ostört på grund av yttre störningar var 17 procent bland tjejerna och 8 procent bland killarna. Andelen 20–25-åringar som angav att de inte kunde sova ostört var 23 procent bland tjejerna och 10 procent bland killarna. Skillnaderna är stora mellan unga med svensk bakgrund och unga med utländsk bakgrund.

Inflytande och representation

Detta område innehåller 12 olika indikatorer. Valdeltagandet bland förstagångsväljare i åldern 18–21 år i riksdagsvalet 2010 var 79 procent, vilket var en ökning med 3 procentenheter jämfört med i riksdagsvalet 2006. Andelen tjejer som röstade var större än andelen killar vid samtliga val. Valet 2010 innebar en kraftig ökning av både nominerade och invalda 18–25-åringar jämfört med 2006. En större andel killar än tjejer nominerades och blev valda. I både kommun- och landstingsfullmäktige har ledamöter i gruppen 18–25 år avgått i betydligt högre grad än i totalpopulationen 2012. I kommun- och landstingsfullmäktige har andelen avgångna unga ökat mellan 2008 och 2012.

Av unga i åldern 16–25 år var 3,5 procent medlemmar i en politisk organisation 2008/09, vilket är samma nivå som de senaste 10 åren. Andelen var 4,5 procent bland killar och 2,5 procent bland tjejer.

Andelen unga i åldern 16–25 år som har deltagit i politiska aktiviteter under 2012 var 71 procent. Att stötta en åsikt i en samhällsfråga på internet var 2012 den vanligaste politiska aktiviteten, 50 procent av unga i åldern 16–25 år angav att de gjort det. En större andel killar angav att de chattar, debatterar eller kommenterar politik på internet jämfört med tjejer, medan en större andel tjejer än killar angav att de köper vissa produkter av politiska, etiska eller miljömässiga skäl. Ungas intresse för politik och samhällsfrågor var relativt stabilt under perioden 2004–2012. En viss minskning av intresset för vad som händer i andra länder tycks dock ha ägt rum mellan 2007 och 2012. Killar visade i större utsträckning intresse för politik jämfört med tjejer. Det var 40 procent av de unga som angav att de var intresserade av att påverka lokalt och 17 procent upplevde att de har stora möjligheter att föra fram idéer till beslutsfattare. Det var små skillnader mellan killars och tjejers vilja att vara med och påverka lokalt. Detsamma gäller upplevd möjlighet att framföra idéer till beslutsfattare.

Två tredjedelar av tjejerna i åldern 16–25 år uppgav 2009 lågt inflytande i arbetet jämfört med drygt hälften av killarna i samma ålder. Av tjejerna var det även en större andel, 45 procent, som uppgav höga krav i arbetet jämfört med 39 procent av killarna. Drygt hälften av killarna uppgav att de hade möjlighet att lära nytt och utvecklas i yrket jämfört med 40 procent av tjejerna.

Arbete och försörjning

Det är 24 indikatorer som berör området arbete och försörjning. Andelen unga i åldern 18–25 år som betalar kommunal inkomstskatt ökade från 77 procent till 80 procent mellan taxeringsåren 2010 och 2011. Killar betalade i genomsnitt mer skatt än tjejer. Även genomsnittet för ungas inkomster ökade. Killarnas medelinkomst var högre än tjejernas.

Studiestödet täckte studenternas beräknade kostnader under hela perioden 1980–2011 enligt en beräkningsmodell från Centrala studiestödsnämnden, CSN. År 2010 fick 9 procent av unga i åldern 19–25 år ekonomiskt bistånd. Andelen var något högre bland tjejer än bland killar. Under 2011 fick drygt 20 000 tjejer och närmare 20 500 killar i åldern 16–24 år sjukpenning och/eller aktivitetsersättning någon gång under året. Den genomsnittliga dag ersättning för personer med sjukpenning har ökat något i åldersgruppen 16–19 år samtidigt som den planat ut för de övriga åldersgrupperna.

Andelen unga med låg ekonomisk standard ökade mellan 2006 och 2011. Andelen med låg ekonomisk standard är högst bland ungdomar i åldern 18–25 år och den är betydligt högre bland unga födda utrikes jämfört med bland unga födda i Sverige. Den mest ekonomiskt utsatta gruppen är ensamstående ungdomar i åldern 18–25 år som bor i egna hushåll och har barn. I denna grupp beräknades drygt fyra av fem, 81 procent, ha låg ekonomisk standard under 2011.

Mellan 2007 och 2011 ökade antalet ansökningar om betalningsföreläggande i åldersgruppen 18–25 år, medan den minskade i åldersgruppen 13–17 år. Killar står fortfarande för mer än hälften av ansökningarna men för andra året i rad ökade tjejernas andel av antalet ansökningar. Andelen unga, 18–25 år, med skulder hos Kronofogden var 4,2 procent 2011. Andelen killar som hade skulder var högre än andelen tjejer. I denna åldersgrupp ökade antalet gäldenärer med 15,8 procent mellan 2006 och 2011. Antalet genomförda vräkningar av unga i samma åldersgrupp minskade 2011 jämfört med 2010. Killarna står för en mycket stor del av såväl begärda som genomförda avhysningar.

År 2011 var antalet unga arbetslösa lägre än 2010. Det var fler arbetslösa killar än tjejer. Antalet långtidsarbetslösa unga minskade med 13 procent mellan 2010 och 2011. Unga under 25 år räknas som långtidsarbetslösa efter 100 dagars arbetslöshet. Fler killar än tjejer var långtidsarbetslösa. Medianen för arbetslöshetstiden bland 18–24-åringar var under 2010 i genomsnitt 49 dagar, men minskade under 2011 till 46 dagar. Mediantiden i arbetslöshet skiljde sig inte mellan killar och tjejer. Antalet långtidsinskrivna arbetslösa unga ökade med 63 procent mellan 2010 och 2011. Med långtidsinskriven arbetslös menas en person som varit arbetslös eller i program med aktivitetsstöd i minst två år. Fler killar än tjejer var långtidsinskrivna arbetslösa 2011. Andelen unga som fick arbete efter arbetsmarknadspolitiskt program minskade något mellan 2010 och 2011. Andelen som fick arbete var betydligt lägre bland unga födda utrikes än bland unga födda i Sverige.

Andelen företagare av de sysselsatta i åldersgruppen 18–30 år var 4 procent 2008. Fler killar än tjejer är företagare. Andelen företagare av de sysselsatta unga var oförändrad under hela perioden 2002–2008. Bland nya företag 2010 startades 12 procent av personer i åldern 16–25 år. Andelen var oförändrad jämfört med 2009 men har ökat kraftigt sedan 2001. Det är en större andel killar än tjejer som startar företag. En majoritet av de unga kunde tänka sig att bli företagare 2010. Av tjejerna var det 71 procent och av killarna 78 procent som kunde tänka sig att bli företagare.

År 2010 bodde 217 000 ungdomar i åldersgruppen 20–25 år kvar i föräldrahemmet. Unga män bor hemma i betydligt större utsträckning än unga kvinnor. Det har skett en svag ökning av andelen unga som bor kvar i föräldrahemmet under perioden 1998–2010. Drygt nio av tio, 91 procent, av alla ungdomar som bor i hyresrätt har ett eget förstahandskontrakt. Det var en något högre andel kvinnor än män och en högre andel av ungdomarna med utländsk bakgrund än med svensk bakgrund som hade ett eget förstahandskontrakt. För unga mellan 20 och 25 år som flyttat hemifrån gick i genomsnitt 29 procent av den disponibla inkomsten till boende 2010. Antalet kommuner som uppger att de har brist på bostäder för unga var 154 under 2011, vilket innebär en ökning under perioden 1999–2011.

Kultur och fritid

Kultur- och fritidsområdet innehåller 5 indikatorer. Av unga i åldern 16–25 år uppgav 29 procent att de under de senaste 12 månaderna varit på möte i en förening 2008/09. Andelen unga i åldern 15–29 år som utövar en motionsaktivitet minst en gång i veckan har minskat mellan 2000 och 2011. Detsamma gäller andelen som tränar eller tävlar i idrott.

En knapp tredjedel av 16–23-åringarna hade under 2006/07 gått på teater och konstmuseum, drygt hälften hade gått på konsert och till ett bibliotek, tre fjärdedelar hade läst böcker och 90 procent hade gått på bio minst en gång under de senaste 12 månaderna. Av de som under 2006/07 angett eget kulturutövande bland 16–23-åringarna angav cirka 30 procent att de hade målat/ritat/tecknat och skrivit dagbok, ungefär en femtedel att de hade spelat musikinstrument och deltagit i studiecirkel och drygt 5 procent att de hade sjungit i kör minst en gång under de senaste 12 månaderna.

Kapitel 1 Inledning

Regeringen gav inför budgetåret 2012 Ungdomsstyrelsen i uppdrag att sammanställa en rapport som belyser utvecklingen av ungas levnadsvillkor. Med denna rapport redovisar vi uppdraget.

Ungdomsstyrelsen ska göra en sammanställning av berörda myndigheters uppföljning av indikatorer. Sammanställningen av indikatorer för 2011 ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 15 juni 2012.

(regeringsbeslut U2011/6675/UC)

Ungdomspolitik

Genom propositionen *Makt att bestämma – rätt till välfärd* (prop. 2004/05:2) beslutade riksdagen 2004 om inriktningen för den nationella ungdomspolitik. Samtidigt initierades det nuvarande uppföljningssystemet. Inriktningen modifierades i *budgetpropositionen för 2008* (prop. 2007/08:1). I propositionen förtydligade regeringen de två övergripande målen för den nationella ungdomspolitik.

Alla unga ska ha:

- verklig tillgång till välfärd
- verklig tillgång till inflytande.

Ungdomspolitikens huvudsakliga målgrupp är unga i åldern 13–25 år. Vid 2011 års slut fanns det knappt 1,6 miljoner unga i denna åldersgrupp, men även andra åldersgrupper kan beröras av politiken. Ungdomsgruppen är heterogen. Ungas förutsättningar och levnadsvillkor varierar bland annat beroende på kön, ålder, svensk eller utländsk bakgrund, kulturell och socioekonomisk bakgrund, geografisk hemvist och eventuella funktionsnedsättningar. Alla insatser som samhället gör för unga ska ta hänsyn till deras olika förutsättningar.

Genom att belysa skillnader i ungas levnadsvillkor kan ungdomspolitikerna bidra till att minska dessa, inte minst villkoren för dem som av olika anledningar har det svårare än andra. Ungdomspolitikerna ska realiseras genom att samordnas och analyseras inom fem huvudområden:

- utbildning och lärande
- hälsa och utsatthet
- inflytande och representation
- arbete och försörjning
- kultur och fritid.

Uppföljningssystemet

Uppföljningen av ungdomspolitiken har sin utgångspunkt i den ordinarie mål- och resultatstyrningsstrukturen i staten. En viktig del i denna struktur är årliga redovisningar av indikatorer inom berörda politikområden. Ungdomspolitiken ska vara integrerad i de politikområden som rör ungas levnadsvillkor och realiseras genom att utgå från de befintliga målen inom dessa områden. Under 2005 fick Ungdomsstyrelsen i uppdrag att tillsammans med berörda myndigheter identifiera indikatorer för att kunna följa ungas levnadsvillkor (Ungdomsstyrelsen 2005). Myndigheterna har sedan dess årligen redovisat utvecklingen av ungas levnadsvillkor inom ramen för den egna verksamheten i samband med sin årsredovisning. Sammanställning och redovisning skickas dels till det egna departementet, dels till Ungdomsstyrelsen.

Ung idag 2012 är en övergripande sammanställning av myndigheternas redovisning av indikatorer. För mer information om indikatorerna kan respektive myndighet kontaktas. Ungdomspolitiken ska bidra till att offentliga insatser för att förbättra ungas levnadsvillkor baseras på goda kunskaper om olika målgrupper. De flesta människors vardag påverkas inte bara av beslut som fattas av regering och riksdag, utan också av beslut som fattas på den lokala nivån. Därför är en kommunal ungdomspolitik som utgår från ungas villkor avgörande för den nationella ungdomspolitiken och dess möjlighet att få genomslag. *Ung idag 2012* ska bidra till att ge relevant kunskap till kommunerna.

Medverkande myndigheter

Vilka myndigheter som omfattas av uppföljningssystemet samt vilka indikatorer som ska redovisas grundar sig i det arbete som utfördes i samband med att ta fram indikatorerna 2005. Sedan dess har ett utvecklingsarbete skett och vilka indikatorer som redovisas har bestämts dels genom olika myndigheters årliga regleringsbrev, dels genom kommunikation med Ungdomsstyrelsen och berörda myndigheter. År 2011 fick de berörda myndigheterna ett regleringsuppdrag om inrapportering under 2012 och 2013. Årets sammanställning omfattar 17 myndigheter samt Riksidrottsförbundet.

Arbetsförmedlingen

Verkar för att förbättra arbetsmarknadens processer och föra samman dem som söker jobb med dem som söker personal.

Arbetsmiljöverket

Ser till att arbetsmiljö- och arbetstidslagstiftningar följs. Målet är att minska riskerna för ohälsa och olycksfall i arbetslivet och förbättra arbetsmiljön ur ett helhetsperspektiv.

Boverket

Arbetar med frågor som rör byggd miljö och hushållning med mark- och vattenområden, fysisk planering, byggande och förvaltning av bebyggelsen samt boendefrågor. Verket ansvarar också för administration av statliga stöd inom sitt verksamhetsområde.

Brottsförebyggande rådet (Brå)

Centrum för forsknings- och utvecklingsverksamhet inom rättsväsendet. Tar fram fakta och sprider kunskap om brottslighet och brottsförebyggande arbete. Brå producerar även den officiella kriminalstatistiken, utvärderar reformer, bedriver forskning och stödjer lokalt brottsförebyggande arbete.

Centrala studiestödsnämnden (CSN)

Beviljar och betalar ut det svenska studiestödet, det vill säga bidrag och lån till studerande.

Försäkringskassan

Administrerar de försäkringar och bidrag som ingår i socialförsäkringen. Socialförsäkringen gäller för alla som bor eller arbetar i Sverige och ger ekonomiskt skydd för familjer och barn, för personer med funktionsnedsättning samt vid sjukdom, arbetsskada och ålderdom.

Högskoleverket

Central myndighet för frågor som rör universitet och högskolor. Bland annat granskar Högskoleverket kvaliteten på högre utbildning, bevakar studenternas rättssäkerhet, utreder och analyserar högskolesystemet samt informerar om och uppmuntrar till studier.

Kronofogdemyndigheten

Fastställer och driver in fordringar. Det förebyggande arbetet syftar till att förhindra ny skuldsättning hos privatpersoner och företag. Kronofogden handlägger också ansökningar om skuldsanering och har tillsyn över konkursförvaltarnas arbete vid konkurser.

Skatteverket

Hanterar skatteärenden för medborgare och företag, ärenden om folkbokföring, fastighetstaxering och bouppteckningar samt gör brottsutredningar.

Skolverket

Central förvaltningsmyndighet för det offentliga skolväsendet. Skolverket styr, stödjer, följer upp och utvärderar verksamheten i skolan för att förbättra kvaliteten och resultaten i verksamheterna.

Socialstyrelsen

Ansvarar för verksamheter inom socialtjänst, hälso- och sjukvård, hälsoskydd, smittskydd och epidemiologi. Bland annat samlar Socialstyrelsen in, sammanställer, analyserar och förmedlar kunskap inom dessa områden.

Statens folkhälsoinstitut (FHI)

Ansvarar för sektorsövergripande uppföljning och utvärdering av insatser inom folkhälsoområdet. Myndigheten ska vara nationellt kunskapscentrum för metoder och strategier på området samt ansvara för övergripande tillsyn inom alkohol-, narkotika- och tobaksområdena.

Statens kulturråd

Kulturrådet är en myndighet som genom att främja utvecklingen av, informera om och ge bidrag till kultur, är med och förverkligar svensk kulturpolitik. Målet är att till ett varierat kulturutbud av hög kvalitet.

Tillväxtanalys

Analyserar och utvärderar svensk tillväxtpolitik. Är ansvarig myndighet för Sveriges officiella statistik om internationella företag, nystartade företag och konkurser. Myndigheten ansvarar även för att samla in uppgifter för uppföljning av statligt stöd till näringslivet.

Tillväxtverket

Tillväxtverket underlättar förnyelse i företag och regioner och gör det enklare för företag. Arbetet ska bidra till hållbar tillväxt.

Ungdomsstyrelsen

Arbetar för att unga ska få tillgång till inflytande och välfärd, tar fram och förmedlar kunskap om ungas levnadsvillkor, fördelar stöd till civil sektor i form av organisations- och projektstöd samt till internationellt samarbete.

Valmyndigheten

Valmyndigheten har som uppgift att planera och genomföra val och landsomfattande folkomröstningar.

Riksidrottsförbundet (RF)

Riksidrottsförbundet är den samlade idrottsrörelsens medlemsorganisation som företräder idrotten såväl nationellt gentemot politiker och myndigheter som internationellt.

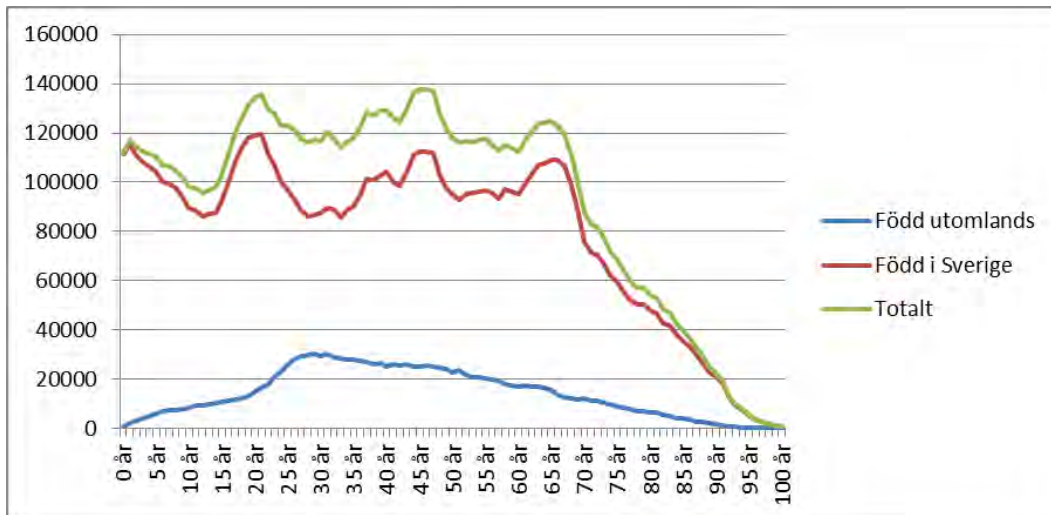

Demografi

Det fanns knappt 1,6 miljoner (1 560 636) unga i åldern 13–25 år vid 2011 års slut då Sveriges totala folkmängd var nära 9,5 miljoner (9 482 855). Jämfört med 2010 hade folkmängden ökat med drygt 67 000 personer. I 148 av Sveriges 290 kommuner ökade folkmängden under 2011. De 20 kommuner med störst procentuell folkökning ligger alla utom tre i Stockholms län. De övriga är Lomma, Strömstad och Knivsta (SCB 2012).

I figur 1.1 illustreras de stora skillnader i antal personer inom varje årskull som finns inom ungdomsgruppen. Det är särskilt intressant att notera den rekordstora årskullen av 20-åringar som är på väg att etablera sig i arbetslivet. Antalet unga i åldern 20–29 år beräknas dock att minska fram till 2020 (SCB 2011).

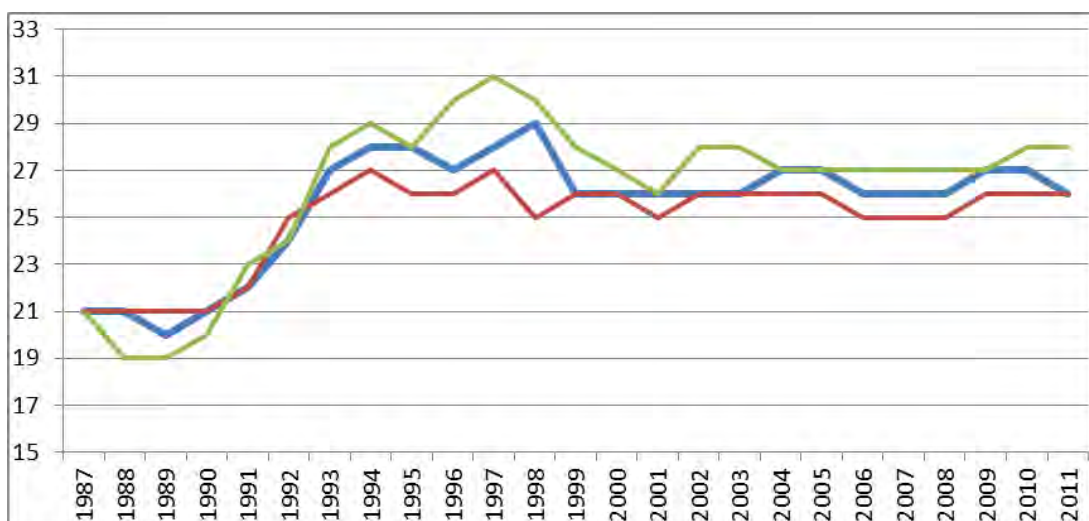
Det går även att urskilja personer som är födda utomlands. År 2011 bodde det drygt 1,4 miljoner personer i Sverige som var födda utomlands. Det motsvarar 15 procent av befolkningen. Under hela 2000-talet antalet utrikes födda i Sverige ökat. I början av 2000-talet utgjorde utrikes födda personer 11 procent av Sveriges befolkning.

Källa: Statistiska centralbyrån.

Figur 1.1 Sveriges befolkning efter ålder och födelseland, 31 december 2011.

Etableringsåldern, det vill säga den ålder när tre fjärdedelar av en årskull har arbete, låg 2011 på 28 år för kvinnor och 26 år för män (figur 1.2). Den relativt höga etableringsåldern gör att ungas etableringsfas blir allt mer utsträckt och resulterar i att det dröjer allt längre innan unga kan uppnå verklig tillgång till välfärd och inflytande i samhället.

Källa: Statistiska centralbyrån.

Kommentar: Figurförklaring. tjejer = grön linje, killar = röd linje, totalt = blå linje.

Figur 1.2 Etableringsålder 1987–2011, fördelat på kön.

Disposition

I början av rapporten finns en sammanfattning av resultaten och en sammanställning över alla indikatorer. Sammanställningen visar året för det statistiska underlaget som indikatorredovisningen bygger på, vilka bakgrundsvariabler som ingår i analysen, om situationen är bäst för tjejer eller för killar samt tendensen för varje indikatorns utveckling med en förtydligande kommentar. Därefter presenteras indikatorerna utifrån ungdomspolitikens fem huvudområden. Varje kapitel inleds med en förteckning över huvudområdets indikatorer. I slutet av rapporten finns Ungdomsstyrelsens reflektioner och de uppgiftslämnande myndigheternas redovisningar av insatser för att förbättra ungas levnadsvillkor.

Referenser

Regeringens proposition 2004/05:2 *Makt att bestämma – rätt till välfärd.*

Regeringens proposition 2007/08:1 *Budgetpropositionen för 2008.*

Regeringsbeslut U2011/6675/UC *Uppdrag att vidareutveckla uppföljningen av ungas levnadsvillkor.*

SCB (2011). *Medvind för unga på EU:s arbetsmarknad.* Välfärd Nr 1 2011.

SCB (2012). Pressmeddelande från SCB. 2012-02-20 Nr 2012:42.

Ungdomsstyrelsen (2005). *Indikatorer för uppföljning av ungdomars levnadsvillkor – på väg mot ett uppföljningssystem för den nationella ungdomspolitiken.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Kapitel 2 Utbildning och lärande

En viktig aspekt av välfärden är att kunna utvecklas som människa och skaffa sig nya kunskaper. Kunskap ger också större möjligheter att kunna utöva inflytande. Att unga skaffar sig utbildning och deltar i lärandeprocesser är en del i förverkligandet av de ungdomspolitiska målen om att unga ska ha tillgång till välfärd och inflytande.

Behörighet och måluppfyllelse

INDIKATOR 1

Elever som uppnår målen för årskurs 9	Uppgiftslämnare: Skolverket
År 2010/11 nådde 81,7 procent av eleverna i årskurs 9 målen i minst 16 ämnen. Andelen var högre bland tjejer och bland elever med svensk bakgrund. Andelen som når målen ligger på ungefär samma nivå som 2006/07.	

Läsåret 2006/07 och 2010/11 var andelen elever som enligt slutbetygen nådde målen för årskurs 9 i 16 ämnen ungefär lika stor. Under hela perioden har andelen tjejer som når målen varit högre än andelen killar som når målen. Måluppfyllelsen var betydligt högre bland elever med svensk bakgrund än bland elever med utländsk bakgrund (tabell 2.1).

Tabell 2.1 Andel elever som, enligt slutbetygen, når målen för årskurs 9 i 16 ämnen, 2006/07–2010/11. Procent

Läsår	Totalt	Kön		Bakgrund	
		Tjejer	Killar	Svensk	Utländsk*
2006/07	81,3	83,9	78,7	83,2	69,1
2007/08	81,6	84,0	79,3	83,7	69,3
2008/09	81,6	83,9	79,3	84,1	68,0
2009/10	81,1	83,6	78,8	83,7	68,2
2010/11	81,7	84,2	79,4	84,4	69,6

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Grundskolan, Betyg, Riksnivå, tabell 6 A.

* Elever födda utomlands samt elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands.

INDIKATOR 2

Behörighet till gymnasieskolan	Uppgiftslämnare: Skolverket
År 2010/11 var 87,7 procent av eleverna i årskurs 9 behöriga till ett yrkesprogram på gymnasieskolan. Andelen var högre bland tjejer, elever med svensk bakgrund och de med föräldrar med eftergymnasial utbildning.	

Inför hösten 2011 infördes olika behörighetskrav för att få påbörja en gymnasieutbildning, beroende på om man väljer yrkesförberedande eller högskoleförberedande program. Precis som tidigare läsår måste eleven ha godkänt i engelska, matematik och svenska eller svenska som andraspråk. Det var tidigare det enda kravet för samtliga gymnasiala utbildningar.

Den som väljer att studera på ett yrkesprogram måste ha godkända betyg i ytterligare fem ämnen, det vill säga i totalt åtta ämnen. För de högskoleförberedande programmen gäller godkända betyg i ytterligare nio ämnen, sammanlagt tolv. För de ekonomiska, humanistiska och samhällsvetenskapliga programmen ska fyra av de nio övriga godkända ämnena vara geografi, historia, samhällskunskap och religionskunskap. För de naturvetenskapliga och tekniska programmen ska eleven ha godkänt i biologi, fysik och kemi. För det estetiska programmet är de nio ämnena valfria.

Våren 2011 var 87,7 procent av eleverna i årskurs 9 behöriga till ett yrkesprogram på gymnasieskolan. Den andelen är mest jämförbar med den tidigare gymnasiebehörigheten. Andelen tjejer som var behöriga till ett yrkesprogram 2010/11 var 88,9 procent, medan andelen killar var 86,7 procent. Andelen elever med utländsk bakgrund som var behöriga till ett yrkesprogram var betydligt lägre, 74,7 procent, än andelen elever med svensk bakgrund, 90,6 procent.

I gruppen med utländsk bakgrund var det stor skillnad mellan elever som anlänt till Sverige före årskurs 1 och elever som anlänt efter årskurs 1 i grundskolan. Bland elever som är födda utomlands och har anlänt efter årskurs 1 var andelen behöriga till ett yrkesprogram 52,1 procent 2010/11, medan motsvarande andel för elever som anlänt tidigare var 85,1 procent (tabell 2.2).

Elevernas behörighet varierar efter föräldrarnas utbildningsnivå. Bland elever som har föräldrar med förgymnasial utbildning var 60,6 procent behöriga till ett yrkesprogram. Motsvarande andel för elever vars föräldrar har eftergymnasial utbildning var 94,5 procent.

Våren 2011 hade 87,9 procent av eleverna godkänt i ämnena engelska, matematik och svenska eller svenska som andraspråk. Från och med hösten 1998 till och med hösten 2010 räckte det med godkänt i dessa ämnen för att bli behörig till gymnasieskolan och den andelen har stegvis minskat.

Tabell 2.2 Andel elever som är behöriga till gymnasieskolan, 2006/07 – 2010/11. Procent

Läsår	Totalt	Kön		Bakgrund		Elever med utländsk bakgrund		
		Tjejer	Killar	Svensk	Utländsk*	Födda i Sverige	Födda utomlands som invandrat till Sverige	
							före åk 1	efter åk 1
2006/07	89,1	90,4	87,9	91,1	76,6	84,2	82,8	55,6
2007/08	88,9	89,9	87,9	91,0	76,6	84,6	84,4	54,0
2008/09	88,8	89,9	87,6	91,2	75,5	84,2	84,6	53,0
2009/10	88,2	89,2	87,2	90,8	75,1	85,4	85,4	51,1
2010/11	87,7	88,9	86,7	90,6	74,7	85,0	85,1	52,1

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Grundskolan, Betyg, Riksnivå, tabell 1C. Se även Kommun- och länsnivå, tabell 1B.

Kommentar: Inför hösten 2011 infördes olika behörighetskrav för att få påbörja en gymnasieutbildning beroende på om man väljer yrkesförberedande eller högskoleförberedande program. Den andel som redovisas för 2010/11 visar andelen elever som är behöriga till ett yrkesprogram. Den andelen är mest jämförbar med den tidigare gymnasiebehörigheten.

*Elever födda utomlands samt elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands.

INDIKATOR 3

Behörighet till högskolestudier	Uppgiftslämnare: Skolverket
<p>År 2010/11 var 87,1 procent av eleverna med slutbetyg från gymnasieskolan behöriga till högskolestudier. Andelen var högre bland tjejer och bland elever med svensk bakgrund. Från 2009/10 har behörighetsreglerna ändrats, vilket gör jämförelser bakåt i tiden omöjliga.</p>	

Andelen elever med slutbetyg från gymnasieskolan som ger grundläggande behörighet till högskolestudier var 87,1 procent läsåret 2010/11. Andelen tjejer med grundläggande behörighet till högskolestudier var högre, 90,2 procent, än andelen killar, 83,9 procent. Elever med svensk bakgrund uppnådde högskolebehörighet i väsentligt större omfattning, 88,0 procent, än elever med utländsk bakgrund, 80,4 procent.

Från och med läsåret 2009/10 har behörighetsreglerna till universitet och högskola ändrats,¹ vilket kan ha påverkat andelen behöriga elever. Siffrorna i indikatorn avser grundläggande behörighet, men de flesta högskoleutbildningar kräver särskild behörighet. Vilken särskild behörighet som krävs varierar beroende på högskoleutbildning. Därför redogör inte indikatorn för hur stor andel gymnasieelever som når särskild behörighet.

¹ Från och med läsåret 2009/10 har behörighetsreglerna till universitet och högskola ändrats. För att få grundläggande behörighet krävdes tidigare att eleven i sitt slutbetyg hade lägst betyget godkänt på kurser som omfattar minst 90 procent av de gymnasiepoäng som krävs för fullständigt program, det vill säga 2 250 poäng. Från och med 2010 krävs också att eleven har betyget godkänt i kurserna matematik A, engelska A och svenska A och B, alternativt svenska som andraspråk A och B. Dessutom måste eleven ha läst ett fullständigt program, det vill säga minst 2 500 poäng. Det betyder att elever som läser reducerat program inte längre kan få grundläggande behörighet.

Tabell 2.3 Andel elever med slutbetyg från gymnasieskolan som ger grundläggande behörighet till högskolestudier 2006/07–2010/11. Procent

Läsår	Totalt	Kön		Bakgrund	
		Tjejer	Killar	Svensk	Utländsk*
2006/07	88,9	91,3	86,4	90,0	80,9
2007/08	88,9	91,5	86,3	89,9	81,7
2008/09	90,3	92,5	87,9	91,1	84,1
2009/10	86,8	89,9	83,6	87,9	79,0
2010/11	87,1	90,2	83,9	88,0	80,4

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Gymnasieskolan, Betyg och Studieresultat, Riksnivå, tabell 2 C. Se även Länsnivå, tabell 1 och Kommunivå, tabell 1.

* Elever födda utomlands samt elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands.

Kommentar: Från och med läsåret 2009/10 har behörighetsreglerna till universitet och högskola ändrats.

INDIKATOR 4

Svenska, kunskapsläge i årskurs 9	Uppgiftslämnare: Skolverket
<p>Andelen elever med lägst betyget godkänt i nationella ämnesprov i årskurs 9 år 2011 var 98,3 procent i muntlig förmåga, 93,3 procent i skriftlig förmåga och 92,0 procent i läsförståelse. Andelen godkända var högre bland tjejer, elever med svensk bakgrund och de vars föräldrar har eftergymnasial utbildning.</p>	

Delproven i svenska är uppdelade i läsförståelse, muntlig förmåga och skriftlig förmåga. Andelen elever med lägst betyget godkänt i nationella ämnesprov i svenska var våren 2011 högst i delprovet för muntlig förmåga, 98,3 procent. I delprovet skriftlig förmåga var andelen godkända 93,3 procent, medan andelen elever med lägst betyget godkänt i läsförståelse var lägre, 92,0 procent. Andelen tjejer med lägst betyget godkänt var högre än andelen killar i alla tre delprov. Elever med svensk bakgrund hade i större utsträckning bättre resultat än elever med utländsk bakgrund. Men skillnaderna mellan elever med svensk respektive utländsk bakgrund i delprovresultat för muntlig och skriftlig förmåga i svenska var relativt små (tabell 2.4).

Föräldrarnas utbildningsnivå har stor betydelse för resultaten. Bland elever som har föräldrar med förgymnasial utbildning var andelen elever med lägst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i svenska (sammanvägt resultat) 92,3 procent, medan motsvarande andel för elever som har föräldrar med eftergymnasial utbildning var 98,7 procent.

Proven prövar inte alla mål i kursplanen, de prövar inte heller alla mål lika mycket och det är olika uppgifter i proven från år till år. Proven är därmed inte exakta mätinstrument och är därför svåra att jämföra över tid.

Tabell 2.4 Andel elever med minst betyget godkänt i provbetyg från nationella ämnesprov i svenska för årskurs 9, vårterminerna 2007, 2009 och 2011. Procent

SVENSKA					
År	Totalt	Kön		Bakgrund	
		Tjejer	Killar	Svensk	Utländsk*
Läsförståelse					
2007	90,3	92,9	87,9	90,9	85,0
2009	91,9	93,9	89,9	92,3	87,7
2011	92,0	94,0	90,2	92,7	87,0
Muntlig förmåga					
2007	97,6	98,4	96,8	97,7	96,7
2009	97,8	98,6	97,1	97,9	97,4
2011	98,3	98,8	97,8	98,4	97,9
Skriftlig förmåga					
2007	94,4	97,1	91,8	94,5	93,3
2009	93,4	96,0	91,0	93,6	91,7
2011	93,3	95,9	90,7	93,5	91,7

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Grundskolan, Provresultat, Riksnivå, tabell 8 A.

* Elever födda utomlands samt elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands.

INDIKATOR 5

Matematik, kunskapsläge i årskurs 9	Uppgiftslämnare: Skolverket
<p>År 2011 hade 80,8 procent lägst betyget godkänt i nationella ämnesprov i årskurs 9. Det var ingen stor skillnad i resultat mellan tjejer och killar, men det var en högre andel godkända bland elever med svensk bakgrund och de vars föräldrar har eftergymnasial utbildning.</p>	

Vårterminen 2007 var andelen elever med minst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i matematik 84,4 procent. Därefter har det skett en minskning. Våren 2011 var andelen 80,8 procent. Det är den lägsta andelen sedan vårterminen 2003 då den första totalinsamlingen genomfördes. Några större skillnader i resultat mellan könen förekommer inte. Men skillnaderna i resultat mellan elever med svensk bakgrund och elever med utländsk bakgrund var stora, 82,5 jämfört med 71,9 procent vårterminen 2011 (tabell 2.5).

Det var också stora skillnader i resultat mellan elever som har föräldrar med olika utbildningsnivå. Bland elever som har föräldrar med förgymnasial utbildning var andelen elever med lägst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i matematik 61,3 procent, medan motsvarande andel bland elever som har föräldrar med eftergymnasial utbildning var 88,2 procent.

Proven prövar inte alla mål i kursplanen, de prövar inte heller alla mål lika mycket och det är olika uppgifter i proven från år till år. Proven är därmed inte exakta mätinstrument och är därför svåra att jämföra över tid.

Tabell 2.5 Andel elever med minst betyget godkänt i provbetyg från nationella ämnesprov i matematik för årskurs 9, vårterminerna 2007, 2009 och 2011. Procent

MATEMATIK					
År	Totalt	Kön		Bakgrund	
		Tjejer	Killar	Svensk	Utländsk*
2007	84,4	84,6	84,2	86,0	74,0
2009	87,0	87,0	87,1	88,4	79,1
2011	80,8	80,2	81,3	82,5	71,9

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Grundskolan, Provresultat, Riksnivå, tabell 8 A.

* Elever födda utomlands samt elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands.

INDIKATOR 6

Svenska som andraspråk, kunskapsläge i årskurs 9	Uppgiftslämnare: Skolverket
<p>År 2011 var andelen elever i årskurs 9 med lägst betyget godkänt i nationella ämnesprov 91,3 procent i muntlig förmåga, 79,2 procent i skriftlig förmåga och 65,5 procent i läsförståelse. Andelen godkända var högre bland tjejer och de med föräldrar med eftergymnasial utbildning.</p>	

Undervisning i svenska som andraspråk ska anordnas för elever som har ett annat språk än svenska som modersmål, elever som har svenska som modersmål och som kommer från skolor i utlandet samt invandrarelever som har svenska som huvudsakligt umgängesspråk med en vårdnadshavare eller med båda. De nationella ämnesproven i svenska som andraspråk är uppdelade i läsförståelse, muntlig förmåga och skriftlig förmåga.

Andelen godkända i läsförståelse var låg, 65,5 procent vårterminen 2011 (tabell 2.6). Det är en relativt liten andel elever som läser svenska som andraspråk, vilket gör att resultaten i den här gruppen är känsliga för variationer.

Resultaten i de övriga två delproven var betydligt bättre och andelen godkända var 91,3 procent i delprovet för muntlig förmåga. Tjejerna hade bättre resultat än killarna.

Det var också skillnader i resultat mellan elever som har föräldrar med olika utbildningsnivå. Bland elever som har föräldrar med förgymnasial utbildning var det en större andel som inte fick godkänt i provresultat jämfört med elever som har föräldrar med eftergymnasial utbildning.

Proven prövar inte alla mål i kursplanen, de prövar inte heller alla mål lika mycket och det är olika uppgifter i proven från år till år. Proven är därmed inte exakta mätinstrument och är därför svåra att jämföra över tid.

Tabell 2.6 Andel elever med minst betyget godkänt i provbetyg från nationella ämnesprov i svenska som andraspråk för årskurs 9, vårterminerna 2007, 2009 och 2011. Procent

SVENSKA SOM ANDRA SPRÅK					
År	Totalt	Kön		Bakgrund	
		Tjejer	Killar	Svensk*	Utländsk**
Läsförståelse					
2007	60,5	61,3	59,9	63,3	60,4
2009	64,8	65,9	63,8	73,1	64,4
2011	65,5	67,4	63,9	73,2	65,2
Muntlig förmåga					
2007	89,6	90,3	89,0	91,4	89,5
2009	89,3	88,9	89,6	92,1	89,2
2011	91,3	91,9	90,8	92,6	91,3
Skriftlig förmåga					
2007	80,6	84,2	77,9	81,6	80,6
2009	79,4	82,6	76,9	83,4	79,3
2011	79,2	82,4	76,6	84,1	79,0

Källa: Skolverket. Ytterligare information www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Grundskolan, Provresultat, Riksnivå, tabell 8 A.

* Antalet elever med svensk bakgrund som deltog i det nationella ämnesprovet i svenska som andraspråk är mycket litet.

** Elever födda utomlands samt elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands.

INDIKATOR 7

Engelska, kunskapsläge i årskurs 9	Uppgiftslämnare: Skolverket
<p>År 2011 var andelen elever i årskurs 9 med lägst betyget godkänt i nationella ämnesprov 96,8 procent i muntlig förmåga, 94,5 procent i skriftlig förmåga och 95,1 procent i läsförståelse. Tjejer och killar hade liknande resultat, utom i skriftlig förmåga, där andelen tjejer med betyget lägst godkänt var något högre. Andelen godkända var högre bland elever med svensk bakgrund och bland de med föräldrar som har eftergymnasial utbildning.</p>	

Andelen elever med lägst betyget godkänt i de nationella ämnesproven i engelska vårterminen 2011 var genomgående hög, över 94 procent. Delproven är uppdelade i läsförståelse, muntlig förmåga och skriftlig förmåga. Det fanns inga skillnader mellan killar och tjejer i muntlig förmåga och läsförståelse, men en något större andel tjejer hade bättre resultat i skriftlig förmåga. Elever med svensk bakgrund hade bättre resultat än elever med utländsk bakgrund i alla delprov (tabell 2.7).

Vilken utbildningsnivå elevernas föräldrar har påverkar också resultatet. Bland elever som har föräldrar med förgymnasial utbildning var andelen elever med lägst betyget godkänt i provbetyg från nationella ämnesprov i engelska (sammanvägt resultat) 87,1 procent, medan motsvarande andel för elever som har föräldrar med eftergymnasial utbildning var 98,5 procent.

Proven prövar inte alla mål i kursplanen, de prövar inte heller alla mål lika mycket och det är olika uppgifter i proven från år till år. Proven är därmed inte exakta mätinstrument och är därför svåra att jämföra över tid.

Tabell 2.7 Andel elever med minst betyget godkänt i provbetyg från nationella ämnesprov i engelska för årskurs 9, vårterminerna 2007, 2009 och 2011. Procent

ENGELSKA					
År	Totalt	Kön		Bakgrund	
		Tjejer	Killar	Svensk	Utländsk*
Muntlig förmåga					
2007	96,2	96,4	96,0	96,6	93,3
2009	96,3	96,3	96,3	96,8	93,0
2011	96,8	96,9	96,7	97,4	93,8
Läsförståelse					
2007	91,8	91,9	91,8	92,7	86,1
2009	92,9	92,9	92,8	93,9	86,9
2011	95,1	95,1	95,0	96,2	89,5
Skriftlig förmåga					
2007	94,2	95,5	93,0	94,8	90,5
2009	94,3	95,5	93,2	94,9	90,7
2011	94,5	95,7	93,4	95,4	90,3

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Grundskolan, Provresultat, Riksnivå, tabell 8 A.

* Elever födda utomlands samt elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands.

Utbildningsnivå och högskolestudier

INDIKATOR 8

Lägst treårig gymnasieutbildning	Uppgiftslämnare: Skolverket
År 2010 hade 78,1 procent av 20–25-åringarna lägst 3-årig gymnasieutbildning. Andelen unga kvinnor var högre än andelen unga män. Från 2006 har andelen med lägst treårig gymnasieutbildning legat på i stort sett samma nivå.	

Mellan 2006 och 2010 har andelen personer med lägst 3-årig gymnasieutbildning i åldersgruppen 20–25 år varit relativt konstant (78,1 procent 2010). Andelen tjejer med lägst 3-årig gymnasieutbildning var högre, 80,3 procent, än andelen killar, 76,1 procent. I åldersgruppen 40–45 år var andelen personer med lägst 3-årig gymnasieutbildning betydligt lägre än den var för åldersgruppen 20–25 år. År 2010 var andelen för 40–45-åringar 55 procent. En förklaring till skillnaden är att de 2-åriga gymnasieutbildningarna togs bort 1993.

Tabell 2.8 Andel personer med lägst 3-årig gymnasieutbildning, 20-25 år, 2006-2010. Procent

År	Totalt	Tjejer	Killar
2006	78,0	80,1	76,1
2007	77,9	80,2	75,7
2008	77,8	79,9	75,7
2009	77,9	80,0	75,9
2010	78,1	80,3	76,1

Källa: Skolverket, SCB, Befolkningens utbildningsnivå.

INDIKATOR 9

Börjat på högskola inom tre år efter gymnasiet	Uppgiftslämnare: Skolverket
Läsåret 2007/08 gick 43,6 procent av dem som avslutat sin utbildning över till högskolan inom tre år efter gymnasiet. Andelen som började på högskolan var högst bland tjejer och bland unga med utländsk bakgrund. Jämfört med läsåret 2003/04 har andelen ökat.	

Andelen elever som påbörjade studier i högskolan inom tre år efter avslutad gymnasieutbildning var högre bland de elever som avslutade sin gymnasieutbildning 2007/08 i jämförelse med de som avslutade sin utbildning 2003/04. Andelen tjejer som övergick till högskolestudier inom tre år efter gymnasieskolan var högre än andelen killar. Elever med utländsk bakgrund gick i betydligt högre grad över till högskolestudier inom tre år efter gymnasieutbildningen jämfört med elever med svensk bakgrund, 54,4 procent jämfört med 42,0 procent (tabell 2.9).

Tabell 2.9 Elever som slutfört gymnasiet och gått över till högskolan inom 3 år efter avslutad utbildning 2003/04 – 2007/08. Procent om ej annat anges

Läsår	Antal elever Som slutfört gymnasieskolan	Antal i högskolan 3 år senare	Andel	Kön		Bakgrund	
				Tjejer	Killar	Svensk	Utländsk*
2003/04	80 480	33 813	42,0	47,2	36,8	41,2	47,7
2004/05	83 888	34 018	40,6	46,0	34,9	39,5	47,9
2005/06	85 312	34 808	40,8	46,6	34,8	39,4	50,3
2006/07	90 070	38 107	42,3	46,5	35,4	40,9	51,9
2007/08	93 580	40 760	43,6	49,1	37,9	42,0	54,4

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Gymnasieskolan, Betyg och Studieresultat, Riksnivå, tabell 11 B. Se även Länsnivå, tabell 1 och Kommunnivå, tabell 1.

* Elever födda utomlands samt elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands.

INDIKATOR 10

Unga i grundutbildning vid universitet/högskola	Uppgiftslämnare: Högskoleverket
<p>Andelen studerande på högskola eller universitet var 17,9 procent i gruppen 19–20 år, 27,2 procent i gruppen 21–24 år och 14,0 procent i gruppen 25–29 år hösten 2010. Det var en större andel tjejer än killar som studerade i alla åldersgrupper. Andelen som har gått vidare till högskolan är högst bland dem med högutbildade föräldrar. Sett över en tioårsperiod har det skett en viss utjämning mellan högskolenybörjare med svensk bakgrund och högskolenybörjare med utländsk bakgrund.</p>	

Höstterminen 2010 var 369 300 personer registrerade på grundnivå och avancerad nivå vid universitet och högskolor. Ungefär en tiondel av dessa var inresande studenter. Av de svenska studenterna, det vill säga exklusive inresande studenter, var cirka 62 procent kvinnor. Hälften av alla studenter var 24 år eller yngre. Andelen av befolkningen i högskoleutbildning (grund- och avancerad nivå) var oförändrad höstterminen 2010 jämfört med höstterminen 2009, men hade ökat i samtliga åldersgrupper upp till 40 år jämfört med höstterminerna 2007 och 2008.

Andelen högskolestuderande var högst i åldersgruppen 21–24 år men det var framför allt ungdomar i åldern 19–20 år som ökade sin andel av befolkningen i högre utbildning. Både andelen tjejer och andelen killar ökade relativt mycket i den åldersgruppen. Åldersgruppen 21–24 år hade högst andel studerande 2005, medan andelen studerande totalt och i åldersgrupperna 19–20 år och 25–29 år var högst 2009 och 2010 (tabell 2.10).

Tabell 2.10 Andel studerande av befolkningen i samma ålder efter kön och åldersgrupper, 1990, 1995, 2000, 2005, 2007, 2008, 2009 och 2010. Procent

	Ht 1990	Ht 1995	Ht 2000	Ht 2005	Ht 2007	Ht 2008	Ht 2009	Ht 2010
Alla åldrar	2,0	2,8	3,2	3,7	3,5	3,6	3,9	3,9
Kvinnor	2,3	3,1	3,8	4,4	4,2	4,3	4,6	4,6
Män	1,8	2,5	2,6	3,0	2,8	2,8	3,2	3,2
19-20 år	9,0	15,4	14,5	14,6	14,7	14,8	17,8	17,9
Tjejer	10,5	18,2	16,9	16,6	17,0	17,1	20,2	20,5
Killar	7,6	12,6	12,1	12,8	12,5	12,6	15,4	15,4
21-24 år	12,5	20,1	25,1	28,0	25,9	25,7	27,0	27,2
Tjejer	13,5	21,8	27,9	31,9	30,1	29,9	31,0	31,1
Killar	11,5	18,5	22,5	24,3	22,0	21,7	23,2	23,4
25-29 år	6,4	8,5	10,9	13,8	13,0	13,0	14,0	14,0
Kvinnor	6,2	8,5	12,2	15,5	14,9	14,8	15,8	15,6
Män	6,6	8,5	9,6	12,2	11,2	11,3	12,4	12,5
30-39 år	2,5	3,1	4,2	4,9	4,5	4,6	4,7	4,7
Kvinnor	3,1	3,9	5,6	6,6	6,1	6,2	6,3	6,3
Män	1,9	2,4	2,8	3,2	3,0	3,0	3,2	3,3
40-49 år	1,4	1,7	2,2	2,6	2,4	2,3	2,4	2,3
Kvinnor	2,1	2,5	3,4	4,0	3,7	3,6	3,6	3,5
Män	0,6	0,8	1,0	1,2	1,2	1,1	1,2	1,2
50-59 år	0,5	0,6	0,6	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0
Kvinnor	0,7	0,9	1,0	1,3	1,4	1,5	1,5	1,5
Män	0,2	0,3	0,3	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5

Källa: Högskoleverket

Föräldrarnas utbildningsnivå

Högskoleverkets statistiska uppgifter om föräldrarnas utbildningsnivå för studenter sträcker sig fram till och med läsåret 2009/10. I födelsekullen 1984 hade 83 procent av de med forskarutbildade föräldrar påbörjat högskolestudier senast vid 25 års ålder (det vill säga läsåret 2009/10). Denna andel minskar med fallande utbildningsnivå för föräldrarna: 71 procent i gruppen med eftergymnasialt utbildade föräldrar i 3 år eller längre (ej forskarutbildning), 55 procent bland dem som har föräldrar med en eftergymnasial utbildning som är kortare än 3 år, 42 procent om föräldrarna har en 3-årig gymnasial utbildning, 29 procent bland de vars föräldrar gått en kortare gymnasial utbildning (högst 2 år) och slutligen 21 procent bland de vars föräldrar har förgymnasial utbildning. I samtliga dessa grupper var det en större andel av kvinnorna än av männen som hade påbörjat högskolestudier.

Sett över tid, födelsekullarna 1972–1984, har det endast skett mycket små förändringar i övergång till högre studier (senast vid 25 års ålder) mellan personer som har föräldrar med skilda utbildningsnivåer. Andelen som har gått vidare till högskolan har visserligen ökat i gruppen där föräldrarna endast har förgymnasial utbildning, men samtidigt har andelen som går vidare till högre studier också ökat i flera andra grupper. Det betyder att skillnaderna mellan dem med hög- och lågutbildade föräldrar till stora delar består. Undantaget är främst gruppen med forskarutbildade föräldrar. Denna grupp hade en mycket hög övergångsandel redan i födelsekullen 1972, men eftersom övergångsandelen inte har ökat för senare födelsekullar har avståndet till andra grupper minskat.

Studenter med utländsk bakgrund

Högskoleverkets statistiska uppgifter om studenter med utländsk bakgrund sträcker sig fram till och med 2008. Bland personer födda 1983 hade 37 procent av dem med utländsk bakgrund påbörjat högskoleutbildning senast vid 25 års ålder (det vill säga 2008). Med utländsk bakgrund avses att man antingen är född i ett annat land än Sverige eller att man är född i Sverige men att *båda* föräldrarna är utrikes födda. Inresande studenter räknas dock inte dit. I gruppen född 1983 med svensk bakgrund var det 45 procent som hade påbörjat högskoleutbildning senast vid 25 års ålder. Det motsvarar en skillnad på 8 procentenheter i övergång till högre studier mellan de två grupperna.

Sett över en tioårsperiod (födelsekullarna 1974 till och med 1983) har det skett en viss utjämning mellan högskolenybjörjare med svensk och högskolenybjörjare med utländsk bakgrund. Den största skillnaden mellan de två grupperna avser de som föddes 1975: vid 25 års ålder (år 2000) hade 27 procent av dem med utländsk bakgrund påbörjat högskolestudier jämfört med 42 procent bland dem med svensk bakgrund. Det motsvarar en differens om 15 procentenheter. Såväl bland dem med svensk som bland dem med utländsk bakgrund var det en större andel av kvinnorna än av männen som hade påbörjat högskoleutbildning. Andelen högutbildade föräldrar är större i gruppen med svensk än i gruppen med utländsk bakgrund – detta har bidragit till skillnaden i övergång till högskoleutbildning.

Studenter med funktionsnedsättning²

Uppgifterna om studenter med funktionsnedsättning avser endast kostnader för personliga pedagogiska insatser i studiesituationen för enskilda studenter med funktionshinder samt riktade pedagogiska insatser som erbjuds berörda studenter i grupp. Sammanställningen gäller budgetåret 2011 och avser kostnader för utbildningstolkning, anteckningsstöd, mentor, enskild handledning och extra handledning, riktat språkstöd, viss studentassistans inom högskolan och vissa kostnader för litteratur som inte produceras av Talboks- och punktskriftsbiblioteket. Dessutom inkluderas vissa kostnader för anpassad examination.

Under 2011 fick närmare 7 650 studenter, varav 20 forskarstuderande, tillgång till lärosätenas stödresurser genom kontakt med en samordnare för studenter med funktionshinder. Av dessa var 63 procent kvinnor. Utöver dessa 7 650 studenter kom cirka 660 studenter, varav 12 forskarstuderande, till samordnarnas kännedom genom att lärare och vägledare vid institutioner/motsvarande kontaktade och konsulterade en samordnare. Den största gruppen utgjordes av studenter med dyslexi. Gruppen studenter med kognitiva funktionshinder ökade mest i antal under året. Totalt ökande antalet studenter med särskilt pedagogiskt stöd med 6 procent jämfört med 2010.

Kostnaderna för det särskilda pedagogiska stödet uppgick 2011 till runt 64 miljoner kronor (samma nivå som de senaste åren). Av dessa gick 61 procent till utbildningstolkning, det vill säga teckenspråk och skrivtolkning. De anslagna medlen för 2011 uppgick till runt 32 miljoner kronor. Institutionen för lingvistik vid Stockholms universitet tilldelades cirka 1, 2 miljoner kronor för arbetet med ett digitalt svenskt teckenspråkslexikon i enlighet med propositionen *Den öppna högskolan* (2001/02:15).

---

² Uppgifterna om studenter med funktionsnedsättning har tagits fram av Stockholms universitet.

INDIKATOR 11

Påbörjat högskolan vid 21 och 24 års ålder	Uppgiftslämnare: Högskoleverket
Andelen som påbörjat högskolestudier vid 21 respektive 24 års ålder var 33,5 respektive 43,0 procent 2010. Andelen som börjat på högskolan var liksom tidigare markant högre bland tjejer. Det fanns stora skillnader beroende på i vilket län eller i vilken kommun man bor. Sedan 2009 har andelen som påbörjat högskolestudier vid 21 års ålder ökat med 1,2 procentenheter medan andelen som påbörjat högskolestudier vid 24 års ålder ligger kvar på samma nivå.	

Andelarna av respektive årskull som påbörjat högskolestudier senast vid 21 års ålder ökade något under 2010 och har ökat sedan 2007. Däremot har andelen som påbörjat högskolestudier senast vid 24 års ålder minskat med 1,8 procentenheter sedan 2004.

Högskoleutbildning påbörjad senast vid 21 års ålder

Av de ungdomar som föddes 1989 hade 33,5 procent påbörjat högskolestudier – i Sverige eller utomlands – senast 2010, alltså det år de fyllde 21 år. Bland killar var andelen 28,1 procent och bland tjejer 39,3 procent, det vill säga en skillnad på 11,2 procentenheter. Jämfört med de som var födda 1988 var ökningen 1,2 procentenheter. Både tjejer och killar stod för ökningen, tjejerna från 38,0 till 39,3 procent, och killarna från 27,0 till 28,1 procent. Tjejerna hade också i större utsträckning än killarna påbörjat högskolestudier utomlands.

Som framgår av tabell 2.11 har andelen som påbörjat en högskoleutbildning varierat. Efter att ha minskat fyra år i rad (från de som föddes 1982 till de som föddes 1986) ökade andelen tre år i rad (från de som föddes 1986 till de som föddes 1989) i den yngsta åldersgruppen.

Tabell 2.11 Andel av respektive årskull som påbörjat högskoleutbildning senast vid 21 års ålder. Procent

Födda år	Kvinnor	Män	Totalt
1980	39,4	27,0	33,1
1981	39,9	27,7	33,7
1982	40,0	27,9	33,8
1983	39,3	27,1	33,0
1984	38,7	27,0	32,7
1985	37,3	26,7	31,9
1986	36,8	25,8	31,1
1987	37,2	25,7	31,3
1988	38,0	27,0	32,3
1989	39,3	28,1	33,5

Källa: Högskoleverket.

Högskoleutbildning påbörjad senast vid 24 års ålder

Om man studerar den årskull som föddes 1986 och som alltså blev 24 år under 2010, hade 43,0 procent av dem påbörjat högskolestudier samma år. Skillnaderna mellan killar och tjejer var stora även här. Av tjejerna som blev 24 år under 2010 hade 50,6 procent börjat studera medan motsvarande andel av killarna var 35,9 procent, det vill säga en skillnad på 14,7 procentenheter. Det var 4,6 procent av tjejerna som hade börjat studera utomlands 2010 medan motsvarande andel killar var 2,7 procent. Andelen som påbörjat högskolestudier senast vid 24 års ålder var oförändrad i årskullarna födda 1980–1982. I dessa tre årskullar hade 44,8 procent börjat studera senast vid 24 års ålder. Andelen har därefter sjunkit successivt och för årskullen som föddes 1986, och som alltså blev 24 år 2010, var andelen 43 procent (tabell 2.12).

Tabell 2.12 Andel av respektive årskull som påbörjat högskoleutbildning senast vid 24 års ålder. Procent

Födda år	Kvinnor	Män	Totalt
1980	52,5	37,5	44,8
1981	52,5	37,4	44,8
1982	52,6	37,4	44,8
1983	51,7	36,3	43,8
1984	51,7	36,1	43,6
1985	50,9	35,7	43,0
1986	50,6	35,9	43,0

Källa: Högskoleverket.

Variationer mellan länen

Andelen unga i länen som påbörjat högskolestudier vid 21 år skiljer sig mellan länen.³ Vid en jämförelse hade Uppsala län den högsta andelen 2010, 38,7 procent, följt av Stockholms län med 38,2 procent. Den lägsta andelen hade Jämtlands län med 23,4 procent och den näst lägsta hade Gotlands län med 25,6 procent. Det innebär att skillnaden mellan Uppsala län och Jämtlands län var 15,3 procentenheter (tabell 2.13).

³ Redovisningen per län och kommun utgår från den kommun och det län som ungdomarna var folkbokförda i den sista december det år de fyllde 18 år.

Tabell 2.13 Andel av unga som påbörjat högskoleutbildning senast vid 21 respektive 24 års ålder, efter kön och län*. 2010. Procent

PÅBÖRJADE HÖGSKOLESTUDIER							
Län	21 års ålder (födda 1989)			Län	24 års ålder (födda 1986)		
	Kvinnor	Män	Totalt		Kvinnor	Män	Totalt
Stockholm	44,2	32,6	38,2	Stockholm	54,6	40,8	47,5
Uppsala	44,2	33,4	38,7	Uppsala	55,7	41,8	48,6
Södermanland	35,0	22,8	28,7	Södermanland	48,2	28,7	38,0
Östergötland	37,4	28,4	32,8	Östergötland	49,4	36,0	42,5
Jönköping	39,2	26,7	32,8	Jönköping	48,3	35,0	41,3
Kronoberg	39,7	26,2	32,7	Kronoberg	50,5	36,6	43,4
Kalmar	39,1	25,8	32,3	Kalmar	52,4	33,5	42,5
Gotland	27,9	23,3	25,6	Gotland	42,4	32,7	37,6
Blekinge	38,9	28,0	33,0	Blekinge	50,3	34,2	42,0
Skåne	41,7	29,1	35,2	Skåne	50,5	36,1	43,2
Halland	37,1	26,6	31,6	Halland	49,9	34,8	42,0
Västra Götaland	39,1	29,3	34,1	Västra Götaland	49,6	37,2	43,2
Värmland	36,1	25,2	30,5	Värmland	49,0	29,6	39,0
Örebro	36,4	24,8	30,5	Örebro	48,9	34,9	41,7
Västmanland	35,5	24,4	29,9	Västmanland	46,5	30,8	38,5
Dalarna	32,7	27,1	29,8	Dalarna	47,1	33,8	40,2
Gävleborg	35,0	23,4	29,1	Gävleborg	47,3	31,4	39,2
Västernorrland	36,6	24,0	30,0	Västernorrland	49,2	32,0	40,3
Jämtland	30,2	17,0	23,4	Jämtland	43,7	29,3	36,2
Västerbotten	36,9	25,1	30,7	Västerbotten	53,1	36,4	44,6
Norrbottn	35,3	21,4	28,4	Norrbottn	51,1	29,6	40,2
Riket totalt	39,3	28,1	33,5	Riket totalt	50,6	35,9	43,0

Källa: Högskoleverket

*Redovisningen per län utgår från det län som ungdomarna var folkbokförda i den sista december det år de fyllde 18 år.

Om man i stället studerar den årskull som under 2010 blev 24 år och jämför andelen ungdomar i respektive län som börjat studera är skillnaden mellan länen mindre, 12,4 procentenheter. Att skillnaderna mellan länen minskar när man studerar 24-åringarna beror inte på att denna årskull visar ett annat mönster än 21-åringarnas årskull. Vid 21 års ålder var skillnaderna ungefär lika stora mellan länen för båda årskullarna. Det innebär således att län med relativt låg övergång till högskolan för 21-åringar i viss mån hade "tagit igen" detta när de unga uppnått 24 års ålder. Däremot ökade skillnaderna mellan killar och tjejer.

Jämför vi årskullen som är född 1989 med årskullen från 1988 och andelen som påbörjat högskolestudier vid 21 års ålder är ökningen störst på Gotland (3,6 procentenheter). Därefter följer Östergötlands län med en ökning på 2,3 procentenheter. De största minskningarna har ägt rum i Uppsala län (-0,3), Jämtlands län (-0,4) och Kronobergs län (-0,6).

Om man istället jämför årskullen som är född 1986 med den som är född 1985 och andelen som påbörjat högskolestudier vid 24 års ålder är ökningen störst i Örebro län (2,2 procentenheter). De största minskningarna har ägt rum på Gotland och i Jämtlands län (-2,1 respektive -1,6 procentenheter).

Variationer mellan kommuner

Variationerna mellan de enskilda kommunerna är naturligt nog större än variationerna mellan länen. Både bland 21-åringarna och bland 24-åringarna hade Danderyd i Stockholms län den högsta andelen. I Danderyds kommun hade 69,3 procent börjat studera senast vid 21 års ålder och 82,7 procent vid 24 års ålder.

De mycket stora variationerna mellan kommuner, och inom vissa kommuner mellan män och kvinnor, bör tolkas med försiktighet eftersom antalet ungdomar i en årskull i vissa kommuner är mycket lågt och gör att varje individ därmed representerar en eller flera procentenheter. Som exempel kan nämnas att det 2010 fanns drygt 100 kommuner där antalet 19-åriga män eller kvinnor var färre än 100.

Utbildningskvalitet

INDIKATOR 12

Lärartäthet och andel behöriga lärare i gymnasiet	Uppgiftslämnare: Skolverket
Andelen behöriga lärare var 73,0 procent och antalet lärare per 100 elever var 8,1 läsåret 2010/11. Dessa andelar har varit stabila sedan 2006/07.	

Andelen gymnasielärare med pedagogisk högskoleexamen var ungefär lika stor läsåret 2010/11 som 2006/07. Även lärartätheten har varit stabil. Lärartätheten var 8,1 lärare per 100 elever läsåret 2010/11 (tabell 2.14).

En jämförelse mellan olika huvudmän visar att kommunala skolor hade högre andel lärare med pedagogisk högskoleexamen jämfört med fristående skolor. Andelen lärare med pedagogisk högskoleexamen varierar mellan kommunerna. I knappt fyra av tio kommuner hade mer än 80 procent av lärarna i gymnasieskolan en pedagogisk högskoleexamen. Norrbotten, Västerbotten, Halland och Skåne var de län som hade högst andel gymnasielärare med pedagogisk högskoleexamen. Lägst andel lärare med pedagogisk högskoleexamen hade Jämtlands och Gävleborgs län.⁴

Tabell 2.14 Lärartäthet och lärarbehörighet i gymnasieskolan, 2006/07–2010/11

Läsår	Antal lärare		Andel (%) med pedagogisk examen	Antal lärare (heltidstjänster) per 100 elever
	Totalt	därav antal tjänstgörande		
2006/07	39 123	36 728	71,6	8,1
2007/08	39 506	37 518	72,0	8,1
2008/09	40 627	38 392	72,0	8,1
2009/10	39 513	37 425	73,0	7,9
2010/11	39 470	37 447	73,0	8,1

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Gymnasieskolan, Personal, Riksnivå, tabell 2. Se även Länsnivå, tabell 1 och Kommunivå, tabell 1.

⁴ Skolverket redovisar en indikator efter län. Skolverket har också möjlighet att redovisa indikatorer efter kommuner, men av utrymmesskäl har dessa inte tagits med i redovisningarna. Information på kommunnivå finns på Skolverkets webbplats.

Vuxenutbildning

INDIKATOR 13

Tillgång till vuxenutbildning samt sfi	Uppgiftslämnare: Skolverket
Antalet kommuner som erbjöd grundläggande, gymnasial och påbyggnadsutbildning inom komvux var 250, 264 respektive 57 kalenderåret 2010. Särvox erbjöds i 214 och sfi erbjöds i 260 kommuner. Sedan 2007/08 har antalet kommuner som erbjuder kommunal vuxenutbildning och sfi varit relativt konstant.	

Från och med kalenderåret 2009 publicerar Skolverket statistiken över komvux och sfi per kalenderår istället för per läsår. Kalenderåret 2010 var det 250 kommuner som erbjöd grundläggande komvux, 264 kommuner som erbjöd gymnasial komvux och 57 kommuner som erbjöd påbyggnadsutbildning. Många kommuner samverkar i utbudet av kommunal vuxenutbildning och kan på så sätt erbjuda högre kvalitet och totalt större utbud än tidigare. Under kalenderåret 2010 upphandlades 37 procent av komvuxutbildningen från andra utbildningsanordnare än kommuner och landsting, till exempel från studieförbund, folkhögskolor och privata utbildningsföretag. Antalet kommuner som anordnade sfi var 260 stycken kalenderåret 2010.

Särvox anordnades i 214 kommuner läsåret 2010/11, vilket var i ungefär lika många kommuner som de två föregående läsåren. Eleverna kom från 251 kommuner.

I syfte att motverka brist på arbetskraft med yrkesutbildning genomfördes 2009 en särskild satsning på yrkesinriktad kommunal vuxenutbildning, yrkesvux. Målgruppen är vuxna som saknar gymnasieutbildning eller har en gymnasieutbildning som behöver kompletteras. Det är också möjligt för den som läst en studieförberedande utbildning att växla om och skaffa sig en gymnasial yrkesutbildning.

Tabell 2.15 Antal kommuner som i egen regi eller via annan utbildningsanordnare erbjuder komvux på olika nivåer, svenska för invandrare (sfi) respektive särvox. Läsåren 2007/08–2010/11 samt kalenderåren 2009–2010

Läsår /kalenderår	Grundläggande komvux	Gymnasial komvux	Påbyggnadsutbildning	Sfi	Särvox
2007/08	251	269	73	259	221
2008/09	244	266	72	257	215
2009/10					215
2010/11					214
2009	249	263	76	257	
2010	250	264	57	260	

*Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, komvux, Elever och Kursdeltagare, Riksnivå, tabell 2 A, sfi, Elever och Kursdeltagare, Riksnivå, tabell 2A samt Särvox, Elever, Riksnivå tabell 2. Se även Länsnivå, tabell 1 och Kommunnivå, tabell 2.
Kommentar: Från och med kalenderåret 2009 publicerar Skolverket statistiken över komvux och sfi per kalenderår istället för per läsår.*

Modersmålsundervisning

INDIKATOR 14

Deltar i modersmålsundervisning i grundskolan	Uppgiftslämnare: Skolverket
Läsåret 2010/11 deltog 55 procent av de berättigade i modersmålsundervisning. Andelen tjejer som deltog var större än andelen killar. Andelen som deltar ligger på ungefär samma nivå som 2006/07.	

Andelen av de berättigade som deltar i modersmålsundervisningen var 55,3 procent under läsåret 2010/11. Andelen tjejer som deltar i undervisning i modersmål är högre än andelen killar, 57,1 respektive 53,5 procent (tabell 2.16).

Tabell 2.16 Andel av berättigade elever som deltar i modersmålsundervisning i grundskolan efter kön, 2006/07–2010/11. Procent

Läsår	Totalt	Tjejer	Killar
2006/07	55,9	57,8	53,9
2007/08	53,8	55,6	52,0
2008/09	53,4	55,5	51,5
2009/10	53,3	55,3	51,4
2010/11	55,3	57,1	53,5

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Grundskolan, Skolor och elever, Riksnivå, tabell 8 A. Se även Länsnivå, tabell 2 och Kommunivå, tabell 2.

Referenser

Regeringens proposition 2001/02:15. *Den öppna högskolan.*

Kapitel 3 Hälsa och utsatthet

En människas hälsa påverkar i hög grad dennes livssituation, syn på samhället och möjlighet till delaktighet. Huvudområdet *hälsa och utsatthet* omfattar såväl fysisk som psykisk hälsa samt utsatthet i olika former. Det handlar också om att unga ska ha verklig tillgång till välfärd samt om att stärka människors möjligheter i socialt och ekonomiskt utsatta positioner. En bra skol- och arbetsmiljö, en innehållsrik fritid och goda relationer till andra människor är viktiga. Vanor som att röka, dricka alkohol, bruka narkotika samt hur vi blir bemötta av andra människor har betydelse för hälsan både här och nu och i ett längre perspektiv. Till målen för huvudområdet hälsa och utsatthet hör också att stärka den enskildes rättstrygghet och rättssäkerhet samt att minska brottsligheten och öka tryggheten.

Hälsa och utsatthet

Tema	Nr	Indikator	Variabler	Relation		Tendens	Uppgiftslämnare	Politikområde
				Tjejer	Killar			
Förhållanden i skolan	15	Arbete mot mobbing och kränkande behandling, 2009.						Skolverket Utbildningspolitik
	16	Elever som mobbas och trakasseras av andra elever, 2009.						
	17	Elever som känner sig mobbade eller trakasserade av sina lärare, 2009.						
	18	Elever som anser att lärarna behandlar tjejer och killar rättvist, 2009.						
	19	Elever som känner sig trygga i skolan, 2009.						
Brott	20	Dödligt våld, 2010.					Brottsförebyggande rådet	Rättsväsendet
	21	Vård på sjukhus på grund av våldsrelaterade skador, 2010.					Socialstyrelsen	Hälsa- och sjukvårdspolitik
	22	Niondeklassares utsatthet för brott, 2008.						Brottsförebyggande rådet Rättsväsendet
	23	16–24-åringars utsatthet för brott, 2010.						
	24	Deltagande i brott, 2010.						
Folkhälsa	25	Andel unga som uppger att de blivit kränkta, 2011.						Statens folkhälsainstitut Folkhälsopolitik
	26	Andel med stillasittande fritid, 2011.						
	27	Andel med övervikt, 2011.						
	28	Andel med fetma, 2011.						
	29	Andel som röker dagligen, 2011.						
	30	Andel som snusar dagligen, 2011.						
	31	Andel med riskabel alkoholkonsumtion, 2011.						
	32	Andel i gymnasiet år 2 som uppger att de använder narkotika, 2011.						
	33	Andel som uppger riskabelt spelande, 2011.						

Förhållanden i skolan

Indikatorerna i detta avsnitt ska belysa elevernas trygghet, skolans arbete med värdegrundsfrågor samt resultatet av detta arbete. Samtliga indikatorer baseras på Skolverkets attitydundersökning som görs vart tredje år i grundskolan och i gymnasieskolan.

Indikatorerna refererar till de två politikområdesmålen. Det ena är att all utbildning ska genomsyras av principen om människors lika värde. Alla som arbetar i skolan har ett tydligt ansvar att aktivt förebygga och motverka alla former av kränkande behandling och att främja jämställdhet mellan könen. Det andra politikområdesmålet är att den svenska skolan ska vara en trygg kunskapsskola för alla, där elevernas utveckling mot kunskaps- och demokratimålen står i centrum. En betydelsefull faktor för såväl inläring som trygghet och trivsel är barns, elevers och föräldrars möjlighet till delaktighet och inflytande i förskolan och skolan.

I grundskolans läroplan beskrivs personlig trygghet och självkänsla som något som grundläggs i hemmet men som även skolan har en viktig roll i. Vidare ska varje elev, enligt både grund- och gymnasieskolans läroplaner, möta respekt för sin person och sitt arbete. Sedan 2006 gäller lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Lagen ställer krav på att skolan ska föra ett målinriktat arbete för att motverka alla former av kränkande behandling. Varje skola är inte bara skyldig att årligen upprätta en likabehandlingsplan utan måste också utreda och förhindra förekomst av kränkningar. Från och med 1 juli 2011 ingår dessa skrivelser i skollagen (SFS 2010:800, SFS 2006:67)

INDIKATOR 15

Arbete mot mobbning och kränkande behandling	Uppgiftslämnare: Skolverket
Cirka 78 procent av eleverna i årskurs 7–9 och i år 1–3 i gymnasiet angav 2009 att deras skola gör mycket för att förhindra mobbning och kränkande behandling. Andelen har ökat sedan 1993 men är oförändrad jämfört med den förra mätningen 2006. Det var inga skillnader mellan tjejer och killar och inte heller utifrån bakgrund eller föräldrarnas utbildning.	

I kvalitetsgranskningen *Skolors arbete vid trakasserier och kränkande behandling* konstaterar Skolinspektionen att det inte är ovanligt att personal bagatelliserar eller banaliserar, att de inte ingriper mot eller inte klarar av att få stopp på kränkningar som pågår. Att personal och elever på grund av upprepad förekomst betraktar kränkande handlingar som acceptabla vardagsföreteelser bidrar enligt Skolinspektionen till att utsatta elever inte bryr sig om att berätta vad de varit med om eller uppfattar det som något de får lov att acceptera (Skolinspektionen 2010).

Skolverket har gjort en omfattande utvärdering av metoder som används mot mobbning och är kritiskt till att använda färdiga programkoncept. Alla åtta granskade program innehåller inslag som är såväl effektiva som ineffektiva för att minska mobbning. Skolverket kan därför inte förorda att skolorna använder något av de granskade programmen fullt ut i arbetet mot mobbning. En ny upptäckt är också att insatserna fungerar olika för killar och tjejer. Studien visar att insatser som är till hjälp för killar till och med kan ha negativ effekt för tjejer och tvärtom (Skolverket 2011). Bestämmelserna om skolans ansvar för att motverka diskriminering och annan kränkande behandling har skärpts på senare år. I och med den skollag som tillämpas från och med 1 juli 2011 infördes en utvidgad skyldighet att anmäla, utreda och vidta åtgärder mot kränkande behandling (SFS 2010:800).

Många skolor arbetar också aktivt för att förebygga mobbning och kränkningar i skolan. Sedan 1993 har en allt större andel elever angett att man på deras skola arbetar aktivt för att motverka mobbning och annan kränkande behandling. År 2009 var det 78 procent av eleverna som svarade att skolan arbetar aktivt med detta. Inga signifikanta skillnader finns mellan de olika bakgrundsvariablerna (tabell 3.1).

Tabell 3.1 Andel elever som anser att deras skola gör mycket för att förhindra mobbning och annan kränkande behandling. Elever i årskurs 7–9 och i år 1–3 i gymnasiet 1993, 1997, 2000, 2003, 2006 och 2009. Procent

År	Totalt	Tjejer	Killar	Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund	Förälders högsta utbildning		
						Grundskola	Gymnasieskola	Högskola
1993	50							
1997	52							
2000	59	55	62			54	59	56
2003	75 ± 2	73 ± 3	76 ± 3	75 ± 2	72 ± 4	76 ± 7	76 ± 3	73 ± 3
2006	79 ± 2	75 ± 3	82 ± 2	79 ± 2	77 ± 4	78 ± 7	79 ± 3	79 ± 3
2009	78 ± 2	77 ± 3	79 ± 3	79 ± 2	76 ± 4	78 ± 8	78 ± 3	79 ± 3

Källa: Skolverket, Attityder till skolan.

Kommentar 1: Med svensk bakgrund avses att eleven själv är född i Sverige och att minst en av föräldrarna är född i Sverige. Med utländsk bakgrund avses att eleven själv är född i ett annat land än Sverige eller att båda föräldrarna är födda i ett annat land än Sverige.

Kommentar 2: Föräldrarnas högsta utbildning är indelad i grundskola, gymnasieskola och högskola/universitet. Den av föräldrarna som har högst utbildning räknas, så att om en elev har en förälder med högst grundskoleutbildning och en med högst gymnasieskola är det gymnasieskolnivån som räknas i variabeln förälders högsta utbildning.

Kommentar 3: Resultaten från 2003, 2006 och 2009 presenteras i procentuella fördelningar med felmarginal som anger hur stor säkerhet de skattade procentandelarna har. Felmarginalen visar om skillnaden är tillräckligt stor för att inte betraktas som slumpmässig.

INDIKATOR 16

Elever som mobbas och trakasseras av andra elever	Uppgiftslämnare: Skolverket
Omkring 4 procent av eleverna i årskurs 7–9 och i år 1–3 i gymnasiet angav 2009 att de mobbas eller trakasseras av andra elever. Andelen har varit relativt konstant sedan 1993. Det var inga skillnader mellan tjejer och killar och inte heller utifrån bakgrund eller föräldrarnas utbildning.	

De flesta elever är trygga och nöjda med skolan men det finns en grupp elever som är mobbade eller utsatta för annan kränkande behandling. Bland eleverna i årskurs 7–9 samt eleverna i gymnasieskolan uppgav 4 procent att de känner sig mobbade eller trakasserade av andra elever. Jämfört med gymnasieeleverna angav en större andel elever i årskurs 7–9 att de är mobbade eller trakasserade. Andelen elever som känner sig mobbade eller trakasserade av andra elever har varit relativt konstant sedan 1993 (tabell 3.2).

Tabell 3.2 Andel elever som känner sig mobbade eller trakasserade av andra elever. Elever i årskurs 7–9 och i år 1–3 i gymnasiet 1993, 1997, 2000, 2003, 2006 och 2009. Procent

År	Totalt	Tjejer	Killar	Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund	Förälders högsta utbildning		
						Grundskola	Gymnasieskola	Högskola
1993	2	2	2			<1	3	2
1997	2	2	2			1	4	1
2000	4	4	4			7	3	4
2003	3 ± 1	2 ± 1	3 ± 1	2 ± 1	4 ± 2	5 ± 3	3 ± 1	2 ± 1
2006	3 ± 1	3 ± 1	3 ± 1	3 ± 1	2 ± 1	2 ± 3	3 ± 1	4 ± 2
2009	4 ± 1	5 ± 2	3 ± 1	4 ± 1	4 ± 2	4 ± 4	4 ± 1	4 ± 1

Källa: Skolverket, Attityder till skolan.

Kommentar 1: Med svensk bakgrund avses att eleven själv är född i Sverige och att minst en av föräldrarna är född i Sverige. Med utländsk bakgrund avses att eleven själv är född i ett annat land än Sverige eller att båda föräldrarna är födda i ett annat land än Sverige.

Kommentar 2: Föräldrarnas högsta utbildning är indelad i grundskola, gymnasieskola och högskola/universitet. Den av föräldrarna som har högst utbildning räknas, så att om en elev har en förälder med högst grundskoleutbildning och en med högst gymnasieskola är det gymnasieskolnivån som räknas i variabeln förälders högsta utbildning.

Kommentar 3: Resultaten från 2003, 2006 och 2009 presenteras i procentuella fördelningar med felmarginal som anger hur stor säkerhet de skattade procentandelarna har. Felmarginalen visar om skillnaden är tillräckligt stor för att inte betraktas som slumpmässig.

INDIKATOR 17

Elever som känner sig mobbade eller trakasserade av sina lärare	Uppgiftslämnare: Skolverket
Omkring 3 procent av eleverna i årskurs 7–9 och i år 1–3 i gymnasiet angav 2009 att de mobbas eller trakasseras av sina lärare. Andelen har varit relativt konstant sedan 1997. Det var inga signifikanta skillnader mellan tjejer och killar och inte heller utifrån bakgrund eller föräldrarnas utbildning.	

Andelen elever som känner sig mobbade eller trakasserade av sina lärare har varit relativt konstant under perioden 1997–2009, omkring 4 procent. Det finns inga signifikanta skillnader mellan tjejer och killar, svensk och utländsk bakgrund eller föräldrarnas utbildningsnivå (tabell 3.3).

Tabell 3.3 Andel elever som känner sig mobbade eller trakasserade av sina lärare. Elever i årskurs 7–9 och i år 1–3 i gymnasiet 1997, 2000, 2003, 2006 och 2009. Procent

År	Totalt	Tjejer	Killar	Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund	Förälders högsta utbildning		
						Grundskola	Gymnasieskola	Högskola
1997	4	3	4			1	4	4
2000	6	5	6			3	6	6
2003	5 ± 1	5 ± 2	5 ± 2	4 ± 1	7 ± 3	5 ± 3	6 ± 2	4 ± 1
2006	4 ± 1	4 ± 1	3 ± 1	4 ± 1	5 ± 2	6 ± 4	4 ± 1	3 ± 1
2009	3 ± 1	4 ± 1	2 ± 1	3 ± 1	5 ± 2	3 ± 3	3 ± 1	3 ± 1

Källa: Skolverket, Attityder till skolan.

Kommentar 1: Med svensk bakgrund avses att eleven själv är född i Sverige och att minst en av föräldrarna är född i Sverige. Med utländsk bakgrund avses att eleven själv är född i ett annat land än Sverige eller att båda föräldrarna är födda i ett annat land än Sverige.

Kommentar 2: Föräldrarnas högsta utbildning är indelad i grundskola, gymnasieskola och högskola/universitet. Den av föräldrarna som har högst utbildning räknas, så att om en elev har en förälder med högst grundskoleutbildning och en med högst gymnasieskola är det gymnasieskolnivån som räknas i variabeln förälders högsta utbildning.

Kommentar 3: Resultaten från 2003, 2006 och 2009 presenteras i procentuella fördelningar med felmarginall som anger hur stor säkerhet de skattade procentandelarna har. Felmarginall visar om skillnaden är tillräckligt stor för att inte betraktas som slumpmässig.

INDIKATOR 18

Elever som anser att lärarna behandlar tjejer och killar rättvist	Uppgiftslämnare: Skolverket
Omkring 82 procent av eleverna i årskurs 7–9 och i år 1–3 i gymnasiet ansåg 2009 att lärarna behandlar tjejer och killar rättvist. Andelen har ökat något sedan 2000. Det finns inga signifikanta skillnader mellan tjejer och killar eller utifrån bakgrund och föräldrars utbildning.	

Andelen elever som anser att alla eller de flesta av lärarna behandlar tjejer och killar rättvist var 82 procent 2009. Andelen har ökat något sedan undersökningen 2000, då frågan ställdes för första gången. Inga signifikanta skillnader finns mellan de olika elevgrupperna (tabell 3.4).

Tabell 3.4 Andel elever som anser att alla eller de flesta av lärarna behandlar tjejer och killar rättvist. Elever i årskurs 7–9 och i år 1–3 i gymnasiet 2000, 2003, 2006 och 2009. Procent

År	Totalt	Tjejer	Killar	Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund	Förälders högsta utbildning		
						Grundskola	Gymnasieskola	Högskola
2000	76	76	76			75	74	77
2003	78	76	80	77	82	80	77	78
2006	80 ± 2	81 ± 3	80 ± 3	80 ± 2	80 ± 4	75 ± 7	79 ± 3	82 ± 3
2009	82 ± 2	85 ± 2	80 ± 3	83 ± 2	80 ± 4	74 ± 8	80 ± 3	85 ± 2

Källa: Skolverket, Attityder till skolan.

Kommentar 1: Med svensk bakgrund avses att eleven själv är född i Sverige och att minst en av föräldrarna är född i Sverige. Med utländsk bakgrund avses att eleven själv är född i ett annat land än Sverige eller att båda föräldrarna är födda i ett annat land än Sverige.

Kommentar 2: Föräldrarnas högsta utbildning är indelad i grundskola, gymnasieskola och högskola/universitet. Den av föräldrarna som har högst utbildning räknas, så att om en elev har en förälder med högst grundskoleutbildning och en med högst gymnasieskola är det gymnasieskolnivån som räknas i variabeln förälders högsta utbildning.

Kommentar 3: Resultaten från 2006 och 2009 presenteras i procentuella fördelningar med felmarginal som anger hur stor säkerhet de skattade procentandelarna har. Felmarginalen visar om skillnaden är tillräckligt stor för att inte betraktas som slumpmässig.

INDIKATOR 19

Elever som alltid eller oftast känner sig trygga i skolan	Uppgiftslämnare: Skolverket
Omkring 95 procent av eleverna i årskurs 7–9 och i år 1–3 i gymnasiet kände sig alltid eller oftast trygga i skolan 2009. Andelen är oförändrad sedan den förra mätningen 2006. Andelen är något större bland killar i grundskolan, däremot finns det inga skillnader i gymnasieskolan eller utifrån bakgrund eller föräldrars utbildning.	

År 2009 var det 95 procent av grundskoleeleverna i årskurs 7–9 och gymnasieeleverna som alltid eller oftast kände sig trygga i skolan. En lika stor andel svarade att de sällan eller aldrig är rädda där. En procent av eleverna kände sig alltid eller oftast rädda i skolan och 2 procent svarade att de sällan eller aldrig är trygga där.

I årskurs 7–9 svarade killar i större utsträckning än tjejer att de alltid kände sig trygga i skolan samt att de aldrig var rädda där. Motsvarande könsskillnader fanns inte i gymnasieskolan (tabell 3.5).

Tabell 3.5 Andel elever som alltid eller oftast känner sig trygga i skolan. Elever i årskurs 7–9 och i år 1–3 i gymnasiet 2006 och 2009. Procent

År	Totalt	Tjejer	Killar	Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund	Förälders högsta utbildning		
						Grundskola	Gymnasieskola	Högskola
2006	96 ± 1	95 ± 2	97 ± 1	96 ± 1	95 ± 2	96 ± 4	95 ± 2	97 ± 1
2009	95 ± 1	94 ± 2	97 ± 1	96 ± 1	94 ± 2	91 ± 5	95 ± 2	96 ± 1

Källa: Skolverket, Attityder till skolan.

Kommentar 1: Med svensk bakgrund avses att eleven själv är född i Sverige och att minst en av föräldrarna är född i Sverige. Med utländsk bakgrund avses att eleven själv är född i ett annat land än Sverige eller att båda föräldrarna är födda i ett annat land än Sverige.

Kommentar 2: Föräldrarnas högsta utbildning är indelad i grundskola, gymnasieskola och högskola/universitet. Den av föräldrarna som har högst utbildning räknas, så att om en elev har en förälder med högst grundskoleutbildning och en med högst gymnasieskola är det gymnasieskolnivån som räknas i variabeln förälders högsta utbildning.

Kommentar 3: Resultaten presenteras i procentuella fördelningar med felmarginal vilken anger hur stor säkerhet de skattade procentandelarna har. Felmarginalen visar om skillnaden är tillräckligt stor för att inte betraktas som slumpmässig.

Brott

Brottsförebyggande rådet (Brå) har i uppdrag att följa utvecklingen av ungas levnadsvillkor inom politikområdesmålet för rättsväsendet. Uppföljningen görs utifrån Brås återkommande *Skolundersökning om brott – SUB 2010* (Brottsförebyggande rådet 2010), Statistiska centralbyråns årliga undersökning av levnadsförhållanden avseende offer för våld och egendomsbrott (ULF), unga som offer för dödligt våld enligt dödsorsaksstatistiken samt unga lagförda för brott enligt kriminalstatistiken. Årets uppföljning kompletteras med uppgifter om 16–24-åringars utsatthet för brott enligt Brås *Nationella trygghetsundersökning* (NTU) samt med tillgängliga jämförelser för befolkningen i sin helhet samt med unga i andra länder.

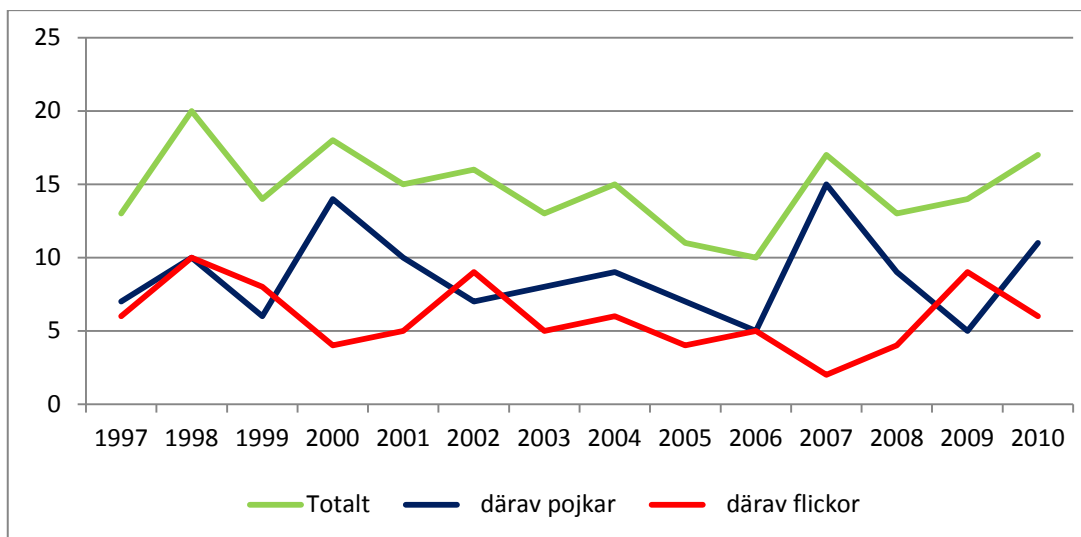
INDIKATOR 20

Dödligt våld	Uppgiftslämnare: Brottsförebyggande rådet, Brå
Under 2010 bedömdes 17 personer i åldern 10–24 år ha avlidit efter avsiktligt våld. Killar är i högre grad utsatta för dödligt våld än tjejer. Det är en ökning i antal jämfört med närmast föregående år, men innebär inte en avvikelse från genomsnittet under den redovisade perioden 1997–2010	

Antalet personer i åldern 10–24 år som årligen bedöms ha avlidit till följd av våld eller annat medvetet övergrepp från annan person är mycket få. År 2010 uppgick antalet till 17, varav 11 var pojkar och 6 var flickor. Det är en ökning i antal jämfört med närmast föregående år, men innebär ingen avvikelse från genomsnittet under den redovisade perioden 1997–2010. Under denna period har i genomsnitt 9 pojkar och 6 flickor dött till följd av övergrepp av annan person per år. I förhållande till antalet 10–24-åringar i befolkningen visar emellertid en trendanalys att andelen unga som offer för dödligt våld minskat med cirka 20 procent mellan 1997 och 2010.⁵ Även förändringar över längre tid måste dock tolkas med försiktighet eftersom talen över antalet offer är mycket små. Slumpmässiga förhållanden kan därför få betydelse för variationerna över tid.

I princip alla indikatorer har ett mörkertal när det gäller att identifiera de faktiska nivåerna av utsatthet för brott i befolkningen och utvecklingen av dessa nivåer. En brottskategori där mörkertalet kan antas vara mycket lågt är dock fullbordat dödligt våld. I Socialstyrelsens så kallade dödsorsaksstatistik redovisas antalet dödsfall som enligt läkares dödsintyg orsakats av ”*övergrepp av annan person*”. Den senast gjorda redovisningen avser 2010.

⁵ Antalet 10–24-åringar i Sverige ökade med cirka 10 procent mellan 1997 och 2010. År 1997 uppgick befolkningen i dessa åldrar till 1 574 503 personer enligt SCB jämfört med 1 738 135 personer 2010.

Figur 3.1 Antal unga (10–24 år) som enligt SCB:s dödsorsaksstatistik avlidit genom "övergrepp av annan person" under perioden 1997–2010.

Utsatthet för dödligt våld jämfört med vuxna och med unga i andra länder

Vid en jämförelse av ungdomars och vuxnas utsatthet för dödligt våld måste antalet offer sättas i förhållande till åldersgruppernas storlek. Andelen ungdomar som 2010 utsattes för dödligt våld var densamma som andelen vuxna: 1 per 100 000 år 2010. Jämfört med perioden från och med 1990-talet fram till 2009 innebär detta en förändring eftersom andelen unga som fallit offer för dödligt våld tidigare varit något lägre än motsvarande andel bland vuxna. Samtidigt visar statistiken på skillnader mellan andelen pojkar och andelen flickor som utsätts för dödligt våld, pojkar är utsatta i något större utsträckning. På motsvarande sätt är män i större utsträckning än kvinnor offer för dödligt våld i den vuxna befolkningen. En av orsakerna till att vuxna män som grupp är utsatta i störst utsträckning är att det dödliga våldet i oproportionerligt hög grad drabbar personer med drogmissbruk eller kriminalitet som livsstil eller som på annat sätt lever i samhällets marginal, vilket är en större andel män.

I ett internationellt perspektiv är utsattheten för dödligt våld i Sverige låg, såväl för ungdomar som för vuxna. En rapport från världshälsoorganisationen (WHO 2002) har visat att antalet 10–29-åringar som avlider av avsiktligt våld i Sverige, liksom i flera andra länder i Västeuropa som Tyskland, Italien, Spanien och Norge, ligger något under 1 per 100 000. Det kan jämföras med det globala snittet på 9 per 100 000. Framförallt är det länder i Sydamerika och Afrika som uppvisar höga nivåer av antal dödade unga människor per 100 000, men även USA och Ryssland ligger över genomsnittet enligt WHO. För Europas del framgår att de östeuropeiska länderna, med vissa undantag, generellt har omkring dubbelt så hög utsatthet för dödligt våld bland unga människor som Sverige och andra västeuropeiska länder. Även i Finland har ungdomarna en högre utsatthet för dödligt våld än i Sverige.⁶

⁶ Utifrån dödsorsaksstatistiken i Finland (källa: Statistics Finland) avled i snitt 1,8 personer per 100 000 i åldern 15–24 år av dödligt våld 2003–2007, vilket kan jämföras med strax under 1 per 100 000 för Sveriges del.

En mer aktuell rapport från WHO publicerad 2010 redovisar jämförande statistik för den europeiska regionen över andelen ungdomar (12–16 år) utsatta för misshandel under det föregående året. Denna brottsofferundersökning, som genomfördes 2006–2007, visar att utsattheten bland svenska ungdomar är låg. Av de totalt 25 studerade länderna tillhör Sverige ett av de länder som har den lägsta utsattheten (under 3 procent). I denna grupp ingår även Spanien, Portugal och Finland (WHO 2010).

INDIKATOR 21

Vård på sjukhus på grund av våldsrelaterade skador	Uppgiftslämnare: Socialstyrelsen
<p>Under perioden 2007–2010 har andelen som vårdas ineliggande på sjukhus för våldsrelaterade skador minskat bland unga. Killar sjukhusvårdas i större utsträckning för den här typen av skador än vad tjejer gör. I åldersgruppen 19–24 år var andelen ungefär sex gånger så hög bland killar som bland tjejer 2010, 21 respektive 133 per 100 000 i befolkningen.</p>	

Med våldsrelaterade skador avses här skador till följd av övergrepp från annan person.⁷ Sjukhusvård fångar en begränsad del av alla våldsskador eftersom de flesta med sådana skador tas om hand i öppenvård eller inte uppsöker vård alls.

Killar hamnar betydligt oftare på sjukhus till följd av våldsskador än vad tjejer gör. I gruppen 13–18 år var risken mer än tre gånger så hög bland killar som bland tjejer. Bland 19–24-åringar var killars risk mer än sex gånger så hög som tjejers 2010 (tabell 3.6). År 2010 var andelen unga som vårdats för våldsskador den lägsta hittills under 00-talet. I hela befolkningen har vård till följd av övergrepp av annan person minskat tydligt de senaste två åren. Våld utgör en liten andel av all sjukhusvård som ges till följd av yttre orsaker – knappt 2 procent av samtliga yttre orsaker rapporterades som övergrepp av annan person (Socialstyrelsen 2011f).

Även om vård ineliggande på sjukhus till följd av våldsövergrepp är vanligast bland unga (15–29 år), så är dödligt våld vanligare i äldre åldersgrupper, bland män i åldern 54–59 år och bland kvinnor i åldern 30–59 år (Socialstyrelsen 2009). Killar i 20-årsåldern löper dubbelt så hög risk att behöva sjukhusvård för våldsrelaterade skador som tonårskillar gör (tabell 3.6). Bland tjejer är skillnaderna mellan åldersgrupperna betydligt mindre. Alkohol ligger bakom en del av våldet och killar mellan 20 och 24 år är den grupp som har den högsta alkoholkonsumtionen i Sverige (Socialstyrelsen 2009).

⁷ I patientregistret innebär det yttre orsakskod X85–Y09 (övergrepp av annan person).

Tabell 3.6 Unga som vårdats inneliggande på sjukhus någon gång under året på grund av våldsrelaterade skador efter kön och åldersgrupper, 2000–2010. Antal per 100 000 i befolkningen

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Tjejer											
13–18 år	21	19	21	22	22	25	22	28	23	22	19
19–24 år	25	25	24	29	27	28	32	24	36	24	21
Killar											
13–18 år	75	68	65	65	72	76	75	79	76	71	62
19–24 år	135	142	134	135	152	167	154	174	160	153	133

Källa: Socialstyrelsen, Patientregistret.

Av de barn (0–17 år) som vårdades inneliggande på sjukhus för våldsrelaterade skador (övergrepp) 2007–2009 var 86 procent äldre än 12 år, och 58 procent var äldre än 15 år. Bland flickorna hade en femtedel av dem som vårdades för övergrepp utsatts för sexuella övergrepp och den vanligaste skadeplatsen var bostad inomhus. Bland pojkarna skedde de flesta övergreppen på gator och torg. Skolan är också en plats där framförallt pojkar blir utsatta för våldshandlingar (Socialstyrelsen 2011e).

INDIKATOR 22 och 23

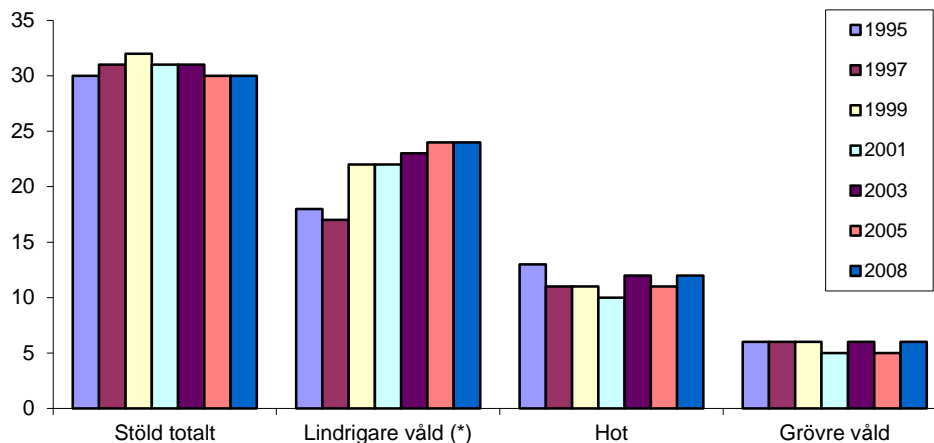
Niondeklassares samt 16–24-åringars utsatthet för brott	Uppgiftslämnare: Brottsförebyggande rådet, Brå
<p>År 2008 angav 30 procent av niondeklassarna att de upplevt sig utsatta för stöld, 12 procent för hot, 24 procent för lindrigare våld och 6 procent för grövre våld. Utsattheten för våld var högre bland niondeklassare med utländsk bakgrund än bland de med svensk bakgrund. Av 16–24-åringarna angav 8,4 procent av killarna och 4,3 procent av tjejerna att de hade utsatts för misshandel 2010. Utsattheten för brott var högre för killar än för tjejer.</p>	

Sedan 1995 genomför Brå återkommande en skolundersökning om brott (SUB) där omkring 7 000 niondeklasselärover besvarar ett frågeformulär om egen delaktighet i och utsatthet för brott. Den senaste undersökningen i serien avser förhållanden som rådde 2008, varför denna rapport redovisar samma uppgifter avseende SUB som föregående års redovisning.⁸ Sedan 2005 kan uppgifter från Brås årliga Nationella trygghetsundersökning (NTU) användas. I NTU tillfrågas årligen ett slumpmässigt urval av befolkningen, däribland cirka 3 200 personer i åldern 16–24 år, om trygghet och utsatthet för brott. Resultatet för åldersgrupperna 16–19 år och 20–24 år särredovisas. Den senaste redovisningen avser förhållanden som rådde 2010.

⁸ Nästa skolundersökningsrapport publiceras hösten 2012.

Bland niondeklassarna var den uppgivna utsattheten för brott 2008 i stort sett oförändrad jämfört med tidigare års undersökningar (figur 3.2). För brottskategorierna hot och grövre våld (som ledde till att man uppsökt sjukvård i någon form) ökade andelen utsatta med en procentenhet i förhållande till 2005.

Källa: Brås Skolundersökning om brott (SUB).

(*) Det var ett stort internt svarsbortfall i denna fråga 1995 och 1997, vilket ledde till att frågan formulerades om.

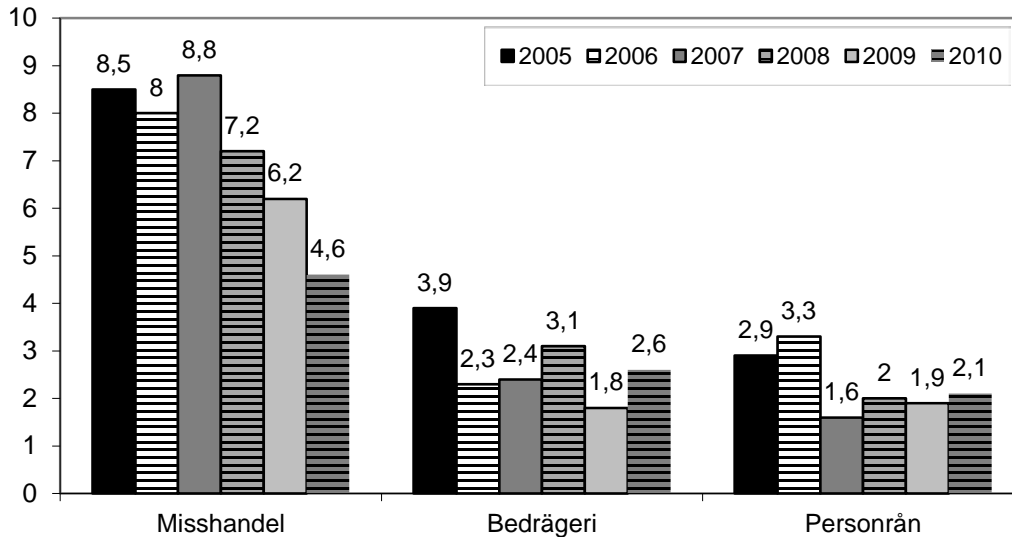
Figur 3.2. Andel niondeklassare utsatta för stöld, hot och våld, 1995, 1997, 1999, 2001, 2003, 2005 och 2008. Procent.

Utsattheten för stöld och lindrigare våld låg däremot kvar på samma nivå. Den ökning av lindrigare våld som kan noteras jämfört med de första åren beror till stor del på en ändring i dessa frågor som genomfördes 1999. Den lilla ökning som därefter skett gäller i huvudsak flickorna.

Utsattheten för brott bland ungdomar i åldern 16–19 år ökade 2010 för bedrägeri⁹ medan utsattheten för personrån låg kvar på en jämförbar nivå jämfört med föregående år, enligt Brås NTU. Samtidigt minskade andelen ungdomar som utsatts för misshandel¹⁰ (figur 3.3). Sett till perioden 2005–2010 har utsattheten för misshandel, bedrägeri och personrån tenderat att minska något. Någon motsvarande trend bland 20–24-åringarna kan inte urskiljas. I denna grupp ligger utsattheten för de studerade brotten tämligen konstant sedan 2005. Andelarna som uppger utsatthet för rån eller bedrägeri bland 16–19-åringar är mycket låga, varför trender är svåra att tolka.

⁹ Definierat enligt frågan "Blev du som privatperson på ett brottsligt sätt lurad på pengar eller andra värdesaker?".

¹⁰ Definierat enligt frågan "Slog, sparkade eller utsatte någon dig för någon annan typ av fysiskt våld, så att du skadades eller så att det gjorde ont?".

Figur 3.3 . Andel unga 16–19 år som enligt NTU utsatts för misshandel, bedrägeri eller personrån, 2005–2010. Procent.

Både i NTU och SUB framgår att utsattheten för brott generellt är högre för pojkarna än för flickorna. Störst är skillnaderna enligt SUB för grovare våld och händelser som inträffat i skolan. Plånboksstöld eller verbala hot drabbar enligt de senaste undersökningarna dock flickor i nästan lika stor utsträckning som pojkar. Trenderna i utsattheten över tid är överlag desamma för pojkarna som för flickorna. Ett undantag är dock den tidigare nämnda ökningen av lindrigare våld enligt SUB, där flickorna ensam svarar för förändringen de senaste åren. Trots detta är utsattheten för lindrigare våld fortfarande något högre för pojkarna än för flickorna i årskurs 9. Data från NTU visar att utsattheten för misshandel även under 2010 minskade (8,4 procent) bland unga män (16–24 år) medan utsattheten bland unga kvinnor ökade något under detta år (4,3 procent). Härutöver har andelen unga kvinnor som utsatts för allvarigare misshandel ökat och ligger nu på samma nivå som för unga män (1,5 procent).

Niondeklassarna med invandrarbakgrund anger i något högre grad att de är utsatta för stöld än ungdomar utan invandrarbakgrund (36 respektive 28 procent), medan utsattheten för grovare våld är ungefär lika vanlig i båda grupperna. Skillnaden mellan dessa ungdomsgrupper har varit tämligen oförändrad under perioden 1995–2008. Denna tydliga skillnad finns däremot inte för 16–24-åringars utsatthet för misshandel totalt enligt NTU. Andelen utsatta med svensk bakgrund under 2006–2009 har legat ett par procentenheter högre än andelen utsatta med utländsk bakgrund. År 2010 tangerade dock utsattheten bland ungdomar med utländsk bakgrund de svenska ungdomarnas utsatthet för misshandel. Det bör dock nämnas att underlaget för denna typ av jämförelser är litet i NTU. Ungas utsatthet för misshandel skiljer sig inte heller nämnvärt vid jämförelser mellan de tre storstäderna, större städer samt mindre städer/landsbygd. Detta förhållande har inte förändrats påtagligt under 2006–2010. Samtidigt kan en viss tendens till minskning av andelen våldsutsatta ungdomar spåras i samtliga tre geografiska kategorier.

I jämförelse med situationen för vuxna personer (25 år och äldre) är ungdomarnas utsatthet för våldsbrott hög. Högst är utsattheten bland 20–24-åringar (8,1 procent), varefter utsattheten minskar med stigande ålder. Totalt bland unga i åldern 20–24 år är utsattheten för misshandel närmare tre gånger högre än bland personer i åldern 25–34 år och åtta gånger högre än bland personer i åldern 65–74 år.

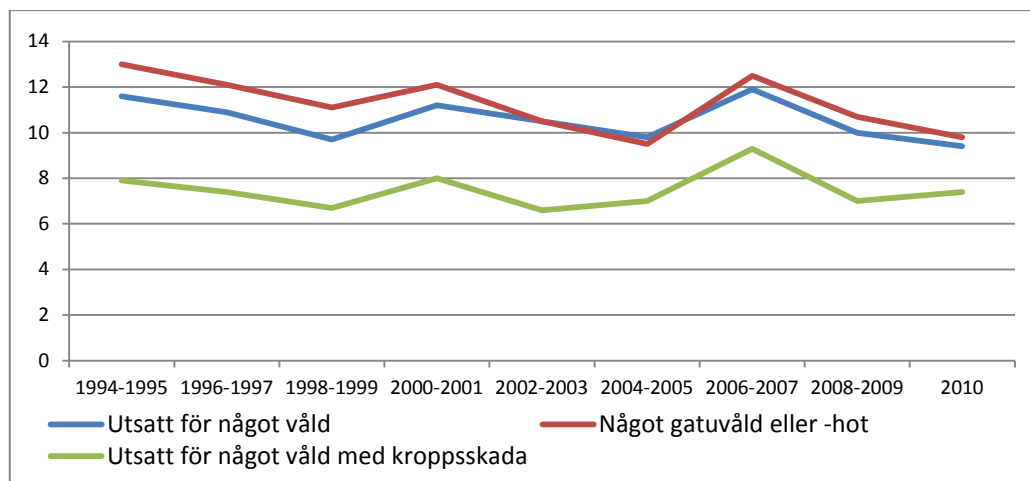
Även när det gäller personrån anger ungdomar i högre grad än vuxna att de är utsatta. Totalt bland ungdomar är utsattheten för rån cirka tre gånger så hög som för vuxna. Unga män (16–24 år) är den grupp som i störst utsträckning anger att de utsatts för rån (3 procent) medan unga kvinnor i lägst grad anger att de utsatts för rån (cirka 1 procent). Jämfört med perioden 2005–2009 har andelen utsatta unga män minskat något medan andelen utsatta unga kvinnor är oförändrad.

Ungdomars utsatthet för bedrägerier skiljer sig i liten utsträckning från vuxnas utsatthet. I störst utsträckning anger 20–24-åringar att de är utsatta (4,6 procent) för att sedan avta med ökande ålder. En något större andel unga män (16–24 år) än unga kvinnor i samma ålder anger att de är utsatta. Denna skillnad mellan könen ökar något i de äldre grupperna.

Utsatthet för brott enligt SCB:s offerundersökning (16–24-åringar)

SCB:s så kallade levnadsnivåundersökning (ULF), som bland annat tar upp frågor om utsatthet för brott, genomförs varje år och uppgifter för 2010 redovisas på SCB:s webbplats (www.scb.se/ulf). Undersökningens frågor om brott gäller numera främst utsatthet för våld eller hot i olika former. Totalt intervjuas årligen närmare 8 000 personer i åldern 16–24 år. Personerna är utvalda och ”viktade” på så sätt att deras svar ska ge en representativ bild av 16–24-åringar i landet.

SCB:s undersökning 2010 visar inte någon anmärkningsvärd förändring i de ungas utsatthet för hot eller våld jämfört med åren innan (figur 3.4). Andelen ungdomar som utsatts för något våld som medfört kroppsskada är stabil under den redovisade perioden (knappt 8 procent). Andelen ungdomar som utsatts för något våld samt utsatthet för något gatuvåld eller något hot visar möjligen en tendens till minskning. Det är emellertid vanskligt att fastslå en minskning med tanke på den nya insamlingsmetod som SCB införde 2006.

Kommentar: Från 2006 och framåt är värdena korrigerade med hänsyn till SCB:s nya insamlingsmetod detta år.

Figur 3.4 Andelen 16–24-åringar utsatta för något våld, något gatuvåld eller hot samt utsatthet för något våld med kroppsskada, 1994–2010, enligt SCB:s offerundersökningar. Procent.

Liksom tidigare gällde även 2010 att högre andelar av de unga männen än de unga kvinnorna utsatts för något hot eller våld. Unge män uppger dubbelt så ofta utsatthet för något hot eller våld (12 procent jämfört med 6,5 procent). Skillnaderna mellan unga mäns och unga kvinnors utsatthet är också stora ifråga om var utsattheten för våld eller hot äger rum. En dubbelt så stor andel unga män uppger utsatthet för något hot eller våld på allmän plats (13,5 procent jämfört med 5,7 procent) medan en dubbelt så stor andel unga kvinnor som unga män uppger hot eller våld i egen eller annans bostad (3,8 procent jämfört med 1,6 procent). Mönstret är troligen också en del av förklaringen till varför Brås skolundersökning visar en större överrepresentation av pojkar i utsatthet för grov våld än vad SCB:s undersökning gör. Niondeklassundersökningarna fångar i större utsträckning upp händelser som inträffar i skolan eller det offentliga rummet, där pojkarna i högre grad är drabbade. I undersökningen av 16–24-åringar fångas däremot även andra typer av våld upp, exempelvis våld i arbetslivet och i nära relationer, där kvinnorna i högre grad är drabbade.

SCB:s data visar liksom NTU att utsattheten för våld eller hot är högre för ungdomar än för vuxna. Utsattheten tenderar generellt att minska med ökad ålder. Enligt dessa undersökningar för 2010 är ungdomars utsatthet två till tre gånger så hög jämfört med för vuxna i åldern 35–44 år och tre till fyra gånger så hög jämfört med för vuxna i åldern 45–64 år. Skillnaderna mellan ungdomar och vuxna gäller inte enbart för 2010 utan har hållit sig på en konstant nivå sedan början av 1990-talet.

Utsatthet för brott i ett internationellt perspektiv

Enligt de senaste europeiska offerundersökningarna (ICVS) är svenskar i högre grad än andra västeuropeer utsatta för cykelstöld och andra ringa stölder. Utsattheten i Sverige för misshandels-, hot- och sexualbrott ligger däremot på en genomsnittlig västeuropeisk nivå, medan utsattheten för rån i Sverige konstateras vara lägre än generellt i de västeuropeiska länderna.¹¹

Brå har tidigare redovisat en kunskapsgenomgång av ungdomsbrottlighetens utveckling i Sverige jämfört med i fyra andra europeiska länder: Finland, Danmark, Holland samt England/Wales.¹² Genomgången visade att ungdomars utsatthet för våld i Danmark och Finland till skillnad från i Sverige tenderat att öka något under andra halvan av 00-talet. För unga i Finland ökade dock utsattheten för stöld något. I Holland samt England och Wales fanns däremot indikationer på en minskad utsatthet för brott bland unga under i stort sett hela 00-talet. I finska undersökningar, motsvarande de svenska niondeklassundersökningarna, var det högre andelar som uppgav sig vara utsatta för hot om våld eller för rån än i de svenska undersökningarna, även före 2008.¹³ De finska niondeklassarna redovisar däremot något lägre utsatthet för stöld än de svenska.¹⁴

British Crime Survey (BCS) visar att utsattheten för våldsbrott låg på 3 procent årligen i England och Wales under de senaste 12 månaderna 2009/2010. Utsattheten för våldsbrott var som högst bland 16–24-åringar, närmare 9 procent. Utsattheten var närmare tre gånger så hög bland unga män (cirka 13 procent) som bland unga kvinnor.

Andelen ungdomar (16–24 år) i Danmark som 2005–2010 angav att de under det senaste året utsatts för våld var 5 procent, jämfört med ett genomsnitt på 2 procent för samtliga oavsett ålder (bland ungdomar är andelen utsatta män något högre) (Balvig & Kyvsgaard 2009). Dubbelt så många män som kvinnor uppger i den danska offerundersökningen att de utsatts för våld.

Enligt tillgängliga uppgifter från norska Statistisk Sentralbyrå låg den generella utsattheten för våldsbrott på drygt 3 procent under 2007. Den mest utsatta åldersgruppen var 16–24-åringar, av dem uppgav drygt 10 procent att de utsatts för våldsbrott det senaste året, vilket innebär en klart högre nivå jämfört med åldersgruppen 25–44 år där utsattheten för våld låg på knappt 3 procent.

---

¹¹ För ett utförligare referat av ICVS, se Westfelt, L. (2008). Svensk brottslighet i internationell belysning. I *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*, Brå-rapport 2008:23.

¹² Shannon D. & Granath, S. (2010). *Ungdomsbrottslighetens utveckling sedan mitten av 1990-talet*.

Underlag till Justitiedepartementets Påföljdsutredning (Ju 2009:11). Stencil. Brottsförebyggande rådet.

¹³ År 2008 uppgav 24 procent av de finska niondeklassarna att de utsatts för hot om våld det senaste året och 6 procent att de utsatts för rån. Motsvarande bland svenska niondeklassare 2008 var 12 respektive 4 procent. Se Salmi, V. (2009). (Ed.) Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhririkemukset. Nuorisoriikollisuuskyseilyden tuloksia 1995–2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 246, Helsinki. (Adolescent delinquent behaviour and victimization in Finland. National Research Institute of Legal Policy Publication no. 246).

¹⁴ Tjugo procent jämfört med 30 procent 2008.

Enligt National Crime Survey 2011 (NCS) i Bulgarien utsattes närmare 13 procent unga människor (15–29 år) för något brott under föregående år (2010).¹⁵ Dessa uppgifter kan med reservation jämföras med NTU, där 2,4 procent uppger att de utsattes för det specifika våldsbrottet *misshandel* (inklusive grov) 2010 och drygt 8 procent i den mest utsatta åldersgruppen (20–24 år).

Enligt Italian National Institute of Statistics visar en brottsofferundersökning att ungdomars (14–24 år) utsatthet för misshandel ("assault") 2008–2009 låg på 1,4 per 100 000 invånare. Detta kan jämföras med utsattheten för misshandel bland svenska ungdomar (16–24 år) som enligt beräkningar utifrån NTU låg på cirka 0,8 per 100 000 invånare under samma år.

Sammantaget pekar tillgänglig kunskap mot att svenska ungdomars utsatthet för våld inte avviker påtagligt från utsattheten bland unga i andra västeuropeiska länder. Möjligen är de svenska ungdomarna tillsammans med de norska och isländska något mindre drabbade än de finska och danska.¹⁶

INDIKATOR 24

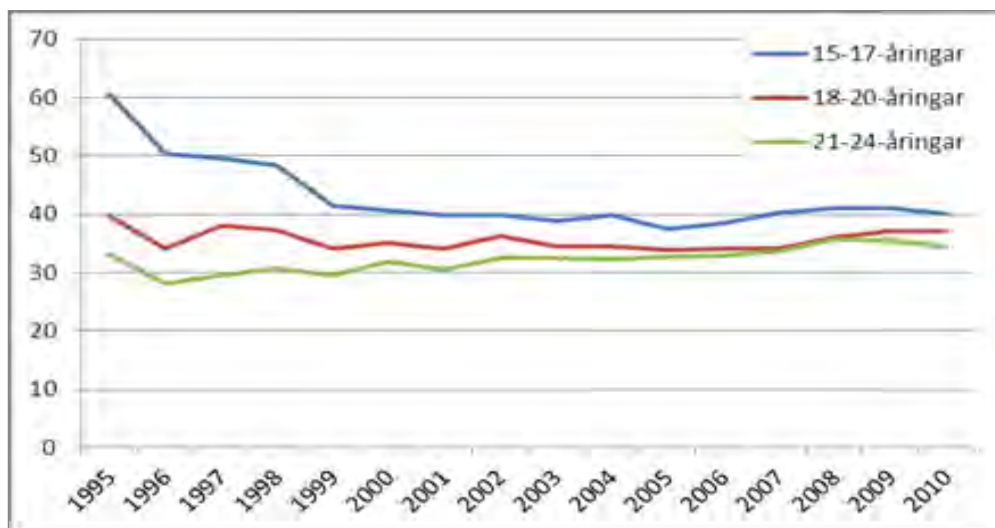
Deltagande i brott	Uppgiftslämnare: Brottsförebyggande rådet, Brå
Drygt 46 000 personer i åldern 15–24 år lagfördes 2010. Det var omkring 500 färre än föregående år och fortsättningen på en stabil nivå i förhållande till befolkningsutvecklingen under 00-talet.	

Unga lagförda för brott är en problematisk indikator när det gäller att tolka utvecklingen av ungas brottslighet. Antalet lagförda är bland annat beroende av vilka prioriteringar och vilken kapacitet som finns inom rättsväsendet. För att bedöma brottsstrukturer, allvarigare brottstyper och förändringar över längre tidsperioder anses den dock kunna fungera som en indikator inom den kriminologiska forskningen.

År 2010 lagfördes sammantaget drygt 46 000 personer i åldern 15–24 år. Det var omkring 500 färre än föregående år och fortsättningen på en stabil nivå i förhållande till befolkningsutvecklingen under 00-talet. Antalet lagförda unga per 1 000 var 2010 fortfarande färre än i slutet av 1990-talet. Framförallt var det antalet lagförda i åldern 15–17 år som var fler på 1990-talet (figur 3.5).

¹⁵ Se Friedrich Ebert Stiftung: <http://www.fes.de/>

¹⁶ Se Kivivuori (2007). *Delinquent Behaviour in Nordic Capital Cities*. Rapport 227. Helsingfors: Scandinavian Research Council for Criminology, National Research Institute of Legal Policy, Finland.

Figur 3.5. Antal ungdomar som lagförts för brott, uppdelat på åldersgrupper, 1995–2010. Antal per 1 000 i befolkningen.

Minskningen av antalet lagförda 2010 jämfört med föregående år är liten och gällde främst de yngre och de äldre ungdomarna i intervallet, det vill säga 15–17-åringarna och 21–24-åringarna. Minskningen av lagföringar bland 21–24-åringarna är jämt fördelad över olika brottstyper, med undantag av narkotikabrott där en viss ökning skedde i förhållande till antalet ungdomar i denna åldersgrupp.

En ökning av narkotikalagföringar jämfört med föregående år skedde också i de två yngre åldersgrupperna i förhållande till antalet ungdomar, särskilt bland 15–17-åringarna. Det ökade antalet lagföringar gällde i huvudsak ringa fall av narkotikabrott. I de två yngre åldersgrupperna skedde även en minskning av antalet förmögenhetsbrott, även här främst bland 15–17-åringarna.

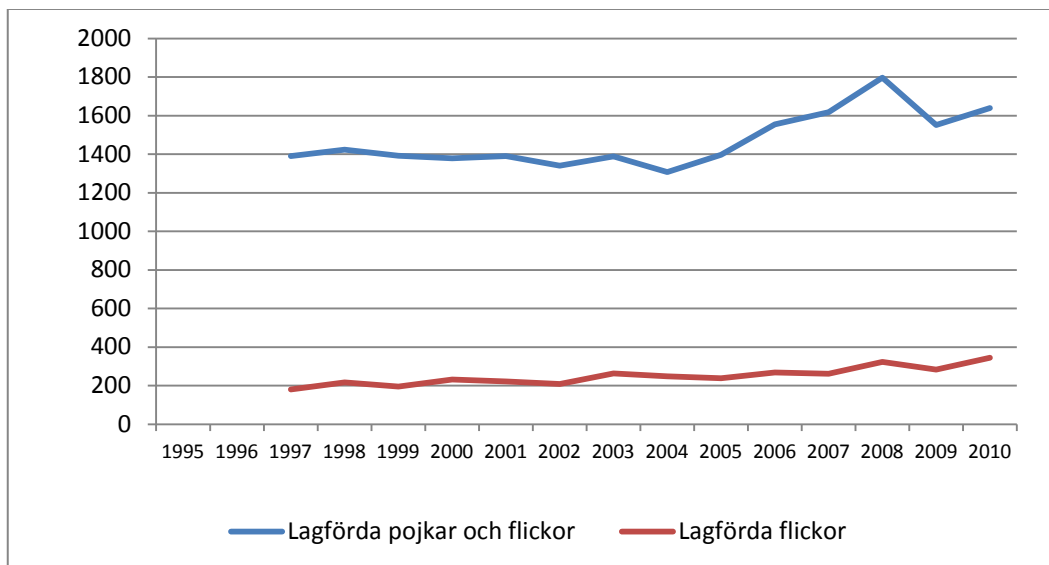
Minskningen av förmögenhetsbrotten bland de yngsta består till största delen av minskningar av snatterier, men även tillgrepp av fortskaffningsmedel och skadegörelse. Ökningarna av lagföringar för narkotikabrott 2010 är en fortsättning på en huvudsakligen kontinuerlig ökning sedan mitten av 1990-talet. En förklaring till den utvecklingen kan vara ökade polisiära insatser mot eget bruk av narkotika. Av betydelse för ökningarna under senare år kan dock också vara att andelen unga som faktiskt provat narkotika återigen ökat (CAN 2009).¹⁷

¹⁷ Se CAN-rapport 117, *Drogutvecklingen i Sverige 2009*, s. 111ff.

Killar och tjejer

Bara en femtedel (19 procent) av dem som lagförs för brott är tjejer (15–24 år). Andelen minskade svagt 2010 jämfört med föregående år. I ett längre perspektiv har dock andelen lagförda tjejer ökat något. År 1995 utgjorde tjejer 16 procent av de lagförda. Fördelningen mellan killar och tjejer ser också olika ut beroende på vilken brottstyp det gäller och om det är yngre eller äldre ungdomar som studeras. År 2010 utgjorde tjejerna 14 procent av dem som lagfördes för brott mot person (våldsbrott), men 52 procent av dem som lagfördes för snatteri. Jämfört med föregående år, då motsvarande siffror var 13 respektive 55 procent, innebär detta emellertid en viss jämkning mot killarna. Vidare utgjorde tjejerna 2010 en dryg fjärdedel alla 15–17-åringar som lagfördes (samtliga brott), men bara 15 procent av alla 21–24-åringar som lagfördes. Ungdomsårens topp i brottslighet tycks alltså avta tidigare i livet för tjejerna än för killarna.

Det är avseende våldsbrotten, åtminstone de mindre allvarliga, som ökningen av tjejer bland de lagförda varit som tydligast under 00-talet. Tjejernas andel av de 15–17-åringar som lagfördes för misshandel ökade från 13 till 21 procent mellan 1995 och 2010. Ökningen motsvaras i hög grad av en ökning av antalet tjejer som lagförts för misshandel (figur 3.6). Det är dock svårt att med säkerhet avgöra i vilken omfattning ökningen är ett uttryck för att tjejers deltagande i våldsbrott verkligen har ökat eller för att brott som tidigare inte kommit till rättsväsendets kännedom numera allt oftare gör det. Viss forskning tyder på att en lägre tolerans för våld i samhället, där lindrigare våld oftare blir föremål för rättsväsendets åtgärder, kan innebära att kvinnliga gärningspersoner registreras i större omfattning än tidigare.¹⁸

Figur 3.6. Antal ungdomar samt tjejer som lagförts för misshandel, 15–17 år, 1995–2010.

¹⁸ Se Schwartz, J., Steffensmeier, D. J. & Feldmeyer, B. (2009). Assessing trends in women's violence via data triangulation: Arrest, convictions, incarcerations, and victim reports. *Social Problems*, vol. 56, nr 3. Samt Steffensmeier, D. J., Schwartz, J., Zhong, H. & Ackerman, J. (2005). An assessment of recent trends in girls' violence using diverse longitudinal sources: Is the gender gap closing? *Criminology*, vol. 43, nr 2.

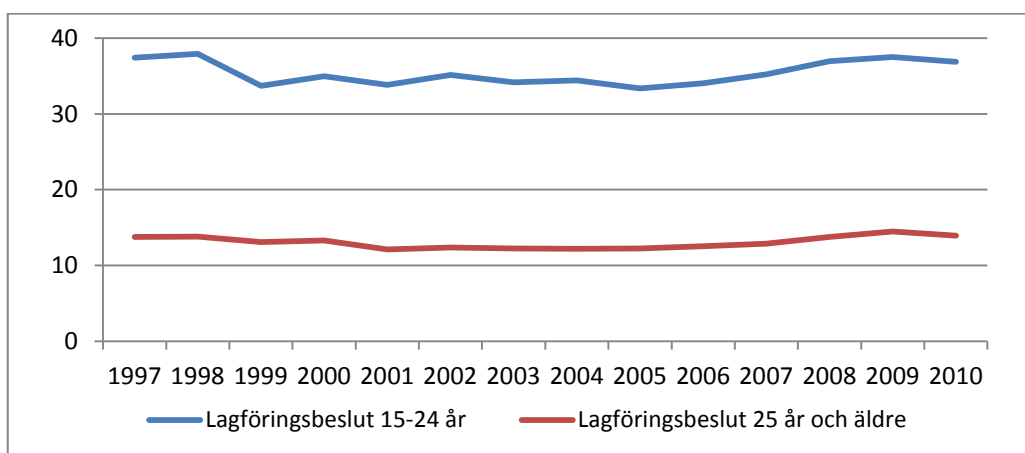
Svårt dra slutsatser utifrån lagföringsutvecklingen

Huruvida lagföringarna säger något om utvecklingen av ungdomars faktiska brottsdeltagande är, som tidigare berörts, en komplicerad fråga. Att antalet lagförda ungdomar sedan några år tillbaka planat ut i förhållande till befolkningsutvecklingen (efter att ha minskat under andra halvan av 1990-talet), kan därför tolkas både positivt och negativt. Det kan handla om att rättsväsendet återhämtat sin kapacitet att ställa unga lagbrytare till ansvar för brott, men också om att trenden att unga begår färre brott avbrutits. Kanske statistiken i alla fall över längre tid speglar verkliga förändringar av den övergripande fördelningen av vilka brott ungdomarna lagförs för. Att antalet och andelen lagföringar som avser förmögenhetsbrott minskat i ett längre perspektiv, medan de som avser brott mot person legat på samma nivå, överensstämmer med utvecklingen av brottsdeltagandet enligt SUB. Den visar att allt färre ungdomar över tid begår tillgreppsbrott, medan ungefär lika många begår våldsbrott.

Särskilt problematisk som indikator kan lagföringsutvecklingen vara för narkotikabrotten. Där är statistiken starkt beroende av polisens insatser. Antalet unga lagförda för narkotikabrott har ökat kontinuerligt under hela 00-talet, trots att andelen unga som *någon gång* prövat narkotika enligt CAN:s undersökningar snarast har minskat under perioden 2003–2007. Det kan tolkas som att utvecklingen av narkotikalagföringarna, mer än andra brottstyper, styrs av rättsväsendets prioriteringar och kapacitet.

Hur ofta lagförs ungdomar jämfört med vuxna?

Som tidigare nämnts visar den kriminologiska forskningen att ungdomsåren innebär en tydlig topp i brottsaktivitet. Det avspeglas i jämförelser av lagföringsstatistiken för ungdomar och vuxna. Hälften av samtliga lagföringsbeslut under 2010 avsåg en person i åldern 15–24 år. Sett till befolkningsstorleken innebär det att andelen lagförda unga i åldern 15–24 år var nära tre gånger så hög som andelen vuxna (figur 3.7). Skillnaden var allra störst mellan vuxna och ungdomar i åldern 15–17 år. Ungdomarnas ”överrepresentation” bland dem som lagförs för brott är i stort sett oförändrad 2010 jämfört med de närmast föregående åren. Även i ett längre perspektiv har ungdomarnas överrisk gentemot de vuxna varit tämligen oförändrad. Andelen lagförda i ungdoms- respektive vuxenbefolkningen har i stället minskat och ökat i ungefär samma omfattning.

Figur 3.7 Antal lagföringsbeslut i åldern 15–24 år respektive 25 år och äldre, 1997–2010. Antal per 1 000.

Även om andelen ungdomar som lagförs totalt sett är högre än andelen vuxna så ser inte brottsstrukturen likadan ut för ungdomar som för vuxna. De brott där unga utgör en stor andel av de lagförda personerna är framför allt rån, tillgrepp av fortskaffningsmedel, olovligt brukande, skadegörelse samt missbruk av urkund, medan personer som lagförs för grov kvinnofridskränkning, rattfylleri och ekobrott i huvudsak är vuxna.

Brås bedömning utifrån politikområdesmålet

Målet för politikområdet rättsväsendet är den enskildes rättstrygghet och rättssäkerhet. Ungdomars levnadsvillkor i termer av rättstrygghet, där risken att utsättas för brott ingår, framstår utifrån indikatoruppföljningen som i stort sett oförändrade de senaste åren. Ett undantag från detta är den minskade utsattheten för misshandel, samt en tendens till minskning av utsattheten för bedrägeri och personrån. Andelarna unga som enligt NTU utsatts för misshandel har minskat årligen från och med 2008. Samtidigt ökade emellertid andelen unga som föll offer för dödligt våld något under 2010 och nådde detta år samma nivå som motsvarande andel bland vuxna.

Minskad oro för brott – ökat förtroende för rättsväsendet?

Rättstryggheten har också andra aspekter än utsatthet för brott. En sådan aspekt är ungdomars *oro* att utsättas för brott. Enligt Brås NTU har andelen unga i åldern 16–24 år som upplever otrygghet minskat under perioden 2006–2010. År 2010 uppgav 10 procent att de kände sig mycket eller ganska otrygga och 3 procent att de inte går ut på grund av otrygghet. Otryggheten är, som tidigare år, något högre bland 20–24-åringar än bland 16–19-åringar (13 respektive 4 procent).

Det andra huvudmålet, rättssäkerheten, är betydligt svårare att följa. Det gäller såväl utifrån NTU som utifrån de tidigare redovisade indikatorerna. NTU ger dock vissa indirekta möjligheter genom de ungas svar på frågor om upplevt förtroende för rättsväsendet. Enligt NTU har andelen unga (16–19 år) som känner ett mycket eller ganska stort förtroende för rättsväsendet ökat under perioden 2006–2010. Motsvarande andel bland 20–24-åringar är något lägre. Störst förtroende har unga för polisen.

Folkhälsa

I detta avsnitt redogör Folkhälsoinstitutet för ungas hälsa med hjälp av indikatorer som belyser övervikt och fetma, stillasittande fritid, rökning, snusning, alkoholkonsumtion, narkotikaanvändande, riskabelt spelande samt kränkningar. De flesta av dessa indikatorer beskriver levnadsvanor snarare än hälsa, vilket kan motiveras med att levnadsvanor i unga år lägger grunden för individens framtida hälsa.

Den huvudsakliga statistikkällan som används vid redovisningen är den nationella folkhälsoenkäten *Hälsa på lika villkor* som Statens folkhälsoinstitut sedan 2004 årligen genomför tillsammans med Sveriges landsting och regioner. Undersökningen omfattar befolkningen i åldern 16–84 år. I 2004 års undersökning ingick dock inte 16- och 17-åringarna och därför används inte data från detta år i redovisningen. Uppgifter till indikatorn om narkotikaanvändning har hämtats från enkätundersökningen Skolelevers drogvanor som genomförs av Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN).

INDIKATOR 25

Andel unga som uppger att de blivit kränkta	Uppgiftslämnare: Statens folkhälsoinstitut
År 2011 angav 35 procent av tjejerna och 24 procent av killarna i åldern 16–24 år att de hade blivit kränkta. Andelen var större bland homo- och bisexuella. Bland tjejer var andelen större i grupperna inrikes födda och funktionsnedsatta. Bland killar var andelen större i grupperna boende i storstäder och i kategorin 20–24 år.	

Var fjärde ung man upplever sig kränkt, det har skett en viss ökning sedan 2010, men andelen är stabil över tid. För unga kvinnor har det skett en minskning av andelen som upplever sig kränkta även om nivån är högre än för unga män. År 2011 upplevde 35 procent av de unga kvinnorna sig kränkta.

INDIKATOR 26

Andel med stillasittande fritid	Uppgiftslämnare: Statens folkhälsoinstitut
År 2011 angav 10 procent av tjejerna och 12 procent av killarna i åldern 16–24 år att de hade en stillasittande fritid. Bland tjejer var andelen högre i grupperna utrikes födda, yrkesarbetande och funktionsnedsatta. Bland killar var andelen högre i gruppen funktionsnedsatta.	

Andelen stillasittande ungdomar har varit stabil över tid. Ungefär 1 av 10 ungdomar har en stillasittande fritid. Det mönstret är stabilt sedan 2005, under 2011 var det dock aningen högre än tidigare år då 12 procent av killarna och 10 procent av tjejerna uppgav att de hade en stillasittande fritid.

INDIKATOR 27

Andel med övervikt	Uppgiftslämnare: Statens folkhälsoinstitut
År 2011 angav 16 procent av tjejerna och 21 procent av killarna i åldern 16–24 år att de hade övervikt. Andelen var större bland boende i övriga riket och i kategorin 20–24 år. Bland killar var andelen dessutom högre i gruppen yrkesarbetande.	

Övervikten ökar hos våra ungdomar. Var fjärde ung man och var femte ung kvinna lider av övervikt eller fetma, för båda grupperna har det skett en stadig ökning de senaste åren. Medan övervikten ökar hos ungdomar har ökningen bland befolkningen i övrigt stannat av (Statens folkhälsoinstitut 2010). En farhåga är alltså att ungdomar är på väg att komma ikapp resterande del av befolkningen när det gäller övervikt.

INDIKATOR 28

Andel med fetma	Uppgiftslämnare: Statens folkhälsoinstitut
År 2011 angav 5 procent av tjejerna och 4 procent av killarna i åldern 16–24 år att det hade fetma. Bland tjejer var andelen högre i grupperna homo- och bisexuella, funktionsnedsatta och kategorin 20–24 år. Bland killar var inte andelen signifikant högre i någon av de undersökta grupperna.	

Andelen med fetma är stabil, 4 procent av de unga männen och 5 procent av de unga kvinnorna rapporterar fetma, för båda grupperna har det skett en nedgång sedan 2010. En annan aspekt av vikt är undervikt, något som Folkhälsoinstitutet redovisar för första gången till denna rapport. Fler unga kvinnor än unga män är underviktiga. Det har skett en ökning av andelen ungdomar med undervikt, från 8 till nästan 10 procent av de unga kvinnorna och från nästan 4 till 6 procent av de unga männen, under perioden 2007 till 2011. Det innebär att 1 av 10 unga kvinnor och 1 av 20 unga män har en ohälsosamt låg vikt.

INDIKATOR 29

Andel som röker dagligen	Uppgiftslämnare: Statens folkhälsoinstitut
År 2011 angav 12 procent av tjejerna och 7 procent av killarna i åldern 16–24 år att de rökte dagligen. Andelen var större bland homo- och bisexuella samt bland funktionsnedsatta. Bland tjejer var andelen högre i grupperna 20–24 år och yrkesarbetande. Bland killar var andelen högre i gruppen utrikes födda.	

En större andel unga kvinnor röker dagligen (12 procent) än vad unga män gör (7 procent). Trenden kring daglig rökning ligger stabil, bland unga kvinnor gick andelen rökare ned fram till och med 2009, men den nedgången har sedan 2010 avbrutits och andelen ökar igen.

INDIKATOR 30

Andel som snusar dagligen	Uppgiftslämnare: Statens folkhälsoinstitut
År 2011 angav 3 procent av tjejerna och 12 procent av killarna i åldern 16–24 år att de snusade dagligen. Andelen var större bland inrikes födda, boende i övriga riket och i kategorin 20–24 år. Bland tjejer var andelen högre i gruppen homo- och bisexuella. Bland killar var andelen högre i grupperna heterosexuella och yrkesarbetande.	

Andelen dagliga snusare har gått ner, både bland unga kvinnor och bland unga män. En större andel unga män än unga kvinnor snusar, 12 procent mot 3 procent.

INDIKATOR 31

Andel med riskabel alkoholkonsumtion	Uppgiftslämnare: Statens folkhälsoinstitut
År 2011 angav 30 procent av tjejerna och 39 procent av killarna i åldern 16–24 år riskabel alkoholkonsumtion. Andelen var större bland inrikes födda och i kategorin 20–24 år. Bland tjejer var andelen högre i grupperna boende i storstäder, homo- och bisexuella samt funktionsnedsatta. Bland killar var andelen högre i gruppen yrkesarbetande.	

Fyra av tio unga män dricker så pass mycket alkohol att det kan ses som riskbruk, hos unga kvinnor är det tre av tio som har ett riskbruk av alkohol. Trenden är relativt stabil över tid även om det för de unga männen skett en ökning sedan förra året.

INDIKATOR 32

Andel i gymnasiets år 2 som uppger att de använder narkotika	Uppgiftslämnare: Statens folkhälsoinstitut
År 2011 angav 2 procent av tjejerna och 6 procent av killarna i gymnasiets år 2 att de använder narkotika.	

Narkotikaanvändning är stabil över tid, 6 procent av de unga männen och 2 procent av de unga kvinnorna rapporterar att de har använt narkotika de senaste 30 dagarna.

INDIKATOR 33

Andel som uppger riskabelt spelande	Uppgiftslämnare: Statens folkhälsoinstitut
År 2011 angav 1 procent av tjejerna och 15 procent av killarna i åldern 16–24 år riskabelt spelande. Bland tjejer var andelen högre bland utrikes födda. Bland killar var andelen högre i grupperna boende i storstäder, utrikes födda och heterosexuella.	

Unga män spelar i större utsträckning än unga kvinnor om pengar på ett sätt som kan ses som risk för spelmissbruk. Unga män har ökat sitt riskspelande sedan 2010 medan unga kvinnors riskspelande minskat. Av de unga männen uppger 15 procent riskspelande jämfört med bara 1 procent av de unga kvinnorna.

Sammanfattning av folkhälsoindikatorerna

Enligt 2011 års indikatorer har män i åldern 16–24 år i större utsträckning än kvinnor i samma ålder ett riskabelt alkoholbruk. Unga män har även i större utsträckning än unga kvinnor ett riskabelt spelande om pengar, snusar i högre grad och har använt narkotika i större utsträckning den senaste månaden. De har också i högre grad en stillasittande fritid och uppger i högre grad övervikt. Däremot är det en större andel unga kvinnor än unga män som upplever sig kränkta, anger att de är underviktiga och röker dagligen.

Fyra av nio indikatorer visar på signifikanta skillnader sedan 2010 för unga kvinnor. För tre av dessa har andelen minskat, det handlar om riskabla spelvanor, daglig snusning och fetma. Däremot har andelen unga kvinnor som röker ökat.

Fyra av nio indikatorer visar på signifikanta skillnader för unga män, två av dessa indikatorer har ökat i andel sedan 2010, riskabla alkoholvanor och andelen unga män med undervikt. Andelen snusare och andelen med fetma har minskat sedan 2010.

Flera hälsorisker såsom riskabel alkoholkonsumtion, snusning och övervikt förekommer i högre grad hos äldre ungdomar (20–24 år) än hos yngre (16–19 år). Unga män i storstäderna har i större utsträckning riskabla spelvanor och unga kvinnor i storstäderna har i högre grad en stillasittande fritid men i mindre utsträckning övervikt, jämfört med unga boende utanför storstäderna.

Ungdomar (16–24 år) födda utomlands har i större utsträckning än ungdomar födda i Sverige riskabla spelvanor och en stillasittande fritid. Däremot dricker och snusar ungdomar födda utomlands i mindre utsträckning än vad inrikes födda ungdomar gör.

Många unga homo- och bisexuella har sämre levnadsvillkor än heterosexuella, vilket medför hälsorisker. Detta gäller främst för unga kvinnor. Både unga män och unga kvinnor som är homo- eller bisexuella rapporterar i högre grad kränkningar och en högre andel har en stillasittande fritid och lider av fetma. Unga homo- och bisexuella personer röker också i högre grad. Unga kvinnor som är homo- eller bisexuella rapporterar i högre grad att de har övervikt, att de snusar dagligen och att de har riskabla alkohol- och spelvanor.

Ungdomar med funktionsnedsättning har sämre levnadsvillkor än andra. De rapporterar i högre grad kränkningar, de har i större utsträckning en stillasittande fritid och uppger i högre grad fetma. Dessutom så röker de och snusar i större utsträckning än ungdomar utan funktionsnedsättning.

Det är en större andel ungdomar som arbetar som uppger att de har övervikt än ungdomar som studerar. Yrkesverksamma ungdomar snusar också i högre grad.

Tabell 3.7 Indikatorer (25–33) för uppföljning av ungas hälsa och utsatthet, 2005–2011. Procent

Indikatorer	2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011	
	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar
Kränkningar	40	25	36	22	37	28	37	21	34	24	38	21	35	24
Stillasittande fritid	11	13	11	13	11	12	11	9	9	13	9	10	10	12
Övervikt	11	15	11	18	10	16	14	15	14	18	13	16	16	21
Fetma	5	4	4	4	5	4	4	3	4	3	6	6	5	4
Daglig rökning	16	8	13	6	13	9	12	7	10	10	13	8	12	7
Daglig snusning	4	20	5	22	6	22	6	16	4	19	4	17	3	12
Riskabel alkoholkonsumtion	32	33	32	37	32	33	32	33	30	30	28	31	30	40
Narkotikaanvändning	3	6	2	5	2	4	2	4	2	5	2	5	2	6
Riskabla spelvanor	1	6	1	8	2	8	1	5	1	6	2	4	1	15

Källa: Statens folkhälsoinstitut.

Kommentar: Inför rapportering av ungdomsindikatorerna 2011 har vissa förändringar skett i formuleringen av indikatorerna samt i analysen av datamaterialet. Det är därför inte möjligt att jämföra siffrorna i årets rapport med siffror i tidigare rapporter, kontakta Statens folkhälsoinstitut för mer information.

<p>Kränkningar Andel 16–24-åringar som uppger att de under de senaste tre månaderna blivit kränkta. De som på frågan: <i>Har du under de senaste tre månaderna blivit behandlad/bemött på ett sätt så att du känt dig kränkt?</i> svarat ja, någon gång eller ja, flera gånger.</p>
<p>Stillasittande fritid Andel 16–24-åringar som uppger att de under de senaste 12 månaderna på fritiden rört och ansträngt sig kroppsligt mindre än två timmar per vecka. De som på frågan: <i>Hur mycket har du rört och ansträngt dig kroppsligt på fritiden under de senaste 12 månaderna?</i> svarat stillasittande fritid. <i>Du ägnar dig mest åt läsning, tv, bio eller annan stillasittande sysselsättning på fritiden. Du promenerar cyklar eller rör dig på annat sätt mindre än 2 timmar i veckan.</i></p>
<p>Övervikt Andel 16–24-åringar med övervikt. BMI beräknas enligt vikt i kg/(längd i m)², ett BMI mellan 25 och 29 motsvarar övervikt.</p>
<p>Fetma Andel 16–24-åringar med fetma. BMI beräknas enligt vikt i kg/(längd i m)², ett BMI på 30 eller däröver motsvarar fetma.</p>
<p>Daglig rökning Andel 16–24-åringar som uppger att de röker dagligen.</p>
<p>Daglig snusning Andel 16–24-åringar som uppger att de snusar dagligen.</p>
<p>Riskabel alkoholkonsumtion Andel 16–24-åringar med riskabel alkoholkonsumtion. Riskkonsumtion av alkohol beräknas utifrån tre AUDIT-frågor som ger ett index: hur ofta och hur mycket alkohol som intas vid ett vanligt tillfälle samt hur ofta som en större mängd intagits vid ett och samma tillfälle. Indexet kan anta värdet 0–12 poäng och män som har 8–12 poäng och kvinnor som har 6–12 poäng klassas som riskkonsumenter. Dessutom ingår de som varit berusade två till tre gånger i månaden eller oftare i gruppen riskkonsumenter.</p>
<p>Narkotikaanvändning Andel ungdomar i gymnasieskolans år 2 som uppger att de använder narkotika. Andel elever som använt narkotika den senaste månaden, uppgifter hämtas från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.</p>
<p>Riskabla spelvanor Andel 16–24-åringar med riskabla spelvanor. Riskabla spelvanor har definierats utifrån tre enkätfrågor: <i>Har du någon gång under de senaste 12 månaderna köpt lotter eller satsat pengar på spel? Hur mycket pengar har du satsat på spel de senaste 7 dagarna? Hur många gånger har du under de senaste 12 månaderna a) försökt minska ditt spelande, b) känt dig rastlös och irriterad om du inte kunnat spela och c) ljugit om hur mycket du spelat?</i> Utifrån dessa har sedan ett summaindex beräknats.</p>

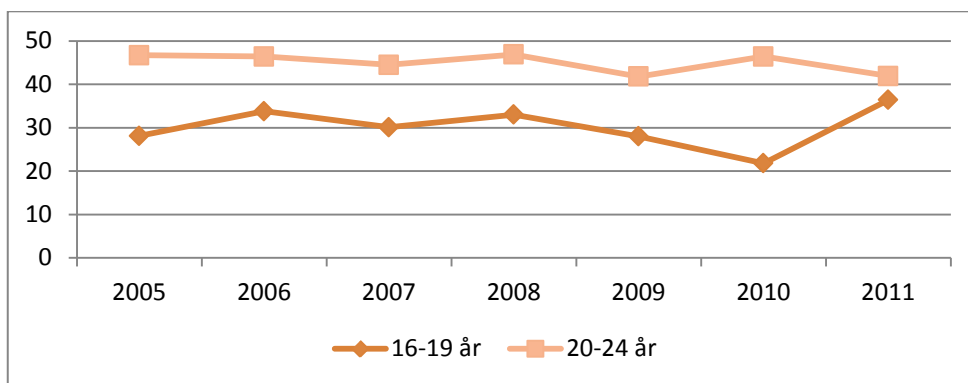
Olika grupper av unga

I detta avsnitt redovisas skillnader i ungas levnadsvillkor för grupper indelade efter kön, ålder, geografisk hemvist, inrikes eller utrikes födda, sexuell läggning samt funktionsnedsättning.

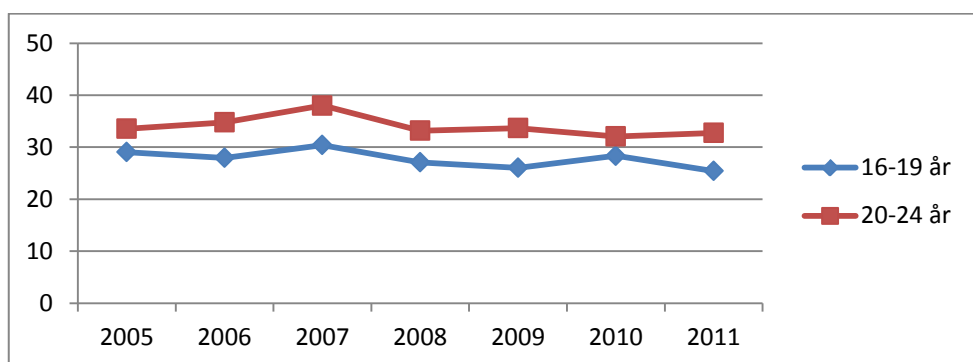
Åldersgrupper

Tittar vi på fördelningen mellan ungdomar under 20 år och ungdomar över 20 år ser vi att hälsoriskerna går upp – både bland unga kvinnor och bland unga män. Exempelvis ökar andelen överviktiga med åldern.

Riskabel alkoholkonsumtion bland unga män är något högre för 20–24-åringar än för 16–19-åringar. Den nedåtgående trenden för 16–19-åriga män verkar vara bruten och deras konsumtion ökar, trenden för 16–19-åriga och 20–24-åriga kvinnor är däremot stabil.

Figur 3.8. Unga män med riskabla alkoholvanor, fördelade på 16–19 år och 20–24 år. Procent.

Figur 3.9. Unga kvinnor med riskabla alkoholvanor, fördelade på 16–19 år och 20–24 år. Procent.

Det är en större andel snusare i åldern 20–24 år än i åldern 16-19 år och en större andel rökare bland unga kvinnor än bland män. Trenden för kvinnliga snusare verkar vara att andelen snusare i åldern 20–24 år minskar snabbare än andelen snusare i åldern 16–19 år. Bland unga kvinnliga rökare verkar andelen öka bland 16–19-åringar medan trenden är stabil för 20–24-åringar.

Storstadsområden

I storstadsområdena (Stockholm, Göteborg och Malmö) uppger en större andel unga kvinnor att de har en stillasittande fritid än i övriga landet, men det är en mindre andel unga kvinnor med övervikt i storstäderna. Bland de unga männen i storstäderna är det en större andel som uppger att de har ett riskabelt spelande.

Födelseland

Utrikes födda ungdomar dricker i mindre utsträckning på ett sätt som kan uppfattas som riskabelt men har i högre grad en stillasittande fritid. En av fyra unga män födda utomlands har riskabla spelvanor och en större andel unga kvinnor födda utomlands har riskabla spelvanor än unga kvinnor födda i Sverige. En mindre andel ungdomar födda utrikes än ungdomar födda inrikes snusar, däremot röker en större andel av unga män födda utrikes än av unga män födda inrikes.

Sexuell läggning

Vi kan se att gruppen unga som är homo- eller bisexuella utsätter sig för fler hälsorisker än unga som är heterosexuella. Detta gäller främst unga kvinnor. De är i större utsträckning stillasittande, har i högre grad övervikt och fetma, röker och snusar i högre grad och har i större utsträckning ett riskabelt spelande och en riskabel alkoholkonsumtion. Ungdomar som är homo- eller bisexuella upplever sig i större utsträckning vara kränkta.

Funktionsnedsättning

Ungdomar med funktionsnedsättning riskerar sämre hälsa utifrån att en högre andel ungdomar med funktionsnedsättning jämfört med övriga ungdomar har en stillasittande fritid och uppger att de har fetma samt att de röker och snusar. En större andel ungdomar med funktionsnedsättning än ungdomar utan funktionsnedsättning anger också att de blivit kränkta.

Studerande eller yrkesarbetande ungdomar

I åldersgruppen 20–24 år tittar vi även på dem som arbetar minst 75 procent jämfört med dem som studerar. Bland dessa kan vi se att det är en större andel bland de som arbetar än bland de som studerar som snusar. Unga män som arbetar är i högre grad överviktiga än unga studenter.

I tabell 3.8 och tabell 3.9 redovisas de olika indikatorerna utifrån olika grupper av unga män och unga kvinnor. I redovisningen ingår inte indikatorn om narkotikaanvändning eftersom det saknas uppgifter om narkotikaanvändning i *Hälsa på lika villkor 2010* (Statens folkhälsoinstitut 2010).

Tabell 3.8 Indikatorer för uppföljning av unga mäns levnadsvillkor 2011. Procent

MÄN	Ålder		Geografisk hemvist		Födelse land ***		Sexuell läggning ****		Funktionsnedsättning *****		Socioekonomi	
	16–19 år	20–24 år	Storstad	Övriga riket	Inrikes	Utrikes	Heterosexuellt	Bi-/homo-sexuellt	Utan	Med	Arbetar	Studerar
Kränkningar	22,9	25,2	26,7	22,8	22,3	25,6	21,6	42,2*	22,4	24,6	28,1	21,7
Stillasittande fritid	11,6	12,9	14,0	11,5	10,8	12,9	10,6	15,7*	10,9	12,1	13,2	9,2
Undervikt**	8,6*	4,1	5,2	6,8	4,9	5,8	4,8	8,7*	5,1	4,3	0,3	6,8*
Övervikt	19,8	21,8*	19,6	21,5	16,9	20,9	17,1	18,8	7,2	18,5	30,8*	11,4
Fetma	2,9	5,0	3,5	4,3	4,1	5,0	4,0	4,8*	3,9	6,7*	4,3	3,5
Daglig rökare	7,0	6,6	8,7	5,8	7,0	8,7*	6,5	18,0*	6,7	11,8*	5,6	6,3
Daglig snusare	11,2	13,1*	11,9	12,3	15,6*	10,2	15,5	11,0	14,9	15,8*	19,6*	9,4
Riskabel alkoholkonsumtion	36,4	41,9*	47,6	35,7	39,9	17,8	38,3	39,4	37,9	39,4	43,9	43,3
Riskabla spelvanor	15,4	15	25,5*	10,5	10,2	28,0	12,2	8,4	11,8	13,1	10,3	25,4

* Anger statistiskt signifikant högre andel (chitvä) på 95 % nivå mellan två grupper i samma redovisningskategori.

** Ny indikator.

*** För inrikes eller utrikes födda slås tidsserien ihop från 2008–2011.

**** För sexuell läggning slås tidsserien ihop från 2008–2011.

***** För med eller utan funktionsnedsättning slås tidsserien ihop från 2008–2011.

<p>Ålder redovisas i två åldersgrupper: 16–19 år samt 20–24 år. Denna indelning gjordes utifrån tanken att de flesta ungdomar går ut gymnasiet året de fyller 19 år.</p>
<p>Geografisk hemvist delas upp i två grupper, storstadsområden och övriga kommuner. Storstadsområden innefattar de tre storstädernas A-regioner det vill säga Stockholm/Södertälje, Göteborg och Malmö. Definitionen av regionerna är taget ifrån SCB:s indelning, det vill säga kommunkoder som definieras tillhöra de tre storstadsregionerna har slagits ihop till att representera storstäder. Övriga kommuner får representera resterande del av riket, det vill säga svar från resterande 67 A-regioner (SCB 2003).</p>
<p>Inrikes- och utrikes födda räknas utifrån var man är född, om man är född i Sverige tillhör man gruppen inrikes födda. Är man född i något annat land utanför Sverige räknas man som utrikes född.</p>
<p>Sexuell läggning redovisas här i två grupper, heterosexuell respektive homo- eller bisexuell.</p>
<p>Funktionsnedsättning definieras här utifrån om man har en kraftig synnedsättning (kan inte utan svårigheter urskilja vanlig text i en dagstidning), dålig hörsel (kan inte utan svårigheter höra vad som sägs i samtal mellan flera personer), har en starkt nedsatt rörelseförmåga (kan inte gå upp för trappsteg utan besvär, kan inte ta kortare promenad i någorlunda rask takt, behöver hjälpmedel eller hjälp av någon annan person för att förflytta sig utomhus) eller har en långvarig funktionsnedsättning på grund av fysiska, psykiska eller medicinska funktionsnedsättningar som skapar svårigheter att delta i dagliga aktiviteter. Utifrån dessa fyra områden skapades en grupp med funktionsnedsättningar (Statens folkhälsoinstitut 2011).</p>
<p>Socioekonomisk bakgrund är en viktig bestämningsfaktor för hälsa. Denna variabel beskrivs enbart för gruppen 20–24 år då sysselsättning används som mått på socioekonomisk bakgrund. Då majoriteten av ungdomarna går i gymnasiet fram till 19 års ålder är det först då som de flesta av dem börjar jobba. Yrkesarbetande ungdomar avser de som har en anställning på minst 75 procent och de som är tjänstlediga eller föräldralediga. Studerande innefattar gruppen studenter och ungdomar med praktikplats.</p>

Tabell 3.9 Indikatorer för uppföljning av unga kvinnors levnadsvillkor 2011. Procent

KVINNOR	Ålder		Geografisk hemvist		Födelse-land ***		Sexuell läggning ****		Funktions-nedsättning *****		Socioekonomi	
	16-19 år	20-24 år	Stor-stad	Övriga riket	Inrikes	Utrikes	Hetero-sexuellt	Bi-/homo-sexuell	Utan	Med	Arbetar	Studerar
Kränkningar	31,4	37,1	35,8	33,9	37,0*	27,4	34,7	50,0*	34,7	46,1*	35,8	36,2
Stillasittande fritid	8,0	10,9	13,5*	7,3	8,3	21,8*	9,2	13,5*	9,3	14,2*	10,9	7,4
Undervikt**	11,0	8,7	12,9	7,8	8,7	14,2*	9,2	10,2	9,2	10,6	7,2	8,6
Övervikt	13,2	17,8*	10,4	19*	14,5	12,5	14,3	15,6*	14,1	16	20,6*	17,1
Fetma	3,0	6,5*	3,6	5,7	4,8	3,3	4,3	8,1*	4,0	9,3*	5,0	3,3
Daglig rökare	10,1	13,6*	14	10,9	11,2	8,3	10,6	13,9	10,3	15,2*	17,1	9,3
Daglig snusare	1,6	3,8*	2,2	3,2	4,0*	1,4	3,2	8,8*	3,3	6,3*	6,1*	2,7
Riskabel alkohol-konsumtion	25,4	32,7*	30,5	29,4	31,8*	14,6	30	37,0*	29,9	33,9	35,8	34,7
Riskabla spelvanor	2,5	0,8	1,7	1,0	2,8	8,8*	3,0	3,5*	3,1	3,5	1,8	0,1

* Anger statistiskt signifikant högre andel (chitvä) på 95 % nivå mellan två grupper i samma redovisningskategori.

** Ny indikator.

*** För inrikes eller utrikes födda slås tidsserien ihop från 2008–2011.

**** För sexuell läggning slås tidsserien ihop från 2008–2011.

***** För med eller utan funktionsnedsättning slås tidsserien ihop från 2008–2011.

Statens folkhälsoinstituts kommentarer

Stort bortfall bland unga i den nationella folkhälsoenkäten

Andelen svarande minskar i studien *Hälsa på lika villkor*. År 2011 var det 49 procent av det nationella urvalet. För att få större urval har tilläggsurval använts i denna redovisning, vilket medför att vissa regioner är överrepresenterade. I tidigare studier av *Hälsa på lika villkor* har detta dock inte spelat roll utan urvalet har ändå varit representativt. Bortfallet är däremot inte representativt, till exempel har män en lägre benägenhet att svara, detsamma gäller ungdomar. Andelen 16–29-åringar som besvarade enkäten var endast 33,4 procent, vilket påverkar resultatet. Svarsfrekvensen har successivt sjunkit från 2005 då 61 procent av de unga kvinnorna och 45 procent av de unga männen besvarade enkäten (SCB 2005).

Stort bortfall och små grupper, till exempel andel unga män födda utomlands eller unga kvinnor som är bi- eller homosexuella, kan skapa osäkra data. Trender för stora grupper är ganska stabila medan resultatet för små grupper kan skilja sig mycket över tid. Viss försiktighet är därför nödvändig när man tittar på små grupper innan man verkligen kan säga vad det finns för skillnader. För att hantera detta har vi valt att för vissa grupper av ungdomar redovisa ett medelvärde över fyra år.

Ungas levnadsvillkor i relation till hela befolkningen

Jämför vi gruppen 16–24 år med den övriga befolkningen, det vill säga 25–84-åringar, i studien Hälsa på lika villkor ser vi att en högre andel ungdomar än äldre upplever sig kränkta. Däremot verkar en mindre andel ungdomar uppges övervikt och fetma än den övriga befolkningen. Undervikt är det främst ungdomar som uppger, få individer över 25 år uppger undervikt. Ungdomar dricker mycket mer än andra grupper och har i högre grad ett riskbruk. Unga män bedöms i högre grad än resterande del av männen ha riskabla spelvanor.

Alkohol och tobak, jämförelse med CAN:s studie

Trenden med riskbruk av alkohol håller i sig bland ungdomar. Unga män har i större utsträckning än unga kvinnor ett riskbruk. Jämför vi resultaten med CAN:s studie, och vad CAN kallar intensivkonsumtion av alkohol, ser vi att i år 2 på gymnasiet använde 47 procent av pojkarna och 39 procent av flickorna alkohol intensivt minst en gång i månaden. Med intensivkonsumtion avses här en halv halvflaska sprit, en hel flaska vin, fyra stora flaskor cider, fyra burkar starköl eller sex burkar folköl vid samma tillfälle. I CAN:s studie var detta en minskning från tidigare år (Henriksson & Leifman, 2011). Dock ligger intensivkonsumtionen högre än andelen ungdomar som i Hälsa på lika villkor har ett riskbruk av alkohol.

Andelen unga som snusar fortsätter att minska, sedan uppgången 2009 för unga män och sedan 2007 för unga kvinnor har andelen snusare fortsatt att minska. Andelen snusare i CAN:s studie har under samma tidsperiod som Hälsa på lika villkors studie (2005–2011) minskat för unga män från 21 procent till 13 procent 2011. Andelen unga kvinnor som snusar låg på 2 procent 2011. Samma positiva trend gäller inte rökning där andelen unga kvinnliga rökare ökar för andra året i rad. I CAN:s studie kring skolelevers rökvanor har andelen ungdomar i andra året på gymnasiet som röker dagligen gått ner, där var det 8 procent av pojkarna och 13 procent av flickorna som rökte 2011 (Henriksson & Leifman, 2011). I vår studie är samma siffror 7 och 12 procent.

Medan vi har en viss uppgång och CAN har visat en stabil trend för unga kvinnor, till och med en viss nedgång i antalet rökande, så skiljer sig andelen unga kvinnor som röker 2011 enbart med 1 procent. Studierna har olika urval. CAN:s studie undersöker elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet. År 2011 var det 3 596 elever som medverkade andra året på gymnasiet med ett bortfall på 19 procent, eleverna fyller i enkäten under skoltid, det påverkar bortfallet. I Hälsa på lika villkor skickas enkäten hem, urvalet är baserat på individer från 16–84 år. Vi har valt att fokusera på 16–24-åringarna. Åldersspridningen är alltså större. Äldre ungdomar (20–24 år) röker och snusar i större utsträckning än yngre (16–19 år), vilket också kan förklara de skillnader som finns mellan studierna.

Vård

INDIKATOR 34

Unga med psykiska och psykosomatiska symptom	Uppgiftslämnare: Socialstyrelsen
<p>År 2010 angav 31 procent av tjejerna i åldern 16–24 år att de regelbundet har besvär av ångslan, oro eller ångest, bland killarna var andelen 13 procent. Psykosomatiska symptom som huvudvärk, ont i magen samt nedstämdhet är dubbelt så vanliga bland tjejer som bland killar. Nivåerna har varit relativt stabila i de senaste mätningarna.</p>	

Unga har sedan slutet av 1980-talet haft en sämre hälsoutveckling än den övriga befolkningen. Det gäller särskilt den psykiska hälsan. Denna utveckling gäller inte bara självrapporerad psykisk ohälsa utan även vård på sjukhus för depression och ångesttillstånd. Under 1990-talet började också andelen unga som vårdats på sjukhus för självmordsförsök att öka (Socialstyrelsen 2009). Ökningen fortsatte under större delen av 00-talet men har avstannat under senare år (tabell 3.10).

I tabell 3.10 redovisas förekomsten av psykiska och psykosomatiska besvär under perioden 2005–2010 enligt ULF-undersökningarna. Tidstrenden påverkas av att insamlingsmetoden 2006 övergick från besöksintervju till telefonintervju, varför utvecklingen över längre tid är svår att uttala sig om. Genomgående är besvaren som redovisas i tabell 3.10 ungefär dubbelt så vanliga bland tjejer som bland killar. År 2010 hade 40 procent av tjejerna i åldern 13–18 år huvudvärk minst en gång i veckan, 26 procent hade lika ofta ont i magen och 21 procent var ofta nedstämda. Bland jämnåriga killar hade 21 procent huvudvärk minst en gång i veckan, 12 procent ont i magen och 7 procent uppgav att de ofta var nedstämda. I åldersgruppen 16–24 år uppgav 31 procent av tjejerna och 13 procent av killarna att de hade lätta eller svåra besvär av ångslan, oro eller ångest.

Tabell 3.10 Psykiska och psykosomatiska symptom efter kön och åldersgrupper, 2005–2010. Procent

	Tjejer							Killar						
	BESÖKS-INTERVJU		TELEFONINTERVJU					BESÖKS-INTERVJU		TELEFONINTERVJU				
	2005	2006	2006	2007	2008	2009	2010	2005	2006	2006	2007	2008	2009	2010
13–18 år														
Huvudvärk minst en gång/vecka	38	37	33	33	35	36	40	19	22	17	21	19	19	21
Ont i magen minst en gång/vecka	21	24	18	22	26	20	26	14	11	15	12	9	8	12
Ofta nedstämd	25	22	18	16	19	16	21	10	9	6	10	6	5	7
16–24 år														
Lätta eller svåra besvär av ångslan, oro eller ångest	30	28	26	33	29	25	31	12	14	13	12	14	14	13

Källa: Socialstyrelsen, Statistiska centralbyrån, ULF-undersökningen samt ULF – Barn och ungdom.

Kommentar: År 2006 bytte ULF-undersökningarna insamlingsmetod från besöksintervju till telefonintervju och detta år samlades ena halvan av urvalet in med besök och andra halvan med telefon.

I tabell 3.11 redovisas indikatorerna uppdelade efter boenderegion och utländskt respektive svenskt ursprung. Skillnaderna mellan grupperna är inte statistiskt säkerställda.¹⁹

Tabell 3.11 Psykiska och psykosomatiska symptom efter kön, åldersgrupper, boenderegion och bakgrund, 2009–2010. Procent

	Boenderegion						Bakgrund			
	STORSTÄDER		STÖRRE STÄDER		ÖVRIGA KOMMUNER		UTLÄNDSK		SVENSK	
	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar
13–18 år										
Huvudvärk minst 1 gång/vecka	37	19	38	18	40	22	44	26	35	19
Ont i magen minst 1 gång/vecka	27	11	21	10	23	10	30	5	21	11
Ofta nedstämd	21	7	17	5	17	6	26	6	16	6
16–24 år										
Lätta eller svåra besvär av ångslan, oro eller ångest	31	13	26	16	27	11	27	13	28	13

Källa: Statistiska centralbyrån, ULF-undersökningen, ULF – Barn och ungdom.

Kommentarer: Boenderegion utgår från SKL:s kommungruppsindelning där storstäder omfattar Stockholms, Göteborgs och Malmö kommuner samt förortskommunerna och större städer omfattar större städer, pendlingskommuner samt övriga kommuner med mer än 25 000 invånare. I åldersgruppen 13–18 år avser utländskt ursprung personer med någon förälder född utomlands och svenskt ursprung personer vars föräldrar är födda i Sverige. I åldersgruppen 16–24 år avser utländskt ursprung personer som själva är födda utomlands och/eller har någon förälder som är född utomlands och svenskt ursprung avser personer som är födda i Sverige och vars föräldrar också är födda i Sverige.

¹⁹ ULF-undersökningarna baseras på ett urval av intervjupersoner som får representera en hel befolkningsgrupp. Ju fler undergrupper som redovisas, desto färre blir antal intervjuer som ligger till grund för procentskattningarna och det gör att skattningarna blir osäkrare. I åldersgruppen 16–24 år intervjuas ungefär 800 personer varje år, vilket innebär omkring 400 tjejer och 400 killar. Av dessa har knappt 20 procent utländsk bakgrund. Det betyder att i tabell 3.11 där två ULF-årgångar slagits samman ska exempelvis procentskattningarna för tjejer respektive killar med utländsk bakgrund beaktas med ett konfidensintervall på upp emot plus/minus 8 procent.

INDIKATOR 35

Vård på sjukhus med anledning av självmordsförsök, psykos, narkotikakonsumtion eller alkoholkonsumtion	Uppgiftslämnare: Socialstyrelsen
Sjukhusvård till följd av självmordsförsök och alkoholkonsumtion har minskat bland unga det senaste året. Vård för självmordsförsök är dubbelt så vanligt bland tjejer som bland killar, medan en större andel killar vårdas för narkotikamissbruk.	

Från andra halvan av 1990-talet fram till 2007 ökade andelen unga som slutenvårdats till följd av självmordsförsök. Därefter har andelen vårdade minskat, men det är ännu för tidigt för att prata om en positiv trend. Mellan 2007 och 2010 sjönk andelen tjejer som slutenvårdats till följd av självmordsförsök successivt från 359 till 294 per 100 000 i befolkningen. Det motsvarar en minskning med ungefär 20 procent. Andelen killar som vårdats för självmordsförsök ligger betydligt lägre än andelen tjejer, 140 per 100 000 år 2010, och det är inte förrän det senaste året som andelen minskat. Sjukhusvård till följd av psykos är däremot vanligare bland killar, 76 per 100 000, än bland tjejer, 50 per 100 000.

Tabell 3.12 visar andelen unga som vårdats i slutenvård enligt uppgifter från patientregistret. Detta ger inte en heltäckande bild av psykisk sjukdom bland unga eftersom slutenvården bara behandlar de allvarligaste tillstånden, exempelvis schizofreni och andra psykossjukdomar, och då vanligtvis i ett akut skede. Behandlingen av psykisk sjukdom hos barn och ungdomar sker annars i öppenvården. Eftersom öppenvårdsregistret tidigare varit bristfälligt kan det dock inte användas för att mäta utvecklingen över tid, även om registret har förbättrats under senare år.

Också en stor del av missbruksvården sker inom öppenvården. Många unga med sådan problematik söker inte heller vård eller får inte möjlighet till vård. Slutenvården ger därför även här en begränsad bild.

Bland unga tjejer har andelen som slutenvårdats för alkoholrelaterade diagnoser utvecklats på samma sätt som andelen vårdade för självmordsförsök, det vill säga att andelen ökade från början av 1990-talet och nådde en topp 2007 varefter den sjunkit något. Bland killarna har andelen som vårdats för alkoholintoxikation varierat lite mer över åren. I början av 1990-talet var sjukhusvård för alkoholrelaterade diagnoser dubbelt så vanligt bland killar som bland tjejer, men den skillnaden har raderats ut på senare år (Socialstyrelsen 2009). Under 00-talet har vården ibland varit vanligare bland tjejer och ibland bland killar.

Den senaste 20-årsperioden har också de narkotikarelaterade diagnoserna ökat bland unga, dock inte kontinuerligt under varje år. Det är fortfarande en större andel killar än tjejer som sjukhusvårdas för narkotikamissbruk och skillnaden har förstärkts under de senaste 20 åren (Socialstyrelsen 2009). År 2010 var andelen sjukhusvårdade nästan 50 procent högre bland killar än bland tjejer, 259 per 100 000 jämfört med 174 per 100 000 (tabell 3.12).

Tabell 3.12 Unga som har vårdats ineliggande på sjukhus någon gång under året till följd av självmordsförsök, psykos, alkoholintoxikation respektive narkotikamissbruk efter kön, 15–24 år, 2000–2010. Antal per 100 000 i befolkningen

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Tjejer											
Självmordsförsök	246	275	282	302	328	333	345	359	353	319	294
Psykos	46	49	53	54	53	56	51	50	55	51	50
Alkoholintoxikation	171	190	195	167	205	229	248	264	252	251	245
Narkotikamissbruk	134	153	156	142	147	141	150	167	178	174	174
Killar											
Självmordsförsök	105	113	111	105	130	134	136	150	151	152	140
Psykos	69	71	72	76	76	73	76	69	74	72	76
Alkoholintoxikation	199	204	193	184	212	220	237	260	256	262	259
Narkotikamissbruk	200	216	208	171	188	193	203	219	225	241	259

Källa: Socialstyrelsen, Patientregistret.

Kommentar: Med alkoholintoxikation avses här toxisk effekt av alkohol (diagnos T51) inklusive psykiska störningar eller beteendestörningar orsakade av alkohol (diagnos F10). Narkotikamissbruk enligt narkotikaindex.

I äldre befolkningsgrupper fortsätter de alkoholrelaterade skadorna att öka, särskilt bland kvinnor, och fler vårdas också till följd av narkotikarelaterade diagnoser. Däremot har inte motsvarande uppgång observerats av alkoholkonsumtion eller i experimentellt och tungt narkotikamissbruk. En tänkbar förklaring är att det skett en polarisering i befolkningens förhållande till alkohol och illegala droger så att fler väljer helnykterhet eller måttlighet, eller avstår från att experimentera med droger, samtidigt som de som redan har hög konsumtion har ökat den ytterligare. En annan förklaring kan vara att fler personer med beroendeproblem söker vård. Missbruksutredningen bedömer att vården bara når en femtedel av dem som har beroendetilstånd relaterade till alkohol, narkotika, läkemedel och dopningsmedel (Socialstyrelsen 2012).

INDIKATOR 36

Avlidit till följd av självmord, narkotikamissbruk och trafikolyckor	Uppgiftslämnare: Socialstyrelsen
Vart fjärde dödsfall i åldern 15–19 år och var tredje dödsfall i åldern 20–24 år orsakades av självmord 2010. Självmord är vanligare bland killar än bland tjejer medan det omvända gäller för självmordsförsök. Dödsfall orsakade av självmord eller narkotikamissbruk har legat på ungefär samma nivå under hela perioden (2004–2010) medan andelen döda i fordonsolyckor har minskat.	

Dödsfallen bland ungdomar är få, varför förändringar mellan enstaka år måste tolkas med försiktighet. I åldersgruppen 15–24 år avled drygt 130 tjejer och knappt 320 killar 2010. Inom åldersgruppen är dödligheten högst i 20-årsåldern (Socialstyrelsen 2012).

Dödsfall bland unga beror oftast på skador och ungefär hälften av alla dödsfall i åldern 20–24 år orsakades av självmord eller narkotikamissbruk 2010 (tabell 3.13). Såväl självmord som narkotikarelaterade dödsfall och fordonsolyckor är vanligare bland killar än bland tjejer, vilket bidrar till den högre dödligheten bland killar. Vart fjärde dödsfall bland 15–19-åringar orsakades av självmord (inklusive oklara fall) under 2010. Bland 20–24-åringar stod självmord för mer än vart tredje dödsfall. Sammantaget begick 147 ungdomar (15–24 år) självmord 2010 och drygt 70 procent var killar (Socialstyrelsen 2012).

Fordonsolyckor svarade för 15 procent av dödsfallen bland 15–19-åringar och 11 procent av dödsfallen bland 20–24-åringar 2010. Under perioden 2003–2010 har andelen döda i fordonsolyckor mer än halverats i båda åldersgrupperna. Fordonsolyckor med dödlig utgång sker i större utsträckning bland killar än bland tjejer.

Som framgick av tabell 3.12 har andelen som vårdas inneliggande på sjukhus till följd av narkotikamissbruk ökat bland unga under 2000-talet. Narkotikadödsfallen har däremot legat på ungefär samma nivå hela perioden. Få prövar narkotika för första gången efter att de fyllt 21 år. Sett över ett längre tidsperspektiv var andelen niondeklassare som provat narkotika högre på 1970-talet än i dag. År 1971 var andelen ungefär 15 procent, varefter den sjönk ända fram till slutet av 1980-talet då andelen var nere på 3 procent. År 2007 uppgav 5 procent av tjejerna och 6 procent av killarna att de provat narkotika någon gång. Heroin är den narkotiska drog som orsakar flest dödsfall (Socialstyrelsen 2009).

Tabell 3.13 Dödsfall till följd av självmord, narkotikamissbruk och fordonsolyckor samt total dödlighet. Andel bland tjejer/kvinnor och killar/män samt båda könen 15–19 år respektive 20–24 år, 2004–2010. Antal per 100 000 i befolkningen

Dödsorsak	15–19 år							20–24 år						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Båda könen														
Självmord	8	7	9	9	10	9	7	19	15	17	14	18	18	16
Narkotikamissbruk	2	2	1	1	1	2	1	7	7	6	8	6	7	7
Fordonsolyckor	9	7	7	8	6	7	4	11	10	12	11	8	5	5
Total dödlighet	37	26	32	32	29	27	27	59	47	51	47	48	46	46
Tjejer														
Självmord	6	5	8	6	8	6	5	7	10	11	9	9	10	8
Narkotikamissbruk	1	..	0	1	2	1	1	1	4	2	2	1	2	3
Fordonsolyckor	4	4	4	4	3	4	2	4	3	4	5	2	1	3
Total dödlighet	27	16	22	21	20	21	20	29	27	32	24	23	22	25
Killar														
Självmord	10	10	10	12	13	11	10	30	20	22	20	27	25	24
Narkotikamissbruk	2	3	1	2	1	2	1	13	10	9	14	10	12	10
Fordonsolyckor	13	9	10	13	8	9	6	18	18	19	17	13	8	8
Total dödlighet	46	36	41	44	37	33	34	88	67	69	70	72	68	66

Källa: Socialstyrelsen, Dödsorsaksregistret.

Kommentar: Självmord inkluderar oklara fall. Narkotikamissbruk avser narkotikaindex. Fordonsolyckor avser samtliga fordonsolyckor (ICD10: V01–V99). År 2004 gjorde tsunamin i Thailand att dödligheten gick upp kraftigt bland barn och unga i alla åldersgrupper, tjejer och killar drabbades i samma utsträckning.

INDIKATOR 37

Verkställda aborter	Uppgiftslämnare: Socialstyrelsen
Aborterna minskar bland unga kvinnor. Aborter sker i störst utsträckning i åldern 20–24 år. År 2010 genomfördes 20,9 aborter per 1 000 kvinnor bland tonåringar (–19 år) och 33,3 aborter per 1 000 kvinnor bland 20–24-åringar.	

Abortstatistiken innehåller samtliga verkställda legala aborter i Sverige och underrapporteringen bedöms vara försumbar. Aborter utförda på utländska kvinnor, som inte är bosatta i Sverige, ingår inte i de siffror som redovisas här. År 2010 genomfördes ungefär 37 700 aborter i Sverige.

Antalet aborter bland unga kvinnor minskar. Bland tonåringar har aborttalen minskat sedan 2006. År 2010 genomfördes 20,9 aborter per 1 000 kvinnor bland tonåringar (–19 år) och 33,3 aborter per 1 000 kvinnor i åldersgruppen 20–24 år (tabell 3.14). Aborter är vanligast i åldersgruppen 20–24 år, därefter följer åldersgruppen 25–29 år. Åldersfördelningen bland kvinnor som genomgår abort har förändrats under åren. I mitten av 1970-talet gjordes fler aborter bland tonårstjejer än bland 20–24-åringar. År 1975 var antalet tonårsaborter cirka 30 per 1 000 kvinnor och bland 20–24-åringar cirka 27 per 1 000 kvinnor (Socialstyrelsen 2011a).

Aborttalen (antalet aborter per 1 000 kvinnor) skiljer sig åt över landet. År 2010 var aborttalen bland tonåringar högst på Gotland (32,1) samt i Värmlands (25,5) och Stockholms län (24,6). I Blekinge (14,7), Kronobergs (14,9) och Jönköpings län (15,7) var aborttalen bland tonåringar lägst (Socialstyrelsen 2011a).

I Sverige är det ovanligt att tonåringar föder barn. År 2010 föddes omkring 6 barn per 1 000 kvinnor i åldern 15–19 år. Av alla gravida tonårskvinnor valde 78 procent att göra abort 2010, motsvarande andel bland 20–24-åringarna var 40 procent (Socialstyrelsen 2011a). I en enkätundersökning som genomförts av Göteborgs universitet på uppdrag av Smittskyddsinstitutet uppgav en tredjedel av de ungdomar (15–29 år) som hade erfarenhet av graviditet att de hade använt en preventivmedelsmetod som misslyckats. Majoriteten hade inte använt någon preventivmedelsmetod alls (Tikkanen, Abelsson & Forsberg 2011).

I Norden har Finland de lägsta aborttalen medan Sverige har de högsta. I alla nordiska länder är aborter vanligast i åldersgruppen 20–24 år, där aborttalen 2009 varierade från 17,6 i Finland, 23,0 på Island, 24,8 i Danmark, 30,4 i Norge till 33,4 i Sverige (Socialstyrelsen 2011a).

Tabell 3.14 Verkställda aborter bland kvinnor –19 år respektive 20–24 år, åren 2004–2010. Antal per 1 000 kvinnor i befolkningen

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
–19 år	24,4	24,3	25,4	24,8	24,3	22,5	20,9
20–24 år	30,6	31,4	33,1	34,2	34,7	33,4	33,3

Källa: Abortstatistiken, Socialstyrelsen.

INDIKATOR 38

Antal klamydiainfektioner	Uppgiftslämnare: Socialstyrelsen
Antalet klamydiainfektioner har legat på ungefär samma nivå de senaste tre åren. I åldern 15–24 år är klamydia nästan dubbelt så vanligt bland tjejer som bland killar. Knappt 3 procent av tjejerna smittas jämfört med omkring 1,5 procent av killarna.	

Klamydia, som klassas som en allmänfarlig sjukdom, är den vanligaste anmälningspliktiga sjukdomen i Sverige. Den står ensamt för hälften av alla anmälda fall av smittsamma sjukdomar till Smittskyddsinstitutet. Från mitten av 1990-talet fram till 2007 ökade förekomsten av klamydia i befolkningen. Den kraftiga ökningen 2007 berodde dock på bättre diagnostik av en ny genetisk variant av *Chlamydia trachomatis*²⁰ (CT)

De senaste tre åren har andelen diagnostiserade unga legat på en stabil nivå. Bland tjejer anmäldes 27 fall per 1 000 (2,7 procent) och bland killar 15 fall per 1 000 (1,5 procent) år 2011 (tabell 3.15). Klamydia var hälften så vanligt bland tonårskillar som bland 20–24-åriga killar. Motsvarande ålderskillnad fanns inte bland tjejer.

Tabell 3.15 Klamydiainfektioner efter kön och ålder, 2005–2011. Antal fall per 1 000 i befolkningen

	Tjejer							Killar						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
15–19 år	26	23	37	31	28	28	27	9	8	13	11	10	11	10
20–24 år	26	26	36	31	27	25	27	22	21	30	26	22	20	21
15–24 år	26	25	37	31	28	27	27	16	15	22	19	16	15	15

Källa: Smittskyddsinstitutet och Socialstyrelsen.

Andelen unga som diagnostiseras med klamydia skiljer sig åt över landet. År 2011 hade Gotland dubbelt så många fall som Norrbotten i förhållande till befolkningen (tabell 3.16). I de län som har många fall av klamydia har ofta tonårstjejer fler fall per 1 000 invånare än lite äldre tjejer (20–24 år). Storstadslänen befinner sig i nivå med riksgenomsnittet. Enligt en enkätundersökning som Smittskyddsinstitutet låtit göra bland ungdomar (15–29 år) har de som är bosatta på mindre orter inte i lika stor utsträckning kontakt med det hälsofrämjande arbetet (preventionssajter på nätet, broschyrer, gratis kondomutdelning eller samtal med preventör) som de som bor i större städer (Tikkanen 2011).

²⁰ Se www.smittskyddsinstitutet.se för mer information.

**Tabell 3.16 Klamydiainfektioner efter kön, åldersgrupper och län, 2011.
Antal fall per 1 000 i befolkningen**

Län	Tjejer			Killar		
	15–19 år	20–24 år	15–24 år	15–19 år	20–24 år	15–24 år
Norrbottnen	20	21	20	5	17	11
Kronoberg	20	23	22	7	15	11
Jönköping	21	22	22	6	20	13
Västerbotten	25	20	22	10	18	15
Örebro	23	24	24	11	17	14
Västra Götaland	24	25	25	9	20	15
Blekinge	28	23	26	9	17	13
Skåne	28	24	26	10	20	16
Uppsala	29	24	26	10	20	16
Östergötland	28	25	26	10	20	15
Stockholm	25	30	28	9	20	15
Jämtland	28	29	28	12	22	17
Kalmar	30	27	29	9	21	15
Halland	28	29	29	10	24	17
Dalarna	32	30	31	11	24	17
Värmland	32	30	31	10	19	14
Västernorrland	34	30	32	13	25	19
Gävleborg	38	28	33	13	26	19
Södermanland	35	34	34	17	23	20
Västmanland	37	35	36	12	30	21
Gotland	46	34	40	20	21	20
Totalt	27	27	27	10	21	15

Källa: Socialstyrelsen, Smittskyddsinstitutet.

Kommentar: Länen är rangordnade efter tjejer, 15–24 år.

INDIKATOR 39

Andel som inte besökt tandläkare under de senaste två åren	Uppgiftslämnare: Socialstyrelsen
I stort sett samtliga 16–19-åringar gick regelbundet till tandläkaren, medan ungefär 15 procent av de i åldern 20–24 år inte hade besökt tandläkaren de två senaste åren vid 2010 års undersökning.	

Bland 16–19-åringar är det bara någon enstaka procent som inte besökt en tandläkare under en tvåårsperiod. Bland 20–24-åringar gäller det var sjätte person (tabell 3.17). En viktig förklaring till denna skillnad är sannolikt att vården är avgiftsbelagd från att man fyller 20 år. En annan förklaring kan vara att många unga numera har god tandhälsa, vilket kan bidra till att färre uppsöker tandläkare efter att de slutat skolan. År 2010 var 31 procent av alla undersökta 19-åringar kariesfria och 65 procent var kariesfria approximativt, det vill säga i tandbågens kontaktytor (Socialstyrelsen 2011c).

Tabell 3.17 Andel unga som inte har besökt tandläkaren under de senaste två åren efter kön och åldersgrupper, 2006–2010. Procent

	Tjejer					Killar				
	2006	2007	2008	2009	2010	2006	2007	2008	2009	2010
16–19 år	6	2	1	1	2	1	1	1	0	1
20–24 år	13	18	20	16	15	19	25	14	16	16
16–24 år	9	10	10	8	8	10	13	7	7	8

Källa: Socialstyrelsen, Statistiska centralbyrån, ULF-undersökningen.

Andelen som inte besökt tandläkaren de senaste två åren ökade enligt ULF-undersökningarna bland unga vuxna från slutet av 1980-talet till början av 2000-talet (Statistiska centralbyrån 2006). Under senare år tycks ökningen ha avstannat (tabell 3.17).

I Socialstyrelsens uppföljning av kariesutvecklingen hos barn och ungdomar sågs en fortsatt förbättring av tandhälsan hos barn och ungdomar på nationell nivå 2010 jämfört med 2008. Andelen kariesfria 19-åringar ökade samtidigt som medelvärdet för antalet kariesskadade tänder minskade. Tandhälsan skiljer sig dock åt mellan olika landsting och regioner. Skillnaderna är också större bland ungdomar än bland barn (Socialstyrelsen 2011c).

År 2010 uppgav 15–16 procent av 20–24-åringarna att de inte varit hos en tandläkare under de senaste två åren (tabell 3.17). I socioekonomiskt svaga grupper, bland personer med utländsk bakgrund och i storstadsområdena är tandhälsan sämre än i övriga befolkningen (Socialstyrelsen 2009). Skillnaderna mellan grupperna i tabell 3.18 är dock inte statistiskt säkerställda.

Tabell 3.18 Andel unga som inte har besökt en tandläkare under de senaste två åren efter kön, boenderegion och bakgrund, 16– 24 år, 2009–2010. Procent

	Boenderegion						Bakgrund			
	STORSTÄDER		STÖRRE STÄDER		ÖVRIGA KOMMUNER		UTLÄNSK		SVENSK	
	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar
16–24 år	10	7	7	7	6	6	10	9	7	7

Källa: Socialstyrelsen, Statistiska centralbyrån, ULF-undersökningen.

Kommentarer: Boenderegion utgår från SKL:s kommungruppsindelning där storstäder avser Stockholms, Göteborgs och Malmö kommun samt förortskommunerna och större städer avser större städer, pendlingskommuner samt övriga kommuner med mer än 25 000 invånare. Utländsk bakgrund avser personer som själva är födda utomlands och/eller har någon förälder som är född utomlands och svensk bakgrund avser personer som är födda i Sverige och vars föräldrar också är födda i Sverige.

INDIKATOR 40

Unga som dygnsvårdats enligt SoL och LVU	Uppgiftslämnare: Socialstyrelsen
Andelen 13–17-åringar som någon gång varit placerade i vård utom hemmet har ökat stadigt mellan 2005 och 2010. År 2010 var andelen 3 procent bland både killar och tjejer. Andelen var högre bland unga med utländsk bakgrund än bland unga med svensk bakgrund, särskilt bland killar.	

Den 1 november 2010 hade 1 procent (14,3 promille) av alla 13–17-åringar en pågående heldygnsinsats och 3 procent (30,7 promille) hade någon gång varit placerade i vård utanför hemmet (tabell 3.19). Med heldygnsinsats avses här vård med placering utanför det egna hemmet som beslutats enligt socialtjänstlagen, SoL (SFS 2001:453) eller lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU (SFS 1990:52). Placeringen kan ske i familjehem, hem för vård och boende (HVB) eller särskilt ungdomshem, där familjehem är vanligast.

Tabell 3.19 Dygnsvård enligt SoL och LVU. Andel för flickor och pojkar samt för båda könen 13–17 år, 2005–2010. Antal per 1 000

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Båda könen						
I pågående heldygnsinsats den 1 november*	10,5	10,6	11,1	11,8	12,6	14,3
Påbörjat heldygnsinsats någon gång under året*	7,1	7,6	8,9	9,9	10,8	11,7
Nyttillkomna** som påbörjat heldygnsinsats under året*	4,6	5,1	6,2	7,0	7,7	8,5
Varit placerad i vård utom hemmet någon gång mellan 13 och 17 års ålder***	27,2	27,7	27,9	28,7	29,2	30,7
Tjejer						
I pågående heldygnsinsats den 1 november*	10,5	10,6	10,8	11,1	11,4	12,3
Påbörjat heldygnsinsats någon gång under året*	7,9	8,1	8,8	9,3	9,7	10,2
Nyttillkomna** som påbörjat heldygnsinsats under året*	5,2	5,3	5,8	6,2	6,5	6,9
Varit placerad i vård utom hemmet någon gång mellan 13 och 17 års ålder***	27,8	28,7	29,1	29,5	29,5	30,1
Killar						
I pågående heldygnsinsats den 1 november*	10,6	10,7	11,4	12,4	13,6	16,1
Påbörjat heldygnsinsats någon gång under året*	6,3	7,2	9,1	10,5	11,8	13,2
Nyttillkomna** som påbörjat heldygnsinsats under året*	4,1	4,8	6,5	7,7	8,8	10,0
Varit placerad i vård utom hemmet någon gång mellan 13 och 17 års ålder***	26,7	26,7	26,7	27,9	28,9	31,2

Källa: Socialstyrelsen, Registret över socialtjänstens insatser för barn och unga.

* Avser barn som var 13–17 år vid slutet av året, det vill säga den 31 december respektive år.

** Med nyttillkomna barn och unga avses dem som under statistikåret blev placerade för vård utom hemmet enligt SoL eller för insats enligt LVU och som inte hade varit placerade för sådan vård eller sådana insatser under de fem år som föregick statistikåret.

*** Avser andel i de fem senaste födelsekohorterna som den 31 december respektive år uppnått 18 års ålder och som varit placerad i vård utom hemmet någon gång mellan 13 och 17 års ålder, det vill säga andelen för 2010 avser 18-åringar 2006–2010 som varit placerade någon gång mellan 13 och 17 års ålder.

Kommentar: Tabellen är reviderad i jämförelse med föregående års redovisning av ungdomsindikatorerna.

Andelen unga (13–17 år) som får heldygnsinsatser har ökat de senaste åren och då främst bland killar. Ökningen utgörs till största delen av killar med annan vårdnadshavare än förälder eller med okänd vårdnadshavare. Många är sannolikt ensamkommande flyktingbarn. Bland yngre barn (0–12 år) har andelen som placeras utanför hemmet legat relativt konstant under den senaste tioårsperioden (Socialstyrelsen 2011b).

Unga med utländsk bakgrund är överrepresenterade i dygnsvård. Det gäller särskilt bland killar. Av killar med utländsk bakgrund har 6 procent varit placerade i dygnsvård någon gång mellan 13 och 17 års ålder jämfört med knappt 3 procent av dem med svensk bakgrund (tabell 3.20).

Tabell 3.20 Dygnsvård enligt SoL och LVU fördelat efter utländsk bakgrund*. Andel för flickor och pojkar samt för båda könen 13–17 år, 2010. Antal per 1 000

	Båda könen		Tjejer		Killar	
	Bakgrund*		Bakgrund*		Bakgrund*	
	Svensk	Utländsk	Svensk	Utländsk	Svensk	Utländsk
1. I pågående heldygnsinsats den 1 nov***	11,8	24,9	10,8	18,9	12,8	30,4
2. Påbörjat heldygnsinsats någon gång under året***	9,5	21,3	8,5	17,3	10,4	25,1
3. Nyttillkomna** som påbörjat heldygnsinsats under året***	6,8	15,9	5,7	12,1	7,9	19,3
4. Varit placerad i vård utom hemmet någon gång mellan 13 och 17 års ålder****	26,1	54,4	26,7	48,2	25,5	60,1

Källa: Socialstyrelsen, Registret över socialtjänstens insatser för barn och unga.

* Utländsk bakgrund avser dem som är födda utomlands och/eller vars båda föräldrar är födda utomlands. Svensk bakgrund avser dem som är födda i Sverige med föräldrar där åtminstone den ena föräldern också är född i Sverige.

** Nyttillkomna barn och unga avser dem som under statistikåret blev placerade för vård utom hemmet enligt SoL eller för insats enligt LVU och som inte hade varit placerade för sådan vård eller sådana insatser under de fem år som föregick statistikåret.

*** Avser barn som var 13–17 år vid slutet av året, det vill säga den 31 december respektive år.

**** Avser andel i de fem senaste födelsekohorterna som den 31 december respektive år uppnått 18 års ålder och som varit placerad i vård utom hemmet någon gång mellan 13 och 17 års ålder, det vill säga 18-åringar 2006–2010 som varit placerade i vård utom hemmet någon gång mellan 13 och 17 års ålder.

Av *Social rapport 2010* framgår att placerade barn presterar betydligt sämre i skolan än andra barn, också i förhållande till sin kognitiva kapacitet, och att detta har samband med kraftiga överrisker för olika former av psykosociala problem i ung vuxen ålder som missbruk, kriminalitet och psykisk ohälsa. I studien ingår bara personer som bott i Sverige under hela grundskoleperioden (Socialstyrelsen 2010b).

Barn och unga som på grund av funktionsnedsättning bor i familjehem eller får insatsen *bostad med särskild service* enligt 9 § 8 i Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, (SFS 1990:52) är inte inkluderade i tabellerna 3.19–3.21. År 2010 bodde cirka 1 400 barn och ungdomar i familjehem eller bostad med särskild service. Hälften av dem bodde i en annan kommun än den som beslutat om insatsen, ungefär 100 bodde i familjehem och övriga i bostad med särskild service (Socialstyrelsen 2011d).

Tabell 3.21 Andel unga som har dygnsvårdats enligt SoL och LVU fördelat efter kön och län, 13–17 år, 2010. Antal per 1 000

Län*	1. I pågående heldygnsinsats den 1 nov***		2. Påbörjat heldygnsinsats någon gång under året***		3. Nyttillkomna** som påbörjat heldygnsinsats under året***		4. Varit placerad i vård utom hemmet någon gång mellan 13 och 17 års ålder****	
	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar
Stockholm	10,3	8,9	11,5	8,7	9,8	5,9	24,7	26,8
Halland	10,6	10,8	6,5	9,2	4,1	5,4	26,5	18,0
Jönköping	12,6	11,9	9,6	8,7	6,2	4,9	23,1	26,4
Kalmar	12,8	14,1	7,8	8,1	5,3	6,1	23,6	22,3
Västra Götaland	12,9	11,5	12,1	9,7	9,5	7,1	26,4	31,9
Skåne	14,5	10,3	10,3	9,8	6,9	6,1	26,1	23,2
Blekinge	14,9	11,7	8,4	9,1	6,3	7,4	31,9	27,4
Örebro	15,9	13,7	16,7	12,1	14,4	7,2	31,4	25,3
Östergötland	17,0	13,6	12,5	10,7	8,1	7,7	34,6	26,5
Västerbotten	18,1	14,2	12,2	12,2	9,9	9,3	27,3	23,9
Västernorrland	18,4	16,6	11,3	10,8	9,4	7,6	27,9	29,8
Västmanland	18,6	13,6	12,8	9,8	8,6	6,7	31,1	32,8
Värmland	20,5	12,8	13,1	9,2	10,8	6,8	26,7	24,5
Dalarna	20,6	15,8	14,0	13,5	10,6	8,4	32,9	30,9
Norrbottnen	23,1	8,3	17,5	7,5	15,7	5,7	18,1	23,9
Kronoberg	23,2	15,9	22,5	10,8	18,2	9,5	28,2	44,5
Jämtland	23,7	18,0	19,5	14,9	15,0	11,2	27,4	28,6
Uppsala	25,3	11,3	24,4	12,5	15,8	7,3	40,2	48,6
Södermanland	27,6	19,2	22,6	16,7	14,2	11,2	47,0	47,8
Gävleborg	30,0	14,3	23,2	10,4	19,1	7,6	29,5	34,2
Gotland	32,9	18,0	22,9	15,0	13,9	6,6	47,5	44,7

Källa: Socialstyrelsen, Registret över socialtjänstens insatser för barn och unga.

*Länen är sorterade efter tjejer i pågående insats den 1 november.

**Nyttillkomna barn och unga avser dem som under statistikåret blev placerade för vård utom hemmet enligt SoL eller för insats enligt LVU och som inte hade varit placerade för sådan vård eller sådana insatser under de fem år som föregick statistikåret.

*** Avser barn som var 13–17 år vid slutet av året, det vill säga den 31 december respektive år.

**** Avser andel i de fem senaste födelsekohorterna som den 31 december respektive år uppnått 18 års ålder och som varit placerad i vård utom hemmet någon gång mellan 13 och 17 års ålder.

INDIKATOR 41

Unga som fått antidepressiva läkemedel på recept	Uppgiftslämnare: Socialstyrelsen
<p>En större andel tjejer än killar fick antidepressiva medel på recept 2011. Bland 15–19-åringarna var andelen tjejer 3,5 procent och andelen killar 1,8 procent. Bland 20–24-åringarna var andelen tjejer 6,7 procent och andelen killar 3,6 procent. Andelen har ökat kontinuerligt sedan 2006 i samtliga grupper med undantag för de allra yngsta.</p>	

Användningen av antidepressiva läkemedel bland barn och unga började öka kraftigt omkring 1993 då de så kallade SSRI-preparaten introducerades. Dessförinnan fanns inte några antidepressiva läkemedel som var lämpliga för barn och unga. Under senare år har dock säkerheten vid behandling av barn och ungdomar med SSRI diskuterats. Bland annat har en ökad risk för självmordsbeteende och destruktivt beteende rapporterats. SSRI-preparat kan även hämma längdtillväxten, liksom skelettupbyggnaden och den sexuella utvecklingen.

Socialstyrelsen kom 2010 ut med nya *Nationella riktlinjer för vård vid depression och ångestsyndrom*. Läkemedelsbehandling av barn och ungdomar med SSRI rekommenderas vid depression, ångestsyndrom (kombinationsbehandling med KBT) och tvångssyndrom. En nästan dubbelt så stor andel tjejer som killar använder antidepressiva läkemedel (tabell 3.22), förutom bland de allra yngsta (10–14 år) där det knappt finns någon skillnad i användning mellan kön. Bland 15–19-åringa tjejer fick 3,5 procent antidepressiva läkemedel utskrivna på recept 2011 jämfört med 1,8 procent bland jämnåringa killar. Bland 20–24-åringarna var motsvarande andelar 6,7 respektive 3,6 procent.

Tabell 3.22 Ungdomar som fått antidepressiva läkemedel på recept. Andel bland flickor/kvinnor och pojkar/män, 10–14 år, 15–19 år respektive 20–24 år, 2006–2011. Procent

	Tjejer						Killar					
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2006	2007	2008	2009	2010	2011
10–14 år												
SSRI	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,5
Övriga	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totalt	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,3	0,3	0,4	0,3	0,4	0,5
15–19 år												
SSRI	2,4	2,6	2,7	2,7	2,9	3,1	1,0	1,2	1,2	1,3	1,4	1,5
Övriga	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6	0,7	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4
Totalt	2,7	2,9	3,0	3,0	3,2	3,5	1,2	1,3	1,4	1,5	1,6	1,8
20–24 år												
SSRI	4,9	5,1	5,1	5,2	5,2	5,4	2,3	2,3	2,4	2,4	2,5	2,7
Övriga	1,8	1,8	1,9	2,0	2,0	2,2	1,1	1,1	1,2	1,3	1,3	1,5
Totalt	6,0	6,2	6,2	6,3	6,4	6,7	3,0	3,0	3,2	3,2	3,4	3,6

Källa: Socialstyrelsen, Läkemedelsregistret.

Kommentar: SSRI (Selektiva serotoninåterupptagshämmare) är en grupp av antidepressiva läkemedel som används för behandling av depressioner och olika ångesttillstånd. SSRI = N06AB, Övrigt = N06AA, N06AF, N06AG, N06AX.

Förhållanden i arbetslivet

Uppgifterna som använts i sammanställningen baseras på Arbetsmiljöverkets och Statistiska centralbyråns intervjuundersökning om arbetsmiljön (Arbetsmiljöundersökningen) som genomförts vartannat år sedan 1989.²¹ Vidare redovisas uppgifter om arbetsskador som anmälts till Försäkringskassan och som ingår i Arbetsmiljöverkets Informationssystem om arbetsskador (ISA). Slutligen redovisas vissa uppgifter om ungas och äldres sysselsättning.

Huvudsakligen är det unga i åldern 16–25 år som omfattas av redovisningen över arbetsskador och arbetsmiljö. Jämförelsegrupp är övriga i förvärsaktiv ålder, 26–64 år. Anledningen till att de som är yngre än 16 år inte tagits med är att dessa inte alltid räknas in i den sysselsatta befolkningen. Uppgifter om sysselsättningen krävs för att kunna räkna fram relativa frekvenser, till exempel antal skadefall per 1 000 förvärsarbetande.

INDIKATOR 42

Anmälda arbetssjukdomar	Uppgiftslämnare: Arbetsmiljöverket
Antalet anmälda arbetssjukdomar bland unga minskade stadigt mellan 2003 och 2009 men en viss uppgång har skett därefter, framför allt bland tjejer. År 2011 var antalet anmälda arbetssjukdomar per 1 000 förvärsarbetande 1,3 bland förvärsarbetande tjejer i åldern 16–25 år och 0,7 bland förvärsarbetande killar i samma ålder.	

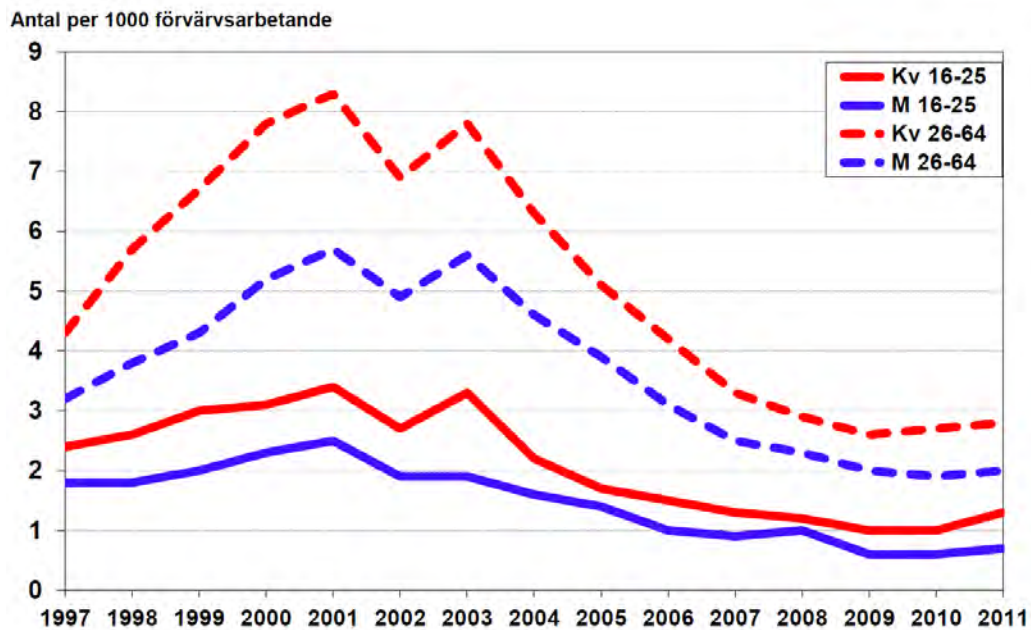
Uppgifter om arbetsskadorna bygger på inkomna anmälningar till Försäkringskassan. Det finns en betydande underrapportering av skador som kan variera över tid och mellan olika grupper. Därför är det svårt att avgöra i vilken utsträckning skillnader – över exempelvis tid – återspeglar faktiska förändringar i arbetsmiljön. Av en jämförande studie mellan undersökningen om arbetsorsakade besvär och ISA (Informationssystemet om arbetsskador) framgår att en större andel av besvären anmäls av äldre än av yngre personer (SCB 2003²²).

Uppgifterna om arbetssjukdomarna visar den relativa frekvensen, det vill säga antal anmälningar per 1 000 förvärsarbetande för respektive åldersgrupp. Kvinnor har en högre relativ frekvens anmälda arbetssjukdomar än män, figur 3.12. Unga i åldern 16–25 år har betydligt lägre relativ frekvens än de som är över 25 år.

²¹ Arbetsmiljöundersökningen baseras på telefonintervjuer och svar på en postenkät. Studien är en tilläggsundersökning till Arbetskraftsundersökningen (AKU) och har genomförts vartannat år sedan 1989, där den senaste speglar förhållandena för 2009.

²² Statistiska centralbyrån. Bakgrundsfakta till arbetsmarknads- och utbildningsstatistiken. Rapport 2003:5. Informationssystemet om arbetsskador och undersökningen om arbetsorsakade besvär. En jämförande studie.

Frekvensen anmälda arbetssjukdomar ökade kraftigt under andra halvan av 1990-talet för att därefter minska under 2000-talet. Mellan 2003 och 2009 minskade den relativa frekvensen för arbetssjukdomarna med knappt 70 procent för både män och kvinnor. Minskningen var procentuellt sett något större för de unga. Sedan 2010 har anmälningarna ökat något, framför allt bland unga kvinnor. Förändringen över tid är dock svårtolkad då anmälningsbenägenheten inte varit konstant över åren. Förhoppningsvis förklarar ändå förbättringar i arbetsmiljö en del av nedgången i antalet arbetsskadeanmälningar under 2000-talet.

Källa: Arbetsmiljöverket, Statistiska centralbyrån.

Kommentar: Statistiken för 2001 och 2002 har påverkats av en omläggning av datainsamlingen.

Figur 3.12 Antal anmälda arbetssjukdomar efter kön och åldersgrupper, 1997–2011. Antal per 1 000 förvärvsarbetande.

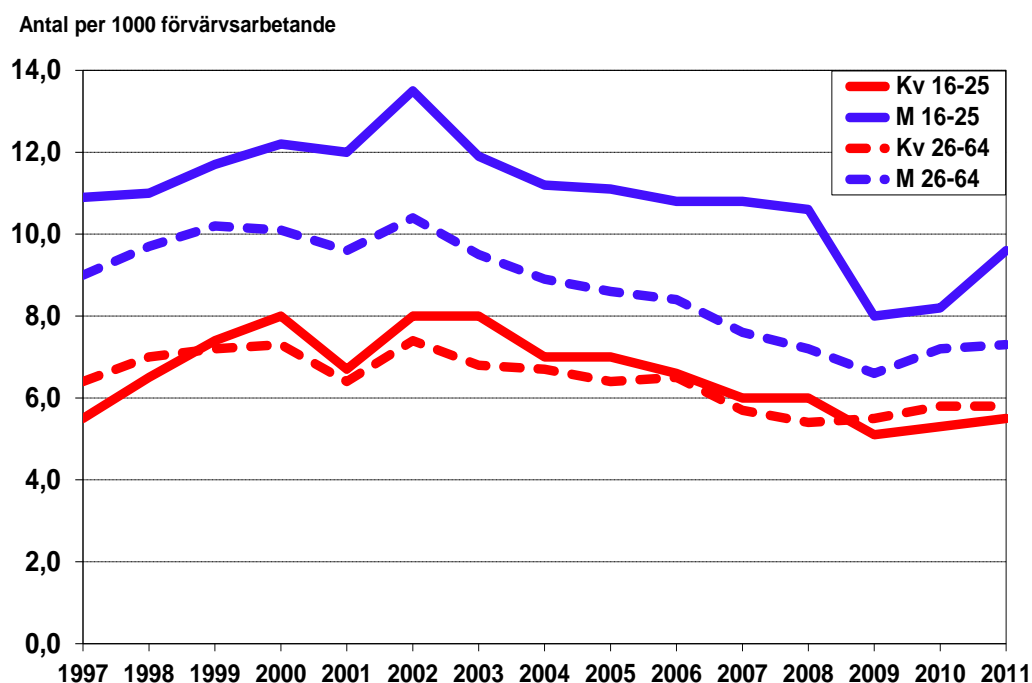
INDIKATOR 43

Anmälda arbetsolyckor med sjukfrånvaro	Uppgiftslämnare: Arbetsmiljöverket
Den tidigare trenden av stadigt minskande antal anmälda arbetsolyckor med frånvaro bland unga avbröts 2010. År 2011 var antalet anmälda arbetsolyckor per 1 000 förvärvsarbetande högre jämfört med året innan, 5,5 bland förvärvsarbetande tjejer i åldern 16–25 år och 9,6 bland förvärvsarbetande killar i samma ålder.	

Figur 3.13 visar att män har en högre frekvens av anmälda arbetsolyckor med sjukfrånvaro än kvinnor. De yngre männen är överrepresenterade. Sedan början av 2000-talet har det varit en nedåtgående trend för olyckorna, och uppgifterna för 2009 visar på en mycket kraftig nedgång för de unga jämfört med 2008, särskilt för killarna. En bidragande orsak till denna nedgång kan vara lågkonjunkturen under 2009.

De preliminära uppgifterna för antalet olyckor med sjukfrånvaro 2011 visar på små förändringar jämfört med 2010. Undantaget gäller unga tjejer och unga killar där ökningen ligger på 4 respektive 17 procent. Enligt SCB:s arbetskraftsundersökningar (AKU) har antalet sysselsatta i åldern 15–24 år ökat med cirka 5 procent för både kvinnor och män.

Statistiken över olyckor i arbetet tyder på en förhöjd risk för killar i arbetslivet. Det är således viktigt att unga som börjar arbeta inom riskutsatta branscher ges god introduktion samt får kännedom om riskerna för att kunna utföra arbetsuppgifterna på ett säkert sätt.

Källa: Arbetsmiljöverket, Statistiska centralbyrån.

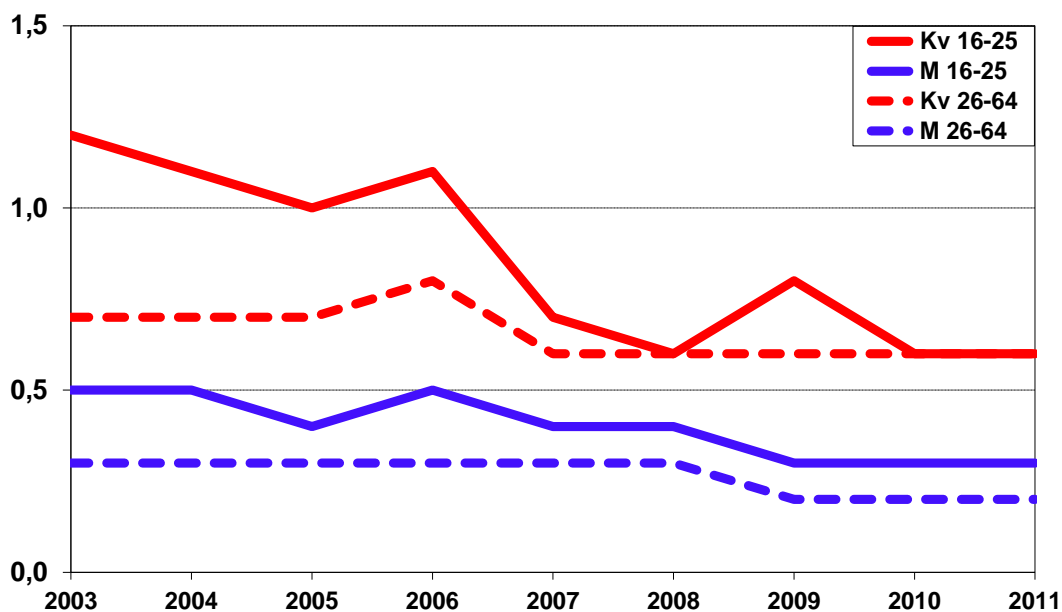
Kommentar: Statistiken för 2001 och 2002 har påverkats av en omläggning av datainsamlingen. Värdena för 2011 är skattade utifrån inkomna anmälningar under året.

Figur 3.13 Antal anmälda arbetsolyckor efter kön och åldersgrupper, 1997–2011. Antal per 1 000 förvärvsarbetande.

Som olyckor i arbetet räknas också händelser då en person utsätts för våld eller hot om våld på sin arbetsplats. Det kan gälla rån i banker eller affärer, men våldet och hoten kan även komma från patienter, klienter och så vidare. Av figur 3.14 framgår att anmälningarna minskat kraftigt bland tjejer mellan 2006 och 2008, medan motsvarande minskning inte kan noteras bland äldre kvinnor eller bland männen oberoende av ålder. Siffrorna för 2009 visade på en tillfällig ökning av anmälningarna bland tjejer. För 2010 har dock anmälningarna minskat för denna kategori och för 2010 och 2011 ligger frekvensen på samma nivå som för 2008.

Anmälningar som inkommit men som inte lett till sjukfrånvaro från arbetet omfattas inte av figur 3.14, då dessa saknar detaljerad information om exempelvis orsaker till skadan.

Antal per 1000 förvärvsarbetande

Källa: Arbetsmiljöverket, Statistiska centralbyrån.

Kommentar: Värdena för 2011 är skattade utifrån inkomna anmälningar under året.

Figur 3.14 Antal anmälda arbetsolyckor av våld och hot vilka inneburit sjukfrånvaro under minst en dag. Efter kön och åldersgrupper, 2003–2011. Antal per 1 000 förvärvsarbetande.

Geografiska jämförelser

Uppgifter om anmälda arbetsolyckor med sjukfrånvaro i olika län redovisas i tabell 3.23. För att få ett stabilare underlag har tre år summerats (2008–2010) och de relativa frekvenser som redovisas är ett medeltal för perioden. Län klassificeras utifrån den plats där den skadades arbetsställe är beläget och inte där personen är bosatt.

Tabell 3.23 Antal anmälda arbetsolyckor med sjukfrånvaro samt antal fall per 1 000 förvärvsarbetande efter kön, åldersgrupper och län, 2008–2010

Län	Kön	16-25 år		26-64 år	
		Antal	Frekvens	Antal	Frekvens
Stockholm	Kvinnor	798	4,5	5 627	4,3
	Män	1 174	6,6	7 013	5,0
Uppsala	Kvinnor	128	5,3	890	5,1
	Män	221	9,0	1 032	6,1
Södermanland	Kvinnor	157	8,5	1 064	7,7
	Män	225	11,4	1 307	9,3
Östergötland	Kvinnor	169	6,0	1 388	6,0
	Män	312	9,6	1 986	7,7
Jönköping	Kvinnor	202	6,6	1 161	5,9
	Män	403	11,7	1 880	8,7
Kronoberg	Kvinnor	93	5,8	617	5,7
	Män	210	11,5	1 084	8,8
Kalmar	Kvinnor	121	7,0	895	6,9
	Män	183	9,4	1 185	8,5
Gotland	Kvinnor	20	4,8	162	4,9
	Män	36	8,3	280	8,4
Blekinge	Kvinnor	65	6,7	565	6,8
	Män	125	11,3	758	8,2
Skåne	Kvinnor	482	5,5	3 957	5,9
	Män	973	10,7	5 381	7,7
Halland	Kvinnor	125	5,2	871	5,6
	Män	254	10,2	1 269	8,0
Västra Götaland	Kvinnor	765	5,8	5 609	6,1
	Män	1 219	8,8	7 272	7,3
Värmland	Kvinnor	91	5,1	723	4,9
	Män	176	9,0	1 104	7,0
Örebro	Kvinnor	140	6,6	1 036	6,6
	Män	231	10,3	1 351	8,1
Västmanland	Kvinnor	124	7,1	875	6,5
	Män	242	12,4	1 267	8,5
Dalarna	Kvinnor	141	7,0	1 022	6,6
	Män	233	10,1	1 305	7,8
Gävleborg	Kvinnor	75	4,1	887	5,8
	Män	180	8,4	1 329	8,0
Västernorrland	Kvinnor	83	4,9	895	6,5
	Män	129	7,2	1 144	7,6
Jämtland	Kvinnor	54	5,1	345	4,8
	Män	73	6,6	498	6,5
Västerbotten	Kvinnor	80	3,7	709	4,9
	Män	176	7,8	1 156	7,3
Norrbotten	Kvinnor	93	5,0	853	6,1
	Män	227	10,3	1 277	8,3
Hela riket	Kvinnor	4 006	5,5	30 152	5,6
	Män	7 002	9,0	40 878	7,0

Källa: Arbetsmiljöverket, Statistiska centralbyrån.

I de flesta av länen är den relativa frekvensen för olyckor högre för de unga än för de äldre. För såväl unga som äldre är det vissa skillnader mellan olika län i fråga om relativa frekvenser för anmälda arbetsolyckor. Den högsta relativa frekvensen finner man för unga killar i Västmanlands län med 12,4 anmälda olyckor per 1 000 förvärvsarbetande.

För tjejer är frekvensen högst i Södermanlands län med 8,5 anmälda olyckor per 1 000 förvärvsarbetande.

För arbetssjukdomarna är det i samtliga län högre relativa frekvenser för de äldre i jämförelse med för de yngre. Antal anmälda arbetssjukdomar är dock för få för unga i de flesta av länen för att det ska bli meningsfullt att göra några mer detaljerade länsvisa jämförelser.

Arbetsskadeanmälningar för elever i skolan

Den officiella arbetsskadestatistiken ger inte någon tillförlitlig bild över skador som inträffar i skolan då lagen om arbetsskadeförsäkring,²³ LAF, gäller först från och med årskurs 7 och endast för vissa moment i utbildningen (SFS 2010:110). Det som omfattas av LAF är moment som ”vanligen utförs vid förvärvsarbete”. I viss utsträckning anmäls även skador som inte uppfyller kriterierna i LAF. Dessa sorteras inte bort eftersom Arbetsmiljöverket registrerar alla inkommande anmälningar.

Under senare år har det inkommit ungefär 800 anmälningar årligen om olycksfall som drabbat elever och studerande. Drygt en tredjedel av dessa olycksfall var av den karaktären är det inneburit frånvaro från skolarbetet. Merparten av anmälningarna om olycksfall med frånvaro bland elever kommer från den gymnasiala utbildningen (tabell 3.24). Från den yrkesinriktade gymnasieutbildningen har det under perioden 2004–2010 inkommit drygt 600 anmälningar och cirka en tredjedel av dessa är olyckor där djur är inblandade. Framför allt är det tjejer som drabbats av djurolyckorna.

Tabell 3.24 Antal anmälda olycksfall med frånvaro enligt lagen om arbetsskadeförsäkring bland elever/studerande upp till 25 år inom utbildningsväsendet, 2004–2010. Antal

	Kön	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Totalt
Grundskola	Tjejer	8	17	11	12	10	9	8	75
	Killar	11	20	35	28	15	16	10	135
Gymnasial utbildning	Tjejer	54	70	74	63	76	72	88	497
	Killar	71	79	76	92	95	67	96	576
– därav gymnasial yrkesutbildning	Tjejer	31	46	48	50	53	54	68	350
	Killar	39	39	36	42	44	27	51	278
Annann utbildning	Tjejer	11	5	11	12	8	7	14	68
	Killar	17	8	11	9	11	10	14	80
Totalt	Tjejer	73	92	96	87	94	88	110	640
	Killar	99	107	122	129	121	93	120	791

Källa: Arbetsmiljöverket

²³ Från och med 1 januari 2011 ingår arbetsskadeförsäkring i Socialförsäkringsbalken (SFS 2010:110).

Arbetsolyckor med dödlig utgång

Enligt preliminära uppgifter för 2011 omkom 4 unga i åldern upp till 25 år i arbetsplatsolyckor (2 tjejer och 2 killar). Den yngste som omkom i arbetet under 2011 var 21 år. Under hela perioden 2005–2011 förolyckades totalt 51 anställda som var 25 år eller yngre i arbetsolyckor, 8 tjejer och 43 killar. Två av de omkomna hade inte fyllt 18 år, en kille var 16 år och en tjej endast 15 år.

Trakasserier på arbetsplatsen

I Arbetsmiljöverkets och Statistiska centralbyråns intervjuundersökning om arbetsmiljön (Arbetsmiljöundersökningen) som genomförts vartannat år finns frågor om man blivit utsatt för olika typer av trakasserier i sitt arbete. En fråga är om man under de senaste 12 månaderna varit utsatt för trakasserier grundat på kön från chefer eller sina arbetskamrater. Andelen kvinnor som uppgav detta i undersökningarna 2005, 2007 och 2009 uppgick sammantaget till 12 procent både för gruppen 16–25 år och för gruppen 26–64 år.

En annan fråga i Arbetsmiljöundersökningen är om man utsatts för sexuella trakasserier från annan person (till exempel kunder, klienter eller elever) under de senaste 12 månaderna. Här kan man dock se en betydande skillnad mellan yngre och äldre kvinnor. Bland de yngre kvinnorna var det i genomsnitt 20 procent för 2005, 2007 och 2009 som angav att de utsatts för sexuella trakasserier, medan motsvarande andel för de äldre kvinnorna uppgick till 8 procent. Resultat från Arbetsmiljöundersökningen 2011 publiceras i mitten av juni 2012.

Internationella jämförelser

Jämförelser mellan olika länders arbetsskadestatistik är svåra att göra med god kvalitet. Länderna har sinsemellan olika system som bygger på olika lagstiftning. Systemen omfattar olika grupper på arbetsmarknaden och olika typer av arbetsskador.

Inom EU pågår ett arbete med att harmonisera arbetsskadestatistiken med EU:s statistikkontor Eurostat som samordnande organ. I detta arbete ingår att årligen leverera uppgifter om arbetsolyckor med fler än tre sjukdagar samt arbetssjukdomar med vissa diagnoser. Vid redovisningen av arbetsolyckorna görs en uppräknings av antalet anmälningar utifrån en uppskattad underrapportering inom respektive land och bransch. De senaste uppgifterna som är uppdelade på ålder är för 2007 och omfattar bland annat EU-15, det vill säga de länder som blev medlemmar 1995 eller tidigare.

EU-15 redovisade för 2007, inom 9 gemensamma branscher, 3 654 arbetsolyckor per 100 000 sysselsatta unga i åldern 18–24 år. Motsvarande frekvens för samtliga åldrar uppgick till 2 716 olyckor per 100 000 sysselsatta. I Sverige är olycksfallsfrekvensen avsevärt lägre än i EU-15, 1 130 för ungdomar och 994 för samtliga åldersgrupper. För både unga och äldre samt både i Sverige och i EU-15 har den relativa skadefrekvensen minskat något sedan 2006.

Under 2007 inträffade enligt statistik från Eurostat 5 682 dödsolyckor i arbetet inom samtliga 27 EU-länder. Av dessa drabbade 449 (8 procent) ungdomar upp till 24 år.

För arbetssjukdomar är det betydligt svårare att göra jämförelser mellan olika länder. Vad som räknas som en arbetssjukdom varierar stort mellan olika länder och praxis för godkännande skiljer sig åt. I dagsläget har man begränsat statistiken till de diagnoser som godkänts i alla medlemsländer (EU-15). Ingen statistik för arbetssjukdomar redovisas av Eurostat på nationsnivå och ytterst lite på EU-nivå.

Arbetsmiljöverkets kommentarer

Att utifrån ett begränsat antal indikatorer göra en helhetsbedömning av arbetsmiljön för unga är naturligtvis inte möjligt. För att ge en mer komplett bild av ungas arbetsmiljö krävs en betydligt mer omfattande utredning. Uppgifter som presenteras i denna rapport får därmed närmast ses som exempel på förhållanden för unga inom vissa områden.

Jämförelser av förhållandena mellan unga och äldre arbetstagare är heller inte helt okomplicerade. Anmälningbenägenheten av exempelvis arbetsskador är säkerligen inte lika för olika åldrar. Vissa arbetssjukdomar, till exempel belastningsskador, besvär i luftvägarna och hörselnedsättning, kan dessutom kräva ganska lång latensid för att utvecklas. Att unga uppvisar en lägre förekomst av arbetsrelaterad ohälsa behöver inte betyda att arbetsmiljön är bättre, utan kan hänga ihop med en kortare exponeringstid. Det man inte heller kan utesluta är att unga ser och bedömer sin arbetsmiljö på ett annat sätt än vad äldre gör. Resultat från intervjuundersökningar är därmed inte heller enkla att tolka.

Unga i Sverige etablerar sig relativt sent i arbetslivet. Den första erfarenheten av arbete skaffar de sig oftast via feriearbete. Arbetsmiljöverket har efter flera år av så kallad sommartillsyn konstaterat att arbetsgivaren i stor utsträckning brister i introduktionen av de unga arbetstagarna. Dessa får därmed inte den handledning och den information de behöver för att kunna utföra arbetet på ett säkert sätt. Som ung har man inte heller den kunskap om arbetsmiljölagstiftningen och det stöd av en facklig organisation som äldre har. Unga som påbörjar en yrkesbana i en riskutsatt bransch löper statistiskt sett större risk att skadas i arbetet. I synnerhet gäller detta unga män som oftare än äldre tycks råka ut för arbetsolyckor. Detta visar på vikten av att de redan under yrkesutbildningen får kännedom om de risker och säkerhetsbestämmelser som finns inom vissa yrken.

Förhållanden i arbetslivet

Uppgifter om sysselsatta är hämtade från Statistiska centralbyråns registerbaserade arbetsmarknadsstatistik (Rams) för att kunna beräkna relativa skadefrekvenser. Rams är en totalundersökning som möjliggör detaljerad redovisning av de förvärvsarbetande efter exempelvis ålder, län och bransch. Senaste uppgifterna om sysselsättningen enligt Rams är för 2010.

År 2010 utgjorde unga (16–25 år) 12 procent av den förvärvsarbetande befolkningen enligt Rams. I absoluta tal innebär detta ungefär 525 000 personer och av dessa var 48 procent kvinnor och 52 procent män. En faktor som kan leda till skillnader i skadefrekvenser mellan ungdomar och äldre är skillnader i branschtillhörighet. På det stora hela är det dock inte några stora skillnader mellan yngre och äldre utifrån branschfördelning, men det finns vissa undantag. Ungdomar i åldern 16–25 år är i betydligt större utsträckning verksamma inom detaljhandeln än vad äldre är, 15 procent jämfört med 5 procent. Vidare finns förhållandevis många unga inom restaurangverksamhet, 7 procent av samtliga ungdomar jämfört med 2 procent för de äldre. Däremot är andelen unga som jobbar inom utbildning betydligt lägre bland ungdomar, 5 procent jämfört 11 procent för övriga åldersgrupper. Enligt uppgifter från SCB:s arbetskraftsundersökningar har antalet sysselsatta ökat med 2 procent under 2011 jämfört med 2010. Ökningen för ungdomar var större och uppgick till ungefär 5 procent både för kvinnor och för män.

Bostadsförhållanden

INDIKATOR 44

Andel som trivs i bostadsområdet	Uppgiftslämnare: Boverket
Andelen unga som trivdes mycket bra i sitt bostadsområde var 61 procent bland 16–19-åringarna och 56 procent bland 20–25-åringarna vid mätningar 2006–2007. Killar trivdes i större utsträckning bra än tjejer och unga med svensk bakgrund trivdes i större utsträckning bra än de med utländsk bakgrund.	

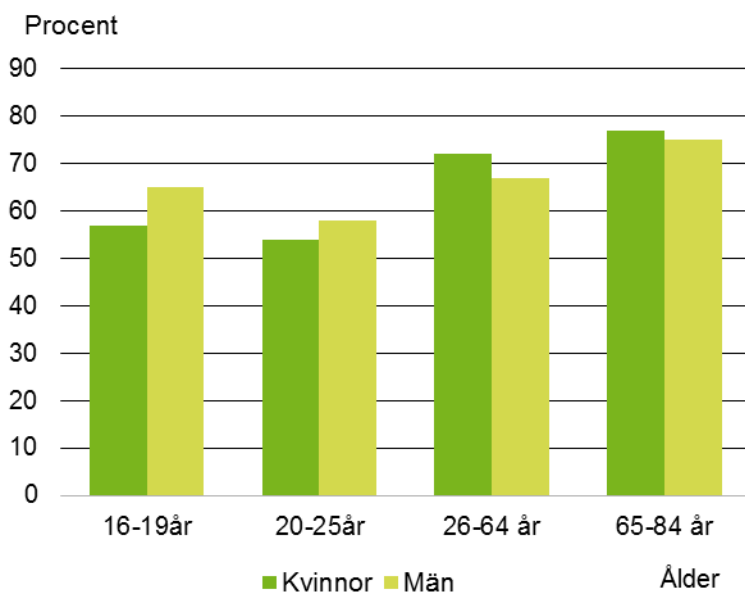
Denna indikator som lämnats av Boverket bygger på Statistiska centralbyråns undersökningar av levnadsförhållanden (ULF). Frågan kring trivsel i bostadsområdet ställs endast i samband med den fördjupning av boendestatistiken som görs vart åttonde år. Den senaste fördjupningen gjordes 2006–2007. År 2006 bytte Statistiska centralbyrån insamlingsmetod, från besöks- till telefonintervjuer. Därför går det enligt Boverket inte att göra jämförelser med tidigare år.

Äldre trivs i högre grad mycket bra än unga

För att kunna sätta in uppgifterna i sitt sammanhang behöver man också känna till något om hur övriga åldersgrupper har besvarat denna fråga. Den samlade bilden, vid en summering av samtliga åldersgrupper, visar att en klar majoritet av de boende, sju av tio, trivs mycket bra i sitt bostadsområde. Personer boende i villa, trivs i högre grad mycket bra än personer boende i hyresrätt. Höginkomsttagare trivs i högre grad mycket bra än låginkomsttagare. Äldre trivs generellt sett i högre grad mycket bra än unga. Många upplever nog att de har förbättrat sin boendestandard över åren. Därför är det kanske inte så förvånande att upplevelsen av trivsel ökar med åren. Det kan också vara så att äldre i högre grad själva har valt sitt boende och att enbart det faktum att man har gjort ett självständigt val bidrar till högre trivsel.

Killar trivs i högre grad mycket bra än tjejer

Unga, i synnerhet de i åldern 20–25 år, skiljer sig markant från övriga åldersgrupper. Endast 56 procent av ungdomarna i denna åldersgrupp, uppger att de trivs mycket bra i sitt bostadsområde, medan unga i åldern 16–19 år trivs mycket bra i något högre grad, motsvarande siffra är 61 procent. I den här åldern bor merparten av ungdomarna fortfarande kvar i föräldrahemmet. Andelen killar som trivs i sitt bostadsområde är högre än andelen tjejer. I övriga åldersgrupper är det i stället en högre andel kvinnor som trivs bra än de jämnåriga männen.

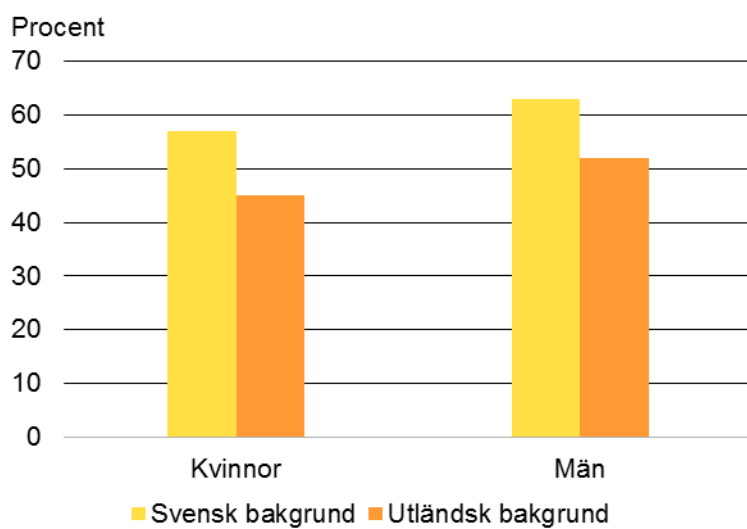

Källa: SCB, Boverkets bearbetning

Figur 3.15. Andel individer som trivs mycket bra i bostadsområdet, 16–84 år, 2006–2007. Procent.

Unga med svensk bakgrund trivs i högre grad mycket bra än unga med utländsk bakgrund

Unga med svensk bakgrund trivs i högre grad mycket bra i sitt bostadsområde än personer med utländsk bakgrund. Störst andel som trivs bra är unga män med svensk bakgrund. Tjejer med utländsk bakgrund uppger i lägre grad att de trivs än övriga grupper. Andelen ungdomar med utländsk bakgrund är få i urvalet, vilket innebär att siffrorna bör tolkas med försiktighet.

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

Figur 3.16. Andel unga som trivs mycket bra i sitt bostadsområde efter kön, svensk och utländsk bakgrund, 16–25 år, 2006–2007. Procent.

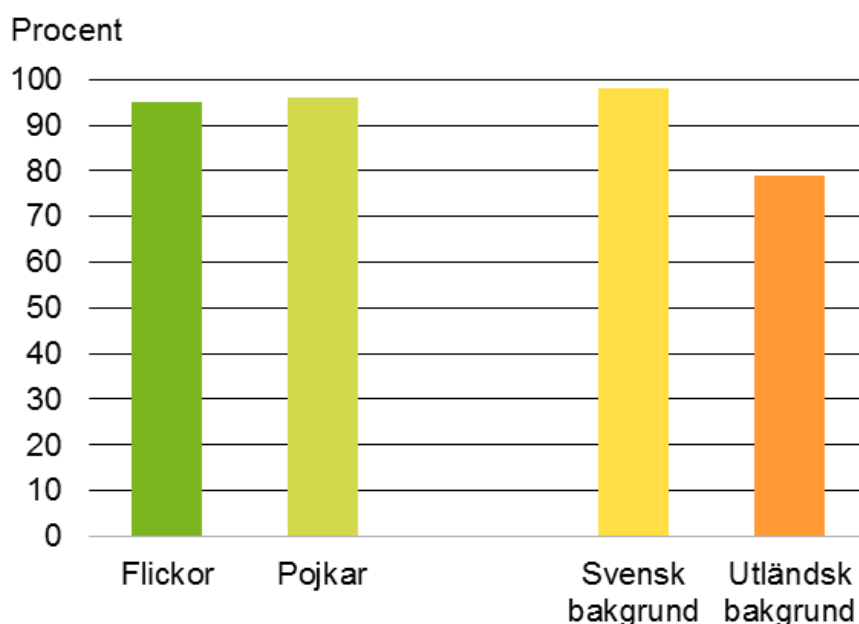
INDIKATOR 45

Andel med eget rum	Uppgiftslämnare: Boverket
Åren 2009 och 2010 hade 96 procent av unga i åldern 13–18 år eget rum. Ungdomar med svensk bakgrund har eget rum i betydligt större utsträckning än ungdomar med utländsk bakgrund.	

För barn och ungdomar är tillgången till eget rum betydelsefull, inte minst för studieresultaten. Det kan även ha betydelse för ungdomarnas möjligheter i framtiden. Kontinuerliga undersökningar om barns levnadsförhållanden genomförs inom ramen för Statistiska centralbyråns undersökning, Barn-ULF. I och med att det skedde ett byte av insamlingsmetod från besöksintervju till telefonintervju 2006–2007 är det inte lämpligt att göra jämförelser längre tillbaka i tiden.

Åren 2009 och 2010 hade 96 procent av ungdomarna i åldern 13–18 år eget rum, ett resultat som skiljer sig marginellt mellan flickor och pojkar. Den stora skillnaden återfinns mellan ungdomar med svensk bakgrund och de med utländsk bakgrund. Ungdomar med svensk bakgrund har eget rum i betydligt större utsträckning än ungdomar med utländsk bakgrund. Antalet intervjuade ungdomar med utländsk bakgrund är relativt få, siffrorna bör därför tolkas med försiktighet. Men även tidigare undersökningar har gett liknande indikationer.

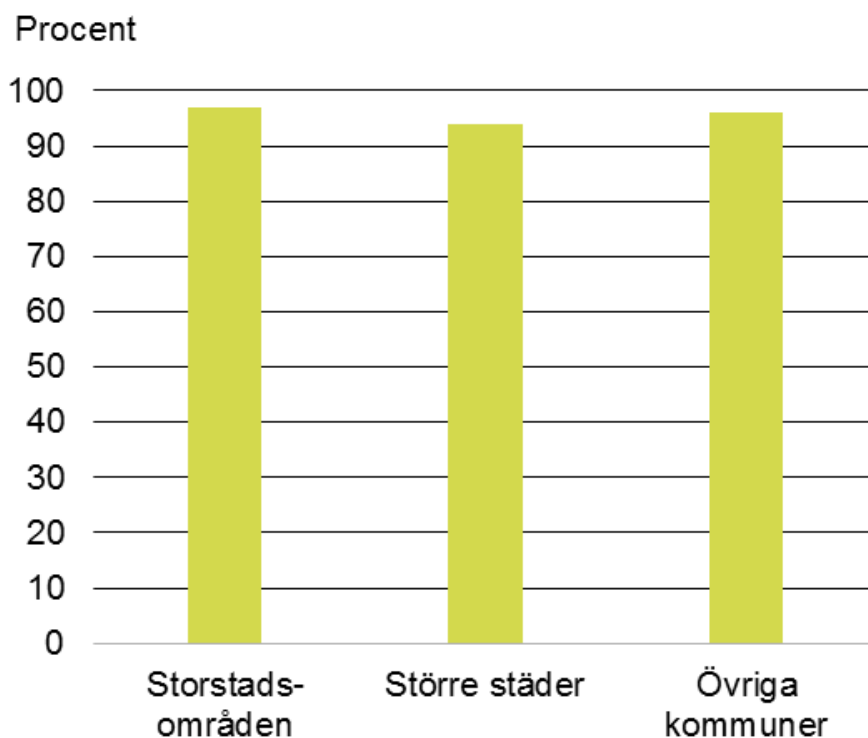
Unga som bor i flerfamiljshus har eget rum i lägre grad än unga som bor i villa eller radhus. Unga i Storstockholm har eget rum i något lägre grad än unga i övriga delar av landet. Bostadsbrist och höga prisnivåer inverkar förmodligen på många familjers möjligheter att ge sina barn tillgång till eget rum.

Källa: SCB Barn-ULF, Boverkets bearbetning.

Figur 3.17. Unga som har eget rum efter kön och bakgrund, 13–18 år, 2009–2010. Procent.

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

Figur 3.18. Unga som har eget rum efter region, 13–18 år, 2009–2010.

Andelen ungdomar som har eget rum är betydligt högre i Barn-ULF än vad som framkommer om man utgår ifrån trångboddhet enligt norm 3.²⁴ Resultatet av Barn-ULF tyder på att föräldrar ofta väljer att ge sina barn och ungdomar eget rum och själva sover i vardagsrummet eller köket, om bostaden inte har utrymme för eget rum åt varje hushållsmedlem.

²⁴ Utrymme för eget rum till varje barn = varje hushållsmedlem har eget rum, kök och vardagsrum oräknade. Finns gifta/sambor reduceras rumskravet med ett rum (trångboddhetsnorm 3).

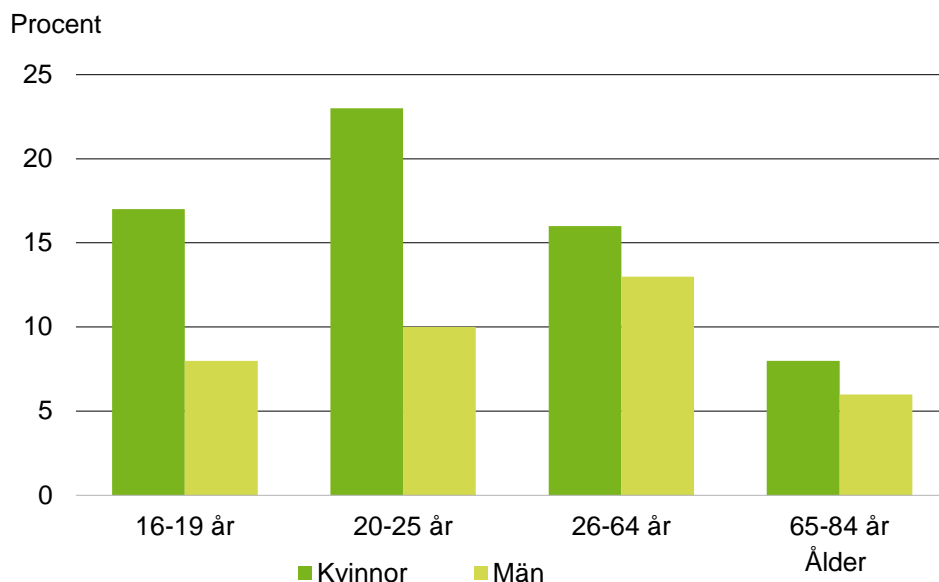
INDIKATOR 46

Andel med möjlighet att sova ostört	Uppgiftslämnare: Boverket
Andelen 16–19-åringar som 2006–2007 angav att de inte kunde sova ostört på grund av yttre störningar var 17 procent bland tjejerna och 8 procent bland killarna. Andelen 20–25-åringar som angav att de inte kunde sova ostört var 23 procent bland tjejerna och 10 procent bland killarna. Skillnaderna är stora mellan unga med svensk respektive utländsk bakgrund.	

Denna indikator har undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) som datakälla. ULF är indelad i fyra huvudområden som återkommer med viss periodicitet. Fördjupningarna genomförs under en tvåårsperiod. Denna fråga ställs endast i samband med den fördjupning av boendestatistiken som äger rum vart åttonde år. Den senaste fördjupningen ägde rum 2006–2007.

Störd nattsömn vanligare bland kvinnor

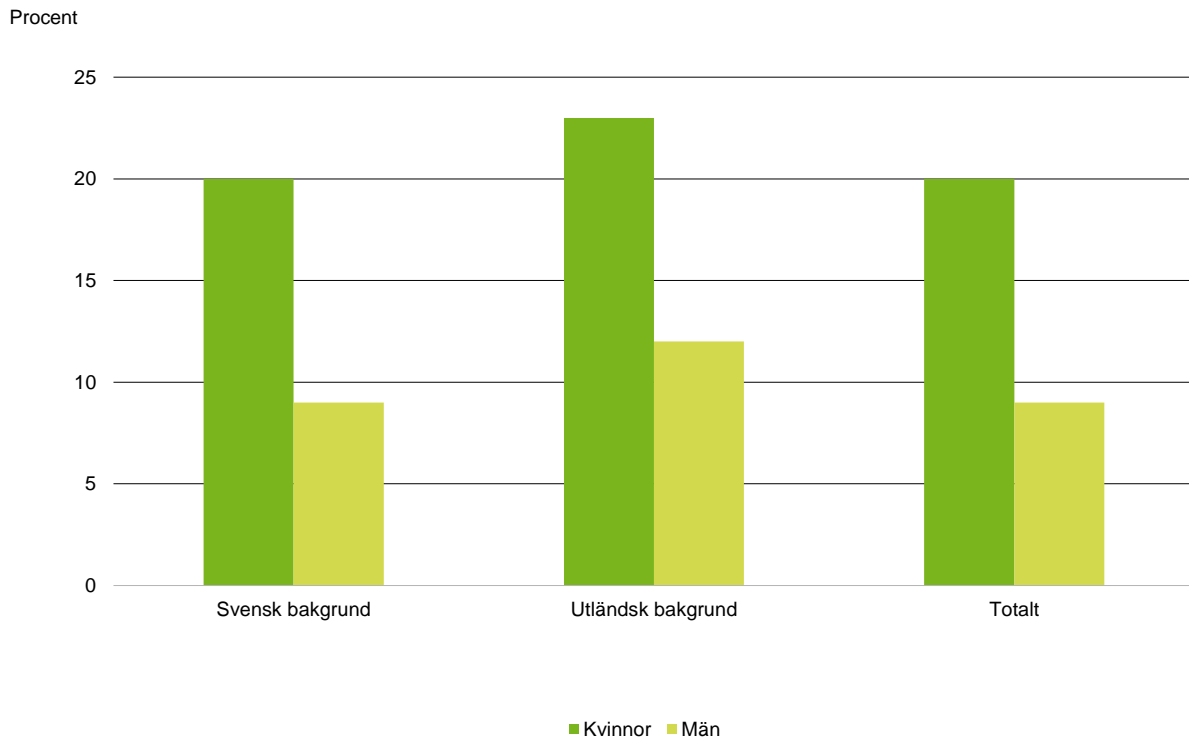
För att åstadkomma en god livsmiljö och god hälsa är den omgivande miljön av stor betydelse. När det gäller yttre störningar i boendemiljön, uppger 13 procent av befolkningen mellan 16 och 84 år att det händer att de inte kan sova ostört på grund av yttre störningar som gatubuller, buller från grannar eller liknande. Äldre människor drabbas eller påverkas i mindre utsträckning av yttre störningar än unga. Kvinnor uppger i högre grad än män att de inte kan sova ostört på grund av yttre störningar. Det gäller i synnerhet tjejer men skillnaderna blir mindre tydliga med stigande ålder. Närmare en fjärdedel av tjejerna, men endast var tionde kille, i åldern 20–25 år uppger att de inte kan sova ostört på grund av yttre störningar.

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

Figur 3.19. Personer som inte kan sova ostört på grund av yttre störningar, män och kvinnor, 16–84 år, 2006–2007. Procent.

Ungdomar med utländsk bakgrund uppger i större utsträckning att de har svårt att sova på grund av yttre störningar än ungdomar med svensk bakgrund. Som tidigare nämnts är denna grupp förhållandevis liten i urvalet, varför siffrorna bör tolkas med försiktighet.

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

Figur 3.20. Personer som inte kan sova ostört på grund av yttre störningar, efter kön och bakgrund, 16–25 år, 2006–2007. Procent.

Referenser

Balvig, F. & Kyvsgaard, B. (2009). *Udsathed for vold og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserna 2005–2010*. København: Justitsministeriet

Brottsförebyggande rådet, Brå (2010). *Skolundersökning om brott – SUB 2010*. Brå-rapport 2010:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN (2009). *Drogutvecklingen i Sverige 2009*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Henriksson, C. & Leifman, H. (2011). *Skolelevers drogvanor 2011 CAN rapport 129*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Kivivuori, J. (2007). *Delinquent Behaviour in Nordic Capital Cities*. Rapport 227. Helsingfors: Scandinavian Research Council for Criminology, National Research Institute of Legal Policy, Finland.

Regeringsbeslut U2011/6675/UC *Uppdrag att vidareutveckla uppföljningen av ungas levnadsvillkor*.

Salmi, V. (Ed.) (2009). *Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset. Nuorisoriikollisuuskyselyiden tuloksia 1995–2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 246. (Adolescent delinquent behaviour and victimization in Finland)*. Helsinki: National Research Institute of Legal Policy Publication no. 246.

Schwartz, J., Steffensmeier, D. J. & Feldmeyer, B. (2009). Assessing trends in women's violence via data triangulation: Arrest, convictions, incarcerations, and victim reports. *Social Problems*, vol. 56, nr 3.

SFS 1990:52 *Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga*.

SFS 1993:387 *Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade*.

SFS 2001:453 *Socialtjänstlag*.

SFS 2006:67 *Lag om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever*.

SFS 2010:110 *Socialförsäkringsbalk*.

SFS 2010:800 *Skollag*.

Shannon, D. & Granath, S. (2010). *Ungdomsbrottslighetens utveckling sedan mitten av 1990-talet*. Underlag till Justitiedepartementets Påföljdsutredning (Ju 2009:11): Brå.

Skolinspektionen (2010). *Skolors arbete vid trakasserier och kränkande behandling*. Stockholm: Skolinspektionen.

Skolverket (2011). *Utvärdering av metoder mot mobbning*. Stockholm: Fritzes.

Socialstyrelsen (2009). *Folkhälsorapport 2009*.

Socialstyrelsen (2010a). *Nationella riktlinjer för vård vid depression och ångestsyndrom*. Västerås: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2010b). *Social rapport 2010*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2011a). *Aborter 2010*. Sveriges Officiella Statistik. Statistik – Hälsa- och sjukvård.

Socialstyrelsen (2011b). *Barn och unga – insatser år 2010. Vissa insatser enligt socialtjänstlagen (SoL) och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)*. Sveriges Officiella Statistik. Statistik – Socialtjänst.

Socialstyrelsen (2011c). *Karies hos barn och ungdomar – Epidemiologiska uppgifter för år 2010*.

Socialstyrelsen (2011d). *Personer med funktionsnedsättning – insatser enligt LSS år 2010*. Sveriges Officiella Statistik. Statistik – Socialtjänst, april 2011.

Socialstyrelsen (2011e). *Skador bland barn i Sverige. Olycksfall, övergrepp och avsiktligt självdestruktiv handling. Rapport 2011*, februari 2011.

Socialstyrelsen (2011f). *Skador och förgiftnings behandlingar i slutenvård 2010*. Sveriges Officiella Statistik. Statistik – Hälso- och Sjukvård, september 2011.

Socialstyrelsen (2012). *Tillståndet och utvecklingen inom hälso- och sjukvård och socialtjänst. Lägesrapport 2012*, februari 2012.

Statens folkhälsoinstitut (2010). *Hälsa på lika villkor 2010*. Östersund.

Statens folkhälsoinstitut (2011). *Hälsa på lika villkor syfte och bakgrund till frågorna i nationella folkhälsoenkäten*. Östersund.

Statistiska centralbyrån, SCB (2003). *Bakgrundsfakta till arbetsmarknads- och utbildningsstatistiken. Rapport 2003:5*.

Statistiska centralbyrån, SCB (2005). *Hälsa på lika villkor? Enkätundersökning 2005. Det nationella urvalet Uppdragsgivare: Statens folkhälsoinstitut*.

Statistiska centralbyrån, SCB (2006) *Yngre avstår från tandläkarbesök*. Tidskriften Valfärd 2006: 3

Steffensmeier, D. J., Schwartz, J., Zhong, H. & Ackerman, J. (2005). An assessment of recent trends in girls' violence using diverse longitudinal sources: Is the gender gap closing? *Criminology*, vol. 43, nr 2.

Tikkanen R. H., Abellsson J. & Forsberg, M. (2011). *UngKAB09 Kunskap, attityder och sexuella handlingar bland unga*. Skriftserien 2011:1. Institutionen för socialt arbete. Göteborgs universitet.

Westfelt, L. (2008). Svensk brottslighet i internationell belysning. I *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*. Stockholm: Brå-rapport 2008:23.

WHO (2002). Krug E.G., Dahlberg L.L., Mercy J.A., Zwi A.B. & Lozano R, *World report on violence and health*. Genève: World Health Organization.

WHO (2010). Sethi D., Hughes K., Bellis M., Mitis F. & Racioppi F. *European report on preventing violence and knife crime among young people*. Köpenhamn: World Health Organization.

Internet

<http://www.fes.de/>

www.smittskyddsinstitutet.se (Smittskyddsinstitutet 2012)

www.scb.se/ulf

Kapitel 4 Inflytande och representation

Ett av de övergripande målen för den svenska ungdomspolitikerna är att alla unga ska ha verklig tillgång till inflytande och kunna vara delaktiga i samhällslivet. Det är också ett av de gemensamma målen inom det ungdomspolitiska samarbetet inom EU. Enligt ramverket för det ungdomspolitiska samarbetet ska alla EU-länder sträva mot att förbättra ungas möjligheter att delta i lokalsamhället och i den representativa demokratin. Målet för samhällsutvecklingen är att alla unga, även de mest resurssvaga ungdomarna, ska ha möjlighet att delta (Europeiska gemenskapernas kommission 2009).

Huvudområdet *inflytande och representation* granskar ungas möjligheter att vara en del av den demokratiska dialogen på lika villkor som andra grupper i samhället. Här tar vi upp olika sätt för unga att påverka sin egen situation, utvecklingen i hemkommunen samt i samhället i stort.

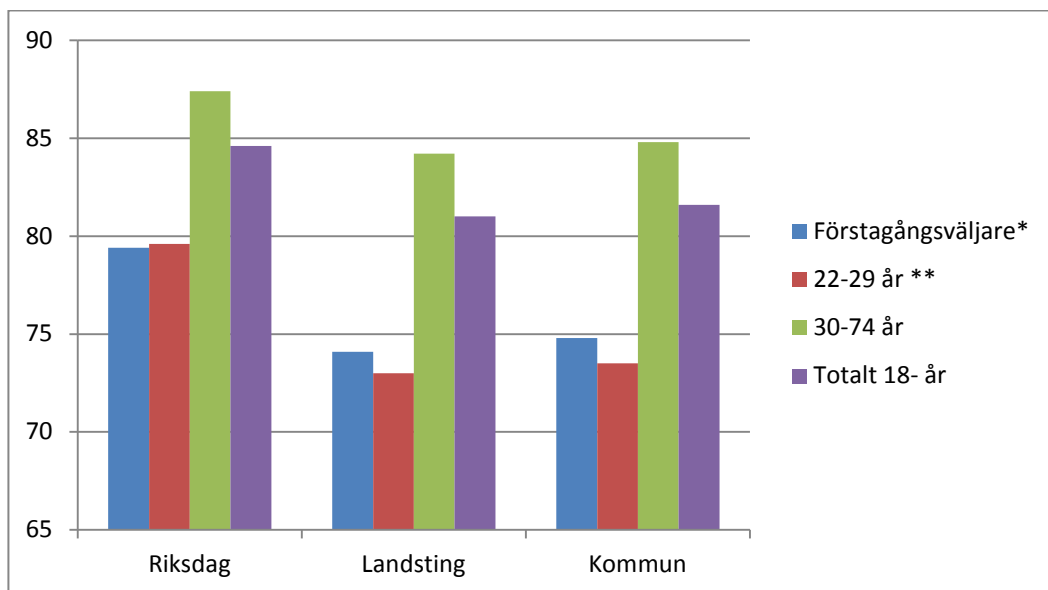

Politiskt intresse och aktivitet

INDIKATOR 47

Deltagande i allmänna val	Uppgiftslämnare: Ungdomsstyrelsen
Valdeltagandet bland förstagångsväljare i åldern 18–21 år i riksdagsvalet 2010 var 79 procent, och därmed något högre än i landstingsvalet och kommunvalet, 74 respektive 75 procent. Valdeltagandet bland förstagångsväljarna ökade med 3 procentenheter i riksdagsvalet, jämfört med 2006, och med 4 procentenheter i kommun- och landstingsfullmäktigevalen. Valdeltagandet i 2009 års Europaparlamentsval i åldersgruppen 18–24 år steg med 12 procentenheter, från 26 procent vid valet 2004 till 38 procent. Andelen tjejer som röstar är större än andelen killar vid samtliga val.	

Valdeltagandet fortsätter att öka såväl bland unga som i valmanskåren i sin helhet. Av statistiken framgår att valdeltagandet i Sverige minskade i varje val från 1980-talet fram till och med 2002. I valen 2006 vände trenden och valdeltagandet ökade i alla åldrar och den ökande trenden har stått sig även i 2010 års val. Valdeltagandet ökade i samtliga val – till riksdag, landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige – och i alla ålderskategorier. Inför valen 2010 hade antalet röstberättigade förstagångsväljare i riksdagsvalet ökat med cirka 15 procent jämfört med 2006. Drygt en halv miljon unga, 504 000, hade möjlighet att för första gången delta i riksdagsvalet (figur 4.1).

Källa: Ungdomsstyrelsen, Statistiska centralbyrån.

Kommentar: * Förstagångsväljare: de som fyllt 18 år men inte 22 år innan valdagen och som fick lov att rösta för första gången i val till riksdag och/eller val till kommun- och landstingsfullmäktige.

**Gruppen 22–29 år: de som var 22 år 2010 och hade fyllt 18 år innan valdagen i föregående val till riksdag, kommun- och landstingsfullmäktige.

Figur 4.1 Andel röstande av röstberättigade i valen 2010. Procent.

Riksdagsvalen

Valdeltagandet till riksdagen har ökat för andra valet i rad, i tabell 4.1 redovisas utvecklingen 1994–2010. Mellan valen 1994, 1998 och 2002 minskade valdeltagandet till riksdagen. Valdeltagandet i olika åldersgrupper följde en liknande utveckling. I riksdagsvalet 2006 ökade dock valdeltagandet i alla åldrar och vid 2010 års val ökade andelen som röstade med ytterligare 3 procentenheter. Av samtliga röstberättigade röstade 85 procent. Jämfört med riksdagsvalet 2002 – med det rekordlåga valdeltagandet – har valdeltagandet ökat med 9 procentenheter bland förstagångsväljare och med 5 procentenheter bland samtliga över 18 år.

Tabell 4.1 Deltagande i val till riksdagen 1994, 1998, 2002, 2006 och 2010. Procent

Ålder	1994	1998	2002	2006	2010
Förstagångsväljare					
Killar	78	75	68	74	78
Tjejer	85	73	73	78	81
Samtliga	82	74	70	76	79
22–29 år					
Män	79	74	72	75	79
Kvinnor	84	79	74	80	81
Samtliga	81	77	73	77	80
30-75 år					
Män	89	85	83	85	86
Kvinnor	91	88	86	88	89
Samtliga	90	86	85	86	87
Totalt, samtliga 18–	87	81	80	82	85

Källa: Ungdomsstyrelsen, Statistiska centralbyråns valdeltagandeundersökning.

Kommentar 1: Förstagångsväljare innefattar personer födda från och med 1988-09-18 till och med 1992-09-19.

Kommentar 2: Med ålder avses ålder vid 2010 års slut.

Det finns betydande skillnader i valdeltagande mellan olika grupper. Andelen röstande är lägre bland unga, ensamstående, lågutbildade och arbetslösa, medan andelen är högre bland medelålders personer, sammanboende, högutbildade och sysselsatta. Dessa skillnader har funnits sedan tidigare och kvarstår i 2010 års val enligt Statistiska centralbyrån. Men den ökning av valdeltagandet som skedde 2010 har framför allt skett i de grupper som röstar i lägre grad. Valdeltagandet har därmed blivit mer jämlikt (SCB 2011b).

Landstingsfullmäktige

Deltagandet i valen till landstingsfullmäktige följer samma utveckling som till riksdagsvalet. Mellan valen 1994, 1998 och 2002 var trenden motsvarande den för valet till riksdagen – röstandet minskade i alla åldersgrupper för att vända och istället öka i 2006 och 2010 års val. Jämfört med 2002 års val har valdeltagandet ökat med 4 procentenheter i befolkningen. Störst är ökningen bland förstagångsväljarna, 8 procentenheter, vilket innebär att 74 procent av förstagångsväljarna röstade i valet till landstingsfullmäktige hösten 2010 (tabell 4.2).

Tabell 4.2 Deltagande i val till landstingsfullmäktige 1994, 1998, 2002, 2006 och 2010. Procent

Ålder	1994	1998	2002	2006	2010
Förstagångsväljare					
Killar	73	68	64	68	72
Tjejer	82	67	69	72	76
Samtliga	77	67	66	70	74
22–29 år					
Män	71	67	67	67	72
Kvinnor	79	72	69	72	74
Samtliga	75	69	67	70	73
30–75 år					
Män	86	80	81	81	82
Kvinnor	89	83	83	84	86
Samtliga	87	82	82	82	84
Totalt, samtliga 18 år –	84	78	77	79	81

Källa: Ungdomsstyrelsen, Statistiska centralbyråns valdeltagandeundersökning.

Kommentar 1: Förstagångsväljare innefattar personer födda från och med 1988-09-18 till och med 1992-09-19.

Kommentar 2: Med ålder avses ålder vid 2010 års slut.

Kommentar 3: Valet till landstingsfullmäktige i Västra Götaland överklagades och Valprövningsnämnden beslutade att valet skulle göras om. Omvalet skedde den 15 maj 2011. Här redovisade skattningar avser dock valdagen den 19 september 2010.

Kommunfullmäktige

Även i valen till kommunfullmäktige har valdeltagandet nu ökat för andra gången i rad efter att ha minskat mellan 1994 och 2002. Av samtliga röstberättigade röstade 82 procent 2010. Bland förstagångsväljarna är ökningen 8 procentenheter, och bland samtliga över 18 år är ökningen 4 procentenhet i förhållande till 2002 års val. Ökningen bland förstagångsväljarna är jämfört med valet 2006 lika stor bland tjejer som bland killar, men tjejerna röstade i större omfattning, 77 procent mot killarnas 73 procent. Det är dock fortfarande de i åldern 30–75 år som i störst utsträckning deltar i val (tabell 4.3).

Tabell 4.3 Deltagande i val till kommunfullmäktige 1994, 1998, 2002, 2006 och 2010. Procent

Ålder	1994	1998	2002	2006	2010
Förstagångsväljare					
Killar	75	69	64	69	73
Tjejer	83	68	69	73	77
Samtliga	79	68	67	71	75
22-29 år					
Män	75	68	67	68	72
Kvinnor	80	73	70	73	75
Samtliga	77	71	68	70	74
30-75 år					
Män	86	81	81	81	83
Kvinnor	89	84	84	85	87
Samtliga	88	83	82	83	85
Totalt, samtliga 18 -	84	79	78	79	82

Källa: Ungdomsstyrelsen, Statistiska centralbyråns valdeltagandeundersökning.

Kommentar 1: Förstagångsväljare innefattar personer födda från och med 1988-09-18 till och med 1992-09-19.

Kommentar 2: Med ålder avses ålder vid 2010 års slut.

Europaparlamentsvalen

Valdeltagandet i 2009 års Europaparlamentsval uppgick till 45,5 procent i Sverige, vilket är det högsta sedan Sverige blev medlem i EU. Men det är fortfarande en majoritet som inte röstar i valet till Europaparlamentet.

Valdeltagandet mellan 2004 och 2009 ökade mer bland unga än bland äldre (tabell 4.4). I åldersgruppen 18-24 år steg valdeltagandet med 12 procentenheter, från 26 till 38 procent jämfört med 7,6 procentenheter bland den totala röstberättigade populationen. Enligt statistik från SCB som inte redovisas här ökade röstandet mest bland 18-24-åriga killar. I den gruppen steg valdeltagandet med 14,6 procentenheter, från 23,5 till 38,1 procent. Motsvarande ökning bland tjejer var 9,2 procentenheter, vilket innebär en ökning från 28,6 till 37,8 procent (SCB 2009).

Tabell 4.4 Valdeltagande i val till Europaparlamentet, 2004 och 2009. Procent

Ålder	Kön	Europaparlaments-valet 2004	Europaparlaments-valet 2009	Förändring 2004-2009
18-24 år	Tjejer	28,6	37,8	9,2
	Killar	23,5	38,1	14,6
	Samtliga	26,0	38,0	12,0
Totalt	Kvinnor	38,4	45,5	7,1
	Män	37,3	45,6	8,3
	Samtliga	37,9	45,5	7,6

Källa: Ungdomsstyrelsen, Statistiska centralbyråns valdeltagandeundersökning.

INDIKATOR 48

Nominerade och valda ledamöter i allmänna val	Uppgiftslämnare: Ungdomsstyrelsen
Andelen ledamöter i åldern 18–25 år är 2,3 procent i riksdagen, 2,8 procent i landstingsfullmäktige och 4,2 procent i kommunfullmäktige. Valet 2010 innebar en kraftig ökning av både invalda och nominerade 18–25-åringar jämfört med 2006. En större andel unga män nominerades och blev valda.	

Sett till de senaste fem valen har det skett en klar förnyring av Sveriges riksdag. Efter valet 1994 var 52 procent av riksdagsledamöterna 50 år eller äldre. Efter valet 2010 sjönk den andelen till 44 procent. I landets kommunfullmäktige är dock utvecklingen den motsatta. Där ökade andelen ledamöter som är 50 år eller äldre från 48 procent 1994 till 59 procent 2010. Bland de valda till kommunfullmäktige är det framför allt de som uppnått pensionsåldern som har blivit fler. Efter valen till kommunfullmäktige 1994 utgjorde den gruppen 5 procent av de valda. I och med 2010 års val har andelen ökat till 17 procent (SCB 2011a).

Andelen 18–25-åringar som är valda till riksdag, landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige är betydligt lägre än åldersgruppens andel av befolkningen. Åldersgruppen 18–25 år utgör cirka 10 procent av befolkningen. I riksdagen ökade andelen invalda ledamöter mellan 18 och 25 år från 1,2 procent efter valet 2006 till 2,3 procent efter valet 2010. Andelen invalda ledamöter i samma ålder i landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige ökade också mellan 2006 och 2010 års val, från 1,5 procent till 2,8 procent i landstingsfullmäktige och från 3,1 procent till 4,6 procent i kommunfullmäktige.

Även om andelen unga nominerade och invalda var lägre än åldersgruppens andel av befolkningen innebar valet 2010 en ökning jämfört med 2006 i såväl nominerade som invalda 18–25-åringar. Antalet valda till riksdagen ökade med 100 procent, från 4 till 8 personer. Valda till kommunfullmäktige ökade med 34 procent och till landstingsfullmäktige med 67 procent. Antalet nominerade till riksdagen ökade med 20 procent, medan antalet nominerade till kommunfullmäktige och landstingsfullmäktige ökade med 12 respektive 10 procent (tabell 4.5).

Tabell 4.5 Nominerade och valda till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige 18–25 år efter kön och bakgrund, 1994–2010. Antal

			1994		1998		2002		2006		2010	
			Nominerade	Valda	Nominerade	Valda	Nominerade	Valda	Nominerade	Valda	Nominerade	Valda
Riksdag	Kön	Tjejer	300	6	170	1	168	1	169	3	217	2
		Killar	357	1	223	0	195	2	281	1	241	6
	Bakgrund	Svensk	627	..	363	..	324	..	413	..	401	..
		Utländsk	30	..	30	..	39	..	37	..	57	..
Total			657	7	393	1	363	3	450	4	458	8
Landstings- fullmäktige	Kön	Tjejer	324	17	242	14	233	20	261	12	277	17
		Killar	430	10	343	16	288	9	356	13	401	30
	Bakgrund	Svensk	717	25	521	28	456	24	549	24	605	40
		Utländsk	37	2	64	2	65	5	68	1	73	7
Totalt			754	27	585	30	521	29	617	25	678	47
Kommun- fullmäktige	Kön	Tjejer	1 557	261	1 151	177	1 057	192	1 118	192	1 281	265
		Killar	2 377	232	1 627	231	1 476	174	1 480	210	1 616	273
	Bakgrund	Svensk	3 735	468	2 553	386	2 261	323	2 308	354	2 568	473
		Utländsk	199	25	225	22	272	43	290	48	329	65
Totalt			3 934	493	2 778	408	2 533	366	2 598	402	2 897	538

Källa: Ungdomsstyrelsen, Statistiska centralbyråns valdeltagandeundersökning.

Kommentar: Personer med utländsk bakgrund definieras som personer som är utrikes födda, eller inrikes födda med två utrikes födda föräldrar. Personer med svensk bakgrund definieras som personer som är födda i Sverige med två inrikes födda föräldrar eller en inrikes född och en utrikes född förälder.

INDIKATOR 49

Avgångna ledamöter i riksdag, kommun- och landstingsfullmäktige	Uppgiftslämnare: Valmyndigheten
I både kommun- och landstingsfullmäktige har ledamöter i gruppen 18–25 år avgått i betydligt högre grad än i totalpopulationen. Skillnaden i avhopp mellan de unga och totalpopulationen är dubbelt så hög i landstingsfullmäktige som i kommunfullmäktige.	

Återrapportering av 2010 års val²⁵

Nedan redovisas valda²⁶ och avgångna²⁷ ledamöter från och med valen den 19 september 2010 till och med tidpunkten för statistikuttaget den 30 januari 2012. Dock hölls omval den 15 maj 2011 till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län och till kommunfullmäktige i Örebro kommun, den nordöstra valkretsen. Detta medför att det för dessa två områden finns två statistikperioder, det vill säga från valet den 19 september 2010 till den 15 maj 2011 samt från den 15 maj 2011 till tidpunkten för statistikuttaget för denna redovisning den 30 januari 2012. I redovisningen nedan är valda och avgångna under dessa två perioder i ovan nämnda områden adderade.

Riksdagen

Till riksdagen har det från mandatperiodens början efter valen den 19 september 2010 – den 30 januari 2012 valts 361 ledamöter. Av dessa har 12 personer avgått, 7 kvinnor och 5 män vilket motsvarar 2,5 procent av männen och 4,3 procent av kvinnorna. Tio av de 361 valda är i åldersintervallet 18–25 år och ingen av dessa har avgått. Det statistiska underlaget är för litet för att dra några slutsatser om skillnader i andelen avgångna utifrån kön, ålder eller geografisk hemvist.

Landstingsfullmäktige

Till landstingsfullmäktige har det under perioden 19 september 2010–30 januari 2012 valts 1 913 ledamöter, varav 102 har avgått (5,3 procent).²⁸ Av dem har 41 kvinnor (4,6 procent) och 61 män (6 procent) hittills avgått under mandatperioden. Det län där det avgått flest totalt i landstingsfullmäktige är Örebro län (10,1 procent). Lägsta antalet avgångar har Hallands län (0 procent).

²⁵ Statistiken redovisas på nations-, läns- och kommunnivå för val till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige med variablerna ålder och kön. Statistiken som redovisas är baserad på totalpopulationen, det vill säga samtliga valda – se vidare om valda i not 26. Åldern presenteras i följande intervall: 18–25 år samt 26 år och äldre. Med ålder avses den ålder som den invalde hade på valdagen den 19 september 2010. Detta gäller även de som valdes in vid omvalen den 15 maj 2011.

²⁶ Med valda ledamöter avses det antal personer som utsetts vid valet och det antal personer som senare efterträtt en ledamot som avgått. Det innebär att summan för valda ledamöter i de flesta fall överstiger antalet mandat. Eftersom vi i två områden har statistik från två valperioder kan det teoretiskt vara så att samma person valts in och avgått två gånger.

²⁷ Med avgångna avses det antal personer som avbrutit sitt uppdrag som ledamot. Orsakerna till detta kan vara många, till exempel att personen avlidit, flyttat eller hoppat av partiet. Denna statistik säger ingenting om orsakerna till avgångarna.

²⁸ Landstingsfullmäktige i Västra Götalands län har 149 platser. På grund av omvalet har siffrorna från de två mandatperioderna adderats och det har därmed hittills valts in 307 ledamöter och sammanlagt har 9 personer hittills avgått.

Av alla valda är 3,1 procent i åldersgruppen 18–25 år. Detta motsvarar totalt 59 personer, 20 kvinnor och 39 män. Av dem har 4 kvinnor (20 procent av de valda kvinnorna) och 9 män (23,1 procent av de valda männen) hittills avgått under mandatperioden. Totalt har 22 procent av alla i åldersintervallet 18–25 år avgått (tabell 4.6).

Tabell 4.6 Andel avgångna av valda i samtliga landstingsfullmäktige perioden valet 2010–30 januari 2012. Procent

Kön	18–25 år	26 år –	Totalt
Kvinnor	20,0	4,2	4,6
Män	23,1	5,3	6,0
Totalt	22,0	4,8	5,3

Källa: Valmyndigheten.

Enligt tabell 4.6 är andelen i åldersgruppen 18–25 år som avgått mer än fyra gånger så stor som i totalpopulationen. Andelen män som avgått är något högre än andelen kvinnor i båda åldersgrupperna. Det statistiska underlaget är inte tillräckligt stort för att säga något om skillnader i andelen avgångna utifrån geografisk hemvist för åldersgruppen 18–25 år.

Kommunfullmäktige

Till kommunfullmäktige har det under perioden 19 september 2010–30 januari 2012 valts 14 079 ledamöter.²⁹ Av dem har 1 120 avgått (8 procent), 493 kvinnor (8,2 procent av de valda kvinnorna) och 627 män (7,8 procent av de valda männen). De kommuner där störst andel avgått är Ljusnarsberg (22,5 procent), Kungsör (19,6 procent) och Lessebo (19 procent). I tio kommuner har det ännu inte avgått någon alls.

De län där det avgått flest i kommunerna totalt är Jämtlands län (11,4 procent), Västmanlands län (11,1 procent) och Kronobergs län (10,9 procent). Lägsta andelen avgångar totalt har varit i Hallands län (3,8 procent), Blekinge län (4,2 procent) och Uppsala län (5,8 procent). Om man ser till andelen avgångar totalt är skillnaden mellan länen relativt stor – den är tre gånger så hög i det län som har störst andel avgångar.

Bland de valda är 4,3 procent i åldersintervallet 18–25 år. Detta motsvarar 610 personer varav 320 är män och 290 är kvinnor. Av dem har 66 män (20,6 procent av de valda männen) och 45 kvinnor (15,5 procent av de valda kvinnorna) hittills avgått under mandatperioden. Totalt har 18,2 procent av alla i åldersintervallet 18–25 år avgått (tabell 4.7).

²⁹ Kommunfullmäktige i Örebro kommuns nordöstra valkrets har 17 platser. På grund av omvalet har siffrorna från de två mandatperioderna adderats och det har därmed hittills valts in 89 ledamöter i Örebro kommunfullmäktige och sammanlagt har 7 personer hittills avgått.

Tabell 4.7 Andel avgångna av valda i samtliga kommunfullmäktige, perioden valet 2010 – 30 januari 2012. Procent

Kön	18–25 år	26 år –	Totalt
Kvinnor	15,5	7,8	8,2
Män	20,6	7,3	7,8
Totalt	18,2	7,5	8,0

Källa: Valmyndigheten.

Enligt tabell 4.7 är andelen i åldersgruppen 18–25 år som avgått mer än dubbelt så stor som i totalpopulationen. Andelen kvinnor som avgått är högre än andelen män i totalpopulationen, men i åldersgruppen 18–25 år är det tvärtom männen som avgått i högre grad.

I åldersgruppen 18–25 år syns större skillnader mellan länen än för totalpopulationen. De län där störst andel ledamöter i kommunfullmäktige avgått i åldersgruppen 18–25 år är Gävleborgs län (41,7 procent), Södermanlands län och Gotlands län (33,3 procent för båda). I endast ett län (Halland) har ingen i åldersgruppen 18–25 år avgått från kommunfullmäktige. Störst skillnad mellan gruppen 18–25 år och totalpopulationen är det i Gävleborgs län där 41,7 procent av alla valda i gruppen 18–25 år har avgått, jämfört med 9 procent av avgångna totalt.

I kommunfullmäktige i

- 17 kommuner har samtliga valda i åldersgruppen 18–25 år avgått.
- 140 kommuner har ingen av de valda i åldersgruppen 18–25 år avgått.
- 63 kommuner har ingen i åldersgruppen 18–25 år hittills valts in.

Sammanfattning av avgångar från valet 2010 till den 30 januari 2012

I både kommun- och landstingsfullmäktige har ledamöter i gruppen 18–25 år avgått i betydligt större utsträckning än i totalpopulationen. Skillnaden mellan de unga och totalpopulationen är dubbelt så stor i landstingsfullmäktige som i kommunfullmäktige. För landstingsfullmäktige är andelen avgångna män högre än andelen avgångna kvinnor i samtliga åldersgrupper. För kommunfullmäktige skiljer det sig däremot – där avgår män i lägre grad än kvinnor i totalpopulationen men i högre grad än kvinnorna bland de unga. För riksdagen är det statistiska underlaget för litet för att dra några slutsatser om skillnader i andelen avgångna utifrån kön och ålder.

Historisk jämförelse

Statistiken för 2011 (ackumulerad data från valet 2010 fram till 30 januari 2012) kan jämföras med statistiken för 2008 (ackumulerad data från valet 2006 fram till 23 januari 2008).

Riksdag

Till riksdagen hade det fram till den 30 januari 2012 valts in 10 personer i gruppen 18–25 år. Motsvarande siffra den 23 januari 2008 var 5. Andelen valda unga har dubblerats från 1,4 procent till 2,8 procent. Det är män som ökat i antal i förhållande till kvinnor.

Ingen av dessa 10 har avgått, vilket inte heller någon av de 5 unga som blev valda 2006 hade gjort vid motsvarande tidpunkt.

Landstingsfullmäktige

Till landstingsfullmäktige hade det fram till den 30 januari 2012 valts 1 913 ledamöter. Motsvarande siffra den 23 januari 2008 var 1 746 ledamöter. Observera att ökningen i antal valda till största delen beror på omvalet som medfört att Västra Götalands 149 platser räknats två gånger.

Fler ledamöter har avgått 2012 än 2008 (102 mot 90) och till skillnad från 2008 är det 2012 en större andel män som avgått (2008 var det 5,4 procent av kvinnorna och 4,9 procent av männen, 2012 var det 4,6 procent av kvinnorna och 6 procent av männen).³⁰

Vilka län som har haft högst andel avgångar har varit olika under de två jämförda tidsperioderna. Kalmar län har under båda de jämförda tidsperioderna varit bland de tre län med lägst andel avgångna i totalpopulationen.

Andelen valda i åldersintervallet 18–25 år är hittills under nuvarande mandatperiod dubbelt så stor som vid motsvarande tidpunkt under den föregående mandatperioden: 3,1 procent mot 1,5 procent. Dock har andelen avgångar i denna ålderskategori ökat från 11,1 procent till 22,0 procent (tabell 4.8).

Tabell 4.8 Historisk jämförelse av avgångna från landstingsfullmäktige, perioderna valet 2006 – 23 januari 2008 och valet 2010 – 30 januari 2012. Procent

	2008	2012
Valda till landstingsfullmäktige totalt, 18–25 år	1,5	3,1
Avgångar totalt	5,2	5,3
Avgångar kvinnor, 18–25 år	15,4	20,0
Avgångar män, 18–25 år	7,1	23,1
Avgångar totalt, 18–25 år	11,1	22,0

Källa: Valmyndigheten.

Det statistiska underlaget är inte tillräckligt stort för att säga något om skillnader utifrån geografisk hemvist för åldersgruppen 18–25 år.

³⁰ Innan omvalet i Västra Götalands läns landsting avgick 8 personer och efter omvalet har 1 person avgått hittills. Det är svårt att säga vad omvalet kan ha haft för inverkan eftersom det är omöjligt att bedöma hur antalet avgångna hade varit utan omval.

Kommunfullmäktige

I kommunfullmäktige hade det fram till den 30 januari 2012 valts totalt 14 079 ledamöter. Motsvarande siffra den 23 januari 2008 var 13 917. Observera att ökningen i antal valda endast till liten del beror på omvalet som medfört att Örebro kommuns nordöstra valkrets 17 platser räknats två gånger.

Betydligt fler ledamöter har avgått 2012 än 2008 (1 120 mot 861) och liksom 2008 är det 2012 störst andel kvinnor som har avgått (2008 var det 6,7 procent av kvinnorna och 5,8 procent av männen, 2012 var det 8,2 procent av kvinnorna och 7,8 procent av männen).³¹

Kronobergs och Västmanlands län har under båda de jämförda tidsperioderna varit bland de tre län som haft högst andel avgångar i kommunerna totalt. Uppsala län har under båda de jämförda tidsperioderna varit bland de tre län med lägst andel.

Andelen valda i åldersgruppen 18–25 år är under nuvarande mandatperiod högre än under föregående, 4,3 procent mot 3,2 procent. Dock har andelen avgångar i denna åldersgrupp också ökat från 17,3 procent till 18,2 procent. I jämförelsen mellan gruppen 18–25 år och totalpopulationen har en förändring skett mellan 2008 och 2012. Under den tidigare perioden var närmare tre gånger så hög andel avgångna bland de unga medan skillnaden under den senare tidsperioden har minskat – det har avgått drygt dubbelt så många i den unga gruppen som i totalpopulationen. Förhållandet mellan könen i den unga gruppen har dock förändrats helt. Under 2006 års mandatperiod avgick kvinnor i högre grad än män emedan det nu är tvärtom – männen avgår i högre grad än kvinnorna (tabell 4.9).

Tabell 4.9 Historisk jämförelse av avgångna från kommunfullmäktige, perioderna valet 2006 – 23 januari 2008 och valet 2010 – 30 januari 2012. Procent

	2008	2012
Valda till kommunfullmäktige totalt, 18–25 år	3,2	4,3
Avgångar totalt	6,2	8,0
Avgångar kvinnor, 18–25 år	20,6	15,5
Avgångar män, 18–25 år	14,5	20,6
Avgångar totalt, 18–25 år	17,3	18,2

Källa: Valmyndigheten.

Vilka län som har haft högst andel avgångar bland de unga i kommunerna har varit olika under de två jämförda tidsperioderna. Inte heller är det samma län som återfinns bland länen med lägst andel.

³¹ Innan omvalet i den nordöstra valkretsen i Örebro kommun avgick en person och efter omvalet har ingen person hittills avgått. Det är svårt att säga vad omvalet kan haft för inverkan eftersom det är omöjligt att bedöma hur antalet avgångna hade varit utan omval.

INDIKATOR 50

Medlemskap och deltagande i partipolitiska organisationer, 2008/09	Uppgiftslämnare: Ungdomsstyrelsen
<p>Av unga i åldern 16–25 år var 3,5 procent medlemmar i en politisk organisation 2008/09. Andelen var 4,5 procent bland killar och 2,5 procent bland tjejer. En lägre andel unga med utländsk bakgrund och boende i storstadsområden var medlemmar. Andelen unga medlemmar i politiska organisationer har sjunkit sedan början av 1990-talet, men ligger sedan drygt tio år relativt stabilt kring 3,5 procent.</p>	

Ungdomsstyrelsen har valt att redovisa deltagande i partipolitiska organisationer (politiskt parti, politiskt ungdomsförbund och kvinnoförbund) med hjälp av två uppgifter, andelen av ungdomsgruppen som uppger att de har medlemskap, respektive andelen av ungdomsgruppen som är aktiva i en sådan organisation.

En relativt liten andel av de unga, 3,5 procent, angav 2008/09 att de var medlemmar i en politisk organisation. Andelen bland de äldre var också liten, 5,5 procent (tabell 4.10).

Tabell 4.10 Andel som är medlemmar i en politisk organisation, 16-25 år och 35-74 år, 2008/09. Procent

	16-19 år	20-25 år	16-25 år			35-74 år	16-74 år
			Killar	Tjejer	Samtliga		
Bakgrund							
Svensk	4,5	3,1	4,9	2,7	3,8	6,1	5,3
Utländsk	2,3	2,0	2,7	1,4	2,1	2,8	2,7
Region							
Storstadsområden	3,0	2,8	3,2	2,6	2,9	3,8	3,5
Större städer	5,2	3,4	5,6	3,0	4,3	5,9	5,2
Övriga	4,1	2,3	4,9	1,6	3,3	7,1	6,0
Totalt	4,2	2,9	4,5	2,5	3,5	5,5	4,8

Källa: Ungdomsstyrelsen, Statistiska centralbyråns ULF-undersökning 2008/2009.

Kommentar: Storstadsområden = Stockholm/Södertäljes A-region, Göteborgs A-region och Malmö/Lund/Trelleborgs A-region. Större städer = kommuner med mer än 90 000 invånare inom 30 kilometers radie från kommuncentrum. Övriga = mellanbygd, tätbygd och glesbygd.

Den yngre gruppen, 16–19-åringar, är i något större omfattning medlemmar i politiska organisationer jämfört med 20–25-åringar. Killar är i större omfattning med i politiska organisationer än tjejer. Andelen som är medlemmar i politiska organisationer är lägre bland tjejer med utländsk bakgrund än bland tjejer med svensk bakgrund. Även bland killar är andelen lägre hos dem med utländsk än hos dem med svensk bakgrund. Skillnaden i medlemskap i politiska organisationer utifrån svensk eller utländsk bakgrund är dock ännu större i gruppen 35–74 år jämfört med i ungdomsgruppen. Medlemskap bland unga är mest omfattande i större städer och bland äldre i orter utanför storstäder och större städer (tabell 4.10).

Det är en förhållandevis liten del av befolkningen, mellan 0,5 och 1,6 procent, som uppger att de är *aktiva* i politiska organisationer, både bland unga och bland äldre. Skillnaderna inom ungdomsgruppen är också små, och mönstret är liknande det som redovisas för medlemskap i politiska organisationer (tabell 4.11).

Tabell 4.11 Andel som är aktiva i politiska organisationer, 16-25 år och 35-74 år, 2008/09. Procent

	16-19 år	20-25 år	16-25 år			35-74 år	16-74 år
			Killar	Tjejer	Samtliga		
Bakgrund							
Svensk	1,1	0,8	1,3	0,6	0,9	1,7	1,4
Utländsk	0,8	0,0	0,6	0,0	0,3	1,1	1,1
Region							
Storstadsområden	1,0	0,7	1,1	0,5	0,9	1,2	1,1
Större städer	0,8	0,5	0,9	0,5	0,7	1,5	1,2
Övriga	1,4	0,6	1,7	0,4	1,1	2,1	1,9
Totalt	1,1	0,6	1,2	0,5	0,8	1,6	1,3

Källa: Ungdomsstyrelsen, Statistiska centralbyråns ULF-undersökning 2008/2009.

Kommentar: Storstadsområden = Stockholm/Södertäljes A-region, Göteborgs A-region och Malmö/Lund/Trelleborgs A-region. Större städer = kommuner med mer än 90 000 invånare inom 30 kilometers radie från kommuncentrum. Övriga = mellanbygd, tätbygd och glesbygd.

Andelen unga medlemmar i politiska organisationer har sjunkit sedan början av 1990-talet, men ligger sedan drygt tio år relativt stabilt kring 3,5 procent. Bland de äldre, 35-74 år, har dock nedgången i andelen partimedlemmar fortsatt även under senare år, andelen sjönk till 5,5 procent 2008/09 (tabell 4.12).

Tabell 4.12 Medlemskap i politiska organisationer efter ålder, 16-25 år och 35-74 år, 1992/93-2008/09. Procent

Ålder	1992-93	1994-95	1996-97	1998-99	2000-01	2002-03	2004-05	2006(T) -07	2008-09
16-25 år	5,2	4,7	3,6	4,0	3,4	3,5	3,6	3,5	3,5
35-74 år	13,0	11,7	11,2	8,9	8,2	7,7	6,7	5,8	5,5
16-74 år	10,4	9,1	8,5	6,9	6,4	6,0	5,5	4,9	4,8

Källa: Ungdomsstyrelsen, Statistiska centralbyråns ULF-undersökning 2008/2009.

Kommentar 1: Medlemskap i politiska partier inklusive ungdomsförbund/kvinnoförbund.

Kommentar 2: År 2006 bytte ULF-undersökningarna insamlingsmetod från besöksintervju till telefonintervju och detta år samlades ena halvan av urvalet in med besök och andra halvan med telefon. Här redovisas endast telefonintervjuerna.

Unga är kraftigt underrepresenterade inom partiväsendet. Konsekvenserna av detta ser vi om vi tittar på ungas representation i offentliga beslutande församlingar, där andelen unga är betydligt lägre än sin andel av befolkningen. Ungas deltagande i den representativa demokratins traditionella kanaler för inflytande, till exempel partiaktiviteter och föreningsmedlemskap fortsätter att ligga kvar på en låg nivå.

INDIKATOR 51

Deltagande i politiska aktiviteter	Uppgiftslämnare: Ungdomsstyrelsen
Andelen unga som har deltagit i politiska aktiviteter under 2012 var 71 procent. Att stötta en åsikt i en samhällsfråga på internet var 2012 den vanligaste politiska aktiviteten, 50 procent av unga i åldern 16–25 år angav att de gjort det. En större andel killar angav att de chattar, debatterar eller kommenterar politik på internet jämfört med tjejer, medan en större andel tjejer än killar angav att de köper vissa produkter av politiska, etiska eller miljömässiga skäl.	

I Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012 är det 71 procent som deltagit i minst en av de sammanlagt 14 politiska aktiviteter som de tillfrågades om. Av de politiska aktiviteter som fanns med som alternativ var den vanligaste aktiviteten bland unga att stötta en åsikt i en samhällsfråga på internet, till exempel genom att "gilla", 50 procent av 16–25-åringarna uppgav att de hade gjort det de senaste 12 månaderna (tabell 4.13). Påståendet har inte funnits med i de tidigare undersökningarna men ett rimligt antagande är att internet har blivit en allt frekventare arena för att utbyta och uttrycka politiska åsikter.

Därefter följde att skriva på en namnsamling (31 procent), köpa vissa produkter av politiska, etiska eller miljömässiga skäl (31 procent), ge pengar till en organisation som jobbar för en speciell samhällsfråga (22 procent) och att chatta om, debattera eller kommentera politik på nätet (17 procent).

Det är svårt att ge ett entydigt svar på frågan om ungas politiska aktivitet ökar eller minskar. Under perioden 2004–2012 tycks vissa handlingar ha blivit mindre vanliga, till exempel att bära märken eller symboler som uttrycker en åsikt och att delta i demonstrationer och aktioner. Även handlingen att stötta en åsikt genom att skriva på en namnsamling har minskat under perioden.³² Samtidigt tyder mycket på att aktiviteter som utförs på internet och via sociala medier har ökat, till exempel att chatta om eller kommentera politik. Att stötta en åsikt i en samhällsfråga på internet var 2012 den vanligaste politiska aktiviteten, 50 procent av unga i åldern 16–25 år angav att de gjort det. Det finns också flera typer av politiska aktiviteter där deltagandet har förändrats ganska lite under perioden 2004–2012, till exempel att skriva insändare och att delta i bojkotter.

---

³² Den tydligaste minskningen skedde mellan 2009 och 2012 då frågan omformulerades något men den nedåtgående trenden syns även mellan 2004 och 2009

Tabell 4.13 Andel som under de senaste 12 månaderna har deltagit/inte deltagit i politiska aktiviteter, 16-25 år, 2004, 2007, 2009 och 2012. Procent

Politisk aktivitet	Har jag gjort				Har jag inte gjort men kan tänka mig att göra				Skulle jag aldrig göra/har jag aldrig gjort			
	2004	2007	2009	2012	2004	2007	2009	2012	2004	2007	2009	2012
Stötta en åsikt genom att skriva på en namnsamling (på papper)*	52	49	41	31	37	40	46	55	11	11	13	14
Bära märken/symboler som uttrycker en åsikt	25	25	18	16	36	39	42	38	40	37	40	46
Delta i lagliga demonstrationer/aktioner**	14	12	7	8	47	49	47	46	39	40	46	46
Chatta/debattera/kommentera politik på internet***	10	12	9	17	27	32	29	30	64	56	62	53
Delta i bojkotter/köpstrejker	8	7	6	7	42	44	41	40	50	49	53	53
Skriva insändare	8	8	7	6	50	57	52	53	41	35	42	41
Vara medlem i ett politiskt parti/ungdomsförbund****	6	7	5	8	35	40	34	32	59	53	61	60
Köpa vissa produkter av politiska, etiska eller miljömässiga skäl			29	31			34	32			37	37
Ge pengar till en organisation som jobbar för en speciell samhällsfråga			16	22			49	49			34	29
Ta kontakt med någon politiker			7	8			45	37			49	55
Delta i ett politiskt möte			5	6			32	33			62	61
Vara medlem i en organisation som jobbar för en speciell samhällsfråga			5	11			46	45			49	44
Ta kontakt med en tjänsteman för att föra fram en politisk åsikt			3	3			40	41			57	56
Stötta en åsikt i en samhällsfråga på internet (t.ex. "gilla")				50				36				14

Källa: Ungdomsstyrelsen, Ungdomsenkäten 2004, 2007, 2009 och 2012.

Kommentar: Tomma celler innebär att påståendet inte varit med i Ungdomsenkäten det aktuella året.

* Frågan formulerades om 2012, från det tidigare Skriv på en namnsamling till Stötta en åsikt genom att skriva på en namnsamling (på papper).

** Alternativet "aktioner" lades till 2012.

*** Alternativet "kommentera" lades till 2012.

**** Alternativet "ungdomsförbund" lades till 2012.

Ser man till antalet politiska aktiviteter som unga deltagit i de senaste 12 månaderna uppgav 52 procent att de hade deltagit i två eller flera aktiviteter, 19 procent uppgav att de hade deltagit i en aktivitet och 29 procent att de inte varit delaktiga i någon politisk aktivitet (tabell 4.14). Jämfört med tidigare år så har svarsbilden förändrats genom att påståendet *Stötta en åsikt i en samhällsfråga på internet* lagts till 2012. Tillägget av detta svarsalternativ har bidragit till att det är en större andel unga som angett att de är politiskt aktiva, 71 procent, jämfört med 62 procent om frågan om att stötta en åsikt på internet inte är medräknad.

Tabell 4.14 Andel som deltagit i olika politiska aktiviteter de senaste 12 månaderna, 16-25 år, 2012. Procent

Antal aktiviteter	Totalt	Kön		Ålder		Född		Föräldrarnas studiebakgrund		Funktionsnedsättning	
		Killar	Tjejer	16-19 år	20-25 år	Inrikes	Utrikes	Ej högutbildade	Högutbildade	Ja	Nej
0	29	32	26	34	26	29	33	32	21	28	29
1	19	19	20	18	20	19	17	20	16	19	20
2	17	17	18	18	16	18	11	16	20	18	17
3	11	10	12	9	13	12	9	11	12	12	11
>3	24	22	24	21	25	22	30	19	31	23	23
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsen, Ungdomsenkäten 2012.

Kommentar 1: Med högutbildade föräldrar avses att båda föräldrarna har läst på högskola eller motsvarande i minst två år, med ej högutbildade att ingen av föräldrarna har läst på högskola eller motsvarande i två år.

Kommentar 2: Sammanlagt 14 politiska aktiviteter ingick i frågebatteriet. Jämfört med 2009 års undersökning har två större ändringar gjorts. Aktiviteten Stötta en åsikt i en samhällsfråga på internet har lagts till och aktiviteten Delta i olagliga demonstrationer har tagits bort i undersökningen 2012.

Jämförs tjejers aktiviteter med killars är en utmärkande skillnad att killar i högre grad är benägna att chatta/debattera/kommentera politik på internet än tjejer. Av killarna är det 22 procent som angav detta jämfört med tjejerna där andelen är 11 procent. En annan skillnad är att tjejer i större utsträckning köper vissa produkter av politiska, etiska eller miljömässiga skäl. Tjejerna som angav detta alternativ uppgår till 35 procent medan killarnas andel ligger på 25 procent. I merparten av aktiviteterna är andelen som uppgav att de deltagit mycket större hos unga med högutbildade föräldrar och äldre unga har i större utsträckning deltagit i politiska aktiviteter än yngre unga. Unga födda utrikes har i större utsträckning varit medlem i ett politiskt parti/ungdomsförbund och deltagit i politiskt möte jämfört med unga födda inrikes, medan inrikes födda i något större utsträckning köper vissa produkter av politiska, etiska eller miljömässiga skäl. Unga med funktionsnedsättning har i större utsträckning burit märken som uttrycker en åsikt samt skrivit insändare.

INDIKATOR 52

Intresse för politik, samhällsfrågor och vad som händer i andra länder	Uppgiftslämnare: Ungdomsstyrelsen
Av unga i åldern 16–25 år var 38 procent intresserade av politik, 57 procent av samhällsfrågor och 64 procent av vad som händer i andra länder 2012. Ungas intresse för politik och samhällsfrågor är relativt stabilt under perioden 2004–2012. En viss minskning av intresset för vad som händer i andra länder tycks dock ha ägt rum mellan 2007 och 2012.	

Ungas intresse för politik redovisas här utifrån tre områden: politik, samhällsfrågor och vad som händer i andra länder. Sammanställningen visar tydligt att en större andel unga ansåg sig vara intresserade av samhällsfrågor i allmänhet och vad som händer i andra länder än vad de uppgav sig vara av politik, vilket är samma mönster som våra tidigare undersökningar har visat. Av unga i åldern 16–25 år uppgav 64 procent att de är mycket eller ganska intresserade av vad som händer i andra länder, 57 procent ansåg sig vara intresserade av samhällsfrågor medan motsvarande andel för politiskt intresse var 38 procent (tabell 4.15).

Åldersmässigt uppgav en klart större andel, cirka 10 procentenheter, i gruppen 20–25-åringar ett ganska eller mycket stort intresse för samtliga tre områden jämfört med i gruppen 16–19-åringar. Vid en jämförelse mellan könen visar en större andel killar än tjejer intresse för politik. Utrikes födda var i klart större utsträckning intresserade för vad som händer i andra länder jämfört med inrikes födda. Av utrikes födda uppgav 71 procent att de är mycket eller ganska intresserade. Motsvarande andel bland inrikes födda var 61 procent. Bland unga med högutbildade föräldrar var andelen som angav att de är mycket intresserade av de tre frågorna större jämfört med unga med föräldrar som saknar högre utbildning. Till exempel så angav 75 procent av unga med högutbildade föräldrar att de är mycket eller ganska mycket intresserade av vad som händer i andra länder jämfört med 53 procent bland unga med föräldrar som saknar högre utbildning (tabell 4.15).

Tabell 4.15 Andel med olika bakgrund som anger intresse för politik, samhällsfrågor och vad som händer i andra länder, 16-25 år, 2012. Procent

	Totalt	Kön		Ålder		Född		Föräldrarnas studiebakgrund		Funktionsnedsättning	
		Killar	Tjejer	16-19 år	20-25 år	Inrikes	Utrikes	Ej högutbildade	Högutbildade	Ja	Nej
Mycket/ ganska intresserad av politik	38	45	31	32	42	38	39	32	48	41	38
Mycket/ganska intresserad av samhällsfrågor	57	57	57	52	61	57	63	52	68	58	57
Mycket/ganska intresserad av vad som händer i andra länder	64	63	61	59	65	61	71	53	75	61	63

Källa: Ungdomsstyrelsen, Ungdomsenkäten 2012.

Kommentar: Med högutbildade föräldrar avses att båda föräldrarna har läst på högskola eller motsvarande i minst två år, med ej högutbildade att ingen av föräldrarna har läst på högskola eller motsvarande i två år.

Ungas intresse för politik och samhällsfrågor är relativt stabilt under perioden 2004–2012. En viss minskning av intresset för vad som händer i andra länder tycks dock ha ägt rum mellan 2007 och 2012, andelen har sjunkit från 70 procent till 63 procent (tabell 4.16).

Tabell 4.16 Intresse av politik, samhällsfrågor och vad som händer i andra länder, 16-25 år, 2004, 2007, 2009 och 2012. Procent

	Politik				Samhällsfrågor				Vad som händer i andra länder			
	2004	2007	2009	2012	2004	2007	2009	2012	2004	2007	2009	2012
Mycket intresserad	8	8	7	8	15	15	12	15		18	12	14
Ganska intresserad	27	30	27	30	43	43	38	42		52	44	49
Inte särskilt intresserad	38	38	36	38	34	33	31	29		24	31	27
Inte alls intresserad	26	23	29	24	8	9	18	14		5	13	10
Totalt	99	99	99	100	100	100	99	100		99	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsen, Ungdomsenkät 2004, 2007, 2009 och 2012.

Kommentar: Påståendet Vad som händer i andra länder fanns ej med i Ungdomsenkäten 2004.

Möjlighet till inflytande

INDIKATOR 53

Vilja att vara med och påverka lokalt	Uppgiftslämnare: Ungdomsstyrelsen
<p>Av unga i åldern 16–25 år angav 40 procent att de var intresserade av att påverka lokalt 2012. Andelen har legat på ungefär samma nivå sedan 2007. Efter 2004, då andelen låg på 50 procent, har det dock skett en minskning. Det är små skillnader mellan olika grupper av unga.</p>	

Bland unga i åldern 16–25 år uppgav 40 procent att de vill vara med och påverka i frågor som rör deras kommun (tabell 4.17). Det är en större andel unga med högutbildade föräldrar som vill vara med och påverka jämfört med unga där båda föräldrarna saknar utbildning.

Tabell 4.17 Andel som vill vara med och påverka lokalt, 16–25 år, 2012. Procent

	Totalt	Kön		Ålder		Född		Föräldrarnas studiebakgrund		Funktionsnedsättning	
		Killar	Tjejer	16–19 år	20–25 år	Inrikes	Utrikes	Ej högutbildade	Högutbildade	Ja	Nej
Vill vara med och påverka	40	38	43	38	41	40	42	38	44	40	41

Källa: Ungdomsstyrelsen, Ungdomsenkäten 2012.

Kommentar: Med högutbildade föräldrar avses att båda föräldrarna har läst på högskola eller motsvarande i minst två år, med ej högutbildade att ingen av föräldrarna har läst på högskola eller motsvarande i två år.

Orsak till att man inte vill vara med och påverka lokalt

De som i enkäten svarade nej på frågan om de vill vara med och påverka lokalt fick en följdfråga där de skulle ange varför de inte vill vara med och påverka. Flera alternativ kunde anges. Av tabell 4.18 framgår att den klart vanligaste orsaken till att unga inte vill vara med och påverka är att de inte är tillräckligt intresserade, 55 procent uppgav detta. Därefter följde att de inte har tid (30 procent), att de inte tror att det spelar någon roll eftersom de som bestämmer nog inte lyssnar (25 procent) samt att de anser sig kunna för lite om hur man gör för att påverka (21 procent). De orsaker som lägst andel unga uppgav var att de var på väg att flytta från kommunen och annat, 9 respektive 6 procent. (tabell 4.18).

Tabell 4.18 Orsak till att inte vilja vara med och påverka lokalt, 16–25 år, 2012. Procent

	Totalt	Kön		Ålder		Född		Föräldrarnas studiebakgrund		Funktionsnedsättning	
		Killar	Tjejer	16–19 år	20–25 år	Inrikes	Utrikes	Ej högutbildade	Högutbildade	Ja	Nej
Inte tillräckligt intresserad	55	58	52	56	54	56	45	56	52	47	56
Har inte tid	30	33	27	24	33	30	28	29	32	22	31
Tror inte det spelar någon roll, de som bestämmer lyssnar nog inte i alla fall	25	24	26	24	26	25	29	26	22	33	24
Kan för lite om hur jag ska göra	21	27	16	21	21	21	20	21	20	25	20
På väg att flytta från kommunen	9	10	9	7	10	9	7	7	15	9	9
Annat	6	5	8	8	5	6	7	5	8	9	6

Källa: Ungdomsstyrelsen, Ungdomsenkäten 2012.

Kommentar: Med högutbildade föräldrar avses att båda föräldrarna har läst på högskola eller motsvarande i minst två år, med ej högutbildade att ingen av föräldrarna har läst på högskola eller motsvarande i två år.

Andelen som vill vara med och påverka lokalt låg 2004 på 50 procent för att 2007 sjunka till cirka 40 procent, därefter har nivån legat relativt konstant på denna nivå. Däremot har andelarna för de olika skäl som anges som orsak till att man inte vill vara med och påverka legat på ganska konstant nivå sedan 2004 (tabell 4.19).

Tabell 4.19 Orsak till att inte vilja vara med och påverka lokalt, 16 -25 år, 2004, 2007, 2009 och 2012. Procent.

	2004	2007	2009	2012
Inte tillräckligt intresserad	52	55	60	55
Har inte tid	28	27	28	30
Tror inte det spelar någon roll, de som bestämmer lyssnar nog inte i alla fall	26	24	25	25
Kan för lite om hur jag ska göra	25	21	23	21
På väg att flytta från kommunen	8	7	8	9
Annat	5	5	4	6

Källa: Ungdomsstyrelsen, Ungdomsenkäten 2004, 2007, 2009 och 2012.

INDIKATOR 54

Upplevd möjlighet att föra fram idéer till beslutsfattare i kommunen	Uppgiftslämnare: Ungdomsstyrelsen
Sjuttion procent av unga i åldern 16–25 år upplever att de har stora möjligheter att föra fram idéer till beslutsfattare 2012. Andelen som upplever att de har stora möjligheter att föra fram idéer till beslutsfattare har ökat från 9 till 17 procent mellan 2004 och 2012.	

Nära hälften av unga mellan 16 och 25 år uppgav 2012 att möjligheterna att föra fram idéer till beslutsfattare i kommunen är små eller obefintliga. Skillnaderna mellan olika grupper är små (tabell 4.20). Vad som inte framkommer i tabellen är att vilken kommuntyp man bor i inte spelar någon större roll för i vilken utsträckning man upplever möjlighet till att påverka.

Tabell 4.20 Andel som upplever att de har möjlighet att föra fram idéer till beslutsfattare i kommunen, 16–25 år, 2012. Procent

	Totalt	Kön		Ålder		Född		Föräldrarnas studiebakgrund		Funktionsnedsättning	
		Killar	Tjejer	16–19 år	20–25 år	Inrikes	Utrikes	Ej högutbildade	Högutbildade	Ja	Nej
Stora/mycket stora möjligheter	17	17	16	17	16	16	21	16	19	17	16
Små/inga möjligheter	47	45	50	48	46	48	46	50	46	51	47
Vet inte	36	38	34	34	37	36	33	34	34	32	37
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsen, Ungdomsenkäten 2012.

Kommentar: Med högutbildade föräldrar avses att båda föräldrarna har läst på högskola eller motsvarande i minst två år, med ej högutbildade att ingen av föräldrarna har läst på högskola eller motsvarande i två år.

Sett över tid ökade andelen unga som upplever att de har stora eller mycket stora möjligheter att föra fram idéer till kommunala beslutsfattare, från 9 till 17 procent mellan 2004 och 2012 (tabell 4.21).

Tabell 4.21 Andel som upplever att de har möjlighet att föra fram idéer till beslutsfattare i kommunen, 16–25 år, 2004, 2007, 2009 och 2012. Procent

	2004	2007	2009	2012
Stora/ganska stora möjligheter	9	11	15	17
Små/inga möjligheter	61	51	48	47
Vet inte	30	37	36	36
Totalt	100	99	99	100

Källa: Ungdomsstyrelsen, Ungdomsenkäten 2004, 2007, 2009 och 2012.

Vart unga vänder sig om de vill vara med och påverka lokalt

När unga vill vara med och påverka lokalt tar de, enligt Ungdomsenkäten 2012, i störst utsträckning personlig kontakt (19 procent angav detta), därefter följde kontakt med medierna, med tjänstemän eller politiker och med politiskt parti eller ungdomsförbund. Något mindre än hälften, 43 procent, angav att de inte vet vart de ska vända sig, medan 11 procent angav att de inte vill påverka (tabell 4.22). Andelen som inte vet vart de ska vända sig har sjunkit mellan 2004 och 2012 (tabell 4.23).

Tabell 4.22 Till vem eller vart vänder du dig till om du vill vara med och påverka något i din kommun? 16–25 år, 2012. Procent

	Totalt	Kön		Ålder		Född		Föräldrarnas studiebakgrund		Funktionsnedsättning	
		Killar	Tjejer	16–19 år	20–25 år	Inrikes	Utrikes	Ej högutbildade	Högutbildade	Ja	Nej
Personlig kontakt/någon jag känner	19	19	19	21	18	19	22	20	20	19	19
Medier (tidning, teve, radio)	14	13	16	13	15	14	14	13	18	11	15
Tjänstemän eller politiker	13	15	12	10	15	14	6	13	18	12	14
Politiskt parti eller ungdomsförbund	13	14	12	13	14	14	10	13	14	11	14
Förening eller organisation	11	10	12	10	13	12	10	10	13	8	12
Organiserad ungdomsgrupp som jobbar med inflytande	7	5	9	9	6	6	9	6	7	5	7
Annat	6	6	5	5	6	5	7	4	6	8	5
Vet inte	43	42	45	44	43	44	36	45	40	49	42
Vill inte påverka	11	12	10	11	11	11	12	10	11	10	11

Källa: Ungdomsstyrelsen, Ungdomsenkäten 2012.

Kommentar: Med högutbildade föräldrar avses att båda föräldrarna har läst på högskola eller motsvarande i minst två år, med ej högutbildade att ingen av föräldrarna har läst på högskola eller motsvarande i två år.

Tabell 4.23 Till vem eller vart vänder du dig om du vill vara med och påverka något i din kommun? 16–25 år, 2004, 2007, 2009 och 2012. Procent

	2004	2007	2009	2012
Personlig kontakt/någon jag känner	17	16	16	19
Medier (tidning, teve, radio)	20	15	14	14
Tjänstemän eller politiker	13	15	12	13
Politiskt parti eller ungdomsförbund	12	14	11	13
Förening eller organisation	10	8	9	11
Organiserad ungdomsgrupp som jobbar med inflytande	9	7	6	7
Annat	4	4	5	6
Vet inte	49	46	51	43
Vill inte påverka	7	7	11	11

Källa: Ungdomsstyrelsen, Ungdomsenkäten 2004, 2007, 2009 och 2012.

Inflytande i skola och arbetsliv

INDIKATOR 55

Andel elever som anser sig kunna vara med och bestämma om vad de får lära sig i olika ämnen	Uppgiftslämnare: Skolverket
Knappt hälften, 46 procent, av eleverna i grundskolans årskurs 7–9 samt i gymnasieskolan ansåg 2009 att de får vara med och bestämma om vad de får lära sig. Skillnaderna mellan olika grupper av unga var obetydliga. Andelen har stigit stadigt sedan 1993.	

Indikatorn ska belysa det inflytande som elever och föräldrar anser att de har i skolan. Redovisningen baseras på Skolverkets attitydundersökning för grundskola och gymnasieskola, som har gjorts vart tredje år. I skollagen anges att elever ska ha inflytande över hur deras utbildning utformas. De ska fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen och hållas informerade i frågor som rör dem. Skolverkets senaste attitydundersökning, *Attityder till skolan 2009*, visar att elevernas inflytande har stärkts under de senaste 16 åren (Skolverket 2010a).

Att elever anser sig ha möjlighet att påverka stöds även i den internationella studien ICCS som genomfördes 2009. De flesta svenska eleverna i årskurs 8 ansåg att skolan tar hänsyn till vad eleverna tycker. Studien visar att andelen svenska elever som anser att skolan tar hänsyn till vad de tycker ligger i nivå med det internationella genomsnittet (Skolverket 2010b).

Sedan 1993 har det skett en ökning av andelen elever som anser att de kan vara med och bestämma väldigt eller ganska mycket om vad de får lära sig i olika ämnen. Skillnaden mellan 1993 och 2009 motsvarar drygt 20 procentenheter (tabell 4.24).

Tabell 4.24 Andel elever som anser sig kunna vara med och bestämma väldigt eller ganska mycket om vad de får lära sig i olika ämnen. Elever i årskurs 7–9 och i år 1–3 i gymnasiet 1993, 1997, 2000, 2003, 2006 och 2009. Procent

År	Totalt	Tjejer	Killar	Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund	Förälders högsta utbildning		
						Grundskola	Gymnasieskola	Högskola
1993	25	27	24					
1997	34	35	33					
2000	35	34	35	35	34	35	35	34
2003	37 ± 2	35 ± 3	39 ± 3	37 ± 3	36 ± 5	32 ± 7	38 ± 3	38 ± 4
2006	44 ± 2	43 ± 3	44 ± 3	44 ± 3	42 ± 5	46 ± 8	44 ± 4	43 ± 4
2009	46 ± 2	45 ± 3	46 ± 3	46 ± 3	46 ± 5	51 ± 9	47 ± 4	43 ± 3

Källa: Skolverket, *Attityder till skolan*.

Kommentar 1: Med svensk bakgrund avses att eleven själv är född i Sverige och att minst en av föräldrarna är född i Sverige. Med utländsk bakgrund avses att eleven själv är född i ett annat land än Sverige eller att båda föräldrarna är födda i ett annat land än Sverige.

Kommentar 2: Föräldrarnas högsta utbildning är indelad i grundskola, gymnasieskola och högskola/universitet. Den av föräldrarna som har högst utbildning räknas, så att om en elev har en förälder med högst grundskoleutbildning och en med högst gymnasieskola är det gymnasieskolnivån som räknas i variabeln förälders högsta utbildning.

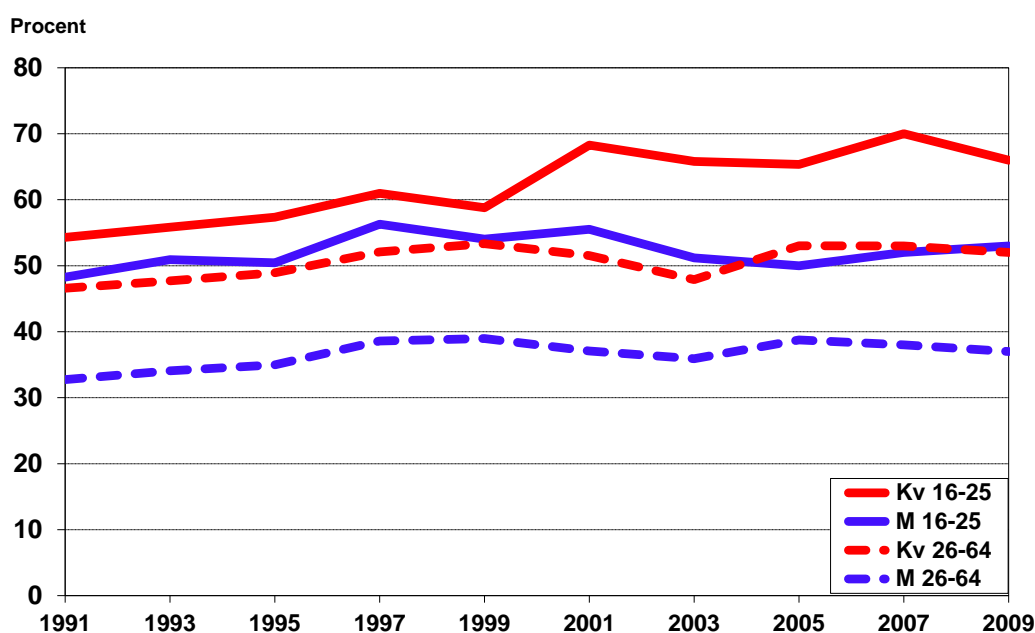
Kommentar 3: Resultaten från 2003, 2006 och 2009 presenteras i procentuella fördelningar med felmarginal, vilken anger hur stor säkerhet de skattade procentandelarna har. Felmarginalen visar om skillnaden är tillräckligt stor för att inte betraktas som slumpmässig.

I likhet med tidigare attitydundersökningar visar 2009 års undersökning att andelen elever som vill kunna påverka vad de får lära sig i olika ämnen är större (62 procent) än andelen elever som upplever att de faktiskt kan påverka (46 procent). Resultaten visar också att det inte finns några större skillnader mellan hur olika elevgrupper bedömer sina möjligheter att kunna påverka. Det är dock vanligare att tjejer vill kunna påverka vad de får lära sig i olika ämnen än att killar vill det (Skolverket 2010a).

INDIKATOR 56

Inflytande i arbetet	Uppgiftslämnare: Arbetsmiljöverket
Två tredjedelar, 66 procent, av tjejerna i åldern 16–25 år uppgav 2009 lågt inflytande i arbetet jämfört med 53 procent av killarna i samma ålder. Den negativa utvecklingen för tjejerna har avstannat, medan läget fortsätter att vara stabilt för killarna och övriga i arbetskraften.	

I figur 4.2 visas andelen som i Arbetsmiljöundersökningen³³ uppger att de har lågt inflytande på sin arbetssituation. Brist på inflytande/egenkontroll, särskilt tillsammans med höga krav, anses öka risken för stressrelaterade besvär. Andelen som har lågt inflytande i arbetet är avsevärt högre för unga än för dem som är över 25 år. Kvinnor, både äldre och yngre, uppger i större utsträckning än män att de har lågt inflytande i arbetet. Under 2000-talet har andelen för tjejer legat på en högre nivå än under tidigare år. Motsvarande iakttagelse finns inte för killar eller för den övriga delen av arbetskraften.

Källa: Arbetsmiljöverket, Statistiska Centralbyrån.

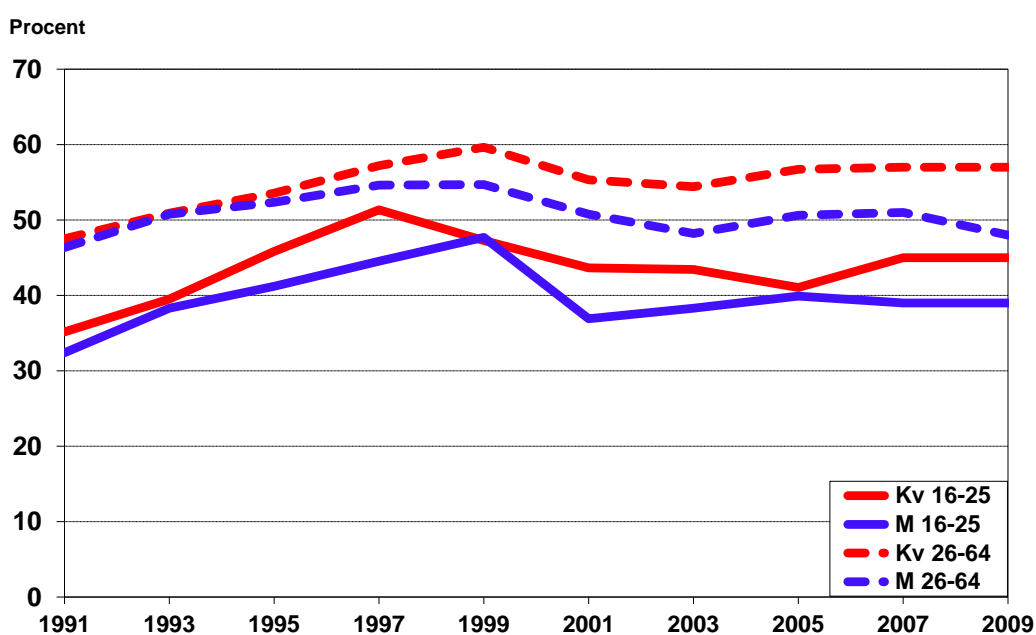
Figur 4.2 Andel som upplever lågt inflytande i arbetet efter kön och ålder 1991–2009. Procent.

³³ Arbetsmiljöverkets intervjuundersökning om arbetsmiljön genomförs vartannat år och resultaten från nästa undersökning, som avser förhållandena under 2011, publiceras i juni 2012.

INDIKATOR 57

Höga krav i arbetet	Uppgiftslämnare: Arbetsmiljöverket
En något större andel av tjejerna i åldern 16–25 år, 45 procent, uppgav 2009 höga krav i arbetet jämfört med 39 procent av killarna i samma ålder. Andelen som upplever höga krav har ökat något för tjejerna de senaste åren medan läget för killarna har varit oförändrat.	

Andelen som i Arbetsmiljöundersökningen angav höga krav i arbetet hade särskilt höga nivåer under andra delen av 1990-talet. Detta gäller för både tjejer och killar samt för den övriga delen av de sysselsatta. Unga anger i lägre grad än övriga att kraven i arbetet är höga (figur 4.3).

Källa: Arbetsmiljöverket, Statistiska centralbyrån.

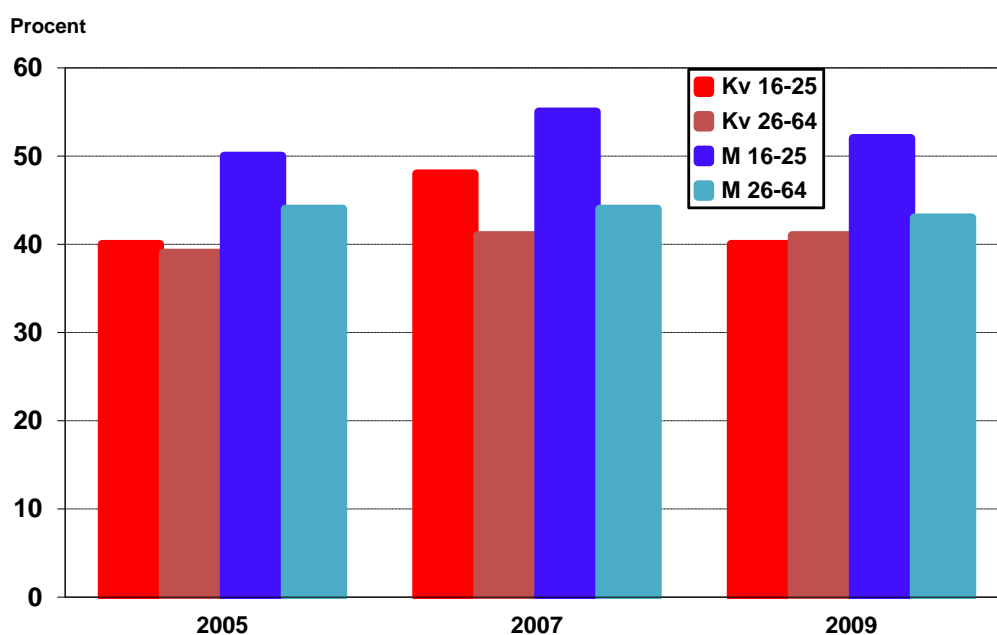
Figur 4.3 Andel som upplever höga krav på arbetet efter kön och ålder, 1991-2009. Procent.

INDIKATOR 58

Möjlighet att utvecklas i yrket	Uppgiftslämnare: Arbetsmiljöverket
Drygt hälften av killarna i åldern 16–25 år, 52 procent, uppgav 2009 att de hade möjlighet att lära nytt och utvecklas i yrket jämfört med 40 procent av tjejerna i samma ålder. Andelen har sjunkit för både tjejer och killar jämfört med 2007.	

Bland män är det vanligare att yngre har möjlighet att lära nytt och utvecklas i yrket (varje vecka) (figur 4.4). Denna andel är något högre för män än för kvinnor, framför allt bland de unga. Enkäten ändrades till undersökningen 2005, vilket innebär att frågan om lärande och utveckling placerades i ett nytt sammanhang. Detta har sannolikt påverkat hur man svarat och det är därför inte meningsfullt att jämföra uppgifterna från denna fråga med undersökningar gjorda före 2005.

Källa: Arbetsmiljöverket, Statistiska centralbyrån.

Figur 4.4 Andel som uppger möjlighet att lära sig något nytt och utvecklas i yrket varje vecka, efter kön och ålder, 2005, 2007 och 2009. Procent.

Referenser

Europeiska gemenskapernas kommission (2009). *En EU-strategi för ungdomar – Satsa på ungdomars egna möjligheter. En förnyad öppen samordning för ungdomsfrågor*. Meddelande från kommissionen till Rådet, Europaparlamentet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén.

SCB (2009). *Pressmeddelande från SCB*. 2009-12-02. Nr 2009:329.

SCB (2011a). *Medborgerliga aktiviteter 2008-2009*. Levnadsförhållanden rapport 120.

SCB (2011b). *Pressmeddelande från SCB*. 2011-03-10. Nr 2011:67.

Skolverket (2010a). *Attityder till skolan 2009*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2010b). *Morgondagens medborgare. ICCS 2009: svenska 14-åringars kunskaper, värderingar och deltagande i internationell belysning*. Rapport 345: Skolverket.

Kapitel 5 Arbete och försörjning

Ungas möjlighet till inträde och etablering på arbetsmarknaden är en central fråga för deras tillgång till välfärd och inflytande. Huvudområdet *arbete och försörjning* handlar om ungas etablering i arbetslivet, deras ekonomiska situation och relevanta offentliga stödsystem.

Arbete och försörjning

Tema	Nr	Indikator	Variabler	Relation		Tendens	Uppgiftslämnare	Politikområde
				Tjejer	Killar			
Arbete och försörjning	59	Antal som betalat inkomstskatt, 2010.						
	60	Antal med pensionsgrundande inkomster och betald kommunalskatt, 2010.					Skatteverket	Skattepolitik
	61	Studiemedelsbudget, 2011.					Centrala studie-stödsnämnden	Utbildningspolitik
	62	Ekonomiskt bistånd, 2010.					Socialstyrelsen	Socialpolitik
	63	Ersättning för nedsatt arbetsförmåga, 2011.					Försäkringskassan	
	64	Ekonomisk standard bland unga med och utan barn, 2011.						
	65	Inkomna ansökningar om betalningsföreläggande, 2011.					Kronofogdemyndigheten	Skattepolitik
	66	Antal med skulder som är föremål för indrivning hos Kronofogdemyndigheten, 2011.						
	67	Ansökan om och verkställande av vräkning, 2011.						
Arbetslöshet och åtgärder	68	Antal i arbetslöshet, deltidsarbetslöshet, timanställning och program, 2011.					Arbetsförmedlingen	Arbetsmarknadspolitik
	69	Antal långtidsarbetslösa, 2011.						
	70	Mediantid i arbetslöshet, 2011.						
	71	Långtidsinskrivna arbetslösa, 2011.						
	72	Andel i arbete eller utbildning efter arbetsmarknadspolitiskt program, 2011.						
Företagande	73	Andel företagare, 2008.					Tillväxtverket	Näringspolitik
	74	Nystartade företag, 2010.					Tillväxtsanalys	
	75	Syn på företagande, 2009.					Tillväxtverket	
	76	Andel som genom skolan fått en uppfattning om och uppmuntrats att driva företag, 2008.						
	77	Andel som känner till vad som krävs/skulle klara av att starta företag, 2008.						

Tema	Nr	Indikator	Variabler	Relation		Tendens	Uppgiftslämnare	Politikområde
				Tjejer	Killar			
Boende	78	Unga kvarboende i föräldrahemmet, 2009-2010.				Det har skett en svag ökning av andelen unga i åldern 20–25 år som bor kvar i föräldrahemmet under 1998–2010.	Boverket	Bostadspolitik
	79	Andel med förstahandskontrakt, 2010.				Mellan åren 1999 och 2003 sjönk andelen ungdomar i hyresrätt med förstahandskontrakt, därefter har det inte skett några stora förändringar.		
	80	Ungas boendeutgifter, 2010.				Boendeutgifternas andel av den disponibla inkomsten har ökat mellan 2008 och 2010.		
	81	Kommuner med brist på bostäder för unga, 2012.				Antalet kommuner som uppger att de har brist på bostäder för unga har ökat kontinuerligt under perioden 1999–2012.		
	82	Ungas boende efter boendeform, 2010.				Ungdomar som har flyttat hemifrån bor i hög grad i hyresrätt. Däremot har andelen som har en hyresrätt i första hand minskat från föregående år.		

Køn	Funktionsnedsättning						
Bakgrund	Sexuell läggning	Tjejers situation bättre än killars	Killars situation bättre än tjejers	Ingen eller liten skillnad mellan tjejer och killar	Positiv tendens	Oförändrad tendens	Negativ tendens
Region	Äldre jämförelsegrupp						
Socioekonomi							

Arbete och försörjning

INDIKATOR 59

Antal som betalat inkomstskatt	Uppgiftslämnare: Skatteverket
Andelen unga i åldern 18–25 år som betalar kommunal inkomstskatt ökade mellan taxeringsåren 2010 och 2011, från 77 procent till 80 procent. Killar betalade i genomsnitt mer skatt än tjejer. Den genomsnittliga inbetalda inkomstskatten har dock ökat både för tjejer och för killar.	

Inkomstskatten beräknas på den inkomst man får av tjänst och näringsverksamhet. Måttet indikerar hur många som har förvärvsarbete. Indikatorn skiljer inte på heltids-, deltid- eller säsongarbete. Till skattepliktiga ersättningar hör även exempelvis a-kassa, sjukpenning från försäkringskassan och föräldrapenning.

I gruppen 18–25 år betalade totalt 809 016 personer kommunal inkomstskatt taxeringsåret 2011, baserat på inkomster under 2010 (tabell 5.1). Av tjejerna betalade 79 procent kommunal inkomstskatt och av killarna betalade 80 procent, vilket innebär en ökning hos både tjejerna och killarna jämfört med taxeringsåret 2010. Killarna tjänade mer än tjejerna och betalade i genomsnitt 63 073 kronor i kommunal inkomstskatt, jämfört med 46 272 kronor bland tjejerna. Totalt betalade gruppen unga i genomsnitt 54 916 kronor i kommunal inkomstskatt.

Tabell 5.1 Kommunal inkomstskatt, 18–25 år, taxeringsåren 2009–2011

Kön	TAXERINGSÅR 2009			TAXERINGSÅR 2010			TAXERINGSÅR 2011		
	Antal	Andel	Medelbelopp	Antal	Andel	Medelbelopp	Antal	Andel	Medelbelopp
Tjejer	374 001	82 %	38 466 kr	371 205	77 %	41 981 kr	392 784	79 %	46 272 kr
Killar	389 238	82 %	53 723 kr	384 626	76 %	53 723 kr	416 232	80 %	63 073 kr
Totalt	763 239	82 %	46 247 kr	755 831	77%	49 852 kr	809 016	80 %	54 916 kr

Källa: Skatteverket.

Kommentar: Taxeringsåren 2009–2011 motsvarar inkomståren 2008–2010. Andel = antal som betalat skatt/antal i befolkningen enligt SCB.

INDIKATOR 60

Antal med pensionsgrundande inkomster och betalda kommunalskatter	Uppgiftslämnare: Skatteverket
Genomsnittet för ungas inkomster ökade mellan taxeringsåren 2010 och 2011. Andelen bland både killar och tjejer som hade pensionsgrundande inkomster var 78 procent i åldern 18–25 år. Killarnas medelinkomst var dock högre. De taxerade inkomsterna av näringsverksamhet bland unga ökade också under samma period.	

Totalt hade ungdomsgruppen i genomsnitt 183 886 kronor i pensionsgrundad inkomst av anställning taxeringsåret 2011, en ökning med 4 procent jämfört med taxeringsåret 2010. Totalt 792 419 unga i gruppen 18–25 år hade en pensionsgrundad inkomst av anställning taxeringsåret 2011 (tabell 5.2).

Tabell 5.2 Pensionsgrundande inkomst av anställning och av näringsverksamhet, 18–25 år, taxeringsåret 2011

Ålder	INKOMST AV ANSTÄLLNING			INKOMST AV NÄRINGSVERKSAMHET		
	Antal	Andel	Medelbelopp	Antal	Andel	Medelbelopp
18	97 580	74,7%	138 809	1 708	1,3%	89 361
19	95 776	71,7%	150 408	2 096	1,6%	89 620
20	98 119	72,7%	163 236	2 578	1,9%	151 039
21	99 275	77,5%	176 957	3 049	2,4%	104 948
22	98 141	77,8%	190 981	3 431	2,7%	108 016
23	98 647	81,6%	204 508	3 696	3,1%	101 595
24	101 651	84,1%	216 071	4 088	3,4%	101 895
25	103 230	86,6%	225 707	4 539	3,8%	109 894
Totalt	792 419	78,1%	183 886	25 185	2,5%	107 655

Källa: Skatteverket

Kommentar: Taxeringsår 2011 motsvarar inkomstår 2010. Andel = Antal som betalat skatt/antal i befolkningen enligt SCB.

Killar hade i genomsnitt 206 038 kronor i pensionsgrundande inkomst av anställning, medan tjejerna i genomsnitt hade 160 441 kronor (tabell 5.3).

Tabell 5.3 Pensionsgrundande inkomst av anställning efter kön, 18–25 år, taxeringsåren 2009–2011

Kön	TAXERINGSÅR 2009			TAXERINGSÅR 2010			TAXERINGSÅR 2011		
	Antal	Andel	Medelbelopp	Antal	Andel	Medelbelopp	Antal	Andel	Medelbelopp
Tjejer	372 053	81 %	137 261 kr	363 653	76 %	148 472 kr	384 965	77,9%	160 441
Killar	389 362	82 %	180 452 kr	376 064	75 %	192 002 kr	407 454	78,3%	206 038
Totalt	761 415	81 %	159 347 kr	739 717	75 %	170 602 kr	792 419	78,1%	183 886

Källa: Skatteverket.

Kommentar 1: Pensionsgrundande inkomst av anställning = Pensionsgrundande inkomst av anställning + pensionsgrundande inkomst av annat förvärv.

Kommentar 2: Andel = Antal som betalat skatt/antal i befolkningen enligt SCB.

En större andel killar än tjejer bedrev näringsverksamhet. Killarna hade i genomsnitt 119 934 kronor i pensionsgrundande inkomst av näringsverksamhet, jämfört med 85 188 kronor bland tjejerna. Den genomsnittliga inkomsten för pensionsgrundande näringsverksamhet var 107 655 kronor taxeringsåret 2011, en ökning med 14 procent jämfört med 2010 (tabell 5.4).

Tabell 5.4 Pensionsgrundande inkomst av näringsverksamhet efter kön. 18–25 år, taxeringsåren 2009–2011

Kön	TAXERINGSÅR 2009			TAXERINGSÅR 2010			TAXERINGSÅR 2011		
	Antal	Andel	Medelbelopp	Antal	Andel	Medelbelopp	Antal	Andel	Medelbelopp
Tjejer	5 948	1,3 %	75 181 kr	7 334	1,5 %	79 183 kr	8 900	1,8 %	85 188
Killar	10 784	2,3 %	96 341 kr	13 314	2,6 %	103 347 kr	16 285	3,1 %	119 934
Totalt	16 732	1,8 %	88 819 kr	20 648	2,1 %	94 764 kr	25 185	2,5 %	107 655

Källa: Skatteverket.

Kommentar: Andel = Antal som betalat skatt/antal i befolkningen enligt SCB.

Tabell 5.5 Pensionsgrundande inkomst av anställning och av näringsverksamhet efter region, 18–25 år, taxeringsåret 2011

Län	INKOMST AV ANSTÄLLNING			INKOMST AV NÄRINGSVERKSAMHET		
	Antal	Procent	Medelbelopp	Antal	Procent	Medelbelopp
Stockholm	182 922	87,4	193 020	7 533	3,6	105 285
Uppsala	32 807	76,5	171 838	921	2,1	106 251
Södermanland	19 258	71,4	188 179	596	2,2	106 203
Östergötland	37 092	73,0	175 047	1 010	2,0	99 212
Jönköping	28 463	75,7	190 624	836	2,2	105 163
Kronoberg	15 951	77,8	185 570	480	2,3	104 208
Kalmar	17 918	73,3	183 269	514	2,1	103 142
Gotland	4 228	67,2	167 200	200	3,2	92 746
Blekinge	10 978	69,9	184 446	299	1,9	96 760
Skåne	102 568	75,3	178 139	3 545	2,6	99 342
Halland	22 488	72,6	188 983	712	2,3	109 991
Västra Götaland	138 895	79,9	184 623	4 340	2,5	100 799
Värmland	20 267	69,6	177 787	483	1,7	97 227
Örebro	23 129	75,1	178 097	546	1,8	99 636
Västmanland	18 984	71,5	188 903	473	1,8	115 228
Dalarna	19 924	69,5	187 341	540	1,9	98 585
Gävleborg	20 092	70,5	185 508	445	1,6	102 841
Västernorrland	17 310	73,2	184 807	413	1,7	97 256
Jämtland	9 799	74,1	174 387	347	2,6	107 477
Västerbotten	25 414	79,2	169 039	496	1,5	360 327
Norrbotten	19 677	74,7	190 966	456	1,7	86 391
Totalt	792 419	78,1	183 886	25 185	2,5	107 655

Källa: Skatteverket

Kommentar 1: Pensionsgrundande inkomst av anställning = pensionsgrundande inkomst av anställning + pensionsgrundande inkomst av annat förvärv.

Kommentar 2: Andel = antal som betalat skatt/antal i befolkningen enligt SCB.

INDIKATOR 61

Studiemedelsbudget	Uppgiftslämnare: Centrala studiestödsnämnden
Centrala studiestödsnämndens beräkningsmodell visar att studiestödet täckte studenternas beräknade kostnader under hela perioden 1980–2011. Mellan 2010 och 2011 ökade dock kostnaderna mer än vad studiestödet gjorde.	

Centrala studiestödsnämndens beräkningar av ungas levnadsvillkor är grundade på en generell nivå av studiestöd och på kostnader som årligen räknas fram av Konsumentverket. Redovisningen är en tidsserie som presenteras som en linje i ett diagram. Linjen visar kvoten mellan levnadskostnader och studiestöd. Om kvoten är under 100 är studiestödet högre än kostnaderna och om kvoten är över 100 är kostnaderna högre än studiestödet.

Kostnaderna utgår från en relativt låg nivå för en ensamstående enligt Konsumentverkets beräkningar³⁴ och kostnaderna är valda på samma sätt som tidigare år. En person ska enligt Konsumentverket klara sig på denna kostnadsnivå men det finns inget utrymme för exempelvis hälso- och sjukvård, semester eller sparande. Boendeformen är lägenhet utan kostnader för trädgård eller reparationer. Kollektiva resor och fackavgifter utesluts också ur kostnadsbilden. CSN beräkning utgår från en lägenhet med ett rum och kök.³⁵ I kostnaderna ingår även beräknade elkostnader.³⁶

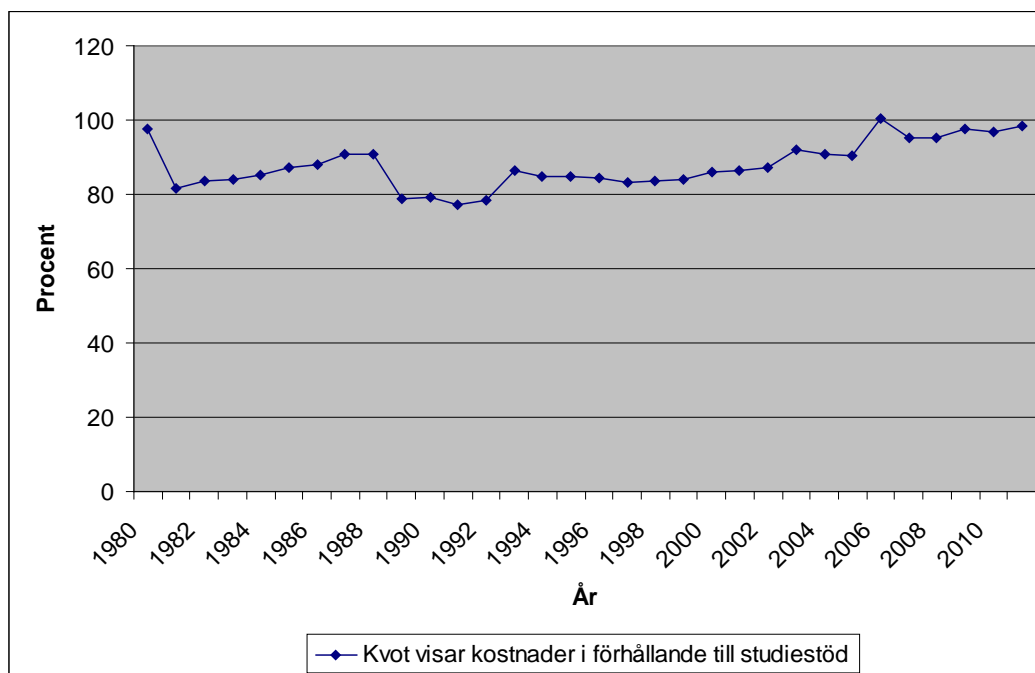
Före 2010 utgick beräkningarna av studiestödet från ett fyraveckorsbelopp. Efter utvärdering av beräkningsmodellen, blev studiestödsbeloppet korrigerat till ett månadsbelopp istället för ett fyraveckorsbelopp.³⁷ Månadsstudiestöd överensstämmer bättre med Konsumentverkets månadskostnader. Revidering till månadsstudiestöd har skett för de tidigare åren i tidsserien (1980–2009). I figur 5.1 visas att kostnaderna har täckts av studiestödet under hela perioden 1980–2011.

³⁴ Konsumentverkets beräknade kostnader per månad, prognos för 2012 – *Koll på pengarna 2012* (Konsumentverket 2012).

³⁵ Ny månadshyra per lägenhet, hyresförändringar efter region, nybyggnadsår/värdeår, årsintervall och lägenhetstyp, för 1 rum och kök. (SCB: Boende, byggande och bebyggelse, uppdaterad 2011-09-29).

³⁶ Energipriser på naturgas och el. Priser på el för hushållskunder 2007–, (SCB Energipriser på naturgas och el, uppdaterad 2012-02-14).

³⁷ De huvudsakliga skälen till att CSN har ändrat beräkningsmodellen hittar man i Studiesociala kommitténs betänkande *Stärkt stöd för studier* (SOU 2009:28). Fyrtio veckors studiemedel räknas om till studiemedel i nio månader.

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

Kommentar: Levnadskostnaderna överstiger studiestödet när kurvan överstiger 100.

Figur 5.1 Studiemedelsbudget, levnadskostnader i förhållande till studiestödet, samtliga studiemedelstagare hos CSN, 1980–2011, kvot.

Figur 5.1 visar utvecklingen från 1980 och framåt, men jämförelsen mellan olika år är mest rättvisande om man utgår från 1993 eftersom underlaget för indikatorn har varit snarlikt under denna tidsperiod.

Kvoten i diagrammet visar att utrymmet mellan kostnaderna och studiestödet var mindre 2011 jämfört med föregående år. Orsaken är att studiestödet ökade mindre än de beräknade levnadskostnaderna. Under 2011 fick en heltidsstuderande med studiebidrag och studielån 340 kronor mer för en månads studier jämfört med 2010. De beräknade kostnaderna ökade med 480 kronor. Skillnaden mellan studiestödet och kostnaderna minskade alltså med 140 kronor. Kvoten är 98 för 2011 och var 97 för 2010.

Studiemedelsbeloppen höjdes under 2011. Under vårterminen 2011 fick en heltidsstuderande med studiebidrag och lån 9 128 kronor i månaden. Motsvarande belopp under höstterminen 2011 var 9 640 kronor. Kvoten som redovisas i figur 5.1 är beräknad efter ett genomsnittsbelopp för 2011. Om en beräkning av kvoten istället skulle göras med utgångspunkt i det månadsbelopp som gällde under senare delen av 2011 skulle utrymmet mellan studiestöd och levnadskostnader vara större än det var i slutet av 2010.

Den beräknade elkostnaden ökade med 4 procent mellan 2010 och 2011.

Konsumentverket redovisar inte längre beräknad elförbrukning i sin prognos över hushållets kostnader. I beräkningen av elkostnaderna används den beräknade förbrukningen från 2009. Enligt denna beräknas att ett enpersonshushåll förbrukar 180 KWh per månad.

Bortsett från det senaste året har de gemensamma³⁸ hushållskostnaderna ökat löpande. Ökningen har dock inte varit lika markant som för hyror, hushållsel och mat som ingår i de individuella kostnaderna.

I Konsumentverkets prognos är individuella kostnader och hushållskostnader medräknade. De individuella kostnaderna har ökat med 12 procent per månad mellan 2010 och 2011 medan hushållskostnaderna minskade något.

CSN har beräknat de individuella kostnaderna utifrån ett genomsnitt av män och kvinnor i åldern 18–30 år som äter alla måltider hemma eller med matlåda. Hushållskostnaderna har baserats på ett enpersonshushåll i en mellanstor stad.

Hyreskostnader är den fjärde och sista kostnadstypen i beräkningen. Hyreskostnaderna har ökat under de senaste fem åren. Under 2011 ökade de beräknade hyreskostnaderna med 2 procentenheter.

INDIKATOR 62

Ekonomiskt bistånd	Uppgiftslämnare: Socialstyrelsen
År 2010 fick 9 procent av unga i åldern 19–25 år ekonomiskt bistånd. Andelen var något högre bland tjejer än bland killar. Unga födda utrikes är kraftigt överrepresenterade bland biståndstagarna. Under perioden 2007–2010 låg andelen unga med ekonomiskt bistånd lägre än under perioden 2004–2006.	

Under 2010 fick 4,7 procent av befolkningen ekonomiskt bistånd, jämfört med 9,1 procent i åldersgruppen 19–25 år. Men medan andelen biståndstagare ökade något i befolkningen mellan 2009 och 2010 så skedde en liten minskning av andelen biståndstagare i åldersgruppen 19–25 år (tabell 5.6). Unga och utrikes födda (inklusive flyktingar) är kraftigt överrepresenterade bland biståndstagarna, vilket bland annat förklaras av deras svagare förankring på arbetsmarknaden. Åldersgruppen 18–29 år stod för 40 procent av det totala antalet vuxna biståndstagare 2010. Ungefär hälften av alla vuxna biståndstagare var födda utrikes.

Bland 19–25-åringar var andelen med ekonomiskt bistånd ungefär tre gånger så hög bland utrikes födda som bland inrikes födda 2010 (tabell 5.6). Långvarigt biståndsmottagande (minst tio månader) är vanligast bland unga i åldern 16–19 år. I denna åldersgrupp hade cirka 3 procent av alla långvarigt bistånd (Socialstyrelsen 2011).

³⁸ Förbrukningsvaror, hemutrustning inklusive dator, medier, fast telefon, internet, hemförsäkring med mera.

Tabell 5.6 Andel som själva fått eller bor i hushåll som fått ekonomiskt bistånd inklusive introduktionsersättning efter kön och bakgrund, 19–25 år, 2004–2010. Procent

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Tjejer							
Inrikes födda	7,1	8,3	7,4	6,5	6,3	6,9	6,8
Utrikes födda	31,9	24,8	23,3	21,6	21,0	21,5	21,7
Totalt	10,7	10,7	9,9	8,8	8,7	9,3	9,1
Killar							
Inrikes födda	6,6	7,4	6,7	5,8	5,7	6,3	6,6
Utrikes födda	31,9	25,7	25,1	22,9	21,0	21,6	21,7
Totalt	9,9	9,9	9,3	8,3	8,0	9,1	8,9

Källa: Socialstyrelsen, Registret över ekonomiskt bistånd.

Kommentar: Alla biståndstagare ingår. För 2004 saknades data från Munkfors, Norberg och Ludvika. För 2005 saknas uppgift om introduktionsersättning från Hällefors. För 2009 saknas data från Tomelilla. För 2010 förekommer partiellt bortfall i några kommuner. När data saknas har schablonvärden använts. Det befolkningsantal som andelen biståndstagare är beräknat utifrån avser antalet personer den 31 december respektive kalenderår.

De regionala skillnaderna är stora, högst är andelen biståndsmottagare i Södermanlands län och lägst är den i Stockholms län. Bland utrikesfödda killar är andelen högst i Dalarnas län (tabell 5.7).

Tabell 5.7 Andel som själva fått eller bor i hushåll som fått ekonomiskt bistånd inklusive introduktionsersättning efter kön, bakgrund och län, 19–25 år, 2010. Procent

Län	INRIKES FÖDDA		UTRIKES FÖDDA	
	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar
Stockholm	4,0	4,0	13,8	13,0
Uppsala	4,9	5,3	16,4	19,9
Halland	5,1	5,0	15,3	14,9
Kronoberg	5,7	5,9	30,4	31,0
Skåne	6,0	5,8	18,8	19,0
Västerbotten	7,1	8,0	26,1	34,8
Kalmar	7,1	8,0	26,1	34,8
Jönköping	7,2	6,8	27,6	26,8
Blekinge	7,2	6,4	24,7	17,4
Västra Götaland	7,2	7,0	25,3	24,6
Jämtland	8,2	8,3	26,7	27,0
Östergötland	8,3	7,2	31,7	27,4
Örebro	8,5	8,6	28,7	31,4
Norrbottnen	8,6	7,9	27,4	28,2
Värmland	8,9	8,9	27,5	22,6
Västernorrland	9,7	9,5	41,0	37,5
Gotland	10,0	7,9	28,6	23,0
Västmanland	10,5	9,0	34,7	32,5
Dalarna	11,2	10,2	40,4	41,8
Gävleborg	11,9	10,8	40,9	37,0
Södermanland	13,2	11,7	41,4	38,9
Riket	6,8	6,6	21,7	21,7

Källa: Socialstyrelsen, Registret över ekonomiskt bistånd.

Kommentar: Länen är sorterade efter inrikes födda tjejer.

I hela befolkningen hade Södertälje kommun den största andelen biståndsmottagare 2010, 12 procent. De hade även högst andel 2007–2009. Under 2000–2006 hade Malmö den högsta andelen biståndsmottagare. Lägst andel 2010 hade Vellinge, där mindre än 1 procent av befolkningen fick bistånd (Socialstyrelsen 2011).

INDIKATOR 63

Ersättning för nedsatt arbetsförmåga	Uppgiftslämnare: Försäkringskassan
<p>Under 2011 fick drygt 20 000 tjejer och närmare 20 500 killar i åldern 16–24 år sjukpenning och/eller aktivitetsersättning någon gång under året. Den genomsnittliga dag ersättning för personer med sjukpenning har ökat något i åldersgruppen 16–19 år samtidigt som den planat ut för de övriga åldersgrupperna. Men ersättningsnivån är betydligt lägre för 16–19-åringar jämfört med för övriga åldersgrupper.</p>	

Indikatorn ersättning för nedsatt arbetsförmåga visar hur stor del av befolkningen som någon gång under året haft sjukpenning och/eller haft sjuk- och aktivitetsersättning. Den visar också hur många som nybeviljats sjuk- och aktivitetsersättning per 1 000 registrerade försäkrade.

Om en person har nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom kan denna vara berättigad till sjukpenning.³⁹ För anställda betalas ersättningen ut från dag 15 i sjukfallet, de första 14 dagarna består av en karenstdag samt en sjuklöneperiod som betalas ut av arbetsgivaren.⁴⁰ För till exempel arbetslösa och föräldralediga kan ersättningen från Försäkringskassan betalas ut tidigare. Ersättningen är knappt 80 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten upp till 7,5 prisbasbelopp. Högsta möjliga sjukpenning per dag 2011 var 682 kronor.

Personer i åldern 19–29 år kan beviljas aktivitetsersättning (A) om de har nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom med minst en fjärdedel. Aktivitetsersättningen är alltid tidsbegränsad. Personer som på grund av en funktionsnedsättning ännu inte har avslutat sin utbildning på grundskole- eller gymnasienivå har även rätt till aktivitetsersättning på grund av förlängd skolgång.

Personer i åldern 30–64 år kan beviljas sjukersättning (S) om arbetsförmågan bedöms vara stadigvarande nedsatt på grund av sjukdom med minst en fjärdedel. Sjukersättning beviljas tills vidare.

³⁹ I följande redovisning inkluderas i begreppet sjukpenning även rehabiliteringspenning samt varianter av sjukpenning och rehabiliteringspenning.

⁴⁰ I denna redovisning inkluderas enbart sjukfrånvaro som ersätts från Försäkringskassan, det vill säga sjuklöneperiod och karenstdag ingår ej.

Sjuk- och aktivitetsersättning (SA) kan betalas ut i form av inkomstrelaterad ersättning och/eller garantiersättning, där den senare betalas ut till mottagare som har haft låga eller inga inkomster. För sjukersättning var garantiersättningen 8 560 kronor per månad under 2011. För aktivitetsersättning varierar storleken med bland annat ålder och motsvarade som lägst 7 490 kronor per månad 2011.

Unga som använt sjukförsäkringen någon gång under 2011

Under 2011 fick drygt 20 000 tjejer och närmare 20 500 killar i åldern 16–24 år sjukpenning och/eller aktivitetsersättning någon gång under året. Detta motsvarar att 37 tjejer och 36 killar per 1 000 registrerade försäkrade⁴¹ i åldersgruppen fick sjukförsäkringen i någon form.

För personer i åldern 30–64 år hade 232 kvinnor och 147 män per 1 000 registrerade försäkrade använt sjukförsäkringen någon gång under 2011 (tabell 5.8).

Tabell 5.8 Antal per 1 000 registrerade försäkrade som någon gång under år 2011 nyttjat minst en förmån inom sjukförsäkringen

Förmån	Kön	(16–) 19 år*	20–24 år	25–29 år	30–64 år
Enbart sjukpenning	Kvinnor	2	37	87	124
	Män	2	29	41	72
	Samtliga	2	33	64	98
Enbart SA	Kvinnor	21	25	25	121
	Män	28	29	26	81
	Samtliga	24	27	25	100
Sjukpenning och/eller SA	Kvinnor	7	62	111	232
	Män	9	58	66	147
	Samtliga	8	60	88	190

Källa: Försäkringskassan, STORE.

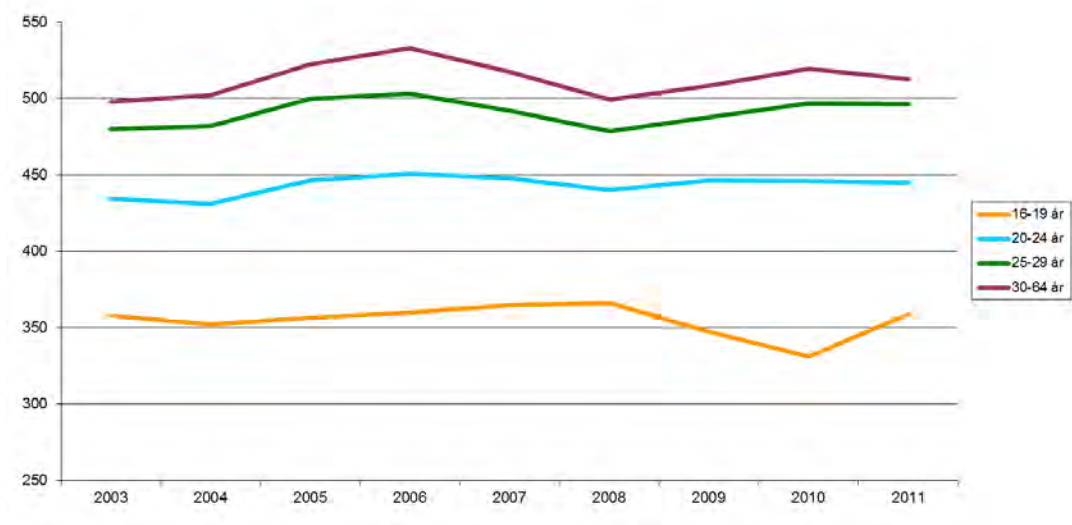
* Det finns skillnader mellan sjukpenning och sjuk- och aktivitetsersättning avseende vilken som är den lägsta ålder som en person kan beviljas ersättning. För Enbart sjukpenning och Sjukpenning och/eller SA anges därför antal per 1 000 för åldersgruppen 16–19 år, medan det för Enbart SA anges för åldersgruppen 19 år.

Ersättningsnivåer

Den genomsnittliga ersättningen per dag för personer med sjukpenning var 2011 lägst för personer i åldern 16–19 år, där den genomsnittliga dagersättningen var 359 kronor (figur 5.2). För personer i åldern 30–64 år var motsvarande dagersättning 513 kronor.

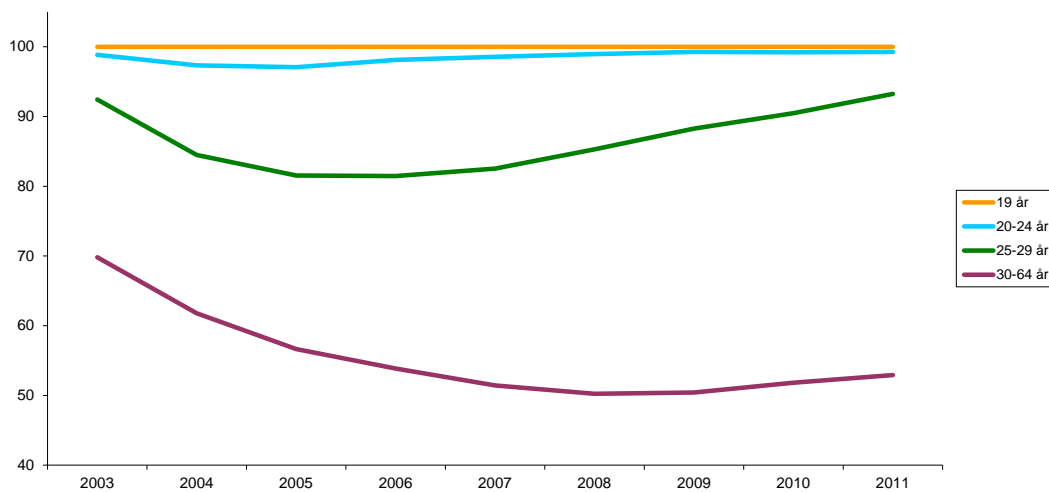
Den genomsnittliga dagersättningen (omräknat till 2011 års prisnivå) har 2011 ökat något i åldersgruppen 16–19 år medan inga större förändringar skett för övriga åldersgrupper. År 2011 skiljer det 154 kronor i genomsnittlig ersättning mellan åldersgrupperna 19 år och 30–64 år.

⁴¹ Alla svenska och utländska medborgare som är 16 år eller äldre är registrerade hos Försäkringskassan, så kallade registrerade försäkrade.

Källa: Försäkringskassan, STORE.

Figur 5.2 Genomsnittlig dag ersättning för personer med sjukpenning, omräknat till 2011 års prisnivå.

Källa: Försäkringskassan, STORE.

Figur 5.3 Andel av mottagarna i december med ersättning på garantinivå (enbart garantinivå eller i kombination med inkomstrelaterad ersättning). Procent.

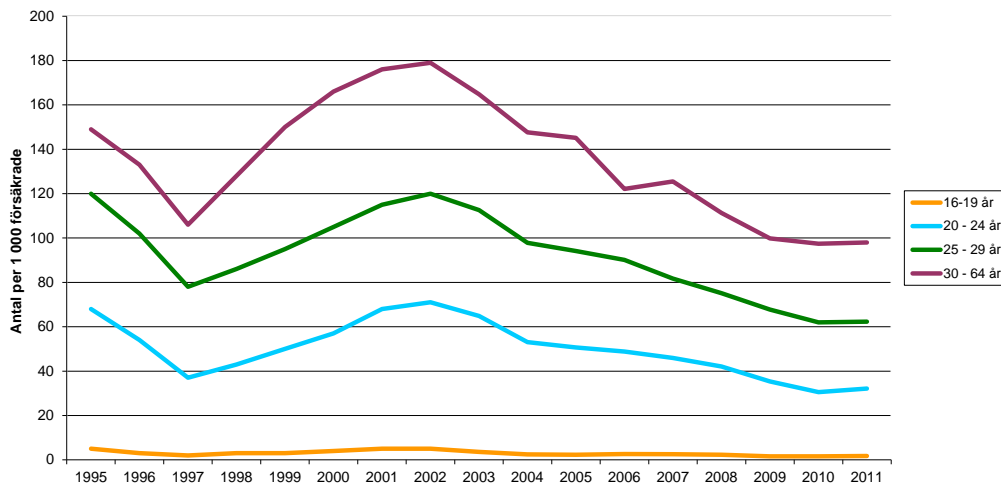
Det är vanligt att unga med aktivitetsersättning har ersättning på grundnivå, antingen enbart eller i kombination med inkomstrelaterad ersättning (figur 5.3). I åldersgruppen 19 år samt 20–24 år fick i stort sett alla ersättning på garantinivå och andelen har varit relativt konstant sedan 2003. För åldersgruppen 30–64 år har andelen mottagare med ersättning på garantinivå sjunkit sedan 2003 och motsvarade drygt 50 procent 2011.

Skillnader i ersättningsnivåer mellan unga och äldre i sjukförsäkringen speglar skillnader i arbetsinkomster mellan olika åldersgrupper. För sjuk- och aktivitetsersättning spelar det även in att det är vanligare bland yngre att inte ha etablerat sig på arbetsmarknaden (det vill säga som saknar en sjukpenninggrundande inkomst) och som därmed enbart får ersättning på garantinivå. Unga som får ersättning på garantinivå riskerar att även som äldre fastna på denna lägsta nivå om de blir kvar i sjukförsäkringen.

Förändring över tid

Antal per 1 000 försäkrade som fått sjukpenning någon gång under året var som allra flest 2002, men har därefter minskat för alla åldersgrupper (figur 5.4). För åldersgruppen 16–19 år är antalet per 1 000 som fått sjukpenning någon gång under 2011 som lägst (2 personer), vilket bland annat kan förklaras av att det är få personer i denna åldersgrupp som har en sjukpenninggrundande inkomst och som därmed är berättigade till sjukpenning om de blir sjuka. En förutsättning för att vara berättigad till sjukpenning är att en person under ett år ska tjäna minst 24 procent av prisbasbeloppet (omkring 10 000 kronor 2011).

Utvecklingen över tid påverkas bland annat av regelförändringar som har skett under tidsperioden. Till exempel utökades sjuklöneperioden från 14 till 28 dagar 1997, vilket delvis kan förklara minskningen det året.

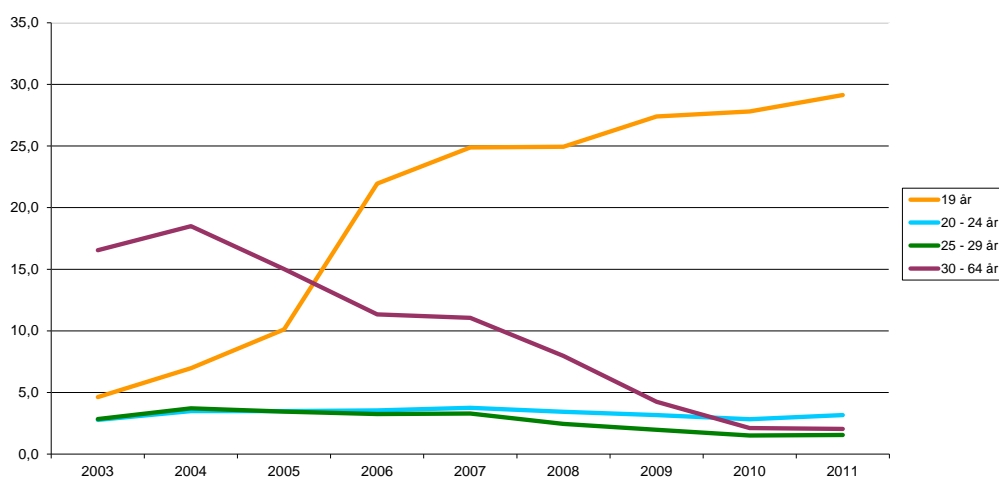
Källa: Försäkringskassan, STORE.

Figur 5.4 Antal som nyttjat sjukpenning någon gång under året fördelat på åldersgrupp, 1995–2011. Per 1 000 registrerade försäkrade.

De yngre åldersgrupperna har flest antal nybeviljade sjuk- och aktivitetsersättningar per 1 000 registrerade försäkrade.⁴² År 2011 hade 19-åringarna samt 20–24-åringarna totalt 29 respektive 3 nybeviljanden per 1 000 och år (figur 5.5). Motsvarande antal för åldersgruppen 30–64 år är 2 stycken. Antal nybeviljanden har varit relativt konstant för åldersgrupperna 20–24 år samt 25–29 år sedan 2003, medan det för åldersgruppen 30–64 år har skett en kraftig minskning under samma tidsperiod.

Den vanligaste orsaken för åldersgruppen 19 år att beviljas aktivitetsersättning är på grund av förlängd skolgång, vilken motsvarade omkring 86 procent av alla nybeviljanden för åldersgruppen 2011. Möjligheten att få aktivitetsersättning på grund av förlängd skolgång infördes 2003, vilket bland annat förklarar den kraftiga ökningen för denna åldersgrupp därefter.⁴³ Aktivitetsersättning på grund av förlängd skolgång beviljas exempelvis till ungdomar som går i särskola.

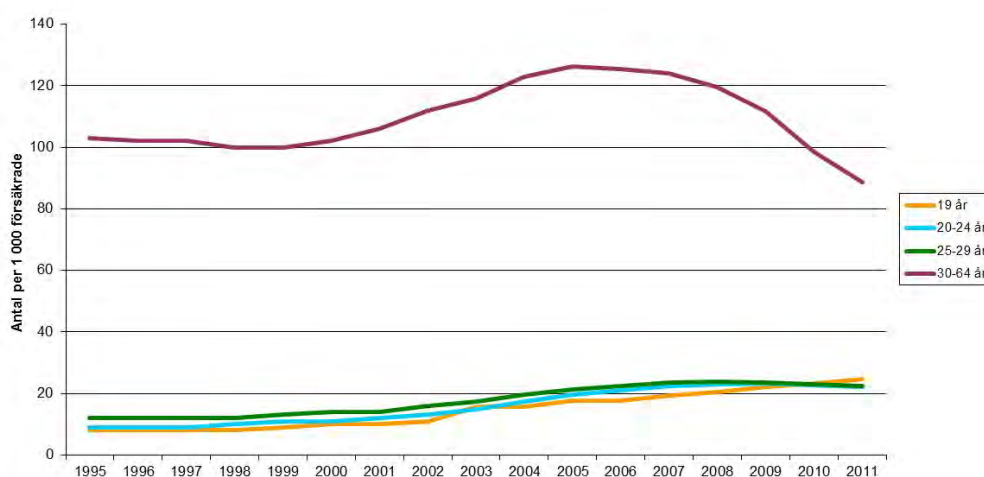
Källa: Försäkringskassan, STORE.

Figur 5.5 Antal nybeviljade sjuk- och aktivitetsersättningar fördelat på åldersgrupp, 2003–2011. Per 1 000 registrerade försäkrade.

Antal unga med sjuk- och aktivitetsersättning (förtidspension/sjukbidrag före 2003) i december per 1 000 registrerade försäkrade har ökat under större delen av 2000-talet (figur 5.6). År 2011 hade 25 av 1 000 registrerade i åldersgrupperna 19 år aktivitetsersättning. Medan antalet per 1 000 har ökat bland unga under tidsperioden har däremot antalet i åldersgruppen 30–64 år minskat sedan mitten av 2000-talet. År 2011 hade 89 personer i åldern 30–64 år sjukersättning per 1 000 registrerade försäkrade.

⁴² Måttet definieras som antal individer med nybeviljad sjukersättning eller aktivitetsersättning under en 12-månadersperiod, relaterat till genomsnittligt antal registrerade försäkrade i åldern 19–64 år per 1 000 under motsvarande period (exklusive individer som redan är i beståndet för SA då dessa inte kan nybeviljas).

⁴³ En person kan nybeviljas aktivitetsersättning på grund av förlängd skolgång flera gånger, vilket gör att en person som till exempel beviljats förlängd skolgång för en period 2005 och en 2006 då räknas med för båda dessa år.

Källa: Försäkringskassan, STORE.

Figur 5.6 Antal med sjuk- eller aktivitetsersättning i december fördelat efter åldersgrupp, 1995–2011. Per 1 000 registrerade försäkrade.

INDIKATOR 64

Ekonomisk standard bland unga med och utan barn	Uppgiftslämnare: Försäkringskassan
Andelen unga med låg ekonomisk standard ökade mellan 2006 och 2011, parallellt med att inkomstskillnaderna ökade under samma period. Andelen unga med låg ekonomisk standard är betydligt högre bland unga födda utrikes jämfört med bland unga födda i Sverige. Andelen ekonomiskt utsatta är störst i gruppen ensamstående unga i åldern 18–25 år som bor i egna hushåll och har egna barn.	

Denna indikator beskriver utvecklingen över tid av ekonomisk standard bland barn och unga i åldern 13–25 år. Med ekonomisk standard menas här hushållets disponibla inkomst justerat för försörjningsbörda.⁴⁴ Redovisningen görs efter tre bakgrundsvariabler:

1. åldersklass (barn 13–17 år eller unga 18–25 år)
2. hushållstyp
3. född i Sverige eller i utlandet.

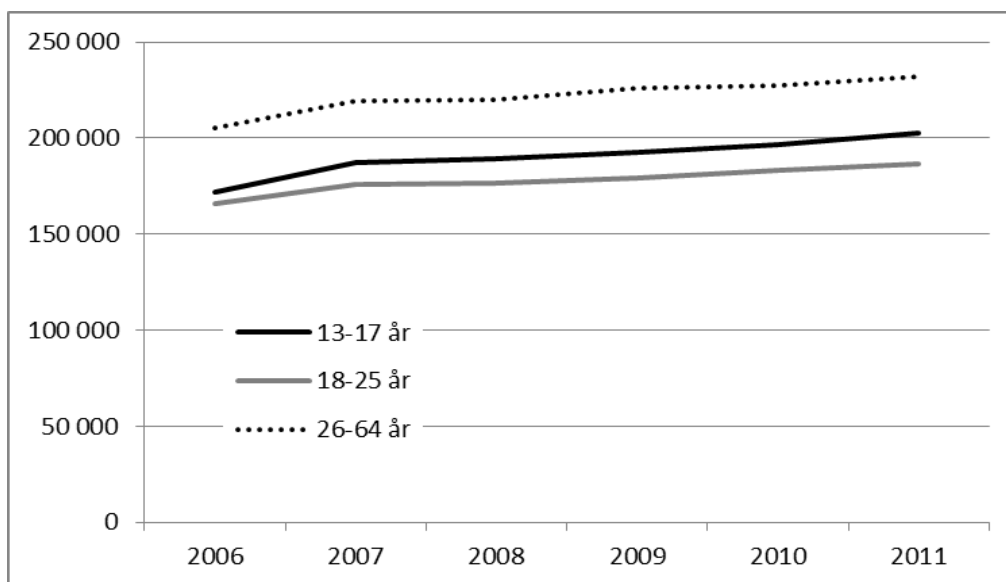
⁴⁴ Det finns olika sätt att mäta låg ekonomisk standard. Ett sätt är att definiera ett relativt mått som tar hänsyn till fördelningen av ekonomisk standard i samhället. I EU definieras måttet som andelen individer med en disponibel inkomst per konsumtionsenhet som är under 50 eller 60 procent av medianinkomsten per konsumtionsenhet för samtliga individer. Utgångspunkten är att vad som betraktas som låga inkomster är beroende av levnadsnivån i det omgivande samhället. Om en individ inte kan leva ett liv som betraktas som normalt i det samhälle hon lever i har hon enligt detta synsätt låg ekonomisk standard. I detta avsnitt har andelen individer vars inkomst understiger 60 procent av medianen av disponibel inkomst per konsumtionsenhet för samtliga individer använts som gräns.

I denna del görs genomgående åtskillnad mellan å ena sidan barn i åldern 13–17 år och unga i åldern 18–25 år. Denna gruppering görs främst på grund av att unga i åldern 18–25 år kan bo kvar hos föräldrar/vårdnadshavare men de kan också bo i egna hushåll (och ha egna barn). Barn i åldern 13–17 år bor däremot nästan uteslutande hos föräldrar/vårdnadshavare. Samtliga beräkningar är gjorda på grunddata i HEK-registret (Hushållens ekonomi). Beräkningarna för 2011 baseras på FASIT-modellens⁴⁵ framskrivning.

Utvecklingen av ekonomisk standard i olika åldersgrupper

I figur 5.7 redovisas medianen av den reala ekonomiska standarden bland barn (13–17-åringar), ungdomar (18–25-åringar) och vuxna (26–64-åringar) under perioden 2006–2011. Som framgår av diagrammet är den ekonomiska standarden högst bland vuxna, följt av barn och ungdomar.

Under perioden 2006–2011 har medianen av den reala ekonomiska standarden ökat i de tre grupperna: barn, ungdomar och vuxna, vilket framgår av tabell 5.9. Ökningen är ungefär densamma för ungdomar som för vuxna, där medianen av den ekonomiska standarden ökade med 12–13 procent under perioden. Bland barn ökade medianen av den ekonomiska standarden med 18 procent. Det är inte barnens egna inkomster som ökat, utan deras föräldrars inkomster. En stor majoritet av föräldrarna till 13–17-åringar är i åldersgruppen 40–55 år. I dessa åldersgrupper är förvärvsfrekvensen hög och det är förvärvsarbetande som ökat sin ekonomiska standard mest under denna period (SCB 2012).⁴⁶

Källa: FASIT/Hushållens ekonomi. Försäkringskassans beräkningar.

Figur 5.7 Ekonomisk standard (medianvärden) under perioden 2006-2011. 2011 års priser.

⁴⁵ FASIT = Fördelningsanalytiskt statistiksystem för inkomster och transfereringar.

⁴⁶ SCB (2012) pressmeddelande 2012:40.

Tabell 5.9 Ekonomisk standard (medianvärden) 2006 och 2011, samt förändring (i procentenheter). Tusental kronor.

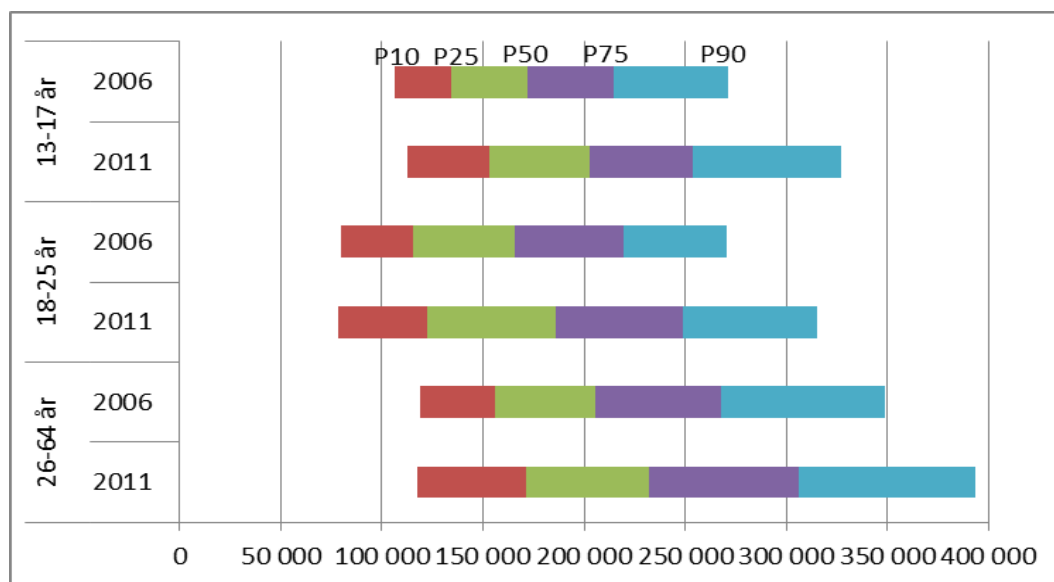
	2006	2011	Förändring 2006–2011
Barn 13–17 år	172	203	+18
Ungdomar 18–25 år	166	186	+12
Vuxna 26–64 år	206	232	+13

Källa: FASIT/Hushållens ekonomi. Försäkringskassans beräkningar.

För att få en mer fullständig bild av den ekonomiska situationen redovisas också spridningen av inkomsterna för barn, ungdomar och vuxna i figur 5.8. Den visar inkomstspridningen för olika hushållstyper genom att redovisa gränsvärden för den 10:e percentilen (den inkomst där exakt 10 procent i gruppen har en lägre inkomst): 25:e, 50:e (medianen), 75:e och 90:e percentilen.⁴⁷

Spridningen av den ekonomiska standarden varierar mellan åldersgrupperna. Värdet för den 10:e och den 25:e percentilen är lägre bland 18–25-åringarna än vad den är i de övriga åldersgrupperna. Medianen, den 75:e percentilen och den 90:e percentilen är högre bland vuxna än vad den är bland barn och ungdomar.

Spridningen av den ekonomiska standarden ökar under perioden 2006–2011. För barn och ungdomar ökar den ekonomiska standarden mer i högre percentiler än i lägre mellan 2006 och 2011. Medan den 10:e percentilen knappt förändras i någon åldersgrupp är den ekonomiska standarden vid medianen 12–18 procent högre 2011 än vad den var 2006, och vid den 90:e percentilen är ökningen 16–20 procent för barn och ungdomar.

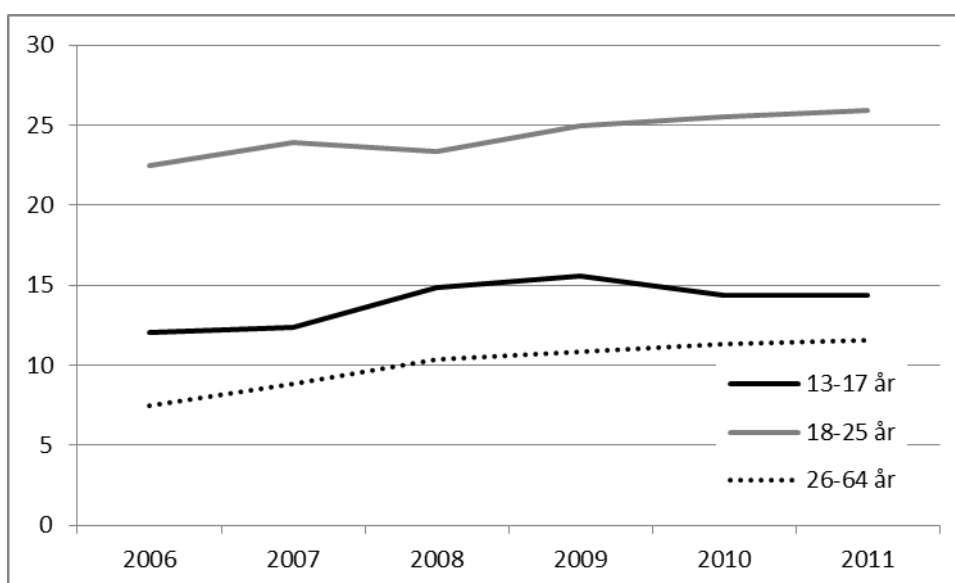
Källa: FASIT/Hushållens ekonomi. Försäkringskassans beräkningar.

Figur 5.8 Spridningen av ekonomisk standard 2006 och 2011. 2011 års priser.

⁴⁷ Inkomstpercentiler beräknas genom att gruppen delas upp i 100 lika stora grupper rangordnade efter stigande inkomst. Den procent i gruppen med lägst ekonomisk standard hamnar i den första percentilen, den nästkommande procenten med lägst ekonomisk standard i den andra percentilen upp till den procent med högst ekonomisk standard som hamnar i den hundra percentilen.

Andelen med låg ekonomisk standard varierar mellan åldersgrupperna, vilket framgår av figur 5.9. Av de tre åldersgrupperna är andelen med låg ekonomisk standard högst bland ungdomarna (18–25-åringar). Detta beror troligen på att en stor del av dessa bor i egna hushåll och alltså inte tar del av sina föräldrars ekonomiska standard, vilket är fallet för i princip alla barn under 18 år. Enligt FASIT-modellens framskrivning beräknas 26 procent av ungdomarna i åldern 18–25 år och 14,4 procent av barnen i åldern 13–17 år ha haft låg ekonomisk standard under 2011.⁴⁸ Detta ska jämföras med andelen med låg ekonomisk standard bland vuxna i åldern 26–64 år som är 11,6 procent.

I tabell 5.10 redovisas också förändringen av andelen med låg ekonomisk standard mellan 2006 och 2011. Av tabellen framgår att andelen med låg ekonomisk standard ökade i alla åldersgrupper mellan 2006 och 2011.

Källa: FASIT/Hushållens ekonomi. Försäkringskassans beräkningar.

Figur 5.9 Andel med låg ekonomisk standard under perioden 2006-2011.

Tabell 5.10 Andel (i procent) med låg ekonomisk standard 2006 och 2011 samt förändring (i procentenheter)

	2006	2011	Förändring 2006–2011
Barn 13–17 år	12,0	14,4	+2,4
Ungdomar 18–25 år	22,4	26,0	+3,6
Vuxna 26–64 år	7,5	11,6	+4,1

Källa: FASIT/Hushållens ekonomi. Försäkringskassans beräkningar.

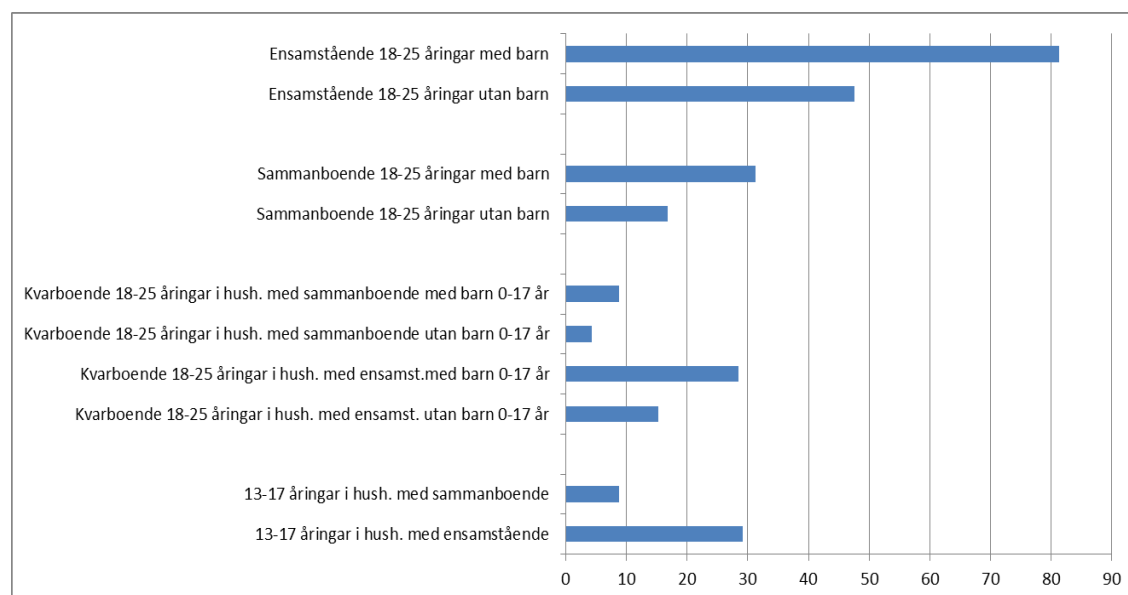
⁴⁸ Andelen med låg ekonomisk standard har beräknats något annorlunda jämfört med föregående år. Siffrorna är därför inte helt jämförbara med tidigare års siffror.

Varför har andelen med låg ekonomisk standard ökat samtidigt som realinkomsterna stigit för de flesta? Varför är andelen högst bland ungdomar? Den viktigaste orsaken till denna utveckling är att inkomstskillnaderna mellan de som arbetar och de som inte arbetar eller bara arbetar deltid har blivit större mellan 2006 och 2011. Hushåll med hög sysselsättningsgrad har ökat den ekonomiska standarden under den studerade perioden. Bland individer med svag anknytning till arbetsmarknaden, till exempel studerande, arbetslösa och sjukskrivna har däremot medianen av den ekonomiska standarden sjunkit.⁴⁹ Utvecklingen visar att inkomstskillnaderna ökat och andelen med låg ekonomisk standard ökat under perioden.

Att andelen ungdomar, 18–25 år, med låg ekonomisk standard har fortsatt att öka beror troligen på att sysselsättningsgraden bland ungdomar minskat de senaste åren. Under de senaste decennierna har ungas utbildningstid dessutom förlängts och etableringen på arbetsmarknaden har förskjutits längre upp i åldrarna.

Ekonomisk standard bland barn och unga i olika hushållstyper

Tittar man på den ekonomiska standarden bland barn och unga i olika typer av hushåll visar resultaten att det finns stora skillnader mellan olika hushållstyper. I figur 5.10 redovisas beräknade andelar med låg ekonomisk standard bland olika hushållstyper 2011. Resultaten följer i stort de mönster som finns för samtliga hushåll. Sammanboende har högre disponibel inkomst per konsumtionsenhet än ensamstående och hushåll utan barn har högre ekonomisk standard än hushåll med barn och den ekonomiska sårbarheten ökar med antalet barn som finns i hushållet.

Källa: FASIT/Hushållens ekonomi. Försäkringskassans beräkningar.

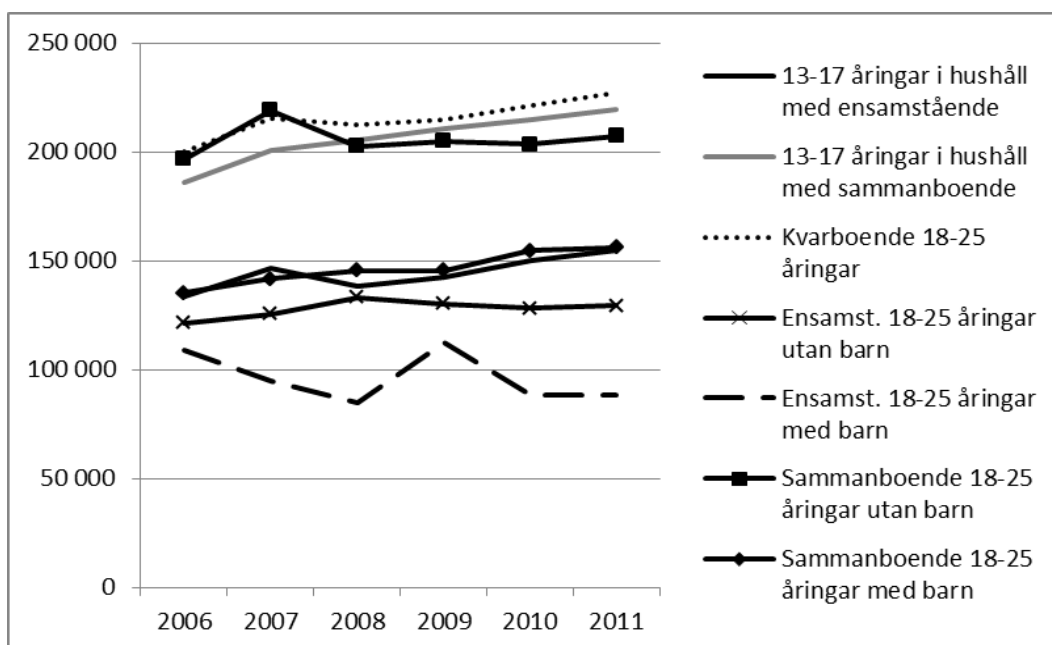
Kommentar: Värden för 2011 är prognostiserade värden från FASIT-modellen.

Figur 5.10 Andel barn och unga med låg ekonomisk standard uppdelat på hushållstyp, 2011. Procent.

⁴⁹ http://www.scb.se/Pages/TableAndChart____308952.aspx 2012-04-11. Jämförelsen gäller perioden 2006–2010.

Den ekonomiskt mest utsatta gruppen är ensamstående ungdomar, 18–25 år, i egna hushåll (det vill säga som inte bor kvar hos föräldrarna/vårdnadshavarna) och som har egna barn. I denna grupp beräknas drygt fyra av fem, 81 procent, ha låg ekonomisk standard under 2011. Antalet ungdomar i denna grupp i populationen är dock väldigt liten, mindre än 10 000. Resultatet ska därför tolkas med försiktighet. Även i gruppen ensamstående ungdomar utan barn fanns en stor andel med låg ekonomisk standard, 48 procent. Bland kvarboende ungdomar, 18–25 år, är det färre som har låg ekonomisk standard förutom bland dem som bor kvar hos ensamstående förälder med barn i åldern 0–17 år.

Under perioden 2006–2011 är det barn, 13–17 år, samt kvarboende ungdomar, 18–25 år, som haft den starkaste utvecklingen av den ekonomiska standarden medan ensamstående ungdomar, 18–25 år, med egna barn har haft den sämsta utvecklingen (figur 5.11). Samma mönster går igen när man tittar på hur andelen med låg ekonomisk standard har utvecklats, förutom för barn som är 13–17 år och bor hos ensamstående föräldrar (tabell 5.11). Under perioden 2006–2011 ökade andelen med låg ekonomisk standard med sex procentenheter i denna hushållstyp.

Källa: FASIT/Hushållens ekonomi. Försäkringskassans beräkningar.

Figur 5.11 Ekonomisk standard bland ungdomar uppdelat efter hushållstyp under perioden 2006–2011. Medianvärdet i 2011 års prisnivå.

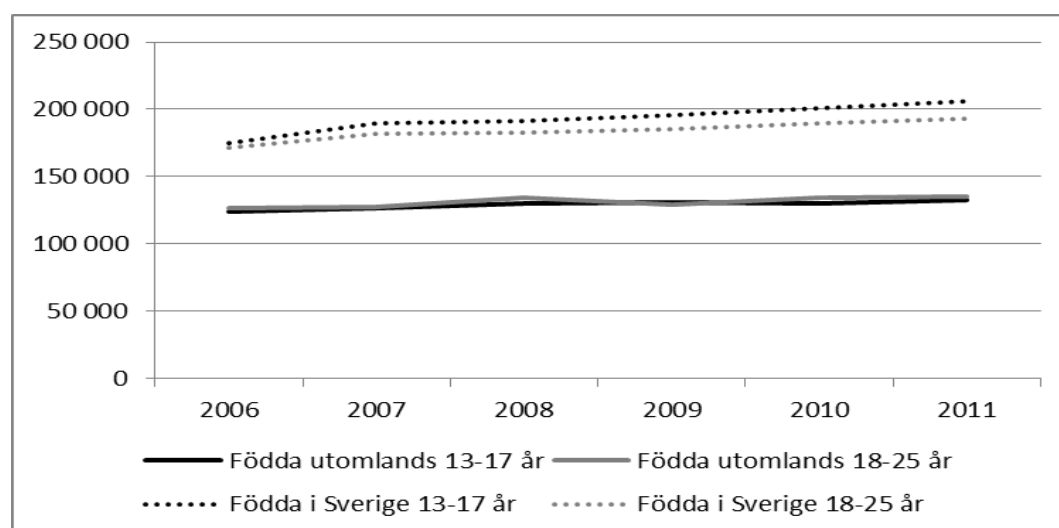
Tabell 5.11 Andel (i procent) med låg ekonomisk standard bland olika hushållstyper 2006 och 2011 samt förändringen (i procentenheter) 2006–2011

Hushållstyp	2006	2011	Förändring 2006–2011
13–17-åringar i hushåll med ensamstående	23,3	29,2	5,8
13–17-åringar i hushåll med sammanboende	7,7	8,7	1,0
Kvarboende 18–25-åringar	9,0	10,0	1,0
Ensamstående 18–25-åringar utan barn	42,1	47,7	5,5
Ensamstående 18–25-åringar med barn	62,4	81,4	19,0
Sammanboende 18–25-åringar utan barn	7,5	16,8	9,2
Sammanboende 18–25-åringar med barn	33,3	31,2	-2,1

Källa: FASIT/Hushållens ekonomi. Försäkringskassans beräkningar.

Ekonomisk standard bland utlandsfödda barn och ungdomar

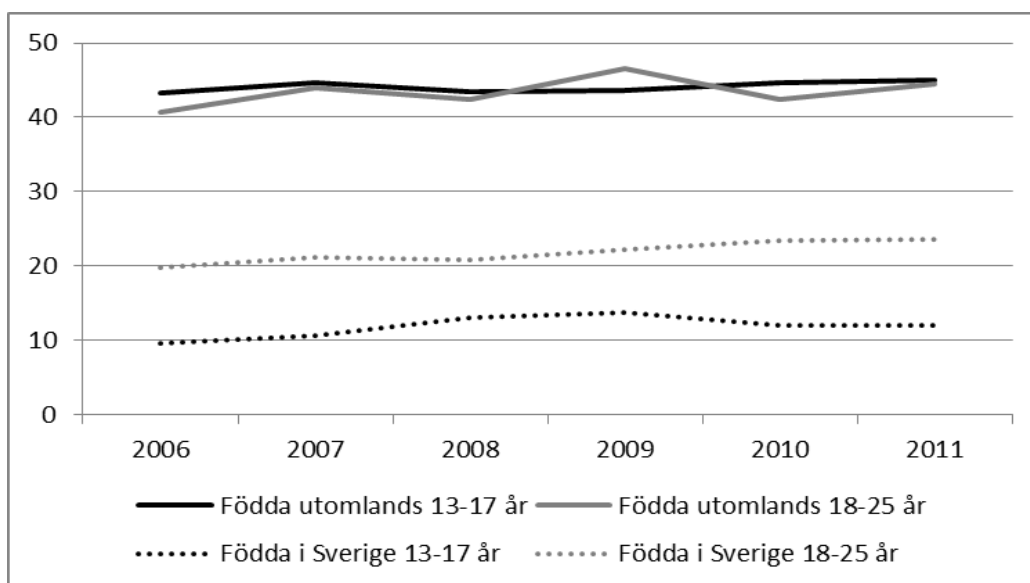
Barn och ungdomar födda utomlands har betydligt lägre ekonomisk standard än svenskfödda barn. Andelen som lever i hushåll med låg ekonomisk standard är också betydligt högre bland utlandsfödda. Figur 5.12 och 5.13 illustrerar utvecklingen av ekonomisk standard och andelen med låg ekonomisk standard bland utlandsfödda respektive svenskfödda barn och ungdomar. Andelen utlandsfödda barn, 13–17 år, med låg ekonomisk standard beräknas under 2011 ha varit nära fyra gånger högre än motsvarande andel bland svenskfödda barn, 45 procent i den förstnämnda gruppen jämfört med 12 procent i den andra. Även bland ungdomar, 18–25 år, är andelen med låg ekonomisk standard högre bland utlandsfödda än bland svenskfödda, 45 procent att jämföra med 24 procent. Andelen med låg ekonomisk standard har ökat något i alla grupper mellan 2006 och 2011.

Källa: FASIT/Hushållens ekonomi. Försäkringskassans beräkningar.

Figur 5.12 Ekonomisk standard (medianvärden) bland utlandsfödda respektive svenskfödda barn och unga under perioden 2006–2011. 2011 års priser. Kronor.

Källa: FASIT/Hushållens ekonomi. Försäkringskassans beräkningar.

Figur 5.13 Andel med låg ekonomisk standard bland utlandsfödda respektive svenskfödda barn och unga under perioden 2006–2011. Procent.

Den ekonomiska familjepolitikens betydelse för barn och unga

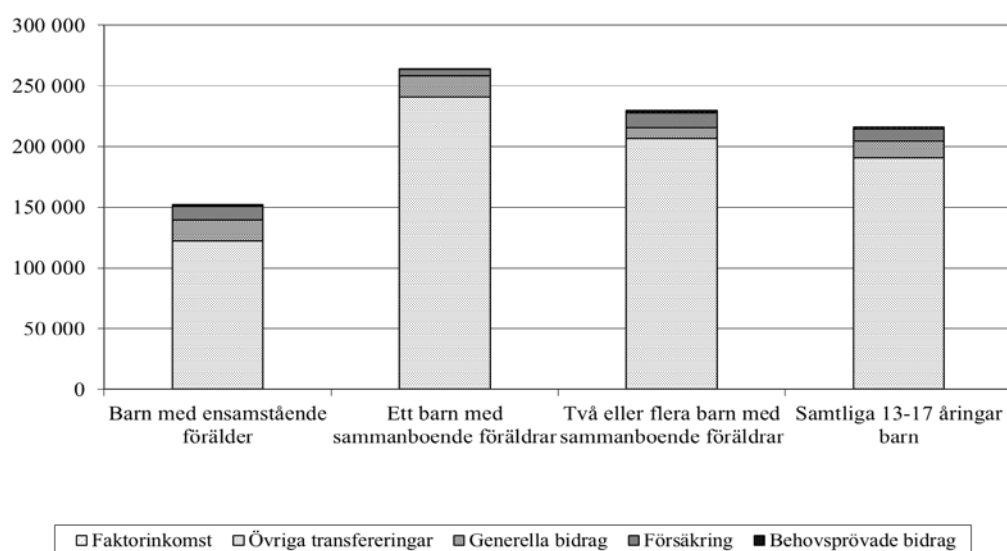
I princip tar alla barn, 13–17 år, och knappt hälften av ungdomarna, 18–25 år, del av den ekonomiska familjepolitikens transfereringar i någon form. De kvarboende barnen och ungdomarna tar indirekt del av dessa transfereringar om föräldrarna erhåller till exempel barnbidrag, bostadsbidrag eller underhållsstöd medan ungdomar i egna hushåll själva kan erhålla bostadsbidrag eller föräldrapenning (om de har egna barn).

I figur 5.14 och 5.15 visas hur stor del av barns och ungdomars ekonomiska standard som kom från den ekonomiska familjepolitiken⁵⁰ under 2011. Av diagrammen framgår bland annat att de behovsprövade bidragen (främst bostadsbidrag) utgör en stor del av den ekonomiska standarden bland ensamstående med barn. Detta gäller särskilt 18–25-åringar med barn.

⁵⁰ **Förklaring av de olika delarna i disponibel inkomst**

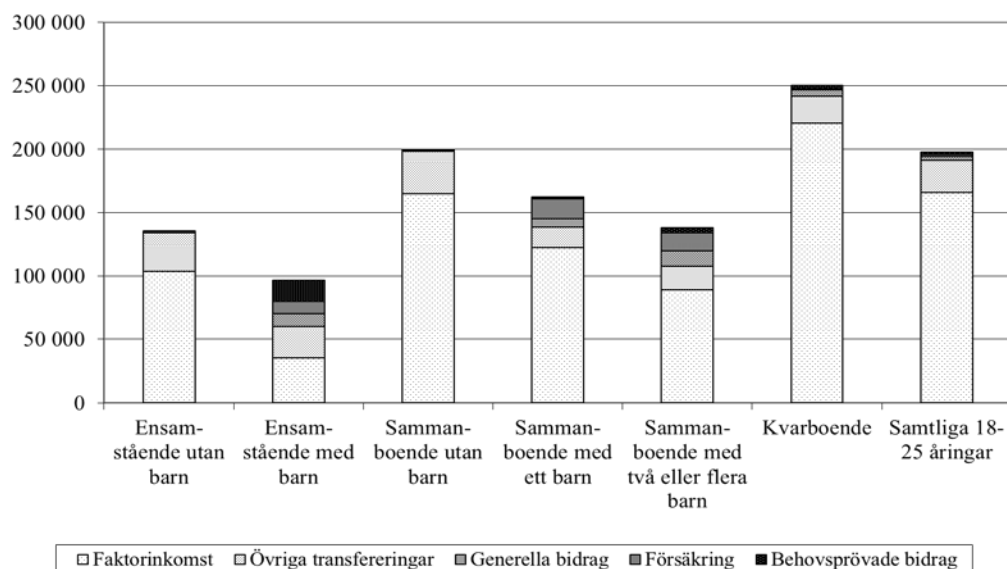
- Faktorinkomster och övriga skatter – Inkomster från arbete och kapital (inklusive kapitalförluster) minus skatter som inte beror på de synliga inkomsterna och avgifterna, till exempel den kommunala fastighetsavgiften.
- Övriga transfereringar – Transfereringar och bidrag som inte räknas till den ekonomiska familjepolitiken, till exempel arbetslöshetsersättning och sjukpenning.
- Generella bidrag – Generella bidrag inom den ekonomiska familjepolitiken, till exempel barnbidrag.
- Försäkring – Transfereringar inom den ekonomiska familjepolitiken som ersätter inkomstbortfall från arbetet vid vård av barn, till exempel föräldrapenning.
- Behovsprövade bidrag – Bidrag inom den ekonomiska familjepolitiken som är behovs- och/eller inkomstprövade, till exempel bostadsbidrag och vårdbidrag.

Bland ungdomar, 18–25 år, utgör övriga transfereringar (varav studiemedel är den största delen) en mycket stor andel av den ekonomiska standarden. En stor skillnad mellan barn, 13–17 år, och ungdomar, 18–25 år, med barn är att transfereringar från föräldraförsäkringen utgör en stor del av den senare gruppens ekonomiska standard (dessa ligger under posten *Försäkring* i figurena). Skillnaden beror på att föräldrapenning inte kan tas ut för barn i åldern 13–17 år. Ungdomar, 18–25 år, med egna barn har däremot av naturliga skäl små barn.

Källa: FASIT/Hushållens ekonomi. Försäkringskassans beräkningar.

Figur 5.14. Ekonomisk standard (genomsnitt) bland barn uppdelat på inkomstkälla och hushållstyp, 13–17 år, 2011. Framskrivet med FASIT. Kronor.

Källa: FASIT/Hushållens ekonomi. Försäkringskassans beräkningar.

Figur 5.15. Ekonomisk standard (genomsnitt) bland ungdomar uppdelat på inkomstkälla och hushållstyp, 18–25 år, 2011. Framskrivet med FASIT. Kronor.

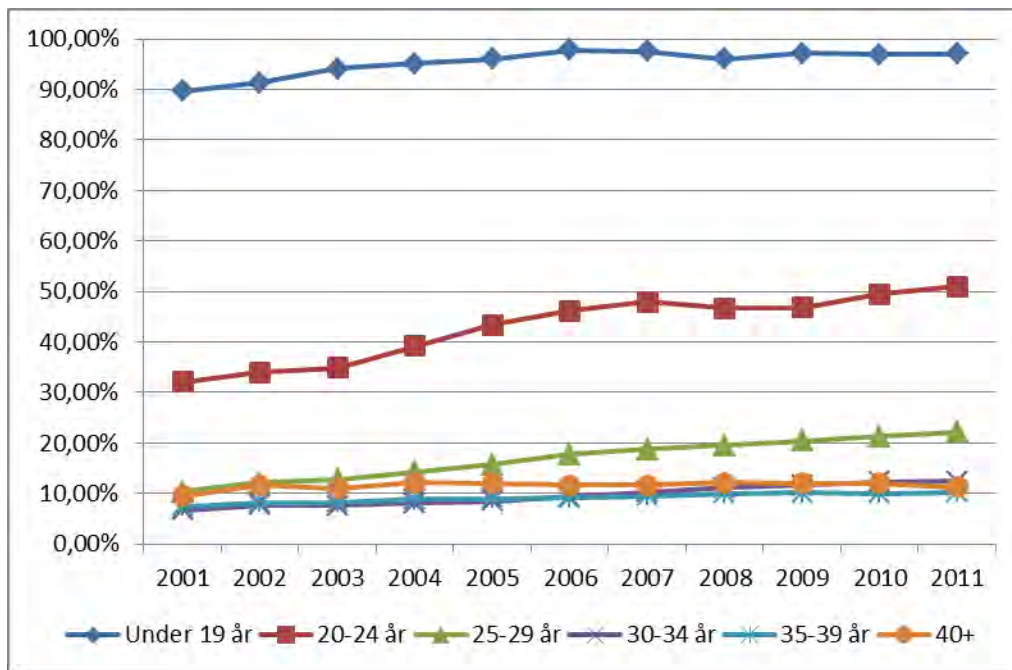
Uttag av föräldrapenning bland unga föräldrar

Unga föräldrar är en förhållandevis liten grupp i förhållande till samtliga föräldrar. De unga föräldrar som använder sig av föräldrapenning är främst kvinnor. Antalet föräldrar som var 19 år och yngre uppgick 2011 till cirka 1 700, varav 96 procent var kvinnor. I åldern 20–24 år fanns cirka 28 000 föräldrar med föräldrapenning (86 procent kvinnor) och i åldern 25–29 år cirka 96 000 (72 procent kvinnor).

De allra flesta föräldrar som tar ut föräldrapenning får ersättning som baseras på deras inkomst, men bland unga föräldrar är situationen annorlunda. Om föräldern inte har tillräckligt stor inkomst eller inte har arbetat i minst 240 dagar innan barnets beräknade födelse betalas den inkomstbaserade föräldrapenningen ut enligt en grundnivå. För närvarande är denna grundnivå 180 kronor per dag.

Att många ungdomar har lägre anknytning till arbetsmarknaden syns tydligt i föräldrapenninguttaget bland unga föräldrar. Figur 5.16 visar hur stor andel av de 390 inkomstbaserade dagarna som ersatts på grundnivå under perioden 2001–2011 uppdelat på föräldrarnas ålder i fem kategorier. En stor majoritet av den inkomstbaserade föräldrapenning som betalas ut till riktigt unga föräldrar är och har varit på grundnivå under lång tid.

Den övre linjen visar att mellan 90 och 98 procent av de inkomstbaserade dagarna som betalats ut till de allra yngsta föräldrarna betalas ut på grundnivå under hela perioden. År 2011 uppgick denna andel till 97 procent. Motsvarande andel för föräldrar mellan 20–24 år har varierat mellan 32 och 51 procent. Andelen dagar på grundnivå var för denna grupp 51 procent 2011. Föräldrar över 30 år har under hela perioden i hög grad kunnat få ersättning baserat på sina inkomster. Andelen utbetalda dagar på grundnivå var för dessa föräldrar drygt 10 procent 2011. Den höga andelen utbetald föräldrapenning på grundnivå till unga föräldrar tyder på att dessa föräldrar i allt större utsträckning saknar fast etablering på arbetsmarknaden när de får barn.

Källa: Försäkringskassan, STORE.

Figur 5.16. Andel av inkomstbaserade föräldrapenningdagar utbetalda på grundnivå uppdelat på förälderns ålder, 2001-2011. Procent.

INDIKATOR 65

Ansökningar om betalningsföreläggande	Uppgiftslämnare: Kronofogdemyndigheten
Antalet ansökningar om betalningsföreläggande mellan 2010 och 2011 minskade mer i åldersgruppen 18–25 år än i åldersgruppen 26 år och uppåt. Killar står fortfarande för mer än hälften av ansökningarna men för andra året i rad ökar tjejernas andel av antalet ansökningar. Även antalet utslag minskade under samma period. Minskningen är större än för ansökningarna och även för utslagen är minskningen större bland unga än bland övriga.	

Indikatorn beskriver antalet ansökningar om betalningsföreläggande i åldersgrupperna 13–17 år⁵¹ och 18–25 år. Denna indikator kan ge en tidig signal om problem med betalningsförmågan i åldersgruppen. Alla ansökningar leder dock inte till ett beslut om betalningsföreläggande (ett så kallat utslag). Skulden kan ha betalats eller en avbetalningsplan kan ha gjorts upp efter att ansökan skickades in. Detta minskar dock inte signalens betydelse om problem med att betala. Om antalet unga som blir aktuella för ansökningar om betalningsföreläggande ökar kan detta antyda att fler unga börjar få problem med sin betalningsförmåga. Att få ett betalningsföreläggande innebär att personen är en ”sen betalare” och att sista betalningsdag på skulden har gått ut. Betalas inte skulden utfärdas ett bevis, ett utslag om betalningsföreläggande. Med stöd av ett sådant utslag kan indrivning av skulden begäras hos Kronofogdemyndigheten.

Tabell 5.12 visar att antalet ansökningar om betalningsförelägganden som riktar sig mot 18–25-åringar ökade med 8 procent mellan 2007 och 2011. För 13–17-åringarna minskade däremot antalet under samma period med 38 procent. Jämfört med personer över 25 år, där antalet ansökningar ökade med 31 procent under perioden, så har de i åldersgruppen 18–25 år klarat sig bättre. Om man jämför antalet ansökningar mellan killar och tjejer så ökade tjejernas andel av antalet ansökningar. Killar står dock fortfarande för merparten (54 procent) av det totala antalet ansökningar som kom in under 2011. För utrikes födda var minskningen mellan 2010 och 2011 i åldern 18–25 år lika stor som totalt för åldersgruppen (tabell 5.12).

---

⁵¹ Kronofogdemyndighetens verksamhetsområde rör oftast enbart myndiga personer. En omyndig person kan inte teckna hyreskontrakt och därmed inte heller bli föremål för ansökan om avhysning. Eftersom straffmyndighetsåldern är 15 år kan dock 15–17-åringar av ”egen kraft” hamna i myndighetens utskökningsregister för skulder, till exempel obetalda böter eller skadestånd. Skadestånd kan även belasta ännu yngre personer. Dessutom förekommer det ett antal situationer då föräldrar eller annan förmyndare godkännt att underårig/ommyndig får ingå avtal som kan innebära en kommande restförlust. Myndigheten arbetar emellertid aktivt för att dessa möjligheter ska begränsas eller helt försvinna. Alla dessa förhållanden måste beaktas i samband med data om 13–17-åringar i detta avsnitt.

Tabell 5.12 Antal inkomna ansökningar om betalningsföreläggande fördelat på ålder och kön, 2007–2011

	2007	2008	2009	2010	2011	Utveckling	
						11\07	11\10
Kvinnor							
Samtliga 13–17 år	198	221	162	128	122	– 38 %	– 5 %
Samtliga 18–25 år	54 947	57 627	69 014	72 461	61 402	12 %	– 15 %
> 25 år	289 546	322 152	402 573	420 684	384 562	33 %	– 9 %
Riket totalt	344 691	380 000	471 749	493 273	446 362	29 %	– 10 %
Män							
Samtliga 13–17 år	263	216	192	159	163	– 38 %	3 %
Samtliga 18–25 år	69 613	72 966	88 424	89 054	73 130	9 %	– 15 %
> 25 år	379 588	432 112	534 582	546 815	488 710	29 %	– 11 %
Riket totalt	449 464	505 294	623 198	636 028	562 010	25 %	– 12 %
Utrikes födda							
Samtliga 13–17 år	22	29	23	16	16	– 27 %	0 %
Samtliga 18–25 år	22 508	24 455	29 760	31 264	25 817	15 %	– 17 %
Totalt							
Samtliga 13–17 år	461	437	354	287	285	– 38 %	– 1 %
Samtliga 18–25 år	124 560	130 593	157 438	161 515	134 532	8 %	– 17 %
> 25 år	669 134	754 264	937 155	967 499	873 272	31 %	– 10 %
Riket totalt	794 155	885 294	1 094 947	1 129 301	1 008 110	27 %	– 11 %

Källa: Kronofogdemyndigheten.

Antalet utslag

Antalet utslag⁵² under 2010 minskade för samtliga åldersgrupper. Dessa utslag leder till en betalningsanmärkning för den betalningsskyldige och varje enskild individ kan ha ett antal utslag meddelade mot sig under perioden (tabell 5.13).

Fördelningen mellan könen när det gäller utslag har fram till och med 2010 varierat relativt lite om man jämfört ungdomsgruppen med totala antalet åldersgrupper. Under 2007–2010 har männen, såväl i ungdomsgruppen som totalt sett, stått för cirka 54–55 procent av utslagen. Under 2011 sker dock en förändring genom att kvinnornas andel ökar med cirka 1 procentenhet för totalpopulationen. För tjejer i ungdomsgruppen är ökningen däremot 2 procentenheter, vilket innebär de står för drygt 48 procent av utslagen och killarna för knappt 52 procent.

⁵² Ett utslag kan jämföras med en dom. Det är ett bevis på att någon är skyldig pengar eller har skyldighet att lämna ut egendom eller liknande. Med stöd av utslaget kan sedan utmätning och/eller handräkning hos den betalningsskyldige begäras.

Tabell 5.13 Antal utslag om betalningsföreläggande fördelat på ålder och kön, 2007–2011

	2007	2008	2009	2010	2011	Utveckling	
						11\07	11\10
Kvinnor							
Samtliga 13–17 år	114	114	65	44	36	– 68 %	– 18 %
Samtliga 18–25 år	31 475	31 826	35 784	36 715	26 083	– 17 %	– 29 %
> 25 år	184 680	205 726	246 226	246 994	201 842	9 %	– 18 %
Riket totalt	216 269	237 666	282 075	283 753	227 962	5 %	– 20 %
Män							
Samtliga 13–17 år	145	110	90	62	57	– 61 %	– 8 %
Samtliga 18–25 år	37 777	38 718	43 173	42 545	27 880	– 26 %	– 34 %
> 25 år	219 896	252 844	291 598	288 539	227 140	3 %	– 21 %
Riket totalt	257 818	291 672	334 861	331 146	255 078	– 1 %	– 23 %
Totalt							
Samtliga 13–17 år	259	224	155	106	93	– 64 %	– 31 %
Samtliga 18–25 år	69 252	70 544	78 957	79 260	53 963	– 22 %	– 32 %
> 25 år	404 576	458 570	537 824	535 533	428 982	6 %	– 20 %
Riket totalt	474 087	529 338	616 936	614 899	483 040	2 %	– 21 %

Källa: Kronofogdemyndigheten.

Det genomsnittliga beloppet per ansökan minskar markant mellan 2010 och 2011 utom för ungdomsgruppen som ligger kvar på samma belopp som föregående år. Minskningen för övriga grupper skulle till exempel kunna bero på att fordringsägarna lämnat in sina ansökningar snabbare än tidigare år och inte avvaktat att ytterligare skulder förfallit till betalning innan ansökan lämnats. Detta kan vara beroende på konjunkturutvecklingen som gjort att man bedömt att betalningsförmågan minskat och att det gällt att agera innan skulderna hunnit växa sig för stora. Det finns i nuläget ingen säker förklaring till varför utvecklingen i ungdomsgruppen avviker i detta avseende (tabell 5.14).

Det genomsnittliga beloppet per utslag minskade under 2011 med nästan hälften jämfört med 2010 totalt sett för gruppen över 25 år. För unga ligger däremot genomsnittsskulden per utslag kvar på ungefär samma nivå som 2010 (tabell 5.14).⁵³

⁵³ Efter det att ansökan om betalningsföreläggande inkommit är det vanligt att delar av, eller hela, skulden betalas. Ärendet kan även återkallas på grund av förlikning, eller bestridas och sedan överlämnas till tingsrätten för avgörande, i stället för att leda till att ett utslag meddelas.

Tabell 5.14 Genomsnittligt belopp per ansökan och utslag om betalningsföreläggande 2007–2011. Kronor

	År					Utveckling	
	2007	2008	2009	2010	2011	11 \ 07	11 \ 10
Genomsnittligt belopp (kr) per ansökan om betalningsföreläggande							
13–17-åringar	2 515	3 463	4 267	4 333	3 147	25 %	- 27 %
18–25-åringar	5 203	5 953	5 982	5 615	5 625	8 %	0 %
> 25 år	8 876	10 047	8 440	7 968	3 207	- 64 %	- 60 %
Totalt	8 296	9 440	8 085	7 631	3 530	- 57 %	- 54 %
Genomsnittligt belopp (kr) per utslag om betalningsföreläggande							
13–17-åringar	2 536	7 026	2 951	2 999	3 094	22 %	3 %
18–25-åringar	5 918	6 857	6 819	6 442	6 287	6 %	- 2 %
> 25 år	11 579	13 196	12 779	12 379	6 580	- 43 %	- 47 %
Totalt	10 747	12 349	12 014	11 612	6 546	- 39 %	- 44 %

Källa: Kronofogdemyndigheten.

Ansökningar per län

Antalet ansökningar om betalningsföreläggande per 1 000 invånare i åldersgruppen 18–25 år, visar hur skuldsättningen är fördelad i olika delar av landet. Under 2011 minskade antalet ansökningar i samtliga län utom i Västerbotten och Norrbotten, där en liten ökning av antalet ansökningar per capita noteras. Flest ansökningar i förhållande till invånarantalet i åldersgruppen görs i Gävleborgs län (179 ansökningar per 1 000 invånare) och minst i Västerbottens län (81). Under hela mätperioden, från 2007 till 2011, har Gävleborgs län haft flest antal ansökningar per 1 000 invånare och Västerbottens län minst antal (tabell 5.15).

Jämför man antalet *utslag* länsvis (framgår ej av tabellen) med ansökningarna per capita framträder en relativt stor variation mellan de olika länen. Det går visserligen inte att dra alltför långtgående slutsatser av detta eftersom det inte endast är ansökningar från 2011 som gått vidare till utslag. Tiden för delgivning gör att den genomsnittliga tiden från ansökan till utslag ligger på 58 dagar under 2011. Eftersom utvecklingen av ansökningar och utslag per capita under 2011 är relativt likartad mellan länen, kan man ändå tillåta sig att notera skillnaderna. Förklaringen kan ligga i olika benägenhet hos de svarande (köparna) att reglera sin skuld när väl en ansökan om betalningsföreläggande lämnats in, men innan utslag meddelas, för att härigenom undvika en betalningsanmärkning.

Alternativt kan det vara olikheter i fordringsägarnas vilja att gå med på uppgörelser, till exempel avbetalningsplan eller uppskov.

För hela riket ligger antalet utslag per capita på 40 procent av antalet ansökningar i genomsnitt. I Stockholms län är det däremot endast 30 procent av ansökningarna per capita som går till utslag medan 52 procent noteras för Gotlands län och Värmlands län. Även under 2010 låg dessa län högst respektive lägst vad gäller andel utslag per capita. Det är således inte fråga om något tillfälligt fenomen, utan verkar mera vara regionala skillnader i hanteringen av fordringar/skulder som förfallit till betalning, som visar sig här.

Tabell 5.15 Antal ansökningar om betalningsföreläggande per 1 000 invånare efter län, 18–25 år, 2007–2011

Län	2007	2008	2009	2010	2011	Utveckling	
						11\07	11\10
Stockholm	129	128	143	143	122	- 5 %	- 15 %
Uppsala	105	111	126	125	106	1 %	- 15 %
Södermanland	166	161	188	183	158	- 5 %	- 14 %
Östergötland	136	137	150	149	128	- 6 %	- 14 %
Jönköping	133	143	163	158	121	- 9 %	- 23 %
Kronoberg	123	125	148	160	142	15 %	- 11 %
Kalmar	148	146	177	182	135	- 9 %	- 26 %
Gotland	133	116	140	128	122	- 8 %	- 5 %
Blekinge	143	145	175	169	142	- 1 %	- 16 %
Skåne	150	153	192	191	149	- 1 %	- 22 %
Halland	121	115	136	138	113	- 7 %	- 18 %
Västra Götaland	127	136	161	160	125	- 2 %	- 22 %
Värmland	152	166	193	184	139	- 9 %	- 24 %
Örebro	151	148	161	165	149	- 1 %	- 10 %
Västmanland	181	160	186	176	142	- 22 %	- 19 %
Dalarna	157	141	165	167	151	- 4 %	- 10 %
Gävleborg	183	175	217	215	179	- 2 %	- 17 %
Västernorrland	152	148	164	166	134	- 12 %	- 19 %
Jämtland	120	127	123	129	107	- 11 %	- 17 %
Västerbotten	79	80	92	90	81	3 %	- 10 %
Norrbottn	110	117	127	128	111	1 %	- 13 %
Riket	137	138	160	159	131	- 4 %	- 18 %

Källa: Kronofogdemyndigheten.

INDIKATOR 66

Antal med skulder som är föremål för indrivning hos Kronofogdemyndigheten	Uppgiftslämnare: Kronofogdemyndigheten
Andelen unga, 18–25 år, med skulder hos Kronofogden var 4,2 procent 2011. Andelen killar som hade skulder var högre än andelen tjejer. Två tredjedelar av gäldenärerna i 18–25-årsåldern är killar och en tredjedel är tjejer. Antalet gäldenärer i denna åldersgrupp ökade med 15,8 procent mellan 2006 och 2011.	

Indikatorn beskriver antalet 18–25-åringar med skulder i Kronofogdemyndighetens indrivningsregister samt deras totala skuldbelopp och vilken typ av skuld det rör sig om. Konsekvensen av att en skuld har lämnats till Kronofogdemyndigheten för indrivning är att verkställighet kan ske, det vill säga att tvångsåtgärder som utmätning (till exempel att driva in pengar genom löneexekution eller utmätning av egendom eller genom att återlämna egendom om det är fråga om handräckning) kan sättas in. Skulden blir även registrerad i Kronofogdemyndighetens register, databasen för indrivning och utsökning. Uppgifterna används som underlag för kreditupplysningsföretagens register över betalningsanmärkningar.

Antalet gäldenärer⁵⁴ i åldersgruppen 18–25 år som fanns registrerade i Kronofogdemyndighetens utsöknings- och indrivningsdatabas den 31 december 2011 hade ökat med cirka 50 personer jämfört med samma tidpunkt ett år tidigare. Mellan 2006 och 2011 var ökningen 15,8 procent.

Ställer man ökningen i relation till hela befolkningen framgår det att andelen registrerade gäldenärer bland unga, 18–25 år, procentuellt var densamma 2011 som under de två föregående åren, men lägre än vad andelen var bland samtliga personer i 18 års ålder och däröver (tabell 5.16). Andelen tjejer respektive killar av det totala antalet gäldenärer i åldern 18–25 år var densamma 2011 som 2010. Två tredjedelar av gäldenärerna i 18–25-årsåldern var killar och en tredjedel var tjejer.

Vad som inte visas i tabellen är variationen inom åldersgruppen 18–25 år. Ställs siffrorna i relation till befolkningmängden i respektive åldersgrupp, framgår det att antalet personer i Kronofogdemyndighetens indrivningsregister ökar med stigande ålder, från 1 489 personer bland 18-åringarna till 8 074 personer bland 25-åringarna. Jämfört med 2010 ökade andelen registrerade gäldenärer i åldersgrupperna 21, 23 och 25 år medan övriga åldersgrupper såg en minskning.

---

⁵⁴ En gäldenär är i allmänt språkbruk en person som har en skuld till någon. I detta sammanhang används emellertid beteckningen för gäldenärer som efter en ansökan om verkställighet registrerats i Kronofogdens utsöknings- och indrivningsregister.

Tabell 5.16 Andel registrerade gäldenärer av befolkningsgrupper efter kön, 2004–2011. Procent

Kön	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
18-25 år								
Tjejer	2,7	2,8	2,6	2,5	2,5	2,9	2,9	2,9
Killar	4,8	4,7	4,5	4,8	4,8	5,4	5,3	5,4
Totalt	4,3	4,3	4,1	4,1	4,0	4,2	4,2	4,2
18+ år								
Kvinnor	4,0	3,9	3,5	3,7	3,7	4,1	3,7	3,8
Män	7,6	7,3	7,0	6,8	6,7	7,6	7,7	6,6
Totalt	6,1	6,0	5,8	5,2	5,6	5,8	5,7	5,7

Källa: Kronofogdemyndigheten.

När länsvisa siffror ställs i relation till antalet invånare i den aktuella åldersgruppen i respektive län kan man se om benägenheten att hamna i Kronofogdemyndighetens register för utsökning och indrivning varierar mellan länen. I tabell 5.17 visas andelen 18–25-åringar av befolkningen som finns i registret.

Som framgår av tabellen syns en ökning av andelen 18–25-åringar i utsökningsregistret i åtta län 2011 jämfört med 2010, medan en minskning kan ses i nio län. I fyra län är andelen oförändrad. Norrbottens, Skånes, Värmlands och Gävleborgs län har störst andelar ungdomar i utsökningsregistret (5 procent eller mer), medan Hallands län återigen har lägst andel (tabell 5.17). Av tabellen nedan kan man även utläsa att andelen unga i utsökningsregistret ökat de senaste åren i Gotlands, Jämtlands, Stockholms och Västra Götalands län.

Tabell 5.17 Andel av befolkningen 18–25 år i utsökningsregistret, 18–25 år, 2008–2011. Procent

Län	2008	2009	2010	2011	Utveckling 11\10
Blekinge	3,0	3,4	3,2	3,2	Oförändrad
Dalarna	4,0	4,6	4,7	4,5	Minskning
Gotland	3,2	3,5	3,6	3,8	Ökning
Gävleborg	4,7	5,3	5,2	5,1	Minskning
Halland	2,3	2,7	2,6	2,6	Oförändrad
Jämtland	2,9	3,0	3,1	3,3	Ökning
Jönköping	2,5	3,5	3,4	2,9	Minskning
Kalmar	3,6	3,9	5,8	3,6	Minskning
Kronoberg	2,9	3,8	3,4	3,4	Oförändrad
Norrbotten	4,0	5,0	5,4	5,2	Minskning
Skåne	4,9	5,4	5,0	5,5	Ökning
Stockholm	3,7	4,2	4,3	4,4	Ökning
Södermanland	4,1	4,7	3,8	4,1	Ökning
Uppsala	3,1	3,4	3,5	3,2	Minskning
Värmland	4,9	5,6	5,4	5,0	Minskning
Västerbotten	2,3	2,7	2,6	3,6	Ökning
Västernorrland	3,9	4,3	4,4	2,9	Minskning
Västmanland	2,9	3,5	3,5	3,8	Ökning
Västra Götaland	3,4	3,9	3,9	4,0	Ökning
Örebro	3,9	4,4	3,9	3,7	Minskning
Östergötland	3,6	4,0	4,0	4,0	Oförändrad

Källa: Kronofogdemyndigheten.

Unga i åldersgruppen 18–25 år hade totalt 211 539 skulder registrerade i Kronofogdemyndighetens utsöknings- och indrivningsregister den 31 december 2011. Antalet skulder ökade jämfört med föregående år (med drygt 9 800 eller med 4,9 procent). Det totala beloppet för skulderna ökade till drygt 1,2 miljarder kronor (+ 3,4 procent). Detta innebar att den genomsnittliga skulden per skuldpost var 5 695 kronor, något högre än 2010 men lägre än 2009.

Av den totala skulden för 18–25-åringarna var 463 miljoner kronor skulder till stat och kommun medan 742 miljoner kronor var skulder till privata borgenärer. År 2010 var skulderna till stat och kommun 395 miljoner och till privata borgenärer 746 miljoner. Trenden att skulderna till stat och kommun ökar samtidigt som skulderna till de privata borgenärerna minskar håller alltså i sig.

Bland 18–25-åringarna stod killarna i december 2011 för skulder på 957,5 miljoner kronor vilket är en ökning jämfört med 2010 då skulderna uppgick till 887,6 miljoner kronor. Killarnas genomsnittliga skuld var 6 075 (jämfört med 6 007 kronor 2010). För tjejerna minskade genomsnittsskulden till 4 584 kronor i december 2011 (jämfört med 4 707 kronor 2010). Totalskulden var 247 miljoner kronor, vilket är en minskning jämfört med 2010 (254 miljoner kronor) och på ungefär samma nivå som 2009.

Bland A-målsskulder, det vill säga skulder till stat och kommun, dominerade skatteskulderna beloppsmässigt i gruppen unga. För tjejer i 18–25-årsåldern minskade skatteskulderna i kronor räknat mellan 2010 och 2011 medan de ökade kraftigt bland killarna. För dem var bötesmedel den näst största skuldposten och felparkeringsavgifter den tredje största. För de unga kvinnorna var teveavgifter den näst största skuldposten och studiemedelsavgifter den tredje största.

Beloppsmässigt hade männen i ungdomsgruppen nästan fyra gånger så stor total skuld till stat och kommun som kvinnorna. Endast för teveavgifter och studiemedelsavgifter var det samlade skuldbeloppet ungefär lika stort för båda könen. För de övriga skuldtyperna var den manliga dominansen mycket stor (tabell 5.18).

Tabell 5.18 Totalt skuldbelopp till stat och kommun efter kön, 18–25 år, 2009–2011. Miljoner kronor

Skuldtyp	KVINNOR			MÄN			TOTALT		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Övriga a-mål	3,2	3,3	2,8	20,8	21,3	25,9	24	24,6	28,7
Bötesmedel	8,3	9,6	11	43,8	48,4	57,1	52,1	58	68,1
Studiemedelsavgifter	13,4	13,4	15,2	15,5	15,5	17,7	28,9	28,9	32,9
Brottsofferfonden	2,3	2,5	2,8	14,4	15,2	17,3	16,7	17,8	20,1
Teveavgift	16,1	18,5	20	14,6	17,4	17,5	30,6	35,8	37,5
Felparkeringsavgift	4,2	4,4	4,3	23,1	34,9	42,3	27,3	39,3	46,6
Fordonsskatt	2,1	2,3	2,4	11,1	12,7	14	13,2	15	16,4
Skattekonto	44,4	38,8	35,3	141,8	137	177,5	186,3	175,8	212,8

Källa: Kronofogdemyndigheten.

INDIKATOR 67

Ansökan om och verkställande av vräkning	Uppgiftslämnare: Kronofogdemyndigheten
Såväl inlämnade ansökningar som de ansökningar som resulterat i faktiskt genomförda vräkningar minskade under 2011 för 18–25-åringarna.	

Antalet genomförda vräkningar av unga minskade 2011 jämfört med 2010. Men det är en betydligt mindre andel unga som bor i egen bostad än i vuxenbefolkningen i sin helhet. Det innebär att det i realiteten måste vara en större andel av de unga än den redovisade som faktiskt har ett eget boende som blir föremål för ansökningar om avhysningar och som blir avhysta.

Indikatorn beskriver hur många i åldersgruppen 18–25 år som riskerar att bli vräkta, det vill säga där ansökningar om avhysning lämnats in till Kronofogdemyndigheten. Den visar även hur många av dessa ansökningar som lett fram till att vräkningar faktiskt genomförts. Vanligtvis brukar en vräkning bero på att hyresgästen inte betalat sin hyra. Även fall av störande beteende eller olovlig andrahandsuthyrning kan vara skäl för vräkning. Om orsaken till vräkningen är obetald hyra blir konsekvensen av en vräkning i regel, förutom bostadslöshet, även att en betalningsanmärkning registreras hos kreditupplysningsföretagen.

Antalet ansökningar om avhysning för åldersgruppen 18–25 år var 979 under 2011. Det var en minskning med 9 procent jämfört med 2006 och en minskning med 16 procent jämfört med 2010. Det faktiskt genomförda antalet vräkningar 2011 var 284, en minskning med 25 procent jämfört med 2010 (tabell 5.19).

Tabell 5.19 Antal ansökningar om avhysningar och verkställda avhysningar, 18–25 år samt i relation till den vuxna befolkningen i sin helhet, 2006–2011. Antal per 1 000 innevånare

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Ansökningar om avhysning 18–25 år	1,22	1,31	1,24	1,29	1,14	0,90
Ansökningar om avhysning >17 år	1,28	1,29	1,29	1,31	1,31	1,24
Verkställda avhysningar 18–25 år	0,53	0,52	0,42	0,40	0,38	0,28
Verkställda avhysningar >17 år	0,46	0,44	0,41	0,41	0,42	0,38

Källa: Kronofogdemyndigheten.

Såväl inlämnade ansökningar som de ansökningar som resulterat i faktiskt genomförda vräkningar minskade under 2011 för 18–25-åringarna. Under tidigare år var det vanligare att en ansökan om avhysning faktiskt resulterade i en genomförd vräkning i ungdomsgruppen än för samtliga vuxna personer. Detta ändrades 2009 då andelen verkställda vräkningar av inkomna ansökningar var densamma i ungdomsgruppen som i övriga grupper. Under 2011 var andelen verkställda vräkningar lägre i ungdomsgruppen än för samtliga vuxna personer.

Ställs antalet avhysningar i relation till befolkningen i sin helhet ser vi att antalet ansökningar per tusen invånare i den vuxna befolkningen låg nästan konstant kring 1,3 under 2006–2010. Under 2011 sjunker antalet ansökningar per tusen invånare markant. Motsvarande siffra minskade för ungdomsgruppen under 2011 åter till en nivå som vida understiger totalsiffran (0,90 mot 1,24). När det gäller genomförda avhysningar per tusen invånare, ligger ungdomsgruppen på samma nivå som för hela vuxengruppen (tabell 5.19).

Trots dessa positiva signaler måste vi dock beakta att det är en betydligt mindre andel unga som bor i egen bostad än vad som gäller för vuxenbefolkningen i sin helhet.

En jämförelse mellan unga kvinnor och unga män avseende såväl begäran om avhysning som antal genomförda avhysningar visar att männen står för en mycket stor del av såväl begärda som genomförda avhysningar. Andelen begärda avhysningar för kvinnorna minskar mer än för männen. För ungdomarna minskade andelen genomförda avhysningar med 30 procent för männen och med 16 procent för kvinnorna mellan 2010 och 2011 (tabell 5.20).

Tabell 5.20 Antal ansökningar om avhysningar och verkställda avhysningar avseende 18–25-åringar, 2006–2011

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Utveckling	
							11\06	11/10
Antal ansökningar om avhysning avseende 18–25-åringar								
Kvinnor	454	493	465	512	464	407	-10 %	-12 %
Män	627	702	705	757	697	572	-9 %	-18 %
Antal genomförda avhysningar avseende 18–25-åringar								
Kvinnor	177	160	136	139	123	103	-42 %	-16 %
Män	263	310	265	255	257	181	-31 %	-30 %

Källa: Kronofogdemyndigheten.

Länsvisa data för begäran om och genomförda avhysningar av unga visar att variationen mellan länen är stor. Det råder även stora variationer inom samma län mellan de olika åren (tabell 5.21). År 2011 hade Dalarnas län störst andel inkomna begäran om avhysning, följt av Gävleborgs län, Örebro län och Östergötlands län. Dalarnas län och Gävleborgs län hade störst andel genomförda avhysningar.

Tabell 5.21 Antal ansökningar om avhysningar och verkställda avhysningar efter län, 18–25 år, 2007–2011. Per 1 000 invånare

Län	INKOMNA BEGÄRAN OM AVHYSNING					GENOMFÖRDA AVHYSNINGAR				
	2007	2008	2009	2010	2011	2007	2008	2009	2010	2011
Stockholm	0,7	0,6	0,7	0,6	0,5	0,3	0,2	0,2	0,3	0,2
Uppsala	0,8	0,9	1,3	1,4	0,8	0,4	0,3	0,4	0,3	0,2
Södermanland	1,4	1,4	2,2	1,0	0,8	0,7	0,3	1,0	0,5	0,4
Östergötland	2,3	1,6	2,1	2,0	1,9	1,1	0,9	0,6	0,4	0,4
Jönköping	1,1	1,5	1,5	1,5	1,0	0,5	0,5	0,5	0,5	0,2
Kronoberg	1,1	0,9	1,0	0,8	0,8	0,3	0,2	0,3	0,2	0,3
Kalmar	1,6	1,0	1,2	2,1	0,9	0,7	0,3	0,1	0,5	0,3
Gotland	1,4	0,3	1,3	1,0	0,8	0,9	0	0,7	0,2	0,5
Blekinge	0,8	1,9	0,6	1,2	1,1	0,4	0,9	0,2	0,4	0,3
Skåne	1,2	1,3	1,1	1,1	0,8	0,4	0,5	0,3	0,4	0,2
Hallands	0,9	0,6	0,5	0,8	0,3	0,2	0,2	0,2	0,3	0,1
Västra Götaland	1,0	1,1	0,9	0,8	0,9	0,4	0,4	0,3	0,2	0,2
Värmland	1,6	1,4	2,2	2,0	1,5	0,5	0,6	0,6	0,8	0,4
Örebro	2,8	2,0	2,2	1,5	1,9	1,2	0,6	0,7	0,5	0,4
Västmanland	2,0	1,5	2,0	1,0	1,2	0,7	0,3	0,7	0,2	0,3
Dalarna	2,8	2,8	3,0	1,8	2,2	1,1	0,8	1,0	0,7	0,8
Gävleborg	2,8	2,8	3,4	2,7	2,0	1,4	1,3	1,3	1,0	0,8
Västernorrland	2,1	1,9	1,5	1,9	0,9	0,7	0,5	0,5	0,7	0,1
Jämtland	1,6	1,2	1,4	1,1	1,2	0,4	0,6	0,6	0,5	0,2
Västerbotten	1,5	1,3	1,4	1,4	1,2	0,4	0,3	0,3	0,2	0,4
Norrbottn	1,3	1,3	1,7	1,1	0,8	0,6	0,5	0,7	0,5	0,3
Riket totalt	1,3	1,2	1,3	1,1	0,9	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3

Källa: Kronofogdemyndigheten.

Arbetslöshet och åtgärder

INDIKATOR 68

Antal i arbetslöshet, deltidsarbetslöshet, timanställning och program	Uppgiftslämnare: Arbetsförmedlingen
Antalet unga arbetslösa var lägre 2011 än 2010. Det var ett lägre antal både bland killar och bland tjejer och minskningen mellan åren var relativt lika mellan könen.	

Under 2011 uppgick antalet arbetslösa 18–24-åringar till 37 078 i genomsnitt, varav 20 723 var killar och 16 355 var tjejer (tabell 5.22). Det var 4 820 färre än 2010 och motsvarar en minskning med 11 procent. Arbetslösheten minskade med 10 procent bland tjejerna medan killarnas arbetslöshet minskade med 12 procent under samma period. Antalet utrikes födda unga som var arbetslösa fortsatte dock att öka, men i dämpad takt. Mellan 2009 och 2010 ökade antalet utrikes födda arbetslösa med 6 procent medan ökningen mellan 2010 och 2011 uppgick till 3 procent. Könsskillnaderna är något större här då killarnas arbetslöshet ökade med 3 procent medan tjejernas ökade med cirka 6 procent.

Killarnas arbetslöshet har varit betydligt mer konjunkturkänslig än tjejernas. Tjejerna blev inte arbetslösa i samma utsträckning som killarna under lågkonjunkturen, men fick inte heller jobb i samma utsträckning när konjunkturen vände uppåt. Detta beror bland annat på den könssegregerade arbetsmarknaden och deltidsarbetslösheten. Tjejer har i betydligt större utsträckning deltidsanställningar.

Även antalet arbetslösa unga med funktionsnedsättning fortsatte att öka i dämpad takt. Ökningstakten föll från 20 procent under 2009 till 8 procent under 2010 liksom 2011.

Antalet arbetslösa unga med förgymnasial utbildning minskade med 1 procent under 2011, medan antalet arbetslösa med gymnasieutbildning minskade med 15 procent. Även antalet arbetslösa unga med eftergymnasial utbildning minskade med 15 procent under perioden.

Tabell 5.22 Antal arbetslösa efter kön, födelseland, funktionsnedsättning och utbildningsnivå, 18–24 år, 2008–2011. Månadsgenomsnitt

	2008			2009			2010			2011		
	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer
Födelseland												
Utrikes	5 124	3 063	2 061	7 437	4 479	2 959	7 881	4 365	3 516	8 111	4 380	3 731
Sverige	24 818	14 299	10 519	39 365	23 864	15 501	34 017	19 294	14 723	28 967	16 343	12 624
Funktionsnedsättning												
Ja	1 229	805	423	1 471	986	485	1 591	1 047	544	1 723	1 145	579
Nej	28 713	16 557	12 157	45 331	27 357	17 974	40 307	22 612	17 695	35 355	19 578	15 777
Utbildningsnivå												
Förgymnasial utb	7 253	4 466	2 787	9 413	5 875	3 538	9 578	5 662	3 916	9 514	5 543	3 971
Gymnasium	20 900	12 035	8 865	34 268	20 905	13 364	29 218	16 575	12 643	24 925	13 981	10 944
Eftergymn utb <2 år	785	382	403	1 322	679	643	1 286	623	663	1 093	523	570
Högskola >2 år	1 004	478	525	1 799	884	916	1 815	799	1 016	1 547	676	871
Totalt	29 942	17 362	12 580	46 802	28 342	18 460	41 898	23 659	18 239	37 078	20 723	16 355

Källa: Arbetsförmedlingen.

Kommentar: Med funktionsnedsättning menas olika typer av arbetshandikapp.

Partiellt arbetslösa

Med partiellt arbetslösa menas deltidsarbetslösa och sökande med timanställning. En förhållandevis stor andel av de timanställda är unga, medan ungas andel av de deltidsarbetslösa ungefär motsvarar deras andel av de arbetslösa. Under 2011 var i genomsnitt 2 682 unga deltidsarbetslösa, vilket var 427 färre än 2010. Antalet arbetssökande unga med timanställning uppgick 2011 till 8 978, vilket innebar en minskning med 2 279 personer, eller 20 procent, jämfört med 2010.

Bland såväl deltidsarbetslösa som timanställda är minst två tredjedelar tjejer, 67 procent av de timanställda och 70 procent av de deltidsarbetslösa är tjejer.

En orsak till minskad deltidsarbetslöshet är att man får arbete i önskad utsträckning men en annan förklaring till minskningen är dock konjunkturläget. En del av de tidigare deltidsarbetslösa har nu istället blivit heltidsarbetslösa (tabell 5.23). Med en fortsatt konjunkturförsvagning under 2012 bedöms deltidsarbetslösheten att fortsätta minska, vilket i större utsträckning kommer att bero på att fler ungdomar blir heltidsarbetslösa istället för deltidsarbetslösa.

Tabell 5.23 Antal deltidsarbetslösa och arbetssökande timanställda, 18–24 år, efter kön, födelse land, funktionsnedsättning och utbildning, 2010–2011. Månadsgenomsnitt

	DELTIDSARBETSLÖSA						ARBETSSÖKANDE TIMANSTÄLLDA					
	2010			2011			2010			2011		
	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer
Födelse land												
Utrikes	356	147	209	380	163	217	990	414	576	847	369	478
Sverige	2 753	812	1 941	2 302	642	1 661	10 267	3 430	6 837	8 132	2 624	5 508
Funktionsnedsättning												
Ja	33	14	19	41	15	26	155	71	84	160	72	88
Nej	3 075	945	2 131	2 641	790	1 851	11 103	3 773	7 330	8 818	2 920	5 898
Utbildningsnivå												
Förgymnasial utbildning	255	100	154	239	95	144	847	355	492	755	322	433
Gymnasium	2 537	782	1 755	2 164	645	518	9 440	3 221	6 219	7 445	2 453	4 992
Eftergymn utb <2 år	119	36	84	100	27	74	374	107	267	316	92	224
Högskola >2 år	198	41	157	180	38	142	596	436	436	463	126	337
Totalt	3 109	959	2 150	2 682	805	1 877	11 258	3 844	7 414	8 978	2 992	5 986

Källa: Arbetsförmedlingen.

Kommentar: Med funktionsnedsättning menas olika typer av arbetshandikapp.⁵⁵

I program med aktivitetsstöd

Mellan 2009 och 2010 ökade antalet unga i program med aktivitetsstöd med cirka 48 procent för att 2011 vändas till en marginell minskning omfattande 6 procent. Under 2011 deltog i genomsnitt 51 173 unga i sådana program jämfört med 54 182 under 2010 (tabell 5.24).

Det var betydligt fler killar än tjejer som deltog i program med aktivitetsstöd både 2010 och 2011, men skillnaderna har minskat. Under 2011 minskade mäns programdeltagande med 11 procent medan kvinnornas ökade med 2 procent. Bland svenskfödda ungdomar minskade programdeltagandet med 8 procent medan det ökade i samma storleksordning för utrikes födda ungdomar. Ökningen i programdeltagande var betydligt större för unga med funktionsnedsättning (22 procent). Andelen unga med funktionsnedsättning av samtliga unga i program med aktivitetsstöd ökade från 8 procent 2010 till 10 procent 2011.

⁵⁵ Arbetshandikapp är term som används om en funktionsnedsättning (ett fysiskt, psykiskt, förståndsmässigt eller socialmedicinskt handikapp) som gör att en person har eller förväntas få svårigheter att erhålla ett arbete.

Programdeltagandet minskade bland ungdomar med gymnasieutbildning liksom bland de med eftergymnasial utbildning medan det ökade för ungdomar med förgymnasial utbildning. Denna ökning omfattade 872 ungdomar, vilket motsvarar en 8-procentig ökning. Om man ser till minskningen av arbetslöshet i gruppen, omfattade denna endast 0,7 procent eller 64 personer, vilket innebär att det totala antalet unga arbetssökande (arbetslösa och deltagare i arbetsmarknadspolitiska program) minskat för alla utbildningsnivåer utom för de med svag utbildningsbakgrund (tabell 5.24).

Tabell 5.24 Antal i program med aktivitetsstöd efter kön, födelse land, funktionsnedsättning och utbildningsnivå, 18–24 år, 2008–2011. Månadsgenomsnitt

	2008			2009			2010			2011		
	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer
Födelse land												
Utrikes	2 057	1 297	760	4 819	3 203	1 616	7 056	4 425	2 631	7 609	4 530	3 079
Sverige	11 214	6 195	5 019	32 140	19 962	12 177	47 126	27 697	19 429	43 564	24 129	19 435
Funktionsnedsättning												
Ja	1 816	1 075	741	2 933	1 848	1 085	4 103	2 553	1 551	4 997	3 043	1 954
Nej	11 455	6 417	5 038	34 026	21 318	12 708	50 079	29 569	20 510	46 176	25 616	20 560
Utbildningsnivå												
Förgymnasial utb	2 981	1 889	1 092	6 589	4 384	2 205	9 836	6 244	3 592	10 708	6 534	4 174
Gymnasium	9 721	5 309	4 412	28 842	17 916	10 926	42 064	24 679	17 385	38 331	21 083	17 248
Eftergymn utb <2 år	284	136	148	724	391	333	1 079	553	526	1 049	508	541
Högskola >2 år	285	158	127	804	475	330	1 205	647	558	1 085	534	551
Totalt	13 271	7 492	5 780	36 959	23 166	13 793	54 182	32 122	22 061	51 173	28 659	22 514

Källa: Arbetsförmedlingen.

Kommentar: Med funktionsnedsättning menas olika typer av arbetshandikapp.

Sammantaget uppgick antalet unga som var arbetslösa eller deltog i program med aktivitetsstöd till 88 251 i genomsnitt under 2011. Det var 7 830 färre än 2010 – en minskning med 8 procent.

INDIKATOR 69

Antal långtidsarbetslösa	Uppgiftslämnare: Arbetsförmedlingen
Antalet långtidsarbetslösa 18–24-åringar var i genomsnitt 5 450 i månaden under 2011. Fler killar än tjejer var långtidsarbetslösa. Antalet långtidsarbetslösa unga minskade med 13 procent mellan 2010 och 2011.	

Unga under 25 år räknas som långtidsarbetslösa efter 100 dagars arbetslöshet. Antalet långtidsarbetslösa unga 18–24-åringar var i genomsnitt 5 450 under 2011, vilket innebär en minskning på 13 procent jämfört med 2010 (tabell 5.25).

Tabell 5.25 Antal kvarstående långtidsarbetslösa, 18–24 år, efter kön, utbildning, funktionsnedsättning och födelse land, 2008–2011. Månadsgenomsnitt

	2008			2009			2010			2011		
	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer
Födelse land												
Utrikes	926	547	378	1 626	971	655	1 982	1 046	936	2 130	1 079	1 051
Sverige	2 675	1 586	1 089	4 981	3 141	1 840	4 318	2 562	1 756	3 320	1 949	1 371
Funktionsnedsättning												
Ja	345	233	113	509	343	166	552	369	184	527	355	172
Nej	3 255	1 901	1 354	6 098	3 769	2 329	5 748	3 240	2 508	4 923	2 672	2 250
Utbildningsnivå												
Förgymnasial utb	1 152	714	438	1 910	1 187	724	2 212	1 304	908	2 260	1 271	989
Gymnasium	2 258	1 323	935	4 302	2 715	1 587	3 664	2 113	1 551	2 820	1 590	1 230
Eftergymn utb <2 år	76	40	37	159	87	71	166	80	86	143	71	72
Högskola >2 år	113	56	57	235	122	113	258	112	146	226	95	131
Totalt	3 600	2 133	1 467	6 606	4 111	2 495	6 300	3 608	2 692	5 450	3 027	2 422

Källa: Arbetsförmedlingen.

Kommentar: Med funktionsnedsättning menas olika typer av arbetshandikapp.

INDIKATOR 70

Mediantid i arbetslöshet	Uppgiftslämnare: Arbetsförmedlingen
Mediantiden i arbetslöshet var i genomsnitt 46 dagar bland 18–24-åringar under 2011. Den skiljde sig inte mellan killar och tjejer. Den var betydligt högre för unga som är födda utrikes och särskilt lång bland arbetslösa unga med funktionsnedsättning.	

Medianen för arbetslöshetstiden bland 18–24-åringar var under 2010 i genomsnitt 49 dagar, men minskade under 2011 till 46 dagar (tabell 5.26). Mediantiden i arbetslöshet var densamma för killar som för tjejer, men den var betydligt längre bland utrikes födda än bland inrikes födda unga, 57 dagar respektive 44 dagar. Arbetslöshetstiden var särskilt lång – i genomsnitt 60 dagar – bland arbetslösa unga med funktionsnedsättning. Mediantiden i arbetslöshet minskade för samtliga grupper av arbetslösa (tabell 5.26).

Tabell 5.26 Mediantid i arbetslöshet efter kön, bakgrund, funktionsnedsättning och utbildningsnivå, 18–24 år, 2008–2011. Antalet dagar

	2008	2009	2010	2011
Kön				
Killar	42	49	49	46
Tjejer	42	47	49	46
Födelseled				
Utrikes	50	55	59	57
Sverige	40	47	47	44
Funktionshinder				
Ja	60	69	67	60
Nej	41	48	48	46
Utbildningsnivå				
Förgymnasial utb	44	51	53	52
Gymnasium	42	49	48	46
Eftergymn utb <2 år	38	44	45	44
Högskola >2 år	40	45	46	46
Totalt	42	49	49	46

Källa: Arbetsförmedlingen.

Kommentar 1: Mediantid den sista i månaden bland kvarstående i sökandekategori som definieras som arbetslösa.

Kommentar 2: Med funktionsnedsättning menas olika typer av arbetshandikapp.

Länsviss hade Kronobergs län (51 dagar) högst mediantid i arbetslöshet, medan Dalarnas län och Kalmar län hade lägst (41 dagar).

INDIKATOR 71

Långtidsinskrivna arbetslösa	Uppgiftslämnare: Arbetsförmedlingen
Antalet långtidsinskrivna arbetslösa unga ökade mellan 2010 och 2011. Under 2011 fanns i genomsnitt 4 763 unga som varit arbetslösa eller i program med aktivitetsstöd i minst två år. Det var 1 848 fler än 2010 och omfattar en ökning med 63 procent. Fler killar än tjejer var långtidsinskrivna arbetslösa 2011.	

Allt fler ungdomar har varit inskrivna så länge som två år utan arbete. Under 2011 fanns i genomsnitt 4 763 ungdomar som varit arbetslösa eller i program med aktivitetsstöd i minst två år. Det var 1 848 fler än 2010 och omfattar en ökning med 63 procent.

Konjunkturförstärkningen under 2010 och första delen av 2011 gynnade efterfrågan på arbetskraft och antalet ungdomar utan arbete minskade. Detta gäller dock inte de ungdomar som står längst från arbetsmarknaden, där antalet alltså ökade under samma period. Andelen inskrivna i minst två år av samtliga ungdomar som var arbetslösa eller deltog i program med aktivitetsstöd har ökat från 3,0 procent till 5,4 procent.

Andelen inskrivna över två år har ökat bland ungdomar med funktionsnedsättning. År 2010 hade 12 procent av de arbetssökande ungdomarna varit utan arbete i över två år medan motsvarande andel 2011 var 15 procent. Denna andel kan jämföras med 4,6 procent för icke funktionsnedsatta unga.

Tabell 5.27 Inskrivningstid efter kön, bakgrund, funktionsnedsättning och utbildning, 18–24 år, 2010–2011. Månadsgenomsnitt

	2010					2011				
	INSKRIVNINGSTID					INSKRIVNINGSTID				
	6 mån	6–12 mån	12–24 mån	24–mån	Summa	6 mån	6–12 mån	12–24 mån	24–mån	Summa
Kön										
Män	31 943	12 625	9 385	1 828	55 781	29 086	10 239	7 135	2 923	49 382
Kvinnor	24 669	9 047	5 496	1 088	40 300	23 223	8 244	5 562	1 840	38 869
Födelseland										
Utrikes	8 644	3 445	2 344	504	14 937	9 055	3 599	2 342	724	15 720
Sverige	47 968	18 228	12 536	2 411	81 143	43 254	14 884	10 354	4 039	72 531
Funktionshinder										
Ja	1 915	1 472	1 601	706	5 694	2 367	1 618	1 697	1 038	6 720
Nej	54 697	20 200	13 279	2 210	90 386	49 941	16 865	11 000	3 725	81 531
Utbildningsnivå										
Förgymnasial utb	10 796	4 403	3 360	855	19 414	11 159	4 437	3 320	1 306	20 222
Gymnasium	41 963	16 277	11 036	2 006	71 282	37 745	13 193	8 958	3 360	63 256
Eftergymn utb <2 år	1 645	449	241	30	2 365	1 479	390	216	57	2 142
Högskola >2 år	2 208	544	244	24	3 020	1 926	463	204	39	2 631
Totalt	56 612	21 672	14 881	2 915	96 080	52 308	18 483	12 697	4 763	88 251

Källa: Arbetsförmedlingen.

Kommentar 1: Med långtidsinskrivna avses sökande som varit inskrivna som arbetslösa eller deltagit i program med aktivitetsstöd i minst 24 månader (två år).

Kommentar 2: Med funktionsnedsättning menas olika typer av arbetshandikapp.

INDIKATOR 72

Andel i arbete eller utbildning efter arbetsmarknadspolitiskt program	Uppgiftslämnare: Arbetsförmedlingen
Andelen unga som fick arbete efter arbetsmarknadspolitiskt program minskade något mellan 2010 och 2011. Andelen som fick arbete var betydligt lägre bland unga födda utrikes än bland unga födda i Sverige.	

Under 2011 fick i genomsnitt 37,7 procent av ungdomarna som var arbetslösa eller deltog i program med aktivitetsstöd arbete, medan motsvarande andel för 2010 var 38,5 procent (tabell 5.28). Andelen som fick arbete var betydligt lägre bland utrikes födda ungdomar, 24,6 procent under 2011. Bland de unga med funktionsnedsättning som var utan arbete hade 28,1 procent fått jobb under 2011, vilket är en ökning jämfört med 2010 då motsvarande andel var 25,3.

Andelen som fått arbete varierar relativt kraftigt med utbildningsnivån – från 20,4 procent bland dem som saknar gymnasial utbildning till 52,2 procent bland de högskoleutbildade. Bland de arbetssökande med gymnasieutbildning gick 42,2 procent till arbete under 2011. Arbetssökande med svag utbildningsbakgrund har därmed väsentligt mycket svårare att få jobb jämfört med övriga ungdomar. Utbildningsnivån är alltså en stark förklaringsfaktor till chanserna att få jobb, ju lägre utbildningsnivå, desto sämre chans att få arbete (tabell 5.28).

Tabell 5.28 Andel som lämnat från arbetslöshet och program med aktivitetsstöd till arbete efter kön, bakgrund, funktionsnedsättning och utbildning, 18–24 år, kvartal 1 2008–2011. Procent

	2008			2009			2010			2011		
	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer
Födelse land												
Utrikes	33,3	33,2	33,4	25,1	25,2	25,1	25,3	26,9	23	24,6	26,3	22,4
Sverige	47,1	45,4	49,2	37,1	35,9	38,8	40,8	41,4	39,9	40,4	40,5	40,2
Funktionsnedsättning												
Ja	27,2	28,5	25,1	23,3	24,5	21	25,3	27,8	21,2	28,1	30,1	24,5
Nej	46	44,4	48	36	34,9	37,6	39,3	40	38,3	38,5	38,8	38,1
Utbildningsnivå												
Förgymnasial utb	28,2	29	26,9	20,5	21,2	19,1	21,1	22,9	18,2	20,4	22,4	17,5
Gymnasium	49,3	47,9	51,1	38,2	37,3	39,6	42,2	43,2	40,7	42,2	42,7	41,6
Eftergymn utb <2 år	53,9	51,1	56,3	40,6	37,9	43,3	43,3	42,2	43,7	42,9	43,4	42,5
Högskola >2 år	59,9	53,1	61,7	49,3	42,8	55,2	51,8	50	53,3	52,2	50,6	53,4
Totalt	44,8	43,3	46,8	35,4	34,4	36,9	38,5	39,2	37,4	37,7	38,1	37,3

Källa: Arbetsförmedlingen.

Kommentar: Med funktionsnedsättning menas olika typer av arbetshandikapp.

Jämförs länen hade Dalarnas län högst andel som övergick till arbete (46,6 procent) medan Östergötlands län hade lägst andel (34,0 procent).

Företagande

INDIKATOR 73

Andel företagare	Uppgiftslämnare: Tillväxtverket
Andelen företagare av de sysselsatta i åldersgruppen 18–30 år var 4 procent 2008. Fler killar än tjejer är företagare. Andelen företagare av de sysselsatta unga var oförändrad under hela perioden 2002–2008.	

Andelen företagare av de sysselsatta i åldersgruppen 18–30 år var 4 procent 2008. Det var en lägre andel företagare än i befolkningen som helhet, där andelen var 10 procent. Andelen unga företagare har varit densamma mellan 2002 och 2008 (tabell 5.29).

Företagarandelen skiljer sig åt mellan olika grupper av unga. Det är vanligare att unga män är företagare än att unga kvinnor är det. Män födda utrikes hade en särskilt hög företagarandel, 8 procent. Jämför man företagarandelen i hela landets befolkning (18–70 år) fanns i stort sett samma gruppskillnader som bland unga. Andelen företagare bland de sysselsatta steg med ökande ålder. Den största andelen företagare fanns i gruppen 56–70 år, där 17 procent var företagare.

Tabell 5.29 Andel företagare av de sysselsatta, 18–30 år, 2002, 2004, 2006 och 2008. Procent

	2002	2004	2006	2008
Kvinnor och män				
Födda utrikes	6	7	6	6
Födda inrikes	4	4	4	4
Totalt	4	4	4	4
Kvinnor				
Födda utrikes	2	5	3	3
Födda inrikes	3	2	2	2
Totalt	3	2	2	2
Män				
Födda utrikes	9	10	8	8
Födda inrikes	5	6	5	5
Totalt	6	6	5	5

Källa: Nutek/Tillväxtverket, SCB (AKU).

INDIKATOR 74

Nystartade företag	Uppgiftslämnare: Tillväxtanalys
Personer i åldern 16–25 år startade 12 procent av nya företag 2010. Andelen var oförändrad jämfört med 2009 men har ökat kraftigt sedan 2001.	

Med nytt företag menas i detta sammanhang företag där verksamheten är helt nystartad eller har återupptagits efter att ha varit vilande i minst två år. Statistiken omfattar inte företag som nyaktiverats på grund av ägarbyten, ändring av juridisk form eller annan ombildning.

Antalet nystartade företag uppgick under 2010 till 69 855.⁵⁶ Angett i förhållande till totalt antal nystartade företag uppgick andelen företag startade av personer i åldersgruppen 16–25 år till 12 procent och i åldersgruppen 26–30 år till 13 procent. År 2001 uppgick motsvarande andelar till 7 respektive 14 procent.

Tabell 5.30 Antal nystartade företag efter åldersgrupp. Andelar av det totala antalet nya företag, 2001–2010. Procent

Åldersgrupp	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*	2007	2008	2009	2010
16–25 år	7	8	8	9	11	9	11	10	12	12	12
26–30 år	14	14	14	14	14	14	13	13	12	12	13
> 30 år	76	75	75	75	74	76	76	76	76	76	75
Bortfall	3	3	3	3	0	1	-	-	-	-	-

Källa: Tillväxtanalys

* Exklusive branscherna jord- och skogsbruk samt fastighetstjänster. För 2007 ges två uppsättningar data. För att jämförelse med tidigare data ska bli mer rättvisande har i det ena fallet de nytilkommande branschgrupperna jord- och skogsbruk samt fastighetstjänster räknats från.

Angett i förhållande till befolkningen i respektive grupp återfanns den högsta etableringsfrekvensen i åldersgruppen 26–30 år, med 15,5 företag per 1 000 invånare (tabell 5.31).

Tabell 5.31 Antal nystartade företag efter åldersgrupp, etableringsfrekvenser, 2001–2010. per 1 000 invånare

Åldersgrupp	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*	2007	2008	2009	2010**
16–25 år	2,6	3,0	2,8	3,4	4,5	3,6	4,9	5,2	5,6	5,9	6,9
26–30 år	8,4	8,6	9,0	10,2	11,4	11,0	12,9	13,7	12,2	12,6	15,5
> 30 år	6,7	6,9	6,7	7,6	7,9	8,1	9,9	10,7	10,6	10,8	12,5
Samtliga	6,3	6,6	6,4	7,3	7,6	7,6	9,2	9,9	9,7	10,0	11,6

Källa: Tillväxtanalys.

* Exklusive jord- och skogsbruk samt fastighetstjänster.

** Nytt aktivitetskriterium.

⁵⁶ Efter nytt aktivitetskriterium. För mer information se Statistiska centralbyråns webbplats.

Andelen företag som startades av en eller flera kvinnor gemensamt uppgick till 38 procent i åldersgruppen 16–25 år och till 31 procent i åldersgruppen 26–30 år. Motsvarande andelar 2005 uppgick till 32 respektive 30 procent. I åldersgruppen över 30 år var könsfördelningen så gott som oförändrad 2010 jämfört med 2005 (tabell 5.32).

Tabell 5.32 Andel nystartade företag efter kön och åldersgrupp 2005–2010. Andelar av det totala antalet nya företag. Procent

Åldersgrupp	Ledning	2005	2006	2007	2007	2008	2009	2010
16–25 år	Kvinnor	32	34	31	31	36	34	38
	Män	64	63	64	64	60	64	59
	Kvinnor och män gemensamt	4	2	5	5	4	2	3
26–30 år	Kvinnor	30	30	37	36	31	37	31
	Män	65	66	58	58	63	58	65
	Kvinnor och män gemensamt	5	4	5	5	6	5	4
> 30 år	Kvinnor	31	33	31	30	31	32	31
	Män	61	60	62	63	61	61	60
	Kvinnor och män gemensamt	7	7	7	7	7	7	9

Källa: Tillväxtanalys.

Fördelat efter härkomst uppgick 2010 andelen nya företag startade av en utlandsfödd person till 10 procent i åldersgruppen 16–25 år och till 17 procent i åldersgruppen 26–30 år. År 2009 uppgick motsvarande andelar till 8 respektive 15 procent.

Majoriteten av de nya företagen startas antingen inom branschgruppen företagstjänster, vilken bland annat omfattar administrativa och tekniska konsultverksamheter samt grafisk formgivning och reklam, eller inom personliga tjänster som medie-, kultur-, rekreations-, vård- och undervisningsföretag.

I åldersgruppen 16–25 år startades 33 procent av de nya företagen inom branschgruppen företagstjänster och 32 procent inom personliga tjänster. I åldersgruppen 26–30 år uppgick motsvarande andelar till 37 respektive 24 procent.

Sett över en längre tidsperiod har andelen företag som startats inom företagstjänster minskat i dessa åldersgrupper och ökat inom personliga tjänster. År 2001 uppgick andelen företag inom företagstjänster till 39 procent såväl i åldersgruppen 16–25 år som i åldersgruppen 26–30 år. Andelen företag som startades inom personliga tjänster uppgick under samma år till 25 procent i åldersgruppen 16–25 år och till 22 procent i åldersgruppen 26–30 år.

Under 2010 startades 84 procent av företagen i åldersgruppen 16–25 år som enskild firma. I åldersgruppen 26–30 år uppgick motsvarande andel till 74 procent. Jämfört med 2009 minskade denna andel med 2 procentenheter i den förstnämnda gruppen och med 3 procentenheter i den senare. I åldersgruppen över 30 år uppgick andelen företag som startades som enskild firma till 58 procent. Jämfört med 2009 innebar detta en minskning med 9 procentenheter.

Andelen företag som startades som aktiebolag uppgick i denna åldersgrupp till 35 procent, en ökning med 10 procentenheter. I åldersgruppen 16–25 år startades 9 procent av företagen som aktiebolag, en ökning med 3 procentenheter och i gruppen 26–30 år, 19 procent, en ökning med 5 procentenheter.

Fördelat efter län och åldersgrupp startades den högsta andelen företag 2010 av personer i åldersgruppen 16–25 år i Jönköpings och Gotlands län med en andel på 16 procent av de nya företagen i båda länen. I åldersgruppen 26–30 år startades den högsta andelen företag i Uppsala län med en andel på 17 procent. I Stockholms län uppgick andelen företag startade av personer i åldersgruppen 16–25 år till 11 procent och inom åldersgruppen 26–30 år till 14 procent.

I de enkäter som bildar underlag för statistiken ingår en fråga om motivet till att starta företag. I åldersgruppen 16–25 år angav 37 procent att förverkliga idéer som motiv, jämfört med 38 procent i åldersgruppen 26–30 år och 28 procent i åldersgruppen över 30 år. Liknande skillnader mellan grupperna har även funnits tidigare år.

Under 2010 minskade antalet personer som uppgav arbetslöshet eller risk för arbetslöshet som motiv jämfört med 2009. I åldersgrupperna upp till 30 år minskade andelarna bland de nya företagen med 5 procentenheter från 12 till 7 procent och i gruppen över 30 år från 13 till 10 procent.

INDIKATOR 75

Syn på företagande	Uppgiftslämnare: Tillväxtverket
En stor majoritet av både tjejer (71 procent) och killar (78 procent) kunde tänka sig att bli företagare 2010. Det vanligaste skälet var att egenföretagande ger bättre möjligheter att förverkliga idéer än vanlig anställning.	

Intresset för att bli egenföretagare är stort bland unga: sju av tio tjejer och nästan åtta av tio killar (totalt 75 procent) svarade ja på frågan om man kan tänka sig att bli företagare i Tillväxtverkets enkätundersökning 2009 (tabell 5.33). Många – inte minst unga själva – lyfter fram entreprenörskap och framåtanda som allt viktigare komponenter på den framtida arbetsmarknaden.

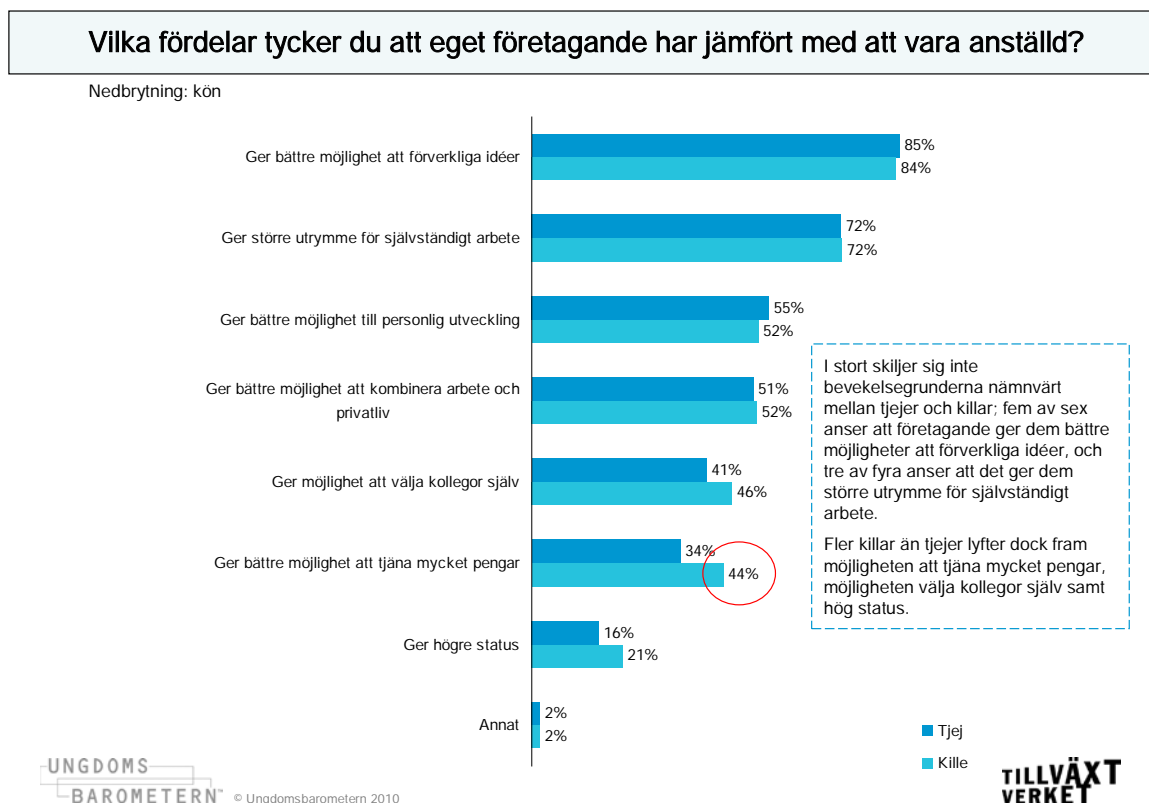
Tabell 5.33 Andel som kan tänka sig bli företagare, 15–24 år, 2009. Procent

	Kan du tänka dig bli företagare?	Andel
Kön	Tjejer	71
	Killar	78
Ålder	15–19 år	75
	20–24 år	73
Sysselsättning	Högstadiet	74
	Gymnasiet	75
	Högskola/universitet	73
	KY-utbildning	78
	Komvux	66
	Folkhögskola	79
	Arbetar	77
Akademikerbakgrund	Arbetslös/söker jobb	73
	Ja	75
Utländsk bakgrund	Nej	75
	Själv utlandsfödd	70
	Själv svenskfödd	74
	En förälder utlandsfödd	76
	Båda föräldrar utlandsfödda	75
Riksområde (NUTS2)	Båda föräldrar svenskfödda	74
	Mellersta norrland	73
	Norra Mellansverige	72
	Småland med öarna	74
	Stockholm	76
	Sydsverige	73
	Västsverige	74
	Östra Mellansverige	73
Kommuntyp	Övre Norrland	73
	Storstäder	76
	Förortskommuner	75
	Större städer	73
	Pendlingskommuner	73
	Glesbygdskommuner	74
	Varuproducerande kommuner	73
	Övriga kommuner, fler än 25 000 invånare	74
	Övriga kommuner, 12 500–25 000 invånare	76
Övriga kommuner, färre än 12 500 invånare	77	
Totalt	75	

Källa: Tillväxtverket, Ungdomsbarometern.

Inställningen till företagande skiljer sig åt mellan olika delar av landet. Högsta andelen finns i Stockholm med 76 procent och lägsta i norra Mellansverige med 72 procent. Det visar också att intresset för företagande är större i storstadsregionerna.

På frågan *Varför vill du bli företagare?* (enbart till de personer som svarat ja på påståendet: *Kan tänka mig att bli företagare*) visar resultatet tydligt att ungdomarna anser att egenföretagande i många fall ger dem bättre möjlighet att förverkliga idéer än en traditionell anställning. En stor andel anser även att egenföretagande ger större utrymme för självständigt arbete (figur 5.17).

Källa: Tillväxtverket, Ungdomsbarometern.

Figur 5.17 Anledningar till varför unga vill bli företagare efter kön, 15–24 år, 2010. Procent.

I stort skiljer sig inte bevekelsegrunderna nämnvärt mellan tjejer och killar, fem av sex anser att företagande ger dem bättre möjligheter att förverkliga idéer, och tre av fyra att det ger dem större utrymme för självständigt arbete. En större andel killar än tjejer lyfter dock fram möjligheten att tjäna mycket pengar, möjligheten att välja kollegor själv samt hög status.

De stora skiljelinjerna står att finna vid ålder snarare än vid kön. När man bryter ner gruppen 15–24-åringar till mindre ålderskategorier visar det sig att en betydligt större andel yngre än äldre fäster sig vid pengar och status – framför allt yngre killar – medan äldre omvänt prioriterar självständigt arbete. Det känns inte orimligt att prioriteringarna speglar graden av arbetslivserfarenhet, där de äldre grupperna med större erfarenhet delvis har andra tankar om vad som är viktigt än yngre. Den viktigaste bevekelsegrunden totalt – möjligheten att förverkliga idéer – är precis lika viktig för samtliga åldersgrupper.

Förebilder är viktiga, unga som har företagare i familj, släkt eller i den nära bekantskapskretsen är i högre grad positiva till att bli företagare. Av dem var 79 procent positivt inställda till att själva bli företagare, jämfört med 66 procent bland dem som inte hade den anknytningen, enligt den undersökning som Ungdomsbarometern gjort på uppdrag av Tillväxtanalys och som har redovisats i detta avsnitt. Totalt deltog 9 650 personer i åldern 15–24 år från hela Sverige.

INDIKATOR 76

Andel som genom skolan fått en uppfattning om och uppmuntrats att driva företag	Uppgiftslämnare: Tillväxtverket
Av samtliga unga i åldern 18–30 år svarade 36 procent 2008 att de har fått en uppfattning genom skolan om hur det är att driva företag. Andelen var högre bland unga män än bland unga kvinnor. Andelen ökade med 4 procentenheter mellan 2003 och 2008.	

Drygt en tredjedel av samtliga unga i åldern 18–30 år uppgav 2008 att de genom sin skolutbildning fått en uppfattning om hur det är att driva företag. En ungefär lika stor andel ansåg att de i skolan uppmuntrats till att bli företagare. Andelen unga män som i skolan fått en uppfattning om hur det är att driva företag var 40 procent, motsvarande andel bland unga kvinnor och bland utrikes födda var 33 procent (tabell 5.34).

Det var återigen unga män och de som är födda i Sverige som i störst utsträckning uppgav att de uppmuntrats att driva företag. Den lägsta andelen fanns bland utrikes födda, där endast 29 procent ansåg att de uppmuntrats till att bli företagare i skolan (tabell 5.35).

Den relativa förändringen av andelen unga som anser att de fått en uppfattning om hur det är att driva företag ökade med 13 procent mellan 2003 och 2008. Den positiva förändringen gäller både för unga kvinnor och för unga män. Bland utrikes födda minskade dock andelen mellan 2003 och 2008, medan den ökade bland inrikes födda. Förändringarna över tid är säkerställda i samtliga grupper med undantag av den ökning vi sett bland unga kvinnor samt minskningen hos utrikes födda, där förändringen ligger inom den statistiska felmarginalen.

Tabell 5.34 Andel unga som genom skolan fått en uppfattning om att driva företag efter kön och bakgrund. 18–30 år, 2003 och 2008. Procent

	2003	2008	Relativ Förändring 2003-2008	Säkerställd skillnad
Kvinnor	31	33	6	Nej
Män	34	40	18	Ja
Födda utrikes	39	33	-15	Nej
Födda inrikes	32	37	16	Ja
Totalt	32	36	13	Ja

Källa: Nutek/Tillväxtverket "Entreprenörbarometern 2008".

Det skedde även en ökning mellan 2003 och 2008 i hur stor andel unga som uppgav att de genom skolan uppmuntrats att bli företagare. År 2003 ansåg 28 procent av de unga detta, 2008 var andelen 35 procent. Det innebär en relativ ökning på 25 procent. Den positiva utvecklingen gäller i samtliga grupper (tabell 5.35).

Tabell 5.35 Andel unga som genom skolan uppmuntrats att bli företagare efter kön och bakgrund. 18–30 år, 2003 och 2008. Procent

	2003	2008	Relativ Förändring 2003-2008	Säkerställd skillnad
Kvinnor	27	33	22	Ja
Män	29	37	28	Ja
Födda utrikes	26	29	12	Nej
Födda inrikes	29	36	24	Ja
Totalt	28	35	25	Ja

Källa: Nutek/Tillväxtverket "Entreprenörbarometern 2008".

Det finns regionala skillnader i vilken utsträckning unga anser att skolan gett dem en uppfattning om företagande. Jämförs länen varierar andelen som anser detta mellan 28 och 46 procent. Den högsta andelen fanns 2008 i Jämtlands län och den lägsta i Uppsala län. Ser man till regionala skillnader i andelar unga som anser att skolan uppmuntrat till företagande ligger andelarna mellan 30 och 46 procent. Den högsta andelen fanns i Gotlands län och den lägsta i Uppsala län.

Många av de län som angavs vara bra på att ge eleverna en uppfattning om företagande var enligt de unga också bra på att uppmuntra till företagande. Till exempel så angav lägst andel att de fått uppmuntran till företagande i Uppsala län, som också hade lägst andel unga som uppgett att de fått en uppfattning om företagande från skolan. Det var också Uppsala län som hade den lägsta andelen som kan tänka sig att bli företagare.

Ett generellt mönster är att unga som är positiva till att bli företagare i högre grad än dem som inte kan tänka sig att bli företagare också uppger att de fått uppfattning om och uppmuntran till företagande från skolan. Bland dem som fått kunskap och uppmuntran från skolan kan omkring åtta av tio tänka sig att bli företagare. Motsvarande andel bland dem som inte upplever sig ha fått någon uppfattning eller uppmuntran är cirka sju av tio.

INDIKATOR 77

Andel som känner till vad som krävs för/skulle klara av att starta företag	Uppgiftslämnare: Tillväxtverket
Hela 84 procent av unga i åldern 18–30 år angav 2008 att de skulle klara av att starta ett företag. Andelen var högre bland unga män än bland unga kvinnor. Jämfört med 2007 uppgav en större andel 2008 – 46 procent jämfört med 38 procent – att de kände till vad som krävs för att starta ett företag.	

En relevant fråga för den som ska starta ett företag är hur väl man känner till tillvägagångssättet kring att starta ett företag. I ungdomsgruppen uppgav 2008 knappt hälften, 46 procent, att de känner till vad som krävs för att starta ett företag (tabell 5.36). Den lägsta andelen fanns bland kvinnorna, av dem uppgav två av tre att de inte känner till vad som krävs för att starta ett företag. Hälften av männen och unga födda utrikes uppgav att de känner till vad som krävs för att starta ett företag, åtminstone ungefär.

Att förverkliga viljan att starta ett företag kan ibland vara ett stort steg som kräver en del förkunskaper. Resultaten visar att de allra flesta, drygt åtta av tio unga, anser sig kunna klara av att starta företag. Den högsta andelen fanns hos män, 86 procent, medan unga som är födda utrikes hade lägst andel, 77 procent. Motsvarande andel bland unga födda i Sverige var 85 procent.

Tabell 5.36 Andel unga som genom skolan uppmuntrats att bli företagare efter kön och bakgrund. 18–30 år, 2003 och 2008. Procent

	Känner till vad som krävs för att starta ett företag						Skulle klara av att starta eget		
	Ja			Ja, ungefär			Ja		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Kön									
Kvinnor	15	13	21	30	18	19	79	78	81
Män	20	20	29	38	25	23	84	83	86
Födda									
Utrikes	20	18	30	30	19	19	81	75	77
Inrikes	17	17	24	35	22	21	82	81	85
Totalt	17	17	25	34	21	21	82	80	84

Källa: Nutek/Tillväxtverket "Entreprenörbarometern 2008".

Jämfört med 2007 uppgav en större andel 2008 att de kände till vad som krävs för att starta ett företag. Det var också en större andel unga som 2008, jämfört med de föregående åren, uppgav att de skulle klara av att starta ett företag.

Boende

INDIKATOR 78

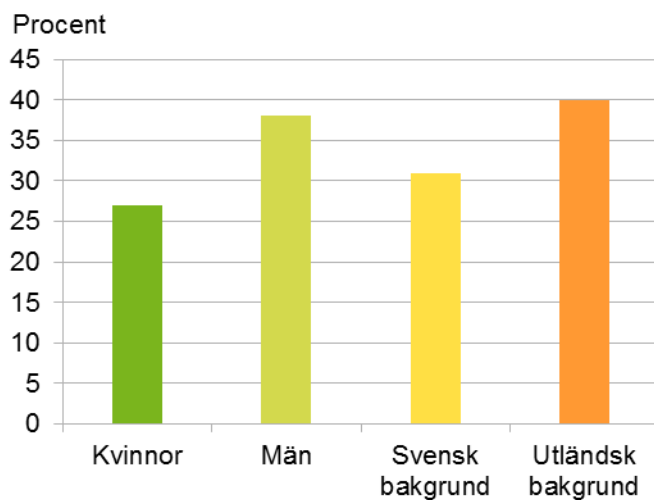
Unga kvarboende i föräldrahemmet	Uppgiftslämnare: Boverket
År 2009–2010 bodde 33 procent av ungdomarna i åldern 20–25 år kvar i föräldrahemmet. Unga män bor hemma i betydligt större utsträckning än unga kvinnor. Totalt sett har det skett en svag ökning av andelen unga i åldern 20–25 år som bor kvar i föräldrahemmet under perioden 1998–2009. Variationerna är stora beroende på om man har svensk eller utländsk bakgrund.	

Andelen kvarboende i föräldrahemmet kan vara en indikator på i vilken utsträckning ungdomar har möjlighet att etablera sig på bostadsmarknaden. Vi vill dock framhålla att det kan finnas många olika skäl till att bo kvar i föräldrahemmet. Hyresgästföreningen har i undersökningen *Unga vuxnas boende i Sverige 2011* frågat ungdomar i åldern 20–27 år som bor i föräldrahemmet om vilka som är de främsta skälen till att de bor hos sina föräldrar. Hela sju av tio svarade att det främsta skälet är att det är billigt och praktiskt. Närmare hälften svarade att de inte har råd med ett eget boende och tre av tio att de inte kan få en bostad där de vill bo (Hyresgästföreningen 2011).

Medianåldern vid flytten hemifrån har ökat för kvinnor men minskat för män. Åldern vid flytten hemifrån har ökat för kvinnor mellan gruppen födda 1965 och gruppen födda 1985, medan den har minskat något för män. För ungdomar födda i mitten av 1980-talet var medianåldern 20,7 år för kvinnor och 21,6 år för män. För kvinnor födda 1965 var medianåldern 20 år och för män födda samma år närmare 22 år.

Vid vilken ålder ungdomar flyttar hemifrån varierar mellan olika kommuntyper och mellan personer med svensk bakgrund och personer med utländsk bakgrund. Unga kvinnor och unga män i storstäder och förorter lämnar föräldrahemmet allt senare jämfört med ungdomar i övriga delar av landet. Medianåldern vid flytten hemifrån är högre för personer med båda föräldrarna födda utomlands, än för de med svensk bakgrund och den har också ökat under senare år. Sammansättningen bland de med två utrikes födda föräldrar har förändrats en del över tid och till viss del kan det förklara den kraftiga ökningen av medianåldern i dessa grupper.

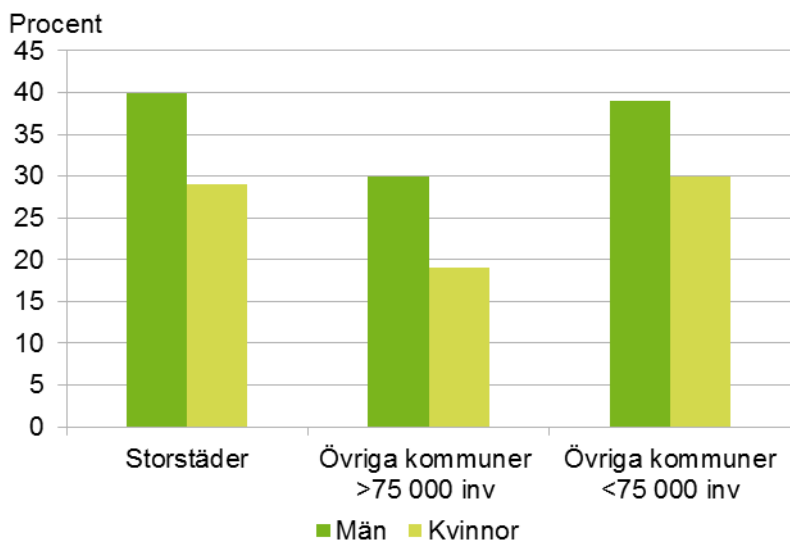
År 2009–2010 bodde 33 procent av ungdomarna i åldern 20–25 år kvar i föräldrahemmet. Unga män bor hemma i betydligt större utsträckning än unga kvinnor. I den aktuella åldersgruppen bodde 38 procent av männen och 27 procent av kvinnorna kvar i föräldrahemmet. Variationerna är också stora beroende på om man har svensk eller utländsk bakgrund.

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

Figur 5.18 Unga som bor kvar i föräldrahemmet efter kön och bakgrund, 20–25 år, 2009–2010. Procent.

Det finns också skillnader beroende på bostadsort. Ungdomar som bor i storstäder och i mindre kommuner bor kvar i föräldrahemmet i större utsträckning än ungdomar i större kommuner utanför storstadsområdena.

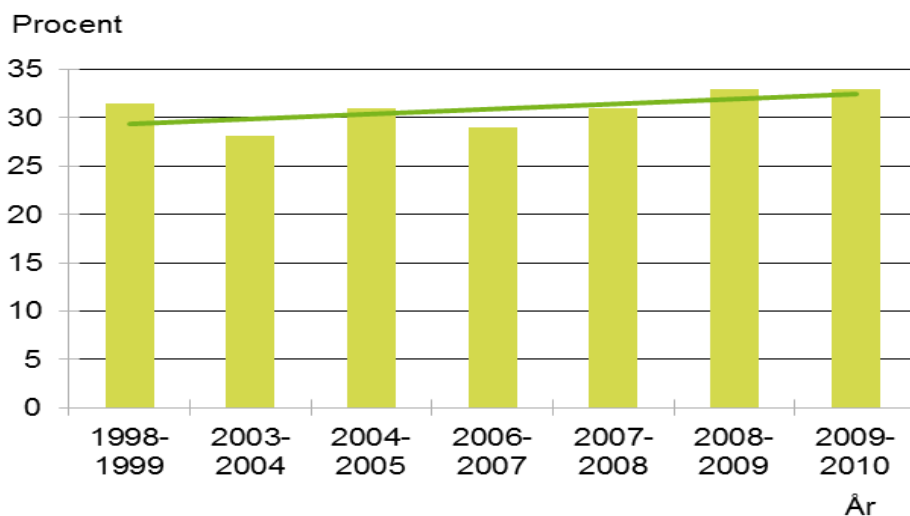

Källa: SCB, Boverkets bearbetning

Figur 5.19 Unga som bor kvar i föräldrahemmet efter region, 20–25 år, 2009–2010. Procent.

Totalt sett har det skett en svag ökning av andelen unga i åldern 20–25 år som bor kvar i föräldrahemmet under perioden 1998–2009.

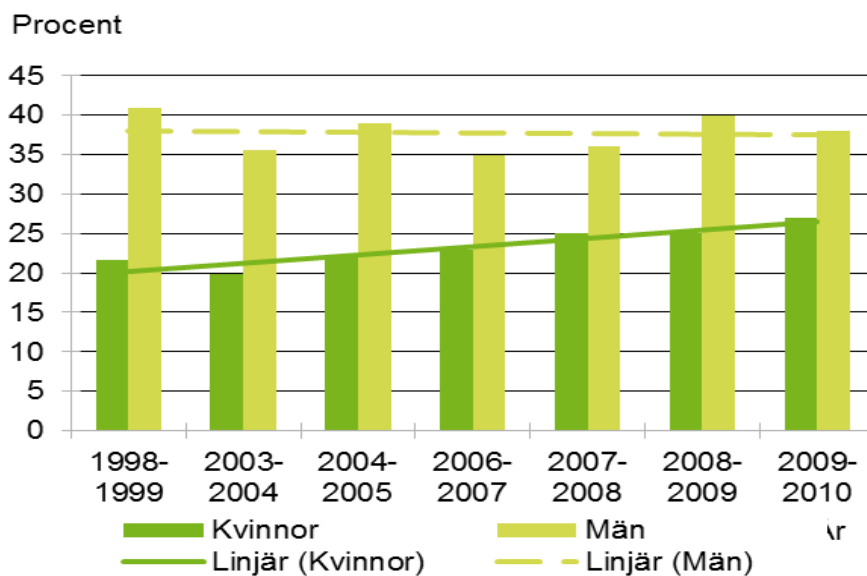
Följande diagram visar utvecklingen av andelen kvarboende totalt sett mellan åren 1998/1999 och 2009/2010. För att förtydliga utvecklingen visas även den linjära trenden.

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

Figur 5.20 Unga som bor kvar i föräldrahemmet samt trend, 20–25 år, 1998–2010. Procent.

Vid en närmare studie visar det sig att det är de unga kvinnorna som har ökat sitt kvarboende. De unga mäns kvarboende i föräldrahemmet har varierat något över tid, men trenden visar på en svag minskning.

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

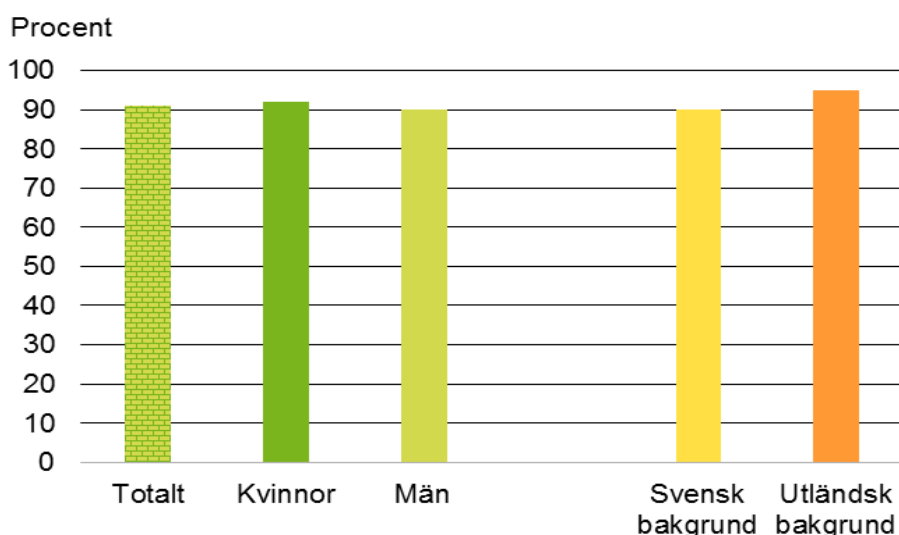
Figur 5.21 Unga som bor kvar i föräldrahemmet, män och kvinnor samt trend, 20–25 år, 1998–2010. Procent.

INDIKATOR 79

Andel med förstahandskontrakt	Uppgiftslämnare: Boverket
År 2010 hade 91 procent av alla ungdomar som bor i hyresrätt ett eget förstahandskontrakt. En något högre andel kvinnor än män hade ett eget förstahandskontrakt och en högre andel unga med utländsk bakgrund än med svensk bakgrund hade ett eget förstahandskontrakt 2010.	

Denna indikator ger ett mått på i vilken mån unga vuxna som bor i hyresrätt har ett eget förstahandskontrakt och hur det varierar mellan ungdomar med olika bakgrund och i olika regioner. Ungdomar som bor kvar i föräldrahemmet ingår inte. Indikatorn bygger på Statistiska centralbyråns undersökning *Hushållens ekonomi* (HEK).

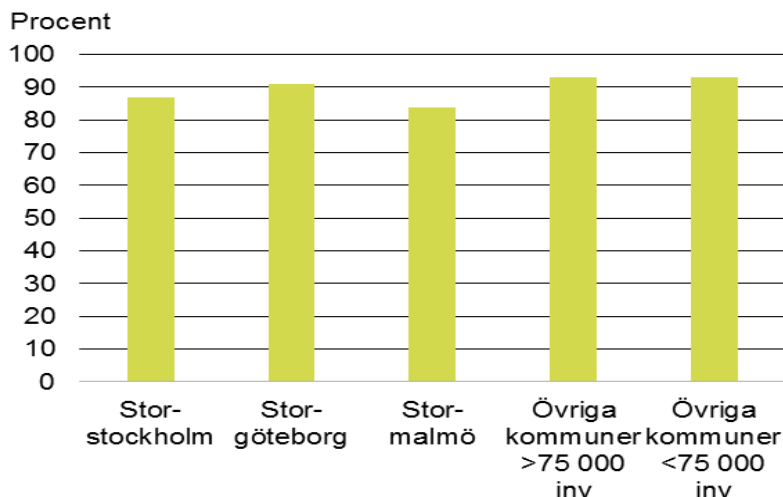
År 2010 hade 91 procent av alla unga som bor i hyresrätt ett eget förstahandskontrakt på den ordinarie hyresmarknaden. En något högre andel tjejer än killar hade ett eget förstahandskontrakt och en högre andel av ungdomarna med utländsk bakgrund än med svensk bakgrund hade ett eget förstahandskontrakt 2010 (figur 5.22).

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

Figur 5.22 Unga i hyresrätt med förstahandskontrakt efter kön och bakgrund, 20–25 år, 2010. Procent.

Däremot fanns det regionala skillnader. Den lägsta andelen unga med förstahandskontrakt fanns i Stormalmö, följt av övriga storstadsområden (figur 5.23). Mellan 1999 och 2009 sjönk andelen unga i hyresrätt med förstahandskontrakt något. Förändringen var störst i början av perioden. Mellan 2008 och 2009 var andelen unga med förstahandskontrakt oförändrad, 90 procent.

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

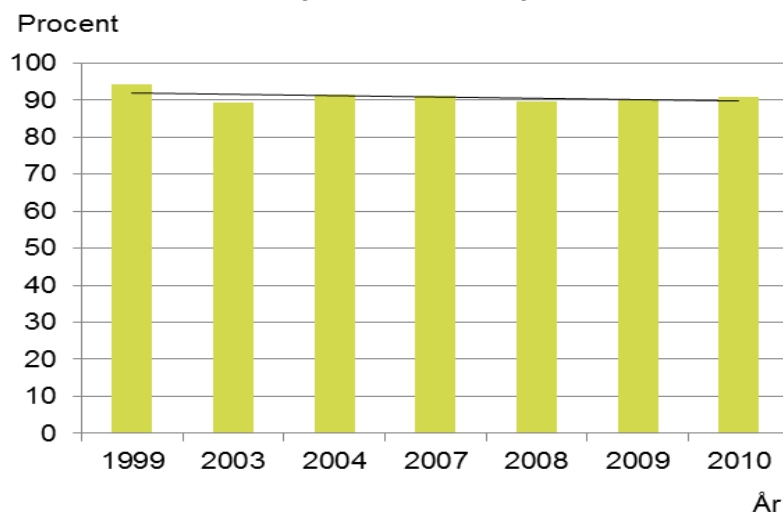
Figur 5.23 Unga i hyresrätt med förstahandskontrakt efter region, 20–25 år, 2010. Procent.

Stort mörkertal

Andrahandskontrakt är ofta korta och under ett års tid kan samma bostad innehas av flera andrahandshyresgäster. Det förekommer också att ungdomar bor i andra hand utan hyresvärdens tillstånd. Dessa ungdomar kan vara svåra att nå och vill eller vågar inte alltid uppge hur det förhåller sig. Det innebär att det är troligt att fler ungdomar än vad dessa siffror indikerar, har eller har haft erfarenhet av andrahandsmarknaden.

Inga stora förändringar

Mellan åren 1999 och 2003 sjönk andelen ungdomar i hyresrätt med förstahandskontrakt, därefter har det inte skett några stora förändringar, utan mer handlat om små variationer.

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

Figur 5.24 Unga i hyresrätt med förstahandskontrakt, 20–25 år, 1999–2010. Procent.

INDIKATOR 80

Ungas boendeutgifter	Uppgiftslämnare: Boverket
För unga mellan 20 och 25 år som flyttat hemifrån gick i genomsnitt 29 procent av den disponibla inkomsten till boende 2010. Boendeutgifternas andel av den disponibla inkomsten har stigit från 25 procent 2008 till 29 procent 2010.	

Den disponibla inkomsten och boendeutgifternas storlek har stor betydelse för ungdomars möjligheter att skaffa sig eget boende och för att på sikt kunna behålla bostaden och känna sig trygga. Om boendeutgifterna svarar för en hög andel av den disponibla inkomsten innebär det att det blir en mindre del av inkomsten kvar att klara övriga utgifter på. Samtidigt bör man hålla i minnet att detta mått inte klargör hur höga inkomsterna är eller nivån på boendeutgifterna. Om den disponibla inkomsten är hög finns det större möjligheter att klara sig på det som återstår när boendeutgifterna är betalda, även om dessa är höga.

För unga mellan 20 och 25 år som flyttat hemifrån gick i genomsnitt 29 procent av den disponibla inkomsten till boende 2010. Unga betalade en något högre andel av sin inkomst för boendet än personer i åldern 26–64 år, men en betydligt lägre andel än personer i åldern 65–84 år. Den allra största andelen av den disponibla inkomsten, 39 procent, betalar äldre kvinnor för sitt boende. Äldre kvinnor är ensamstående i högre grad än äldre män och har också generellt lägre pensioner, vilket kan förklara att en hög andel av den disponibla inkomsten går till boendet. Det här innebär att det snarare handlar om låga disponibla inkomster än om höga kostnader för boendet (tabell 5.37).

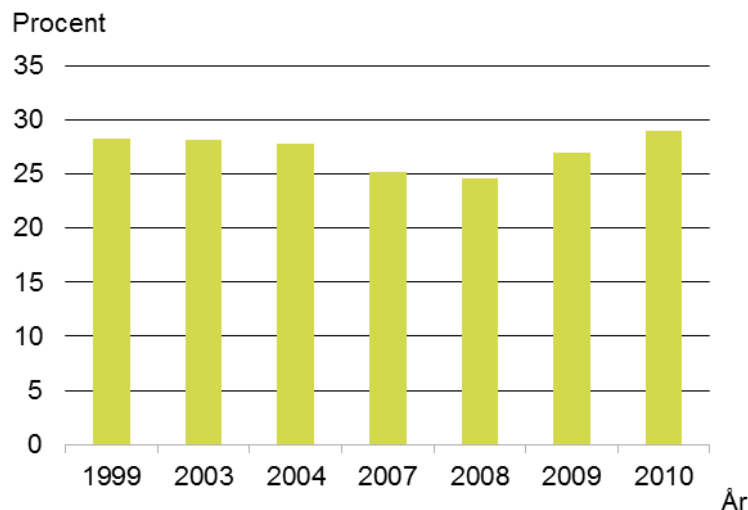
Tabell 5.37 Boendeutgifternas andel av den disponibla inkomsten i olika åldersgrupper 2010. Procent

Ålder	20-25 år	26-34 år	35-44 år	45-64 år	65-84 år
Samtliga	29	24	24	24	33
Kvinnor	29	25	25	26	39
Män	29	24	23	23	29

Källa: SCB, HEK.

Högre andel av inkomsten till boendet

Boendeutgifternas andel av den disponibla inkomsten har stigit från 25 procent 2008 till 29 procent 2010. Att unga lägger en högre andel av sina inkomster på boendet kan bero på såväl hyres- som inkomstutvecklingen. Situationen på arbetsmarknaden har stor betydelse för unga som ännu inte hunnit etablera sig på arbetsmarknaden och ofta har olika former av tillfälliga anställningar. Arbetsmarknadsläget påverkar också möjligheterna för studerande att dryga ut studielånen genom arbete vid sidan om studierna.

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

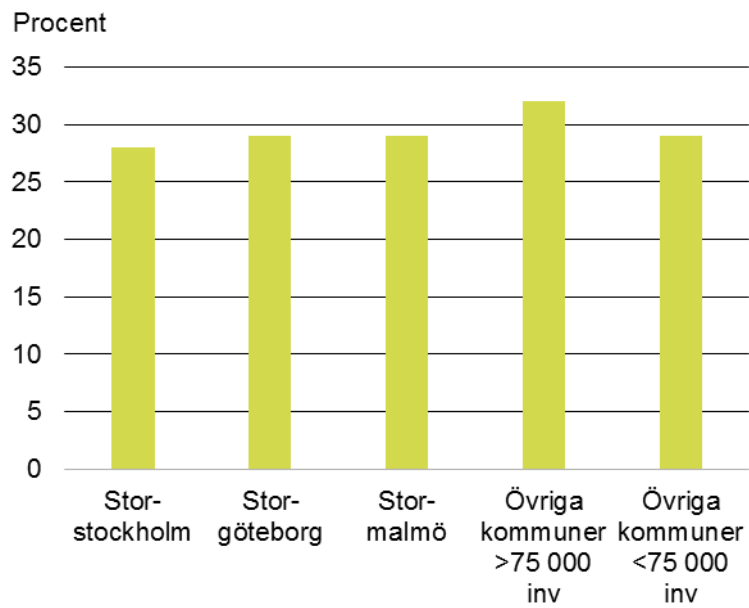
Figur 5.25 Boendeutgifternas andel av den disponibla inkomsten för unga, 20–25 år, 1999–2010. Procent.

Lägst andel av inkomsten till boendet i Storstockholm

Kvinnor och män i åldern 20–25 år betalade 2010 en lika hög andel av sin disponibla inkomst för sitt boende. Det går inte heller att se några skillnader mellan unga med svensk och unga med utländsk bakgrund. De regionala skillnaderna var relativt små. Ungdomar bosatta i Storstockholm hade den lägsta boendeutgiftsprocenten.⁵⁷ Ungdomar i större kommuner, förutom storstadsområdena, betalade den högsta andelen av inkomsten för sitt boende.

⁵⁷ Är enbart baserad på unga som bor i hyresrätt.

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

Figur 5.26 Boendeutgifternas andel av den disponibla inkomsten för unga efter region, 20–25 år, 2010. Procent.

INDIKATOR 81

Kommuner med brist på bostäder för unga	Uppgiftslämnare: Boverket
Antalet kommuner som uppger att de har brist på bostäder för unga var 154 under 2012. Antalet har ökat under perioden 1999–2012.	

Denna indikator ger en bild av situationen på bostadsmarknaden för ungdomar i olika delar av landet. Just nu etablerar sig den stora ungdomsgenerationen som föddes i slutet av 1980- och i början av 1990-talet på bostadsmarknaden. I Boverkets bostadsmarknadsenkät 2012 uppger 154 kommuner att det råder brist på sådana bostäder som ungdomar efterfrågar. Det är några fler kommuner än året innan då 149 kommuner uppger att de hade brist på den här typen av bostäder. Bristen är särskilt utbredd i storstadsregionerna och andra större städer dit många ungdomar flyttar, men finns även i mindre kommuner.

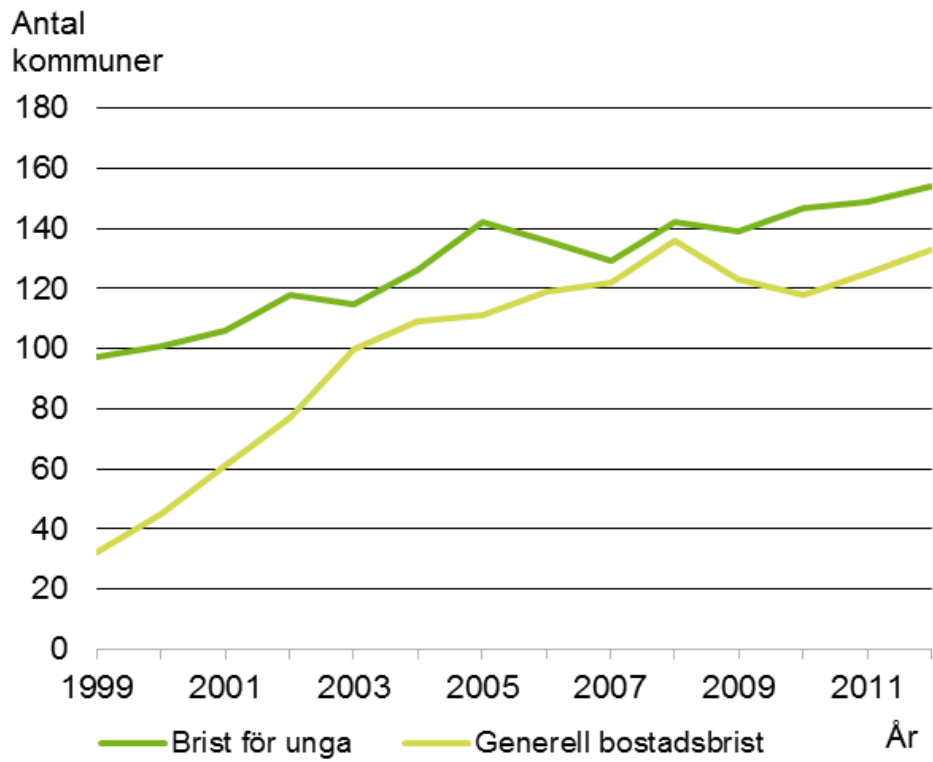
Även på orter där det inte finns någon generell brist på bostäder kan det finnas problem för ungdomar att hitta en lämplig bostad, eftersom de tillgängliga lägenheterna ofta är för stora och/eller för dyra för unga. Mer än hälften av de kommuner som uppger att de har brist på bostäder för ungdomar är belägna utanför storstäderna och högskoleorterna. Ungefär en tredjedel av landets kommuner uppger att det inte är några större problem för ungdomar att få tag i en lämplig bostad. Cirka 80 procent av dessa tillhör kommungruppen med färre än 25 000 invånare.

Antalet kommuner som uppger att de har brist på bostäder för unga har ökat kontinuerligt under perioden 1999–2012. Tabell 5.38 och figur 5.27 visar antalet kommuner som uppger att de har brist på bostäder som ungdomar efterfrågar, samt antalet kommuner som uppger att de har generell bostadsbrist. Antalet kommuner som uppger att de har brist på bostäder för ungdomar har hela tiden varit fler än antalet kommuner som uppger att de har en generell brist på bostäder i kommunen.

Tabell 5.38 Antal kommuner som uppger att de har brist på bostäder för unga samt antalet kommuner som har generell bostadsbrist, 2011–2012

Region	Brist på bostäder för ungdomar		Generell bostadsbrist	
	2011	2012	2011	2012
Storstockholm	24	23	21	21
Storgöteborg	11	9	13	13
Stormalmö	8	7	11	9
Övriga högskoleorter	26	23	18	15
Övriga kommuner	80	92	61	74
Totalt	149	154	124	132

Källa: Boverkets bostadsmarknadsenkät 2011 och 2012.

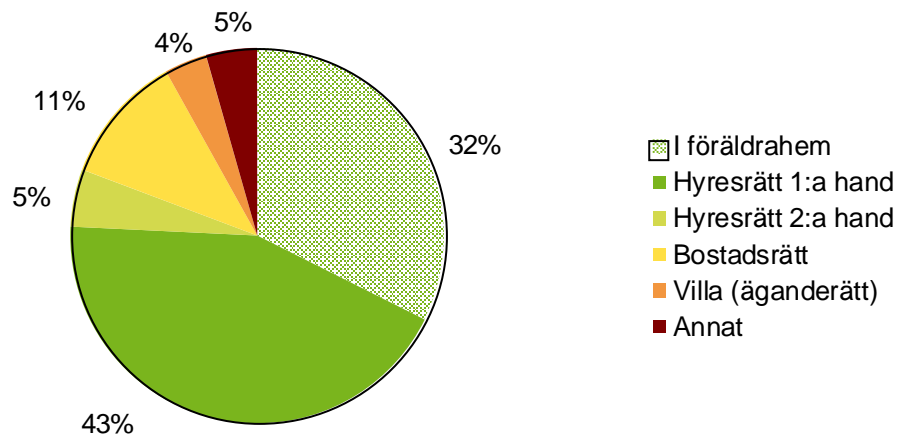
Figur 5.27 Antal kommuner som uppger att de har brist på bostäder för unga samt antalet kommuner som har generell bostadsbrist, 1999–2012.

INDIKATOR 82

Ungas boende efter boendeform	Uppgiftslämnare: Boverket
Ungdomar som har flyttat hemifrån bor i hög grad i hyresrätt, 43 procent bodde i hyresrätt 2010. Det är fem procent som bor i andra hand och 11 procent som bor i bostadsrätt. Jämfört med 2009 har andelen ungdomar som har en hyresrätt i första hand minskat. Den vanligaste boendeformen för unga boende i föräldrahemmet är att bo i villa. Hyresrätt är dock den vanligaste boendeformen för dem med utländsk bakgrund boende i föräldrahemmet.	

Hur bor ungdomar i åldern 20–25 år?

Tre av tio ungdomar bor fortfarande kvar i föräldrahemmet. Sju av tio har lämnat föräldrahemmet och har någon form av eget boende, 43 procent av samtliga ungdomar i åldersgruppen bor i hyresrätt och har ett eget förstahandskontrakt. Fem procent bor i andra hand. Drygt en av tio bor i bostadsrätt. Ett fåtal bor i villa. Jämfört med 2009 har andelen ungdomar som har en hyresrätt i första hand minskat från 47 till 43 procent 2010.

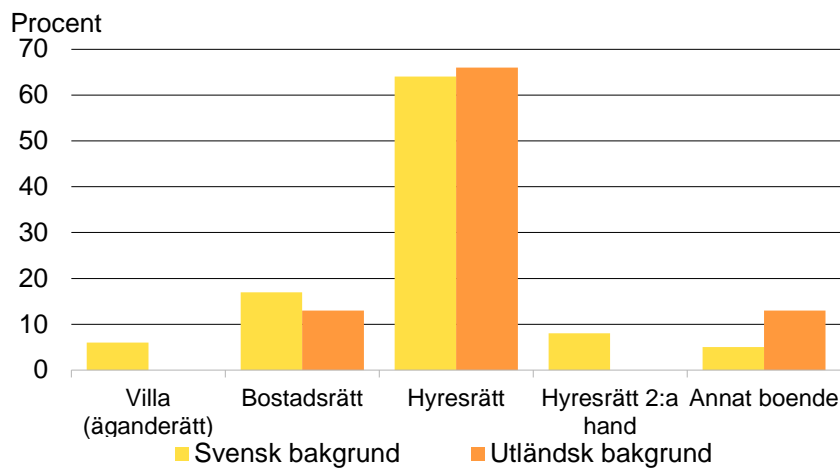
Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

Kommentar: I hyresrätt ingår även studentbostäder.

Figur 5.28 Unga efter boendeform, 20–25 år, 2010. Procent.

Hyresrätt oavsett bakgrund

Ungdomar som har lämnat föräldrahemmet bor i hög grad i hyresrätt, oavsett bakgrund. Två av tre ungdomar med eget boende bor i hyresrätt med eget förstahandskontrakt. Åtta procent av ungdomarna med svensk bakgrund bor i andra hand. Begränsningar i urvalets storlek innebär att det är omöjligt att redovisa hur hög andel av ungdomarna med utländsk bakgrund som bor i villa eller i andra hand.

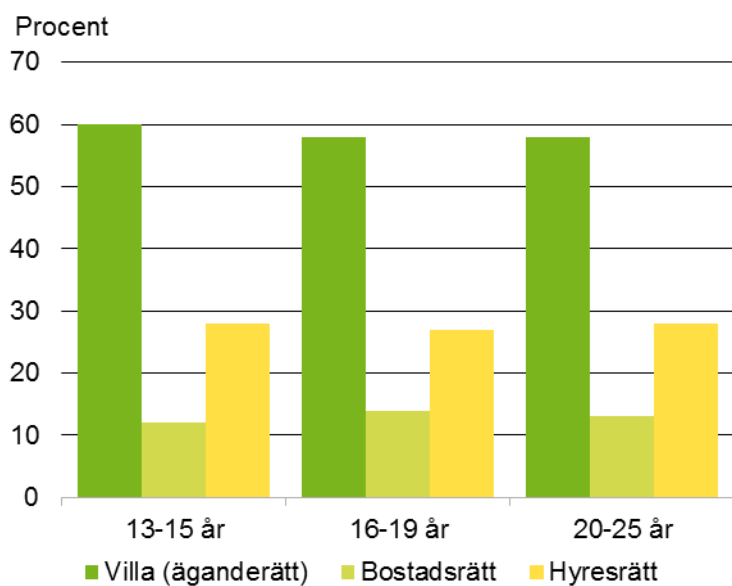
Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

Kommentar: Observationerna är för få för att redovisa andelen ungdomar med utländsk bakgrund som bor i villa eller i hyresrätt i andra hand.

Figur 5.29 Unga med eget boende, efter svensk och utländsk bakgrund och boendeform, 20–25 år, 2010. Procent.

Hur bor ungdomar som fortfarande bor i föräldrahemmet?

Bland ungdomar som är under 20 år är det vanligast att bo i villa. Det gäller sex av tio ungdomar. Knappt tre av tio bor i hyresrätt och drygt en av tio i bostadsrätt. Det är samma fördelning mellan de olika boendeformerna för ungdomar i åldern 20–25 år som fortfarande bor hemma.

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

Figur 5.30 Unga boende i föräldrahemmet efter boendeform, 13–25 år, 2010. Procent.

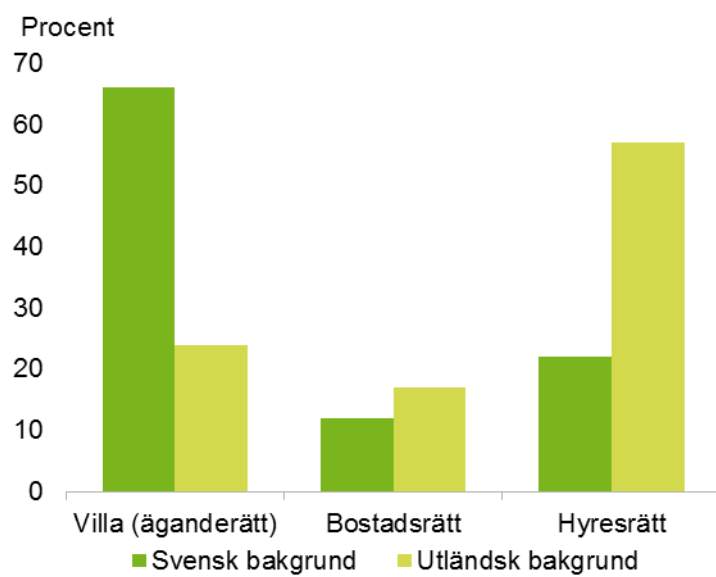
Det finns skillnader mellan kvinnor och män när det gäller hur hög andel som fortfarande bor kvar i föräldrahemmet. Drygt var fjärde kvinna i åldern 20–25 år bor kvar i föräldrahemmet. Knappt sex av tio bor i hyresrätt i första eller andra hand. Fyra av tio av männen i den aktuella åldersgruppen bor kvar i föräldrahemmet. Knappt hälften bor i någon form av hyresrätt.

Både för kvinnor och för män kan man se att andelen som bor kvar i föräldrahemmet har ökat något och att andelen boende i hyresrätt har minskat något sedan förra mätningen 2009. Totalt bor knappt 217 000 ungdomar i åldersgruppen 20–25 år kvar i föräldrahemmet. Av dessa är drygt 129 000 män och knappt 88 000 kvinnor.

Hur bor tonåringar med olika bakgrund?

Bland ungdomar, 13–19 år, som fortfarande bor hemma är det stora skillnader på hur man bor. Tonåringar med svensk bakgrund bor i betydligt större utsträckning i villa, medan det är vanligast att bo i hyresrätt bland tonåringar med utländsk bakgrund.

Under 2010 kan man utläsa en ökning av ungdomar med utländsk bakgrund i åldersgruppen 13–19 år som bor i bostadsrätt. Samtidigt ses en minskning av samma grupp som bor i villa. För ungdomar med svensk bakgrund kan man skönja en minskning av de som bor i villa samt en liten ökning av de som bor i hyresrätt.

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

Figur 5.31 Unga boende i föräldrahemmet efter boendeform och bakgrund, 13–19 år, 2010. Procent.

Referenser

Hyresgästföreningen (2011). *Unga vuxnas boende i Sverige 2011*.

Konsumentverket (2012). *Koll på pengarna 2012*.

SCB (2012). Pressmeddelande nr 2012:40.

SOU 2009:28 *Stärkt stöd för studier - tryggt, enkelt och flexibelt*.

Socialstyrelsen (2011). *Ekonomiskt bistånd årsstatistik 2010 – Utbetalda belopp samt antal biståndsmottagare och antal biståndshushåll*. Statistik – Socialtjänst. Sveriges officiella statistik.

Internet

www.scb.se: Energipriser på naturgas och el, uppdaterad 2012-02-14.

www.scb.se: Boende, byggande och bebyggelse, uppdaterad 2011-09-29.

www.scb.se/Pages/TableAndChart____308952.aspx, uppdaterad 2012-04-11.

Kapitel 6 Kultur och fritid

Huvudområdet kultur och fritid handlar om politiska mål inom politiken för det civila samhället, idrotts- och kulturpolitiken samt mediepolitiken. Inom området ryms ungas eget skapande, föreningsaktiviteter, folkbildning samt deras förhållande till medier. Fritiden spelar en viktig roll för unga och huvudområdet syftar bland annat till att unga i sina fritidsaktiviteter ska ha tillgång till inflytande och genom aktiviteterna uppmuntras att delta i ett demokratiskt samhälle samt till att förbättra sin hälsa.

Kultur och fritid

Tema	Nr	Indikator	Variabler	Relation		Tendens	Uppgiftslämnare	Politikområde
				Tjejer	Killar			
Föreningsliv	83	Deltagande i folkrörelser och föreningar, 2008/09.				Deltagande i föreningsmöten har sjunkit markant sedan 1994/95.	Ungdomsstyrelsen	Politik för det civila samhället
Idrottsutövare	84	Andel motionsutövare, 2011.				Nivån relativt konstant sedan 2000.	Riksidrottsförbundet	Idrottspolitik
	85	Andel som tränar eller tävlar i idrott, 2011.				Positiv utveckling bland 7–14-åringar, negativ bland 15–29-åringar sedan 2000.		
Kulturvanor	86	Besöks- och läsvanor, 2006/07.				Negativ utveckling sedan 1982/83 förutom för besök på konstmuseum, konstutställning och konsert.	Kulturrådet	Kulturpolitik
	87	Eget kulturutövande, 2006/07.				Samtliga former av utövande har minskat sedan 1982/83.		

Kvinna	Funktionsnedsättning						
Bakgrund	Sexuell läggning	Tjejers situation bättre än killars	Killars situation bättre än tjejers	Ingen eller liten skillnad mellan tjejer och killar	Positiv tendens	Oförändrad tendens	Negativ tendens
Region	Äldre jämförelsegrupp						
Socioekonomi							

Föreningsliv

INDIKATOR 83

Deltagande i folkrörelser och föreningar	Uppgiftslämnare: Ungdomsstyrelsen
Av unga i åldern 16–25 år uppgav 29 procent 2008/09 att de under de senaste 12 månaderna varit på möte i en förening. En större andel av de unga med svensk bakgrund var aktiva än av de unga med utländsk bakgrund, men det var små skillnader i aktivitet mellan killar och tjejer och mellan unga boende i olika typer av kommuner.	

Många unga deltar i olika föreningar. Det kan vara i skolan, i bostadsområdet eller på andra arenor där unga finns. Enligt den senaste mätningen 2008/09 som redovisas i *Fokus 10 – En analys av ungas inflytande* (Ungdomsstyrelsen 2010) var andelen 16–25-åringar som var *medlemmar i en förening* 61 procent och andelen 35–74-åringar 86 procent. Medlemskap i alla typer av föreningar, inklusive idrott, fackföreningar, politiska partier och konsumentföreningar ingår i dessa uppgifter. Andelen föreningsmedlemmar fortsätter dock att minska, 2004/05 hade 64 procent i ungdomsgruppen (16–25 år) och 88 procent i den äldre åldersgruppen medlemskap i en förening. Om man istället för medlemskap granskar *faktiskt föreningsdeltagande* är däremot skillnaderna mellan unga och äldre betydligt mindre, vilket förmodligen har att göra med att äldre i större omfattning är passiva medlemmar i till exempel konsumentföreningar och fackliga organisationer.

Denna indikator redogör för hur stor andel som under de senast föregående 12 månaderna varit på möte i en förening, ett samfund eller liknande. Knappt en tredjedel av de unga, 29 procent, hade vid mätningen 2008/09 varit på möte i förening, samfund eller liknande (exklusive politiska partier och fackliga möten) det senaste året. Andelen bland de äldre var 36 procent (tabell 6.1).

Tabell 6.1 Andel som under de senaste 12 månaderna varit på möte i förening, samfund eller liknande*, 16–25 år och 35–74 år, 2008/09. Procent

	16-19 år	20-25 år	16-25 år			35-74 år	16-74 år
			Killar	Tjejer	Samtliga		
Bakgrund							
Svensk	34	25	30	30	30	38	35
Utländsk	26	22	26	21	24	24	23
Region							
Storstadsområden	30	25	27	28	27	34	31
Större städer	33	25	31	26	28	36	33
Övriga	37	24	29	34	31	36	34
Totalt	33	24	29	28	29	36	33

Källa: Ungdomsstyrelsen, Statistiska centralbyråns ULF-undersökning 2008/09.

* Fackligt möte och möte i politiskt parti är exkluderade.

Kommentar: Storstadsområden = Stockholm/Södertäljes A-region, Göteborgs A-region och Malmö/Lund/Trelleborgs A-region. Större städer = kommuner med mer än 90 000 invånare inom 30 kilometers radie från kommuncentrum.

Övriga = mellanbygd, tätbygd och glesbygd.

Det finns några skillnader i graden av föreningsaktivitet som är intressanta att lyfta fram. En större andel av 16–19-åringarna deltog 2008/09 i föreningsmöten än av 20–25-åringarna. Mötesdeltagandet var lika omfattande bland tjejer som bland killar generellt, men unga med utländsk bakgrund, och framför allt tjejer med utländsk bakgrund, deltog i lägre grad i föreningsaktiviteter. Andelen tjejer med utländsk bakgrund som deltog i föreningsmöten 2008/09 var 9 procentenheter lägre än andelen tjejer med svensk bakgrund. Skillnaden i föreningsdeltagande utifrån svensk eller utländsk bakgrund var dock större i åldersgruppen 35–74 år jämfört med i ungdomsgruppen. Geografiskt sett var föreningsaktiviteten bland unga mest omfattande på mindre orter och särskilt stor i gruppen 16–19 år. Ser vi till kön var skillnaden mellan könen i föreningsaktivitet liten i storstadsområdena, men andelen killar var större i större städer och andelen tjejer större i övriga kommuner (tabell 6.1).

Deltagande i föreningsmöten har sjunkit markant de senaste 15 åren, både bland unga och bland äldre. Åren 1994/95 hade 51 procent av unga i åldern 16–25 år varit på möte i en förening, ett samfund eller liknande de senaste 12 månaderna. Andelen sjönk till 34 procent vid de senaste mätningarna 2008/09. Bland de äldre, 35–74 år, sjönk andelen från 62 procent till 46 procent under samma period. Dessa uppgifter inkluderar möten i alla föreningar, även fackföreningar och politiska partier (tabell 6.2).

Tabell 6.2 Andel som under senaste 12 månaderna varit på möte i förening, samfund eller liknande,* 16-25 år och 35-74 år, 1994/95–2008/09. Procent

	1994/95	1996/97	1998/99	2002/03	2004/05	2006/07**	2008/09
Ålder							
16–25 år	51	47	47	45	40	41	34
35–74 år	62	61	62	59	58	54	46
16–74 år	59	57	57	55	53	50	42

Källa: Ungdomsstyrelsen, Statistiska centralbyråns ULF-undersökning 2008/2009.

* Fackligt möte och möte i politiskt parti är exkluderade.

** SCB genomförde ett metodbyte 2006, de tidigare besöksintervjuerna ersattes det året med hälften telefonintervjuer och hälften besöksintervjuer. Från 2006 redovisas här endast telefonintervjuerna.

Kommentar: Frågan om möte med annan förening ställdes inte 2000–2001.

Idrottsutövande⁵⁸

INDIKATOR 84

Andel motionsutövare	Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet
Knappt 90 procent av unga i åldern 7–19 år och drygt 70 procent av de i åldern 20–29 år motionerade minst en gång i veckan 2011. För de som är yngre än 20 år och för de som är 20–29 år är skillnaderna små mellan flickor/kvinnor och pojkar/män. Sedan 2000 har andelen unga i åldern 7–14 år som motionerar varit relativt konstant medan andelen minskat bland de som är 15–19 år, speciellt bland kvinnor.	

Knappt tre fjärdedelar, 74 procent av de tillfrågade uppgav 2011 att de motionerade minst en gång i veckan. Störst andel som motionerade minst en gång i veckan, 96 procent, fanns i gruppen 7–14 år, följt av 78 procent i gruppen 15–19 år. I övriga åldersgrupper svarade mellan 68 och 75 procent att de motionerade en gång i veckan eller oftare (tabell 6.3).

Som motionsaktivitet räknas i denna indikator en aktivitet som överstiger 20 minuter per tillfälle och som utövas minst en gång i veckan. Nästan hälften, 45 procent, av de personer som deltog i undersökningen svarade att de motionerar mer än två gånger i veckan. Andelen motionerande flickor och pojkar är ungefär lika stor till och med 14 års ålder. Mellan 15 och 19 år är andelen pojkar/män som motionerar högre. Därefter motionerar kvinnor i lika stor eller i större utsträckning än män. Detta oavsett om man drar gränsen vid en gång i veckan eller tre gånger i veckan.

Mellan 2000 och 2011 har andelen motionsutövare varit relativt konstant där 2011 ligger på samma nivå som 2000, nämligen 74 procent. Andelen flickor/kvinnor har från 2000 till 2011 minskat med 2 procent medan andelen pojkar/män har ökat lika mycket under tidsperioden. I åldersgruppen 15–19 år minskade andelen som under samma period svarade att de motionerar minst en gång i veckan, från 89 till 78 procent. Svarsunderlaget bland unga kvinnor och unga män är litet och det är därför svårt att dra några mer långtgående slutsatser om tendenser.

Tabell 6.3 Andel som utövar en motionsaktivitet minst en gång i veckan efter kön och ålder, 2000 och 2008–2011. Procent

Åldersgrupp	Totalt					Män					Kvinnor				
	2000	2008	2009	2010	2011	2000	2008	2009	2010	2011	2000	2008	2009	2010	2011
7–14 år	95	96	92	94	96	96	96	93	92	95	94	96	91	95	96
15–19 år	89	88	89	87	78	88	87	90	87	82	90	89	88	86	73
20–29 år	78	74	72	78	71	78	65	70	75	71	78	84	75	80	72
30–39 år	62	73	69	70	68	58	72	64	68	65	67	75	74	73	72
40–49 år	64	73	71	71	71	57	67	62	70	64	72	80	80	72	78
50–59 år	71	73	75	71	70	63	63	71	63	70	80	83	78	79	70
60–70 år	72	73	74	76	75	68	70	73	75	72	76	77	76	78	79
Totalt	74	77	76	76	74	70	72	72	74	72	78	82	79	79	76

Källa: Riksidrottsförbundet, Statistiska centralbyrån, 2000, 2008, 2009, 2010 och 2011.

Kommentar: Motionsaktivitet är en aktivitet som utövas minst en gång i veckan och i minst 20 minuter per tillfälle.

⁵⁸ Uppgifterna i indikator 84 och indikator 85 bygger på en urvalsundersökning där SCB, på uppdrag av Riksidrottsförbundet, årligen skickar ut en enkät till 5 000 slumpmässigt utvalda individer mellan 7 och 70 år. Undersökningen är riksrepresentativ.

INDIKATOR 85

Andel som tränar eller tävlar i idrott	Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet
Andelen som 2011 tävlade eller tränade var 69 procent bland 7–14-åringar, 39 procent bland 15–19-åringar och 21 procent bland 20–29-åringar. Det var vanligare att pojkar/män uppgav att de tränade än att flickor/kvinnor gjorde det. Sedan 2000 har andelen som tränar och tävlar ökat bland 7–14-åringarna men minskat bland 15–29-åringarna.	

År 2011 svarade totalt 21 procent att de tränar eller tävlar i någon idrott. Knappt åtta procent uppgav att de tränar eller tävlar tre gånger i veckan eller oftare. Med tävling avses medverkan i någon form av organiserat seriesystem eller arrangerad individuell tävling. Andelen som tävlar eller tränar är högst bland unga och sjunker sedan med stigande ålder. I samtliga åldersgrupper tävlar eller tränar män i större utsträckning än kvinnor. På totalnivå kan man endast notera vissa förändringar under 2000-talet. Bland unga ser vi en ökning bland 7–14-åringar, men en minskning i grupperna 15–19 år och 20–29 år sedan 2000. Mellan 2000 och 2011 har andelen pojkar/män, i åldern 15–19 år och 20–29 år, som tränar eller tävlar minskat. Andelen flickor/kvinnor, i samma ålder, som tränar eller tävlar har ökat även om förändringen ligger inom den statistiska felmarginalen (tabell 6.4).

Tabell 6.4 Andel som tränar eller tävlar i idrott, 2000 och 2008–2011. Procent

Åldersgrupp	Totalt					Män					Kvinnor				
	2000	2008	2009	2010	2011	2000	2008	2009	2010	2011	2000	2008	2009	2010	2011
7–14 år	63	66	68	66	69	70	73	70	72	74	56	58	67	58	64
15–19 år	50	41	44	43	39	68	47	51	52	45	29	35	36	35	32
20–29 år	28	21	20	25	21	41	27	24	32	26	15	14	12	17	16
30–39 år	19	16	20	18	15	28	24	25	25	25	9	8	12	10	6
40–49 år	10	15	13	15	14	15	19	21	24	20	4	10	9	6	7
50–59 år	10	6	9	8	9	11	7	12	12	14	9	4	3	5	4
60–70 år	5	8	8	12	9	6	10	12	12	13	4	6	4	11	6
Totalt	24	21	22	23	21	31	26	28	29	28	16	16	16	17	15

Källa: Riksidrottsförbundet, Statistiska centralbyrån, 2000, 2008, 2009, 2010 och 2011.

Kommentar: Med tävling avses medverkan i någon form av organiserat seriesystem eller arrangerad individuell tävling.

INDIKATOR 86

Besöks- och läsvanor	Uppgiftslämnare: Statens kulturråd
<p>En knapp tredjedel av 16–23-åringarna hade under 2006/07 gått på teater och konstmuseum, drygt hälften hade gått på konsert och till ett bibliotek, tre fjärdedelar hade läst böcker och 90 procent hade gått på bio minst en gång de senaste 12 månaderna. Tjejerna var i högre grad än killarna aktiva och unga i storstäder var i högre grad aktiva än i övriga kommuner. Sedan 1982/83 har besöks- och läsvanorna sjunkit för alla aktiviteter utom för besök på konstmuseer eller konstutställningar och på konserter.</p>	

Andelen 16–23-åringar som vid något tillfälle under de senaste 12 månaderna besökt någon av de aktuella kulturaktiviteterna eller läst en bok, minskade i alla kategorier mellan 1998/99 och 2006/07. I samtliga kategorier utom en är det till och med så att andelen vid det senaste mättilfället är den lägsta som någonsin noterats i ULF. För besök på konstmuseer och konstutställningar är andelen besökare den näst lägsta som noterats.

Det är svårt att skilja ut mönster. Exempelvis ökade andelen 16–23-åringar som någon gång under de senaste 12 månaderna besökt ett konstmuseum eller en konstutställning svagt mellan 1982/83 och 2006/07, från 25 procent till 30 procent, samtidigt som andelen ungdomar som besökt ett annat museum än konstmuseum minskade från 51 procent till 22 procent. De två vanligaste aktiviteterna, biobesök och bokläsande, liksom teaterbesök visar i olika grad vikande tendenser, medan andelen unga som besökt konserter låg på samma nivå vid den senaste mätningen som vid den första (tabell 6.5).

Biblioteksbesöken visar en intressant utveckling. Andelen 16–23-åringar som besökt ett bibliotek åtminstone någon gång under de senaste 12 månaderna ökade från 65 procent till 78 procent mellan 1990/91 och 1998/99 för att sedan minska kraftigt till 55 procent 2006/07. Här skulle man kunna anta att tillgången till hemdator med internetuppkoppling har haft betydelse. I slutet av 1990-talet var det fortfarande inte särskilt utbrett med internetuppkoppling i hemmet och internetcaféer var ännu ganska ovanliga. Många ungdomar utnyttjade då folkbibliotekens datorer för att söka på webben. Men i takt med att det blivit vanligare med såväl internet i hemmen som ett kommersiellt utbud av tillgång till internet, har anledningen för unga att besöka ett bibliotek minskat.

⁵⁹ Redovisningen av indikator 86 och 87 bygger på SCB:s undersökningar om levnadsförhållanden (ULF). Det är fyra mätpunkter med åtta års mellanrum 1982/83–2006/07. Då insamlingssättet för ULF har ändrats bör försiktighet iaktas vid jämförelser mellan före och efter 2006.

En tendens är att minskningstakten är högre för att göra något ofta än för att göra något åtminstone någon gång om året. Till exempel minskade andelen 16–23-åringar som gått på bio minst någon gång under de senaste 12 månaderna med 3 procentenheter, från 93 procent till 90 procent mellan 1982/83 och 2006/07, samtidigt som andelen som gått på bio mer än fem gånger under 12 månader, minskade med 26 procentenheter, från 63 procent till 37 procent under samma period. Motsvarande utveckling finns för bokläsande, men den är inte lika tydlig.

Skillnader mellan tjejer och killar

Generellt sett är en större andel tjejer än killar aktiva. Skillnaderna är dock mycket små för biobesök, konsertbesök och besök på annat museum än konstmuseum minst någon gång under de senaste 12 månaderna. För teaterbesök och besök på konstmuseum skiljer det ungefär 10 procentenheter och för bokläsande och biblioteksbesök skiljer det ungefär 20 procentenheter. Andelen tjejer som besökt en teater minskade snabbare mellan 1982/83 och 2006/07 än vad andelen killar minskade (från 45 procent till 33 procent för tjejer jämfört med från 28 procent till 25 procent för killar). För biblioteksbesök och även bokläsande (om än inte lika tydligt) var förhållandet det omvända, det vill säga att skillnaden mellan tjejers och killars aktivitet ökade.

Skillnader mellan storstad och landsbygd

Generellt är 16–23-åringar i storstäder (inklusive förortskommuner) i högre grad aktiva deltagare i kulturaktiviteter än invånare i övriga kommuner på alla områden utom när det gäller biblioteksbesök, där aktiviteten 2006/07 var lika stor oavsett var i landet man bodde. Skillnaderna mellan unga i storstäder och i övriga landet utjämnades mellan 1982/83 och 2006/07 för teaterbesök och besök på annat museum än konstmuseum. Däremot ökade skillnaderna något för besök på konstmuseum och biografier samt för bokläsande.

Skillnader beroende på om man är född i Sverige eller utomlands

Unga som är födda utrikes deltog 1982/83 över lag i lägre grad än inrikes födda unga, vars båda föräldrar är födda i Sverige, i såväl besöksaktiviteter som läsande. Utvecklingstendensen är att skillnaderna minskat för biobesök och konsertbesök. För teaterbesök och besök på konstmuseum har skillnaderna helt utjämnats. För biblioteksbesök och besök på annat museum hade de utrikes födda vid mätningen 2006/07 till och med högre andel som någon gång under de senaste 12 månaderna ägnat sig åt aktiviteten än vad jämförelsegruppen med inrikes födda ungdomar hade. Bara för bokläsande ökade skillnaderna mellan utrikes födda och inrikes födda ungdomar.

Tabell 6.5 Ungas besöks- och läsvanor: Andel som på fritiden ägnat sig åt följande aktiviteter under de senaste 12 månaderna, 16–23 år, 1982/83, 1990/91, 1998/99 och 2006/07. Procent

Aktivitet	Minst någon gång				Mer än 5 gånger			
	82/83	90/91	98/99	06/07	82/83	90/91	98/99	06/07
Teater								
Killar	28	29	33	25	3	2	2	1
Tjejer	45	48	44	33	6	5	4	3
Samtliga	36	39	38	29	4	3	3	2
Region*								
Storstadsområden	51	48	46	34	8	7	5	4
Större städer	36	43	40	27	4	4	3	1
Övriga	26	29	31	26	1	2	3	1
Bakgrund**								
Födda utomlands	29	34	37	29	4	4	5	1
Födda i Sverige	36	39	39	30	4	3	4	2
Konsert								
Killar	56	57	61	54	15	12	12	12
Tjejer	54	61	61	56	13	11	11	8
Samtliga	55	59	61	55	14	11	11	10
Region*								
Storstadsområden	58	60	58	58	16	10	11	12
Större städer	58	61	63	55	14	12	12	11
Övriga	51	58	61	52	12	12	11	8
Bakgrund**								
Födda utomlands	36	51	49	43	8	10	10	8
Födda i Sverige	56	60	62	56	14	11	11	11
Konstmuseum/utställning								
Killar	20	25	27	25	3	2	2	2
Tjejer	30	37	39	35	4	4	5	3
Samtliga	25	31	33	30	3	2	3	2
Region*								
Storstadsområden	33	34	40	38	6	4	5	3
Större städer	24	35	32	28	3	3	2	2
Övriga	20	26	29	24	3	1	3	2
Bakgrund**								
Födda utomlands	21	32	31	29	6	5	5	6
Födda i Sverige	25	30	34	30	3	2	3	2

* Storstadsområden = H1–H2, Större städer = H3 och Övriga = H4–H6.

** Födda i Sverige = Unga födda i Sverige med båda föräldrarna födda i Sverige. Födda utomlands = Unga födda utomlands oavsett föräldrarnas bakgrund.

Aktivitet	Minst någon gång				Mer än 5 gånger			
	82/83	90/91	98/99	06/07	82/83	90/91	98/99	06/07
Annat museum								
Killar	50	34	36	23	3	2	2	1
Tjejer	52	39	38	22	5	3	2	2
Samtliga	51	36	37	22	4	2	2	1
Region*								
Storstadsområden	61	42	42	28	8	4	2	2
Större städer	49	38	38	19	2	2	2	2
Övriga	44	28	32	21	3	1	2	0
Bakgrund**								
Födda utomlands	45	32	30	24	8	5	3	2
Födda i Sverige	53	36	39	22	4	2	2	1
Bibliotek								
Killar	60	60	72	46	35	30	42	22
Tjejer	71	69	84	65	38	38	53	36
Samtliga	65	65	78	55	37	34	47	29
Region*								
Storstadsområden	66	64	77	54	36	32	43	28
Större städer	67	66	78	58	38	37	49	33
Övriga	63	63	78	53	37	31	48	24
Bakgrund**								
Födda utomlands	60	77	83	66	37	48	55	42
Födda i Sverige	65	64	77	54	36	33	46	27
Bio								
Killar	94	93	91	89	66	55	50	37
Tjejer	92	95	94	91	60	59	50	37
Samtliga	93	94	93	90	63	57	50	37
Region*								
Storstadsområden	95	97	94	92	72	68	59	47
Större städer	96	95	94	92	65	55	49	39
Övriga	90	93	89	85	59	52	44	26
Bakgrund**								
Födda utomlands	78	85	88	82	47	55	48	37
Födda i Sverige	94	95	93	91	64	57	49	36
Läst böcker					Varje vecka			
Killar	80	76	75	66	34	27	25	21
Tjejer	94	92	88	86	51	48	40	35
Samtliga	87	84	82	76	42	37	32	28
Region*								
Storstadsområden	90	86	85	78	49	43	35	28
Större städer	88	86	83	78	40	39	32	30
Övriga	85	82	78	71	39	32	30	24
Bakgrund**								
Födda utomlands	85	89	79	72	41	39	20	17
Födda i Sverige	88	84	82	77	43	37	34	29

Källa: Kulturrådet. Statistiska centralbyrån, ULF-undersökningen.

INDIKATOR 87

Eget kulturutövande	Uppgiftslämnare: Statens kulturråd
Bland 16–23-åringar hade under 2006/07 cirka 30 procent målat/ritat/tecknat och skrivit dagbok, ungefär en femtedel hade spelat musikinstrument och deltagit i studiecirkel och drygt 5 procent hade sjungit i kör minst en gång de senaste 12 månaderna. Tjejer och boende i storstäder var i högre grad aktiva än killar och boende i övriga kommuner. Sedan 1982/83 har det egna kulturutövandet minskat inom samtliga former.	

För eget utövande är tendenserna tydligare än för indikatorn besöks- och läsvanor. Samtliga former av utövande har entydigt vikande utveckling, även om minskningarnas storlek varierar. Dock påverkas jämförbarheten över tid av de ändrade insamlingsmetoderna för ULF.

Aktiviteter med en liten andel utövare redan vid första mätningen 1982/83, som exempelvis att sjunga i kör, har naturligtvis inte kunnat minska lika mycket som aktiviteter med en hög andel utövare, som exempelvis att skriva dagbok eller brev. Andelen utövare av aktiviteter under de senaste 12 månaderna som har med skrivande att göra minskade från 52 procent till 31 procent under perioden 1982/83 till 2006/07. Men nästan hela minskningen skedde mellan de två senaste mätillfällena och det finns all anledning att anta att detta också har att göra med den ökande internetanvändningen (tabell 6.6).

Skillnader mellan tjejer och killar

Skillnaderna mellan tjejers och killars eget utövande minskade generellt då tjejerna minskade aktiviteten eget utövande i större utsträckning än vad killarna gjorde. Andelen tjejer som musicerar minskade så mycket att killarna vid den senaste mätningen för första gången hade en högre andel utövare än vad tjejerna hade. Det är också det enda område där killarna enligt den senaste mätningen i större utsträckning än tjejerna var aktiva utövare. Ungefär var fjärde kille mellan 16 och 23 år hade någon gång under det senaste året spelat ett musikinstrument, medan ungefär var femte tjej gjort detsamma. Tjejers körsjungande och studiecirkeldeltagande minskade också så mycket att skillnaderna mellan tjejers och killars aktivitet nästan försvann. Skillnaderna för skrivande samt bild- och formskapande aktiviteter var 2006/07 fortfarande ganska stora till tjejernas fördel.

Skillnader mellan storstad och landsbygd

Unga i storstadsregionerna ägnade sig i högre grad åt egen kulturutövning, men även här minskade skillnaderna. Exempelvis var det 1982/83 en högre andel av storstadsungdomarna än ungdomarna i de övriga kommunerna som skrev (59 procent mot cirka 50 procent). Denna skillnad minskade stegvis mätning för mätning och andelen för alla tre kategorierna (storstadsområden, större städer och övriga) låg 2006/07 kring 30 procent. Ungas målande, ritande etcetera visade en motsvarande utveckling.

Skillnader beroende på om man är född i Sverige eller utomlands

Unga som är födda utrikes deltog 1982/83 överlag i lägre grad i eget kulturutövande än inrikes födda unga vars båda föräldrar är födda i Sverige. Den enda aktivitet där utrikes födda ungdomar 1982/83 hade högre andel utövare än den andra gruppen var skrivande. Tendensen över tid är att skillnaderna mellan grupperna minskat för körsång och blivit utjämnade för eget musicerande. För studiecirkeldeltagande hade utrikes födda 2006/07 en högre andel som någon gång under de senaste 12 månaderna ägnat sig åt detta jämfört med unga inrikes födda.

Tabell 6.6 Ungas eget utövande: Andel som på fritiden ägnat sig åt följande aktiviteter under de senaste 12 månaderna, 16–23 år, 1982/83, 1990/91, 1998/99 och 2006/07. Procent

Aktivitet	Minst någon gång				Varje vecka			
	82/83	90/91	98/99	06/07	82/83	90/91	98/99	06/07
Spelat musikinstrument								
Killar	26	25	24	25	17	16	16	18
Tjejer	34	27	24	19	16	13	10	8
Samtliga	30	26	24	22	17	15	13	13
Region*								
Storstadsområden	32	26	22	24	19	16	14	15
Större städer	30	27	24	22	16	14	12	13
Övriga	28	24	24	20	13	13	13	11
Bakgrund**								
Födda utomlands	20	31	14	23	13	20	7	14
Födda i Sverige	31	25	26	23	17	14	13	13
Sjungit i kör eller annan sånggrupp								
Killar	7	6	7	5	5	4	5	5
Tjejer	14	13	11	7	10	9	7	5
Samtliga	10	9	9	6	7	6	6	5
Region*								
Storstadsområden	10	10	9	9	7	6	7	7
Större städer	10	9	9	5	7	6	4	4
Övriga	11	8	10	4	8	6	7	4
Bakgrund**								
Födda utomlands	4	17	6	4	3	12	4	3
Födda i Sverige	11	9	10	6	8	6	6	5
Målat, ritat, tecknat eller arbetat med lera								
Killar		25	21	19		8	7	7
Tjejer		47	42	35		15	12	13
Samtliga		35	32	27		11	9	10
Region*								
Storstadsområden		39	34	27		13	9	11
Större städer		35	30	28		9	8	8
Övriga kommuner		34	32	25		11	11	11
Bakgrund**								
Födda utomlands		34	36	24		12	10	7
Födda i Sverige		36	32	27		11	10	10

Aktivitet	Minst någon gång				Varje vecka			
	82/83	90/91	98/99	06/07	82/83	90/91	98/99	06/07
Skrivit dagbok, dikter, brev, artiklar och dylikt								
Killar	31	29	27	15	7	6	7	6
Tjejer	74	72	76	49	32	32	37	22
Samtliga	52	50	51	31	20	18	22	14
Region*								
Storstadsområden	59	53	53	31	23	17	26	13
Större städer	50	52	51	32	17	21	19	14
Övriga	47	46	48	31	17	17	21	14
Bakgrund**								
Födda utomlands	55	50	53	33	20	14	18	11
Födda i Sverige	52	49	51	32	20	18	23	15
Deltagit i studiecirklar eller kurser					Mer än 20 gånger			
Killar	25	24	18	16	9	8	5	6
Tjejer	33	26	19	20	14	8	5	7
Samtliga	29	25	19	18	12	8	5	6
Region*								
Storstadsområden	31	26	19	20	14	9	4	9
Större städer	30	27	18	17	12	9	4	5
Övriga	27	24	20	16	10	6	6	5
Bakgrund**								
Födda utomlands	22	37	16	26	10	7	3	11
Födda i Sverige	29	25	19	17	11	8	5	6

Källa: Kulturrådet, Statistiska centralbyrån, ULF-undersökningen.

* Storstadsområden = H1–H2, Större städer = H3 och Övriga = H4–H6.

** Födda i Sverige = Unga födda i Sverige med båda föräldrarna födda i Sverige. Födda utomlands = Unga födda utomlands oavsett föräldrarnas bakgrund.

Referenser

Ungdomsstyrelsen (2010). *Fokus 10 – en analys av ungas inflytande*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Internet

www.scb.se/ulf

Kapitel 7 Reflektioner

Utbildning och lärande

Behörighet och måluppfyllelse

Utbildning är en av de viktigaste faktorerna för ungas framtida möjligheter på arbetsmarknaden. De flesta indikatorerna visar på små förändringar sedan förra årets uppföljning. Andelen som är behöriga till gymnasieskolan fortsätter dock att minska. Inför hösten 2011 infördes nya behörighetskrav till gymnasieskolan, vilket försvårar jämförelser bakåt i tiden, men utvecklingen pekar i negativ riktning. Hösten 2010 var andelen behöriga till gymnasieskolan 88,2 procent, vilket är den lägsta andelen sedan 1998 och hösten 2011 var det 87,8 procent av eleverna som var behöriga till något av de nationella programmen. En förklaring till nedgången är de skärpta behörighetskraven. En annan förklaring grundar sig i de faktiska betygsresultaten. Andelen elever som har godkänt i ämnena matematik, engelska och svenska eller svenska som andraspråk (de tidigare kraven) har minskat med 0,2 procentenheter, från 88,2 procent till 88,0 procent (Skolverket 2011e).

Andelen elever med slutbetyg från gymnasieskolan som ger grundläggande behörighet till högskolestudier minskar. Från och med läsåret 2009/10 ändrades behörighetsreglerna till universitet och högskolor, vilket kan ha påverkat andelen behöriga elever. Hösten 2007 började nästan 129 000 ungdomar i gymnasieskolan och av dessa fick 68 procent slutbetyg våren 2010. Två av tre elever klarar med andra ord gymnasiestudierna på tre år.

Skolverkets studie *Gymnasieelevers byten av program och skolor* (2011b) visar att mer än var tionde elev byter program under de första två åren. Av de elever som byter program får bara 29 procent slutbetyg efter tre års studier, jämfört med 85 procent av dem som stannat kvar på samma program. Orsakerna till varför elever vill byta program eller skola är många. Det kan till exempel handla om ett svåröverskådligt utbud av utbildningar, otillräcklig vägledning, eller att eleven vill påbörja en utbildning för att pröva om den passar.

Bland de redovisade indikatorerna syns även en negativ trend för andelen godkända i ämnesprovet i matematik. Utvecklingen av andelen elever med lägst betyget godkänt i de nationella ämnesproven svenska som andraspråk, engelska och svenska ger en blandad bild, men den negativa trenden verkar ha avstannat. De nationella proven är dock inte primärt avsedda att mäta trender över tid.

Ny gymnasieskola

Den 1 juli 2011 trädde den nya skollagen och den reformerade gymnasieskolan i kraft, den innebar nya program, nya behörighetsregler och en förändrad betygsskala. Ett syfte med reformen är att i högre grad standardisera utbudet av gymnasieutbildningar, vilket innebär att både kommunala och enskilda huvudmän erbjuder utbildningar som följer samma examensmål. Det finns nu 18 nationella program som alla är treåriga: 12 yrkesprogram och 6 högskoleförberedande program.

Hösten 2011 började 132 900 elever ett program i den reformerade gymnasieskolan. Drygt hälften (51 procent) av de eleverna går på högskoleförberedande program. Nästan en tredjedel (31 procent) går på yrkesprogram och knappt en femtedel (18 procent) går på något av de fem introduktionsprogrammen: preparandutbildning, programinriktat individuellt val, yrkesintroduktion, individuellt alternativ eller språkintröduktion. Introduktionsprogrammen ersätter det individuella programmet (Skolverket 2012b).

De högskoleförberedande programmen är tänkta att göra eleverna bättre förberedda för högskolestudier än den nuvarande gymnasieskolan och de yrkesförberedande programmen ska göra eleverna mer redo att börja en yrkesbana direkt efter utbildningen. Eleverna får dock inte behörighet till högskolan genom ett yrkesförberedande program. Men det kommer fortfarande att vara möjligt att få behörighet genom att utöka sina studier med svenska och engelska under gymnasietiden eller att komplettera studierna på komvux efter gymnasiet.

I den nya skollagen (SFS 2010:800) stärks elevernas rätt till stöd. Enligt lagen ska:

”hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.”

(1 kap. 4 § skollagen)

Skolinspektionen konstaterar i sin rapport *Olika elever – samma undervisning* (2011a) att den dåliga anpassningen av undervisningen efter elevernas förutsättningar, behov, intressen och erfarenheter hör till de mer framträdande och allvarliga bristerna i skolorna. Att inte ge elever det stöd och den stimulans de behöver försämrar förutsättningarna för eleverna att känna delaktighet och lust att lära. Skolinspektionen påpekar att många skolor saknar tillit till elevens förmåga, vilket är avgörande för att nå framgång i skolan. Den stärkta rätten till stöd innebär att huvudmän och professionella måste anpassa verksamheten till barns och elevers skilda förutsättningar och behov och att alla elever har samma rätt till en utbildning med hög kvalitet.

Det kan därmed aldrig vara självklart att utforma verksamheten lika för alla elever. I rapporten *Risk för IG* (2010b) påpekar Skolverket att gymnasieskolan inte klarar av att ge elever som riskerar att misslyckas det stöd de behöver. En tredjedel av gymnasieskolorna saknar speciallärare eller specialpedagoger och endast hälften av skolorna har gemensamma riktlinjer för utvärdering av om det stöd som eleven erbjudits verkligen var till hjälp.

I den nya skollagen finns ett flertal nya bestämmelser om särskilt stöd. De innebär också förändringar av innehåll, bland annat är det nu rektorn som beslutar om en elevs placering i särskild undervisningsgrupp, tidigare var det skolans styrelse. En annan förändring är att beslut om att utarbeta ett åtgärdsprogram, liksom beslut om att inte utarbeta ett åtgärdsprogram, nu får överklagas (Skolverket 2008b).

Olika grupper av unga

Det finns mönster i hur väl olika ungdomsgrupper lyckas i skolan. De redovisade indikatorerna visar att det fortfarande finns stora skillnader i måluppfyllelse, kunskap och behörighet till gymnasieskola och högskola mellan olika grupper av unga. Skolverket lyfter i sin rapport *Likvärdig utbildning i svensk grundskola?* att likvärdigheten i den svenska grundskolan har försämrats och att betydelsen av elevens socioekonomiska bakgrund fortfarande är stor. Dessutom finns indikationer på att betydelsen har ökat under senare år (Skolverket 2012a).

Ungdomar vars föräldrar är högutbildade lyckas bättre än de vars föräldrar är lågutbildade. Pojkar hade sämre betyg än flickor våren 2010, de når ungefär 90 procent av flickornas betygsresultat i grundskolan (Skolverket 2011e). De nationella ämnesproven under 2010, och de senaste internationella studierna, visar dock inte samma tydliga skillnader. Det är framför allt i svenska som flickorna har ett klart bättre resultat än pojkarna.

Var femte elev i grund- och gymnasieskolan har utländsk bakgrund. Inom gruppen elever med utländsk bakgrund är betygsskillnaderna större än mellan elever med svensk och elever med utländsk bakgrund. Kön, föräldrarnas utbildningsnivå och om en elev har invandrat före eller efter skolstart är faktorer som påverkar elevernas skolresultat. Exempelvis har flickor med utländsk bakgrund, både de som är födda i Sverige och de som kommit hit före skolåldern ett bättre genomsnittligt meritvärde än pojkar med svensk bakgrund. Elever som har invandrat till Sverige efter skolstart har sämre resultat än andra grupper (Skolverket 2011d).

Elever med utländsk bakgrund som är födda i Sverige och elever som invandrat till Sverige före skolstart nådde ett högre meritvärde jämfört med förra året. De närmar sig nu genomsnittet för samtliga elever. Samtidigt har det genomsnittliga meritvärdet för elever som invandrat efter den ordinarie skolstarten försämrats kraftigt de senaste fem åren (Skolverket 2011e). Kamrateffekter och lärarförväntningar förstärker skillnaden mellan skolorna och leder till att det betyder allt mer vilken skola en elev går i. Att gå på en skola med många kamrater som har föräldrar med eftergymnasial utbildning ger en större positiv effekt på skolresultaten för en elev idag än i slutet av 1990-talet (Skolverket 2012a).

Det finns en risk med att göra en uppdelning mellan elever med svensk och elever med utländsk bakgrund och att i en sådan uppdelning antyda att skillnaderna enbart skulle kunna förklaras med hjälp av nationell bakgrund. Elever i gruppen med utländsk bakgrund har olika förutsättningar beroende på variationer i utbildningsstrukturer och utbildningskulturer i respektive ursprungsland. Detta påverkar deras lärandeprocess och utbildningsresultat i den svenska skolan. Samtidigt bör man ha i åtanke att elevers möjligheter påverkas mer av deras socioekonomiska ställning än av deras etniska bakgrund (Socialstyrelsen 2006).

Den socioekonomiska dimensionen ger utslag oavsett elevernas etniska bakgrund då föräldrarnas utbildningsnivå har stor betydelse för ungas studieresultat. Elever med högutbildade föräldrar når uppsatta mål och läser vidare i större utsträckning än elever vars föräldrar är lågutbildade. Det gäller för såväl elever med svensk som med utländsk bakgrund. Bland elever med utländsk bakgrund är det emellertid vanligare att ha föräldrar med förgymnasial utbildning. Av bakgrundsfaktorerna kön, föräldrars utbildningsnivå och svensk/utländsk bakgrund är det föräldrarnas utbildningsnivå som har visat sig ha enskilt störst betydelse för elevernas resultat i skolan (Skolverket 2009b).

Det är dock inte bara föräldrarnas utbildningsnivå som påverkar elevernas studieresultat. Skolverket poängterar att barn som växer upp i samhällets vård eller i familjer med återkommande ekonomiskt bistånd lämnar grundskolan med mycket lägre betyg än andra barn och har i vuxen ålder lägre utbildningsnivå än jämnåriga. Dessa barn löper högre risk för ogynnsam utveckling över tid. Sambandet mellan elevernas studieresultat och föräldrarnas anknytning till arbetsmarknaden samt deras disponibla inkomst har även visats i Ungdomsstyrelsens *Fokus 08 – En analys av ungas utsatthet* (2008).

I en studie av hur förskola och grundskola arbetar med språk- och kunskapsutveckling för flerspråkiga elever visar Skolinspektionen att ämnet svenska som andraspråk ofta hanteras som ren färdighetsträning och utan sammanhang med det övriga innehållet i skolan (Skolinspektionen 2010). Granskningen konstaterar att ämnet svenska som andraspråk på många håll har låg status. Skolinspektionen menar att skolan måste utveckla undervisningen i svenska som andraspråk och arbeta aktivt för att tydliggöra ämnets betydelse för elevernas möjlighet att lära sig förstå och använda det svenska språket.

Kunskapsläget för elever som har svenska som andraspråk försämrades mellan 2006 och 2010, men 2011 har en viss förbättring skett i läsförståelse och muntlig förmåga. Det är dock viktigt att ha i åtanke att det är en relativt liten andel elever som läser svenska som andraspråk, vilket gör att resultaten i den här gruppen är känsliga för variationer. Andelen av alla elever som läsåret 2010/11 deltog i undervisning i svenska som andraspråk var 8 procent. Högst deltagande i undervisning i svenska som andraspråk hade elever med modersmålet somaliska (Skolverket 2011d).

Unga som varken arbetar eller studerar

Den senaste ekonomiska krisen slog hårt mot ungdomsgruppen. Antalet som varken arbetar eller studerar har ökat från 85 300 år 2007 till 126 300 år 2009. Det motsvarar en ökning på 48 procent. År 2009 var det 10 procent av 16–25-åringarna som varken arbetade eller studerade och 4 procent av 16–19-åringarna. (Temagruppen Unga i arbetslivet 2011).

Landets kommuner har ett särskilt informationsansvar för att ta reda på vad unga som inte går i gymnasiet och som inte fyllt 20 år gör och att erbjuda dem lämpliga åtgärder. Ungdomsstyrelsen kartlade i rapporten *Vägarna in* (2009) hur kommuner som tecknat lokala utvecklingsavtal med staten arbetar med bland annat informationsansvaret.

Kartläggningen visade att många kommuner hade svårt att få kontakt med de berörda ungdomarna och att arbetet skulle behöva förstärkas på flera håll. Kommunerna efterlyste bland annat en tydligare reglering och att fler förvaltningar ska samverka kring ansvaret. Skolverket gjorde under 2011 en uppföljning av hur kommunerna arbetar med informationsansvaret (Skolverket 2011f). Uppföljningen visar att det skett flera positiva förändringar i arbetet sedan den förra uppföljningen 2006. Hälften av kommunerna anger att de har förändrat sitt arbete under de senaste två åren, främst genom att de i högre grad samverkar med andra aktörer, både inom kommunen och med andra myndigheter.

Trots positiva tendenser visar uppföljningen att det fortfarande saknas en handlingsplan för informationsansvaret i en tredjedel av kommunerna. Antalet kommuner som upplever svårigheter i arbetet med informationsansvaret har ökat, främst anges svårigheter med att få kontakt med ungdomarna och att erbjuda dem lämpliga åtgärder. De brister som fortfarande finns i skolornas arbete med informationsansvaret innebär att förutsättningarna för ungdomar utanför gymnasieskolan att komma vidare till en meningsfull sysselsättning skiljer sig åt beroende på i vilken kommun de bor. Skolverkets uppföljning visar att utbildning fortfarande är det vanligaste som kommunerna erbjuder ungdomarna. Men för vissa skoltrötta ungdomar är det viktigt att även kunna erbjudas andra alternativa utbildningsformer eller arbetsplatsförlagd praktik.

Utbildningsnivå och högskolestudier

År 2010 hade 78,1 procent av 20–25-åringarna lägst en treårig gymnasieutbildning. Andelen unga kvinnor var högre än andelen unga män. Från 2006 har andelen med lägst 3-årig gymnasieutbildning legat på i stort sett samma nivå. Sammantaget är andelen med gymnasial utbildning eller högre på mycket god internationell nivå i Sverige (Skolverket 2011d).

Både andelen högskolestuderande och andel som övergår till studier på universitet och högskola inom tre år efter gymnasiet har ökat. I vilken utsträckning man läser vidare på högskola beror på kön, föräldrarnas utbildningsnivå, om man har svensk eller utländsk bakgrund samt var i landet man bor. Andelen som fortsatt till universitet och högskola inom tre år efter att de fått slutbetyg från gymnasieskolan 2007/08 var 44 procent, vilket är en ökning sedan 2003/04. Elever med utländsk bakgrund gick i betydligt högre grad över till högskolestudier inom tre år efter gymnasieutbildningen jämfört med elever med svensk bakgrund, 54 procent jämfört med 42 procent.

Sedan 2009 finns yrkeshögskoleutbildning (YH-utbildning). Dessa utbildningar kombinerar teori med praktiskt lärande på en arbetsplats och erbjuds inom branscher där det finns ett uttalat behov av välutbildad arbetskraft. Innehållet i utbildningarna bygger på kunskap som uppkommit vid produktion av varor och tjänster och målet är att utbildningarna ska leda till jobb direkt efter examen. Under en övergångsperiod kommer de äldre kvalificerade yrkesutbildningarna (KY-utbildningarna) att finnas kvar parallellt med YH-utbildningarna, för att från och med 2014 helt ersättas av YH-utbildningarna.

Myndigheten för yrkeshögskolan har studerat vilken sysselsättning de som genomgått en kvalificerad yrkesutbildning har året efter examen. I studien framkommer att cirka fem av sex som examinerades 2009 arbetade eller drev ett eget företag året efter examen (Myndigheten för yrkeshögskolan 2011).

Utbildningskvalitet

Andelen gymnasielärare med pedagogisk högskoleexamen var ungefär lika stor läsåret 2010/11 som 2006/07. I gymnasieskolan har 73 procent av lärarna en pedagogisk högskoleexamen. Även lärartätheten har varit stabil. Lärartätheten var 8,1 lärare per 100 elever läsåret 2010/11. Andelen personal med högskoleutbildning skiljer sig mellan kommunala och enskilda huvudmän, andelen är högre i kommunala skolor, jämfört med i fristående skolor.

Det är kommunens högsta ledningsorgan som har den kommunala huvudmannens uppdrag att ansvara för skolverksamheten enligt skollagen och kommunallagen. Det innebär att det är kommunfullmäktige, och i praktiken dess beredningsorgan kommunstyrelsen, som är ansvariga.

Rapporten *Kommunalt huvudmannaskap i praktiken* (Skolverket 2011c) beskriver hur kommunerna hanterar uppdraget att som huvudman ansvara för att den kommunala skolverksamheten följer de nationella riktlinjerna och når de nationella målen. I rapporten framkommer att kommunernas tolkning av sitt huvudmannaupdrag kan hindra dem från att agera för att öka likvärdigheten och förbättra måluppfyllelsen i skolorna. Många gånger underordnas de statliga kraven den kommunala prioriteringen, vilket får till följd att vissa statliga och nationella mål sorteras bort eller att nationellt satta målnivåer sänks.

Rapporten visar även att kommunernas resursfördelning till skolan sker schablonmässigt och inte utifrån en analys av skolans behov för att uppnå de nationella målen. Styrningen av skolverksamheter tenderar att enbart rikta sig mot vissa mål. Skolverket menar att denna ensidiga styrning skulle kunna förklara de bestående bristerna i grundläggande förutsättningar i skolverksamhetens kvalitet som till exempel rektorernas ledarskap, lärarnas behörighet och undervisningens kvalitet.

Huvudmännen behöver också bli bättre på att ge stöd för att stärka och säkra rektorernas ledning av den pedagogiska verksamheten. De behöver också anpassa sitt stöd eftersom rektorerna har olika förutsättningar. Detta påpekar Skolinspektionen i sin rapport *Rektors ledarskap – med ansvar för den pedagogiska verksamheten* (2012b).

En utmaning för lärarkåren är nyanlända elever. Det är en liten andel av landets skolor som tar emot en mycket stor andel av till Sverige nyanlända elever. Dessa skolor ligger i områden som redan har en stor andel invånare med utländsk bakgrund och där en mindre andel har svenska som förstaspråk, vilket i sig försvårar möjligheten för de nyanlända att lära sig det svenska språket och därigenom öka möjligheten att få godkända studieresultat. Indikatorn som visar behörighet till gymnasieskolan tydliggör de stora svårigheter som elever som kommit till Sverige efter årskurs 1 i grundskolan har jämfört med de som kommit till Sverige tidigare eller som är infödda.

Tidigare forskning visar att undervisningens kvalitet är mycket viktig för elevernas resultat och förmåga att tillgodogöra sig kunskap. Lärarnas engagemang, självtillit, trygghet i yrkesrollen samt förmåga att skapa sociala band till kollegor och elever är mycket viktiga faktorer. Skolor som arbetar förebyggande och systematiskt med sociala relationer, positiv skolmiljö och lärarnas ledarskap har också bättre förutsättningar att uppnå goda resultat (Skolutvecklingsmyndigheten 2008, Skolverket 2009b).

Skolinspektionen har granskat kvaliteten i utbildningen för nyanlända elever (Skolinspektionen 2009b). Granskningen visade att det inte var någon av de granskade skolorna som gett eleverna den utbildning de har rätt till. Skolinspektionen menar att skolorna behöver göra grundligare kartläggningar av de nyanlända elevernas kunskaper, erbjuda en mer individualiserad undervisning utifrån varje enskild elevs bakgrund samt erbjuda undervisning och studiehandledning på elevens modersmål.

Även situationen för elever i grundskolan med funktionsnedsättning har granskats av Skolinspektionen (Skolinspektionen 2009a). Granskningen visar bland annat att det råder brister mellan den teori som finns i personalgruppen och den praktik som personalen utövar, att personalens kompetens i ämnet funktionsnedsättning varierar kraftigt, att skolans lokaler och läromedel inte är tillräckligt anpassade efter elevernas behov samt att det saknas en samlad uppföljning och utvärdering av de insatser som görs. Enligt Skolinspektionen bör skolpersonalen få kontinuerlig kompetensutveckling och tydligare rutiner för att informera personal och elever om elever med funktionsnedsättning. Skolan behöver också sätta in kraftfulla åtgärder mot kränkningar av funktionsnedsatta elever.

Vuxenutbildning

Kalenderåret 2010 var det 250 kommuner som erbjöd grundläggande komvux, 264 kommuner som erbjöd gymnasial komvux, 57 kommuner som erbjöd påbyggnadsutbildning och 214 kommuner som anordnade särvtux. Sedan 2007/08 har antalet kommuner som erbjuder kommunal vuxenutbildning och sfi varit relativt konstant. Under 2009 ökade antalet elever i komvux för första gången sedan slutet av 1990-talet. År 2010 ökade antalet elever ytterligare och uppgick till nästan 200 000. Elevökningen skedde i huvudsak inom den gymnasiala vuxenutbildningen, men antalet elever inom grundläggande vuxenutbildning ökade också något. Även antalet elever i svenskundervisning för invandrare (sfi) har ökat kraftigt under de senaste åren. År 2010 deltog nästan 100 000 elever i sfi, en ökning med 5 procent sedan föregående år och nästan en fördubbling sedan 2003 (Skolverket 2011d).

Sverige är ett land där invandringen är relativt stor och svenskundervisning för invandrare (sfi) har därför en viktig funktion att fylla för utrikesföddas integration i samhället och etablering på arbetsmarknaden. Kommunen är huvudman för sfi och kan antingen erbjuda utbildning genom egen verksamhet eller genom externa anordnare som till exempel studieförbund, folkhögskolor och privata utbildningsföretag.

Kommunen är skyldig att se till att utbildning i svenska för invandrare erbjuds dem som har rätt att delta. Skolinspektionen påpekar att knappt hälften av kommunerna klarar att ge de nyanlända möjlighet att börja utbildningen i tid (Skolinspektionen 2011b).

Ytterligare en granskning av sfi visar också att det finns brister i planering, genomförande och uppföljning (Skolinspektionen 2011c). Undervisningen är inte heller alltid anpassad efter de studerandes behov och flexibla lösningar saknas. Att vara sfi-lärare kräver särskild kompetens och förmåga till flexibilitet, men granskningen visar att lärarna sällan får det stöd och de medel som behövs. Trots att forskning och beprövad erfarenhet visar att stöd på modersmålet är framgångsrikt finns det kommuner där sådant stöd inte ges. Få kommuner tar hjälp av ny teknik inom sfi. Skolinspektionen menar att det inom sfi måste finnas lösningar anpassade för vuxnas lärande och efter individens bakgrund och erfarenheter. Som goda exempel ges aktiviteter som språkcaféer, där möjlighet ges till samtal med svenskspråkiga, och att använda ny teknik i form av läsplattor och bärbara datorer.

Modersmålsundervisning

Läsåret 2010/11 var drygt 20 procent av samtliga elever i grundskolan berättigade till undervisning i modersmål. De senaste tio åren har andelen ökat med nästan 9 procentenheter. Det var 55 procent av de berättigade som deltog i modersmålsundervisningen, andelen tjejer som deltog var större än andelen killar. Andelen som deltog låg på ungefär samma nivå som 2006/07. Sedan läsåret 1998/99 har arabiska varit det vanligaste språket i modersmålsundervisningen, innan dess var finska vanligast.

De större kommunerna hade betydligt större andelar elever som var berättigade till modersmålsundervisning än de mindre. I de tre storstadskommunerna Stockholm, Göteborg och Malmö var i genomsnitt 39 procent av eleverna i grundskolan berättigade till modersmålsundervisning medan motsvarande andel för övriga kommuner i genomsnitt var 14 procent. Andelen berättigade var ungefär lika stor i fristående som i kommunala skolor, drygt 20 procent, men det var en betydligt större andel elever i de fristående skolorna som deltog i modersmålsundervisning, 70 procent jämfört med 51 procent i de kommunala (Skolverket 2011d).

Skolverket gjorde 2008 en utvärdering av modersmålsundervisningen i landets grundskolor (Skolverket 2008a). Modersmålsundervisningen framträder i studien som en i hög grad marginaliserad verksamhet inom skolan. Huvudansvar för verksamheten ligger i flertalet fall på kommunen, vilket kan betyda att skolan har bristande insyn i verksamheten. En anledning till att elever inte vill eller kan delta är att undervisningen ofta bedrivs efter skoltid. Samtidigt visar studien att elever som deltar i modersmålsundervisning överlag presterar bättre i skolan, oavsett familjebakgrund, kön, eller migrationsbakgrund. Resultatet visar alltså på ett i det närmaste motsatt förhållande – å ena sidan en marginaliserad undervisning och å andra sidan en möjlig positiv effekt av att delta i undervisningen. Det motiverar att modersmålsundervisningen stärks i grundskolan.

En studie av Skolinspektionen visar även den att modersmålsundervisningen ”*lever sitt eget liv*” och att det råder oklarheter om vem som bär ansvaret för undervisningen (Skolinspektionen 2010). De studerade skolorna följer sällan upp resultaten i ämnet och elevernas kunskapsutveckling nämns sällan i utvecklingssamtalen eller i elevernas individuella utvecklingsplaner. Skolinspektionen rekommenderar att skolorna utvecklar samverkan mellan modersmåls lärare och övriga lärare så att modersmålsundervisningen får ett samband med övriga ämnen och blir en likvärdig del i undervisningen. Det är också viktigt att de elever i grundskolan som behöver det får studiehjälp i modersmålet. Därför behöver kommunerna stöd för att klara sitt uppdrag att rekrytera kompetenta modersmåls lärare och det behövs nationella insatser i form av kompetensutveckling för lärare och skolledare.

Enligt minoritetsspråklagarna har skolorna ett särskilt ansvar att främja barns utveckling i sitt språk och sin kultur. Det är många kommuner och skolor som brister i att tillgodose de nationella minoriteternas möjligheter att utveckla sitt språk. I Sverige finns fem officiella nationella minoritetsspråk: finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Skolinspektionen menar att bristerna beror på att minoritetsspråken ofta är lågt prioriterade, att ansvarsfördelningen är oklar och att det råder brist på lärare (Skolinspektionen 2012a)

Internationellt perspektiv

Det finns internationella komparativa studier som belyser kunskapsutvecklingen bland elever i olika länder. Dessa studier är till skillnad från de nationella proven särskilt utformade för att mäta utvecklingen över tid. Det är emellertid viktigt att ha i åtanke att det finns mål för den svenska skolan som inte åskådliggörs i de internationella studierna.

Utgår man från resultaten i internationella komparativa studier kan man konstatera att kunskapsutvecklingen i läsförståelse samt för matematisk och naturvetenskaplig kompetens bland svenska elever uppvisar en negativ trend under de senaste 20 åren. Spridningen mellan de mest resursstarka och de mest resurssvaga, i termer av social och etnisk bakgrund ökar, och killar klarar generellt kunskapskraven sämre än tjejer.

Två undersökningar – PISA 2009 och TIMSS Advanced – som publicerats under de senaste två åren har bekräftat den nedåtgående trenden och den ökande spridningen mellan hög- och lågpresterande elever. I PISA 2009, där 15-åringar fått pröva sin läsförståelse och sin matematiska och naturvetenskapliga kompetens, har resultaten genomgående försämrats. Nästan en femtedel av eleverna i Sverige når inte upp till basnivån i läsförståelse. Enligt OECD är det en kunskapsnivå som kan ses som grundläggande för fortsatt lärande (OECD 2007). Andelen som inte når basnivån har ökat från knappt 13 procent till nästan 18 procent sedan 2000. Bland killarna är det nästan en fjärdedel som inte når upp till den grundläggande nivån. Både killar och tjejer har tappat, men killarna har tappat mer och de svagpresterande killarna mest (Skolverket 2010c).

PISA 2000 visade att Sverige hade en stark position när man mäter likvärdighet. En likvärdig skola innebär bland annat att alla elever oavsett social bakgrund och ekonomiska förutsättningar ska ges samma möjligheter att uppnå målen. En analys av resultaten i PISA 2009 visar att Sverige har tappat sin topposition till att numera inte vara mer än ett genomsnittsland när det gäller likvärdighet. Skillnaderna mellan hög- och lågpresterande elever har ökat samtidigt som skillnaderna mellan hög- och lågpresterande skolor har ökat. Dessutom har betydelsen av en elevs socioekonomiska bakgrund förstärkts och är nu till och med större än genomsnittet i OECD.

Sverige är ett av få länder där både de genomsnittliga resultaten och likvärdigheten samtidigt har försämrats. Denna nedgång beror inte så mycket på att övriga länder kommit ikapp utan den främsta orsaken är att likvärdigheten i Sverige har försämrats under tidsperioden. Samtidigt visar PISA 2009 intressant nog att det finns länder (Sydkorea, Finland och Kanada) som lyckas i båda dessa avseenden, de når både höga genomsnittliga resultat och har en jämförelsevis låg andel elever på de lägsta kunskapsnivåerna (Skolverket 2010c).

Den andra av de nämnda studierna – TIMSS Advanced – har studerat kunskaperna i matematik och fysik hos ungdomar på framför allt naturvetenskapsprogrammets tredje år (Skolverket 2009a). Även här finns mycket tydliga tecken på en försämring i kunskaperna jämfört med 1995. Jämfört med de andra tio länderna som ingår i undersökningen ligger svenska elever på en genomsnittlig nivå i fysik men tydligt under genomsnittet i matematik.

Samtidigt finns det positiva resultat. PISA 2009 innehåller för första gången en komparativ studie av 15-åringars digitala läsförståelse som innebär att eleverna för att kunna besvara frågorna ska kunna söka, läsa, förstå och värdera information på internet. Denna del av PISA var frivillig och 19 länder deltog i studien, varav 16 är OECD-länder. I Sverige är elevernas medelvärde på den digitala lässkalan signifikant högre än medelvärdet för eleverna inom de deltagande OECD-länderna. Endast fyra länder har bättre resultat (Skolverket 2011a).

En annan undersökning av 14-åringars medborgarkompetens, det vill säga kunskaper om hur samhället fungerar ger även den en positiv bild. I studien, International Civic and Citizenship Education Study (ICCS), ligger 14-åringars medborgarkunskaper i Sverige över både det internationella och det europeiska genomsnittet. Endast fyra länder har bättre resultat på kunskapsprovet. Samtidigt slår, liksom i övriga studier under de senaste tio åren, social bakgrund, kön och migrationsbakgrund igenom i resultaten (Skolverket 2010a, 2010d).

Värt att påpeka är att den bild de internationella studierna ger av sjunkande kunskapsresultat inom de studerade ämnesområdena i grundskolans senare år inte återspeglas i betygen i årskurs 9. Betygsgenomsnittet har ökat i nästan alla ämnen. Skolverket lyfter att det troligen finns inflationsdrivande faktorer som orsakar detta, till exempel konkurrens mellan olika skolor (Skolverket 2011e).

EU har gemensamt antagit *Strategi Europa 2020*. Strategin har fem övergripande mål varav ett handlar om utbildning. De målnivåer som är uppsatta inom utbildningsområdet på EU-nivå är att till 2020 förbättra utbildningsnivån, särskilt genom att sträva efter att den andel ungdomar som slutar skolan i förtid ska vara under 10 procent och att minst 40 procent av den yngre generationen ska ha en avslutad högre utbildning. Sverige har satt upp samma nationella mål med den enda skillnaden att vi strävar efter att 40–45 procent av den yngre generationen ska ha avslutad högre utbildning 2020 (Regeringskansliet 2011).

Båda dessa mål är även med bland EU:s 40 nya indikatorer som syftar till att ge en sektorsövergripande bild av levnadsvillkoren för ungdomar i EU. Indikatorerna följer de åtta temaområden som ingår i ramverket för ungdomspolitiskt samarbete i EU. Indikatorsystemet är nytt och det finns för Sverige inte jämförande siffror till alla indikatorer. De kan ändå visa på tendenser kring ungas levnadsvillkor inom EU. Indikatorerna baseras på uppgifter från Eurostat⁶⁰ samt uppdateras och revideras årligen. Det finns ett antal indikatorer som har fokus på utbildning och där det går att jämföra Sverige med snittet för EU⁶¹, siffrorna avser 2010:

- Andelen 18–24-åringar som inte avslutat sina gymnasiestudier och som inte studerar är på EU-nivå 14,1 procent, vilket kan jämföras med Sveriges 9,7 procent.
- Andelen 30–34-åringar som har minst en 2-årig eftergymnasial utbildning är på EU-nivå 33,6 procent, vilket kan jämföras med Sveriges 45,8 procent.
- Andelen 20–24-åringar som gått ut gymnasiet är på EU-nivå 79 procent, vilket kan jämföras med Sveriges 85,9 procent.
- Andel elever som lärt sig minst två språk är på EU-nivå 59,6 procent, vilket kan jämföras med Sveriges 92,7 procent.

Erasmus för alla är EU-kommissionens förslag till nytt EU program 2014–2020 där sju existerande EU-program slås ihop till ett enda program för allmän och yrkesinriktad utbildning, ungdom och idrott. Det nya programmet kommer att vara inriktat mot att stödja verksamhet inom tre områden:

- Möjligheter till lärande för individer både inom och utanför EU.
- Samarbete mellan läroanstalter, ungdomsorganisationer, företag, lokala och regionala myndigheter och icke-statliga organisationer.
- Stöd till reformer i medlemsstaterna för att modernisera utbildningssystemen och främja innovation och entreprenörskap.

Förhoppningen är att skapa större möjligheter för kompetensutveckling, personlig utveckling och förbättrade möjligheter till karriär för unga och personer som arbetar med unga (Europeiska kommissionen 2011).

---

⁶⁰ Eurostat, Dashboard of EU Youth Indicators:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/youth_policy/dashboard_youth

⁶¹ Eurostats data för de tre första indikatorerna är hämtade från *EU Labour Force Survey*. Den sista indikatorn baseras på Eurostats *data collection on language learning in schools*.

Referenser

Europeiska kommissionen (2011). Pressmeddelande från Europeiska kommissionen. 2011-11-23.
Reference: IP/11/1398.

Myndigheten för yrkeshögskolan (2011). *Uppföljning av sysselsättning för studerande i yrkeshögskolan året efter examen – Examinerade Ky-studerande 2009*. Västerås: Myndigheten för yrkeshögskolan.

OECD (2007). *Understanding the Social Outcomes of Learning*. Centre for Educational Research and Innovation (CERI): OECD.

Regeringskansliet (2011). *Sveriges nationella reformprogram 2011. Europa 2020 – EU:s strategi för smart och hållbar tillväxt för alla*.

SFS 2010:800 *Skollag*.

Skolinspektionen (2009a). *Skolsituationen för elever med funktionsnedsättning i grundskolan. Kvalitetsgranskning rapport 2009:6*. Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2009b). *Utbildning för nyanlända elever – rätten till en god utbildning i en trygg miljö. Skolinspektionens rapport 2009:3*. Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2010). *Språk- och kunskapsutveckling för barn och elever med annat modersmål än svenska. Skolinspektionens rapport 2010:16*. Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2011a). *Olika elever – samma undervisning*. Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2011b). *Riktad tillsyn inom området svenskundervisning för invandrare*. Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2011c). *Ändamålsenlighet och resultat i svenskundervisningen för invandrare. Skolinspektionens rapport 2011:6*. Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2012a). *I marginalen – En granskning av modersmålsundervisning och tvåspråkig undervisning i de nationella minoritetsspråken*. Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2012b). *Rektors ledarskap med ansvar för den pedagogiska verksamheten 2012:1*. Stockholm: Skolinspektionen.

Skolutvecklingsmyndigheten (2008). *Skolutveckling – för bättre resultat och måluppfyllelse*. Stockholm: Liber.

Skolverket (2008a). *Med annat modersmål – elever i grundskolan och skolans verksamhet*. Stockholm: Västerås.

Skolverket (2008b). *Särskilt stöd i grundskolan*. (Reviderad 2011). Stockholm: Fritzes.

Skolverket (2009a). *TIMSS Advanced 2008. Huvudrapport*. Rapport 336. Stockholm: Fritzes.

Skolverket (2009b). *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2010a.) *Morgondagens medborgare. ICCS 2009: svenska 14-åringars kunskaper, värderingar och deltagande i internationell belysning*. Rapport 345. Stockholm: Fritzes.

Skolverket (2010b) *Risk för IG. Gymnasierektorer om skolornas stöd till elever som riskerar att inte nå målen*. Stockholm: Fritzes.

Skolverket (2010c). *Rustad att möta framtiden? PISA 2009. Om 15-åringars läsförståelse och kunskaper i matematik och naturvetenskap*. Rapport 352. Stockholm: Fritzes.

Skolverket (2010d). *Skolor som politiska arenor. Medborgarkompetens och kontrovershantering*. Stockholm: Fritzes.

Skolverket (2011a). *Eleverna och nätet. PISA 2009 om 15-åringars förmåga att söka, läsa och värdera digital information*. Stockholm: Fritzes.

Skolverket (2011b). *Gymnasieelevers byten av program och skolor*. Stockholm: Fritzes.

- Skolverket (2011c). *Kommunalt huvudmannaskap i praktiken*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2011d). *Skolverkets lägesbedömning 2011. Del 1 – Beskrivande data*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2011e). *Skolverkets lägesbedömning 2011. Del 2 – Bedömningar och slutsatser*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2011f). *Vad gör kommunerna för ungdomar som inte går i gymnasieskolan? – en rapport om det kommunala informationsansvaret*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2012a). *Likvärdig utbildning i svensk grundskola? En kvantitativ analys av likvärdighet över tid*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2012b). *PM, elever, skolor, gymnasieskolan, läsåret 2011/12*. Stockholm: Skolverket
- Socialstyrelsen (2006). *Social rapport 2006*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Temagruppen Unga i arbetslivet (2011). *Unga som varken arbetar eller studerar – hur många är de och vad gör de?* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2008). *Fokus 08 – En analys av ungas utsatthet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2009). *Vägarna in – Arbetet med unga i kommuner med lokala utvecklingsavtal*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Internet

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/youth_policy/dashboard_youth

Hälsa och utsatthet

Förhållanden i skolan

Nästan alla elever trivs med sin skola och med andra elever, ett resultat som har stått sig sedan Skolverkets första mätning 1993. De flesta trivs även med sina lärare och med skolarbetet. Andelen elever som upplever att skolan gör mycket för att hindra mobbning och kränkningar har ökat stadigt sedan mätningarna började 1993. Den senaste mätningen från 2009 visade att nästan 80 procent av eleverna ansåg att skolan gjorde mycket för att förhindra förekomsten av mobbning och kränkningar. Mobbning är vanligare i årskurs 7–9 jämfört med i gymnasieskolan (Skolverket 2010a).

Skolverket har noterat att förekomsten av mobbning och andra former av kränkande behandling har varit stabil under många år trots en större medvetenhet i de flesta skolor om vikten av att arbeta förebyggande. Att man inte har lyckats minska förekomsten av mobbning är oroande. Det gäller även de fall där elever anger att de är mobbade eller kränkta av sina lärare. Skolverket konstaterar också att variationen mellan olika grupper av elever och mellan olika skolor är stor. Elever med funktionsnedsättning och särskoleelever är i högre grad utsatta för mobbning och utanförskap än andra (Skolverket 2010b).

I Ungdomsstyrelsens studie *Hon Hen Han* framkom att unga homosexuella, bisexuella och transpersoner är mycket utsatta i skolan. Skolan är en av de vanligaste arenorna för hatbrott och det är också en plats som unga inte kan välja bort. Därför är det viktigt att förstärka det normkritiska och förebyggande arbetet i skolan mot trakasserier och hatbrott som är riktade mot unga hbt-personer (Ungdomsstyrelsen 2010).

Ungdomsstyrelsens rapport *Gift mot sin vilja* visade att det finns ett samband mellan de unga som inte får välja sin framtida partner och de unga som upplever olika typer av begränsningar i skolan som till exempel möjligheten att få umgås med vänner av motsatt kön (Ungdomsstyrelsen 2009).

Bra arbetsförhållanden i våra skolor är viktiga för att eleverna ska må bra och kunna tillgodogöra sig undervisningen. Från och med förskoleklass omfattas elever av arbetsmiljölagen. De anmälda olyckorna till arbetsmiljöverket för skolor har gradvis ökat under senare år. Merparten av dessa anmälningar handlar om fallolyckor och våld. Mörkertalet är dock stort eftersom rutinerna för anmälningar skiljer sig åt mellan skolor.

Arbetsmiljöverket ansvarar för att skolorna har bra arbetsförhållanden och följer bestämmelserna i arbetsmiljölagen. Vid inspektioner 2009 och 2010 som Arbetsmiljöverket genomförde i samtliga kommuner i Västra Götaland, Dalsland, Bohuslän och Halland visade det sig dock att rektorerna hade en alldeles för hög arbetsbelastning och små möjligheter att leva upp till alla krav (Arbetsmiljöverket 2010). Detta i sin tur påverkar och präglar hela skolans arbetsmiljöarbete. En eftersatt arbetsmiljö för skolpersonalen påverkar således hur eleverna har det på skolan.⁶²

Arbetsmiljöverkets kunskapsöversikt från 2011 om våld och hot i skolan visar att killar i högre grad än tjejer är utsatta för *fysiskt våld*. Vidare visar rapporten att hälften av eleverna under 2010 blivit utsatta för *verbalt våld*, det vill säga att någon använder ord för att skada någon. Tjejer var i större utsträckning än killar utsatta för det verbala våldet. Det var 59 procent av eleverna som angav att de utsatts för *cybervåld* (användning av elektroniska verktyg för att skada någon) under 2010. Tjejerna var i större utsträckning utsatta för cybervåld än killarna (Arbetsmiljöverket 2011).

Brott

Enligt indikatorredovisningen är unga både i högre grad utsatta och i högre grad delaktiga i brott än andra. Det finns också stora skillnader inom ungdomsgruppen. Killar är i högre grad utsatta för brott än tjejer. Yngre ungdomar med utländsk bakgrund är i större utsträckning utsatta för stöld och grövre våld jämfört med unga med svensk bakgrund. Unga homosexuella, bisexuella och transpersoner är i högre grad utsatta för brott jämfört med andra unga. Var femte person i åldern 16–25 år som är homosexuell eller bisexuell anger att de har utsatts för fysiskt våld av en förälder, partner eller annan närstående vuxen. Det är en dubbelt så stor andel som bland unga heterosexuella (Ungdomsstyrelsen 2010).

Ungdomsstyrelsens rapport *Gift mot sin vilja* visade att unga som har begränsningar i sitt val av partner i högre grad än andra var utsatta för hot, våld och kränkningar av närstående (Ungdomsstyrelsen 2009). Andra grupper som är mycket utsatta för hot om våld, fysiskt våld och kränkande bemötande eller behandling är unga transpersoner och personer med könsöverskridande uttryck (Ungdomsstyrelsen 2010).

Utvecklingscentrum Dubbelt Utsatt har gjort en sammanställning av studier med fokus på unga funktionsnedsatta kvinnors utsatthet för våld. Slutsatsen av denna sammanställning är att *”våldsutsattheten bland unga kvinnor med funktionsnedsättning är osynlig”* (Bräcke Diakoni 2011, s.11). Även Statens folkhälsoinstitut konstaterar att det finns en brist på kunskap om hur unga med funktionsnedsättning mår, vad de har för levnadsvanor och livsvillkor (Statens folkhälsoinstitut 2011).

---

⁶² Se Arbetsmiljöverkets redovisning av sina insatser i kapitel 9.

Barnombudsmannens årsrapport 2012 *Signal*er handlar om samhällets stöd för barn och unga som upplevt våld i nära relationer. I rapporten berättar barn och unga bland annat om besvikelsen av att samhället reagerar så sent. Barnombudsmannen ger därför tre förslag utifrån vad som framkommit i rapporten, det handlar om tidigare upptäckt, bättre stöd och snabbare rättsprocess (Barnombudsmannen 2012).

Brottsförebyggande rådet har analyserat rättsväsendets hantering av ungdomsärenden, ärenden som enligt lagen har ett särskilt skyndsamhetskrav. Trots detta visar Brås rapport att det ofta tar längre tid att utreda ungdomsbrott i förhållande till brott där vuxna är misstänkta. Rapporten belyser dessutom att det finns stora skillnader i handläggningstid och kvalitet på utredningar mellan länen. Snabbare förhör med vittnen och mer noggranna förhörsprotokoll är två förslag som Brå ger för att effektivisera arbetet med ungdomsbrott (Brottsförebyggande rådet 2012a).

Enligt en annan aktuell rapport från Brå ökar utpressningsbrotten i Sverige speciellt bland unga. Utpressning bland just unga handlar oftast om bestraffning där någon bötfälls och till exempel tvingas betala pengar eller ge bort sina kläder. Tidigare studier har visat att unga har bristande kunskap om hur allvarliga utpressningsbrott är. Brå menar att skolan kan bli bättre på att informera föräldrar om hur man kan upptäcka utpressning (Brottsförebyggande rådet 2012b).

Sedan 1 januari 2008 är det obligatoriskt för kommuner att erbjuda medling när ett brott har begåtts av någon som är under 21 år. Vid medling möts brottsoffer och förövare tillsammans med en neutral medlare. Medling är ett tillfälle för brottsoffret att bearbeta det man har blivit utsatt för och för förövaren att reflektera över och förstå konsekvenserna av sitt brott. Medling är frivilligt för båda parter.

År 2011 fick Socialstyrelsen ett uppdrag av regeringen att följa upp hur kommunerna arbetar med medling bland unga lagöverträdare och att analysera behovet av åtgärder för att utveckla medlingsverksamheten. Sammantaget visar uppföljningen att det fortfarande finns kommuner som saknar en organisation för att erbjuda medling samt att medlingen skiljer sig åt i olika delar av landet. Rapporten visar också att det finns bristande kunskap om medling hos berörda aktörer som ska samarbeta kring just medlingsverksamheten. Samtidigt finns det resultat som pekar på att det kan förekomma en bristande tilltro till medling inom rättsväsendet (Socialstyrelsen 2012a).

I en avhandling från 2011 diskuteras ungas föreställningar om utsattheten för våld. Gemensamt för ungdomarna var att kunna ta sig hem tryggt när det är sent och utsattheten för våld upplevs som störst. Ungas beroende av vuxenvärlden framgår tydligt – de vill att fler vuxna ska finnas ute och säkra miljön – trots att de samtidigt vill uppleva sig som självständiga i förhållande till vuxna (Uhnoo 2011).

Utsattheten för våldsbrott i Sverige ligger på ungefär samma nivå som i flera andra västeuropeiska länder, vilket i ett globalt perspektiv innebär låg utsatthet för våldsbrott. Ungas deltagande i brott är svårare att jämföra mellan olika länder, men i de nordiska länderna har det nyligen gjorts komparativa studier. De visade att ungas deltagande i brott ligger på ungefär samma nivå i de nordiska huvudstäderna.⁶³

Ungdomsstyrelsen har fått i uppdrag av regeringen att genomföra en studie av pojkars och unga mäns attityder till maskulinitet, jämställdhet och våld (regeringsbeslut U2011/2232/UC). Studien ska också belysa ungas utsatthet för och användning av våld och kommer att redovisas 2013. Studien ska sedan kunna användas i våldsförebyggande arbete i form av utbildningsinsatser riktade mot personal i ungdomsverksamheter och även omfatta förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och våld som riktas mot unga hbt-personer.

Folkhälsa

Enligt 2011 års indikatorer har unga män i åldern 16–24 år i större utsträckning ett riskabelt alkoholbruk i jämförelse med övriga grupper. De har i högre grad ett riskabelt spelande om pengar, snusar i större utsträckning och en större andel har använt narkotika den senaste månaden jämfört med unga kvinnor i åldern 16–24 år. Det är också en större andel unga män, än unga kvinnor, som har en stillasittande fritid och uppger att de har övervikt. Däremot uppger en större andel unga kvinnor än unga män att de upplever sig kränkta, att de har undervikt och att de röker dagligen.

Att vara bi- eller homosexuell verkar medföra hälsorisker, främst för unga kvinnor. Både unga män och unga kvinnor som är bi- eller homosexuella rapporterar i högre grad kränkningar, en högre andel har en stillasittande fritid och uppger fetma.

Ungdomar med funktionsnedsättningar har i högre grad sämre levnadsvillkor än andra. De rapporterar kränkningar i större utsträckning. De har i högre grad en stillasittande fritid och en större andel uppger fetma. Dessutom så röker och snusar de i större omfattning än ungdomar utan funktionsnedsättningar.

Socialstyrelsen analyserar folkhälsoläget i Sverige vart fjärde år. Den senaste folkhälsorapporten publicerades 2009. I den behandlas ungas hälsa i ett särskilt kapitel där det framgår att ohälsan generellt är större i socioekonomiskt svaga grupper. Av analysen framgår även att ungdomsgenerationen sedan 1990-talet haft en sämre hälsoutveckling än övriga åldersgrupper. Framför allt gäller detta den psykiska hälsan. Ökningen gäller inte enbart självrapporterade besvär som ångslan, oro och ångest, utan det har också blivit vanligare att unga vårdas på sjukhus för depression och ångeststillstånd (Socialstyrelsen 2009).

---

⁶³ Enligt Brås redovisning till Ungdomsstyrelsen 2011.

Socialstyrelsen konstaterar att det är oklart varför psykiska besvär har blivit vanligare. En förklaring som ges är att ungas livsvillkor avsevärt har förändrats. Unga har sämre möjligheter att få ett heltidsarbete jämfört med för 20 år sedan. Socialstyrelsen menar att det är möjligt att många studerar vidare trots att de egentligen hellre skulle arbeta och att studenter har fått sämre arbetsförhållanden. Samtidigt är det stora andelar av de unga som varken studerar eller arbetar (Socialstyrelsen 2009).

Enligt Statens folkhälsoinstitut påverkar diskriminering i stor utsträckning personers hälsa negativt. Följderna av att hbt-personer utsätts för olika former av kränkningar och våld i sin vardag leder således till högre ohälsotal inom denna grupp. Detta bekräftas även av statistik över anmälda brott samt av undersökningar av självupplevd hälsa och utsatthet. Unga hbt-personer uppger även i större utsträckning än andra unga känslor av otrygghet, avsaknad av emotionellt stöd och brist på tillit till andra människor. Samtliga faktorer bidrar till såväl fysisk som psykisk ohälsa i denna grupp (Statens folkhälsoinstitut 2009).

Ungdomsstyrelsen analyserade det hälsomässigt utsatta läget för unga hbt-personer i rapporten *Hon Hen Han* (Ungdomsstyrelsen 2010). Myndigheten fick därefter i uppdrag att ta fram ett metodmaterial och genomföra utbildningar för personal som arbetar inom fritidsverksamheter för unga.

I rapporten *Hälsan hos barn och unga med funktionsnedsättning* konstaterar Folkhälsoinstitutet att unga med funktionsnedsättning i högre grad har en utsatt hälsosituation än unga utan funktionsnedsättning. Det råder störst skillnader inom områdena psykisk hälsa, mobbning och levnadsvanor. Områden där Folkhälsoinstitutet menar att skolan kan spela en viktig roll för att minska dessa skillnader (Statens folkhälsoinstitut 2011).

En forskningsöversikt om psykisk hälsa och skolframgång från Kungliga Vetenskapsakademien visar att skolan har stor betydelse för barns psykiska hälsa och att dåliga skolprestationer kan leda till låg självkänsla och utagerande beteende (Gustafsson et al. 2010). Vetenskapsakademiens forskningsöversikt visar dock även att orsakssambandet går i andra riktningen. Låg självkänsla och utagerande beteende ökar risken för att barnet presterar sämre i skolan. Det finns belägg för att en ond cirkel av psykisk ohälsa och dåliga skolprestationer ofta följer barnet från tidiga skolår och upp i ungdomsåren. Skolrelaterade hälsoproblem tenderar dock, enligt forskningsöversikten, att minska när eleverna börjar i gymnasieskolan och får tillgång till nya områden av aktiviteter, roller och valmöjligheter.

Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) har haft ett uppdrag av regeringen att undersöka om det finns ett samband mellan föräldrars och deras barns sjukfrånvaro. Sjukfrånvaro betyder i detta sammanhang det som ersätts med sjukpenning och sjuk- eller aktivitetsersättning. Sjukfrånvaro kan förklaras av en rad olika faktorer, till exempel hälsa, funktionsförmåga, livsvillkor och normer. En överföring av sjukfrånvaro från förälder till barn kan bero på att barnen ärver alla, någon, eller några av dessa faktorer. Analysen baseras på totalregister över Sveriges befolkning. Rapportens resultat visar att sjukfrånvaro överförs från föräldrar till barn. Överföringen av sjukfrånvaro från vardera föräldern – räknat i antal sjukfrånvarodagar – är ungefär lika stor till döttrarna som till sönerna. Det finns dock en stor könsskillnad i sjukfrånvaronivå – kvinnor är nästan i dubbelt så stor utsträckning som män frånvarande på grund av sjukdom. I relativa termer har därför överföringen större betydelse för sönerna (Inspektionen för socialförsäkringen 2012).

Vård

Unga har sedan slutet av 1980-talet haft en sämre hälsoutveckling än den övriga befolkningen. Det gäller särskilt den psykiska hälsan. Denna utveckling gäller inte bara självrapporterad psykisk ohälsa utan även vård på sjukhus för depression och ångesttillstånd (Socialstyrelsen 2009). Socialstyrelsens indikatorredovisning visar att från andra halvan av 1990-talet fram till 2007 ökade andelen unga som slutenvårdats till följd av självmordsförsök. Därefter har andelen vårdade minskat, men det är ännu för tidigt att prata om en positiv trend. Vart fjärde dödsfall i åldersgruppen 15–19 år och vart tredje dödsfall i åldersgruppen 20–24 år orsakades av självmord 2010.

Enligt Socialstyrelsens rapport för *Tillståndet och utvecklingen inom hälso- och sjukvård och socialtjänst – Lägesrapport 2012* (2012b) ökar andelen unga som vårdas inom psykiatrisk slutenvård, särskilt ökar andelen flickor som vårdas för depression och ångest. Även heldygnsinsatser fortsätter att öka hos unga. Av de unga som placeras på hem för vård och boende (HVB) är en stor andel ensamkommande flyktingbarn och eftersom de saknar vårdnadshavare är det av särskild vikt att deras rättigheter och behov tillgodoses.

Socialstyrelsens *Tillsynsrapport 2011* (Socialstyrelsen 2011) visar dock att denna grupp av ensamkommande flyktingbarns behov och rättigheter tillgodoses i mindre utsträckning än andra placerade ungas behov och rättigheter. Enligt 2012 års lägesrapport behöver kompetensen stärkas hos personal inom hem för vård och boende (HVB) samt hos familjehem. Ungas möjligheter att vara delaktiga i planeringen och genomförandet av vården är generellt sett goda, men det finns brister. Särskilt med tanke på att endast hälften av landets kommuner har direktiv för att inhämta och dokumentera barns och ungas åsikter under pågående utredning (Socialstyrelsen 2012b).

I Ungdomsstyrelsens rapport *Hon Hen Han* berättar flera informanter, det vill säga unga hbt-personer, att de känt sig missförstådda och felbedömda i kontakt med vården. I vissa fall har detta till och med inneburit att de undvikt att uppsöka vård. Det är framförallt kontakten med ungdomsmottagningar, gynekologi och psykologi som informanterna menar är mest problematiska (Ungdomsstyrelsen 2010).

Socialstyrelsen gjorde under 2008–2009 en nationell tillsyn av den specialiserade barn- och ungdomspsykiatri och den icke specialiserade vården för barn och ungdomar med psykisk ohälsa, det vill säga vårdcentraler, BVC, ungdomsmottagningar samt skolhälsovård. Granskningarna visade flera allvarliga brister, bland annat att det är oklart vem som ska ansvara för insatser mot psykisk ohälsa hos barn över 6 år och hos unga. Många vårdcentraler anser sig inte ha något ansvar för barn och ungdomar mellan 6 och 18 år med psykisk ohälsa. Därtill visade det sig att majoriteten av de inspekterade verksamheterna varken hade någon organiserad eller övergripande samverkan (Socialstyrelsen 2010a).

Socialstyrelsen har också kartlagt kommunala skillnader i förekomst av utsatthet bland barn och unga samt studerat kommunernas kostnader för verksamheter riktade till dem. Rapporten visar att barn och unga lever under mycket skilda förhållanden beroende på i vilken kommun de växer upp. Kommunernas varierande kostnader och risken för barn och unga att drabbas av problem under uppväxten förklaras med en rad olika faktorer. Vissa förhållanden, till exempel demografi och geografiska avstånd, har kommunerna svårt att förändra. Däremot kan kommunerna påverka vilka insatser som erbjuds och på vilket sätt de genomförs. Socialstyrelsens rapport visar ett visst samband, om än svagt, mellan omfattande social problematik, ofärdstal och höga kostnader för barn- och ungdomsvård (Socialstyrelsen 2010b).

Regeringen har beslutat att ge Socialstyrelsen i uppdrag att stärka hälso- och sjukvårdens arbete vid misstanke om att barn och unga far illa eller riskerar att fara illa (regeringsbeslut S2011/4176/FS). I uppdraget ska Socialstyrelsen kartlägga, sammanställa och sprida kunskap som kan stödja arbetet med att uppmärksamma, bemöta och ta hand om barnen. Uppdraget ska redovisas i september 2013.

Förhållanden i arbetslivet

Frekvensen anmälda arbetssjukdomar ökade kraftigt under andra halvan av 1990-talet för att därefter minska under 2000-talet. Mellan 2003 och 2009 minskade den relativa frekvensen för arbetssjukdomarna med knappt 70 procent för både män och kvinnor. Minskningen var procentuellt sett något större för de unga. Sedan 2010 har anmälningarna ökat något, framför allt bland unga kvinnor. Statistiken över olyckor i arbetet tyder på en förhöjd risk för killar i arbetslivet.

Unga har ofta dåliga kunskaper om arbetsmiljö. Det visar kunskaps- och attitydundersökningar som Arbetsmiljöverket tidigare låtit göra.⁶⁴ Den första erfarenheten av arbete skaffar de sig oftast via feriearbete. Arbetsmiljöverket har efter flera år av sommartillsyn konstaterat att arbetsgivarna i stor utsträckning brister i introduktionen av de unga arbetstagarna. Det saknas ett förebyggande systematiskt arbetsmiljöarbete samtidigt som det finns risker i arbetsmiljön, bland annat hot och våld. Unga får inte den handledning och den information de behöver för att kunna utföra arbetet på ett säkert sätt. Som ung har man inte heller den kunskap om arbetsmiljölagstiftningen och det stöd av en facklig organisation som äldre har.

Unga som påbörjar en yrkesbana i en riskutsatt bransch löper statistiskt sett större risk att skadas i arbetet. I synnerhet gäller detta unga män som i högre grad än andra tycks råka ut för arbetsolyckor. Detta visar på vikten av att unga redan under yrkesutbildningen får kännedom om risker och om de säkerhetsbestämmelser som behöver finnas inom vissa yrken. Arbetsmiljöverket har därför vid flera tillfällen understrukt vikten av att arbetsmiljökunskap blir en naturlig del i utbildningarna på gymnasienivå, särskilt inom de praktiska yrkesinriktade programmen.

Bostadsförhållanden

Boendet har en grundläggande betydelse för hälsan och välbefinnandet. Ett eget boende innebär att ha en plats dit man kan dra sig tillbaka för att hämta kraft. Indikatorerna visar att unga trivs sämre i sitt bostadsområde än andra åldersgrupper. De visar också tydligt att socioekonomisk bakgrund, svensk eller utländsk bakgrund samt individens kön påverkar hur man trivs med sitt boende och vilka möjligheter man har att sova ostört.

Både individens kön och bakgrund har ett samband med hur bra personen trivs. Unga med svensk bakgrund trivs generellt sett bättre i sitt bostadsområde jämfört med unga med utländsk bakgrund, vilket förmodligen har att göra med att bostadsområden blir allt mer segregerade utifrån etnisk tillhörighet och socioekonomisk ställning. Detta visas också tydligt genom att andelen unga med eget rum är betydligt mindre bland dem med utländsk bakgrund. Mer anmärkningsvärt är att killar generellt sett trivs bättre än tjejer. Därtill anger en betydligt större andel av tjejerna att de inte kan sova ostört jämfört med killarna.

---

⁶⁴ Enligt Arbetsmiljöverkets redovisning till Ungdomsstyrelsen 2011.

Under 2011 genomförde Ungdomsstyrelsen en analys av ungas bostadssituation på uppdrag av regeringen. *Fokus 11 – En analys av ungas bostadssituation* (Ungdomsstyrelsen 2011) redovisar statistik om ungas boende samt en omfattande genomgång av tidigare forskning om unga på bostadsmarknaden. I samband med utredningen har Ungdomsstyrelsen intervjuat ungdomar, politiker och tjänstemän i Stockholm, Kristianstad, Boden och Haninge.

En av rapportens övergripande slutsatser är att unga som grupp under den senaste tioårsperioden har fått det svårare att etablera sig på bostadsmarknaden. Skillnaderna är dock stora mellan olika delar av landet med olika starka bostadsmarknader. Det finns också skillnader mellan olika grupper av unga där några av dem som har svårare än genomsnittet att etablera sig är unga som varken arbetar eller studerar, unga med funktionsnedsättning samt unga med utländsk bakgrund. Under 2000-talet har andelen unga, mellan 18 och 25 år, som bor hemma ökat med 6 procentenheter, det innebär 55 000 fler ungdomar. För dem som har flyttat hemifrån har de osäkra boendeförhållandena under samma tid ökat, en större andel bor exempelvis i andra och tredje hand (Ungdomsstyrelsen 2011).

Internationellt perspektiv

Folkhälsa är ett samarbetsområde inom EU sedan 1993. Folkhälsoarbetet inom EU syftar till att förebygga ohälsa och sjukdomar samt till att förbättra folkhälsan. Ett av de åtta handlingsområdena i ramverket för EU:s ungdomspolitiska samarbete mellan 2010 och 2018 berör ungas hälsa och välbefinnande. Sverige och de övriga medlemsländerna har nu förbundit sig att stödja detta med fokus på främjande av psykisk och sexuell hälsa, idrott, fysisk aktivitet och hälsosam livsstil samt förebyggande arbete mot och behandling av skador, ätstörningar samt alkohol- och narkotikamissbruk (Europeiska unionens råd 2009).

I mars 2011 offentliggjordes EU:s nya indikatorer med syftet att ge en sektorsövergripande bild av levnadsvillkoren för ungdomar i EU. De 40 indikatorerna följer de åtta temaområden som ingår i ramverket för ungdomspolitiskt samarbete i EU. Indikatorsystemet är nytt och det finns inte jämförande siffror för Sverige för alla indikatorer. De kan ändå visa på tendenser kring ungas levnadsvillkor inom EU. Indikatorerna baseras på uppgifter från Eurostat⁶⁵ samt uppdateras och revideras årligen. Det finns ett antal indikatorer med fokus på hälsa. För Sverige finns endast jämförbara data för indikatorn om självmord. Hälsaindikatorerna på EU-nivå är följande:

- 22,3 procent i åldern 15–24 år röker dagligen (2009).
- 3,8 procent unga mellan 18 och 24 år lider av fetma (2009).
- 19,7 procent har varit berusade av alkohol den senaste månaden (2007).
- 6,7 unga av 100 000 mellan 16 och 24 år har tagit sitt liv, detta kan jämföras med Sveriges 10,9 per 100 000 i motsvarande ålder (2009). Denna indikator har jämförelsetal från 2000 och Sverige ligger på en konstant nivå över EU-genomsnittet.
- 11 procent av unga mellan 15 och 24 år lider av psykisk ohälsa (2009).
- 3,3 procent av unga mellan 15 och 24 år har skadats i samband med en trafikolycka (2009).
- 13,2 procent av unga mellan 15 och 24 år har använt cannabis det senaste året.

EU:s nuvarande programperiod slutar 2013 så inför den kommande perioden har EU-kommissionen föreslagit nya fonder och program för 2014–2020. I november 2011 presenterade därför EU-kommissionen ett förslag till nytt hälsoprogram för perioden 2014–2020. Detta blir det tredje hälsoprogrammet i ordningen. EU-kommissionens programförslag är tänkt att stödja och komplettera medlemsstaternas arbete med att uppnå fyra mål. Det första målet behandlar bland annat bristen på personal och ekonomiska resurser. Det andra målet fokuserar på vårdkvalitet och patientsäkerhet. Det tredje målet berör folkhälsofrågor och riskfaktorer och det fjärde målet lyfter frågan om smittskydd. Programmet förhandlas nu mellan EU:s medlemsstater (Sveriges Kommuner och Landsting 2012).

---

⁶⁵ Eurostat, Dashboard of EU Youth Indicators:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/youth_policy/dashboa rd_youth

Referenser

- Arbetsmiljöverket (2010). *Arbetsmiljön 2009*. Arbetsmiljöstatistik Rapport 2010:3: Arbetsmiljöverket.
- Arbetsmiljöverket (2011). *Hot och våld i skolan – en enkätstudie bland elever och lärare*. Rapport 2011:15: Arbetsmiljöverket.
- Barnombudsmannen (2012). *Signaler – våld i nära relationer. Barn och unga berättar*. Stockholm: Barnombudsmannen.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2012a). *Rättsväsendets hantering av ungdomsärenen. Handläggningstid och personupplärning* Stockholm: Brå.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2012b). *Utpressning i Sverige. Tvistelösning, bestraffning och affärsidé*. Stockholm: Brå.
- Bräcke Diakoni (2011). *Hur våldsutsatta är unga kvinnor med funktionsnedsättning? En genomgång av ett antal studier med fokus på kvinna, ung, funktionsnedsättning och våld*. Göteborg: Bräcke Diakoni.
- Europeiska unionens råd (2009). *Rådets resolution om förnyade ramar för det europeiska samarbetet på ungdomsområdet (2010–2018)*. nr: 14451/09 JEUN 46 EDUC 157 SOC 597.
- Gustafsson, J.-E., Allodi Westling, M., Alin Åkerman, B., Eriksson, C., Eriksson, L., Fischbein, S., Granlund, M., Gustafsson, P., Ljungdahl, S., Ogden, T. & Persson, R. S. (2010). *School, Learning and Mental Health. A systematic review*. Stockholm: Kungliga Vetenskapsakademien.
- Inspektionen för socialförsäkringen (2012). *Långtidssjukfrånvaro hos föräldrar och deras barn*. Stockholm: Inspektionen för socialförsäkringen.
- Regeringsbeslut S2011/4176/FS *Uppdrag att stärka hälso- och sjukvårdens arbete vid misstanke om att barn och unga far illa eller riskerar att fara illa samt utbetalning av medel*.
- Regeringsbeslut U2011/2232/UC *Uppdrag att ta fram kunskapsstöd som är inriktat på attityder och värderingar kring jämställdhet, maskulinitet och våld*
- Skolverket (2010a). *Attityder till skolan 2009*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2010b). *Skolverkets lägesbedömning 2010 Del 2 – Bedömningar och slutsatser. Förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning*. Stockholm: Fritzes.
- Socialstyrelsen (2009). *Folkhälsorapport 2009*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2010a). *Barn och ungdomar med psykisk ohälsa – Vem tar hand om dem?* Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2010b). *Olika villkor. Om levnadsförhållanden, risker och kommunala kostnader för barn och unga*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2011). *Tillsynsrapport 2011. Hälso- och sjukvård och socialtjänst*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2012a). *Medling vid brott avseende unga lagöverträdare – uppföljning av hur kommuner arbetar med medling*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2012b). *Tillståndet och utvecklingen inom hälso- och sjukvård och socialtjänst – Lägesrapport 2012*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Statens folkhälsoinstitut (2009). *Livsvillkor och hälsa bland unga homo- och bisexuella – resultat från nationella folkhälsoenkäten*. Östersund: FHI.

Statens folkhälsoinstitut (2011). *Hälsan hos barn och unga med funktionsnedsättning*. Östersund: FHI.

Sveriges Kommuner och Landsting (2012). *På gång inom EU – våren 2012*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

Uhnöo, S. (2011). *Våldets regler. Ungdomars tal om våld och bråk*. Göteborg: Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.

Ungdomsstyrelsen (2009). *Gift mot sin vilja*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2010). *Hon Hen Han – En analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2011). *Fokus 11 – om ungas bostadssituation*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Internet

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/youth_policy/dashboard_youth

Inflytande och representation

Politiskt intresse och aktivitet

Ungas politiska intresse utvecklas positivt, stick i stäv med den allmänna bilden. Jämfört med 1960-talet är en större andel unga i dag intresserade av politik (Ungdomsstyrelsen 2010). Andelen unga som är medlemmar i politiska organisationer har sjunkit sedan början av 1990-talet, men de senaste tio åren har nivån varit relativt stabil. Omkring 3,5 procent av de unga i åldern 16–25 år är medlemmar i en politisk organisation.

Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät visar att andelen unga som varit medlem i ett politiskt parti har varit ganska konstant mellan 2007 och 2012 medan andelen som kan tänka sig bli medlem i politiskt parti minskat med nästan tio procentenheter mellan åren. I SCB:s rapport *Medborgerliga aktiviteter 2008–2009* speglades intresset för politik genom en fråga om hur man brukar göra när samtal kommer in på politik. Drygt fyra av tio, 42 procent, av samtliga över 16 år svarade att de för det mesta brukar vara med i diskussionen och säga sin åsikt när ett samtal kommer in på politik (SCB 2011).

Det är en större andel i åldersgruppen 25–64 år än i gruppen 16–24 år som deltar i samtal om politik. I gruppen 25–64 år anger 46 procent att de brukar delta i politiska diskussioner. Bland 16–24-åringar var andelen 40 procent, något högre bland tjejerna jämfört med bland killarna. Skillnaderna mellan de unga och övriga är på inget sätt oroväckande utan snarare högst normala med tanke på att intresse för politik utvecklas med stigande ålder ända fram till 40-årsåldern (SCB 2011).

Även i Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie från 2007, Unga med attityd, jämfördes ungas intresse med en äldre åldersgrupp på 35–74 år och resultaten visade att andelen som var intresserade av politik steg med åldern, oavsett hur man ställde frågor om politik, samhälle och vad som händer i världen (Ungdomsstyrelsen 2007).

Forskningen visar att incitamenten och möjligheterna att engagera sig politiskt ökar i takt med åldern och att man etablerar sig på arbetsmarknaden, skaffar bostad, får barn och i ökad grad tar del av välfärdens olika tjänster (Verba, Schlozman & Brady 1995).

Valdeltagande

Hösten 2010 fick en rekordstor grupp förstagångsväljare, drygt en halv miljon, för första gången rösta i valen till riksdag, kommuner och landsting. De allra flesta tog vara på sin rättighet, förstagångsväljares valdeltagande var högre än på många år, 79 procent. Det innebär en ökning med 3 procentenheter jämfört med valet 2006. Bland samtliga väljare ökade valdeltagandet på motsvarande sätt, från 82 procent vid det föregående valet till 85 procent hösten 2010 (SCB 2011).

Enligt SCB:s valdeltagandeundersökning röstade de yngsta bland förstagångsväljarna i störst omfattning. Bland dem som hade fyllt 18 år sedan Europaparlamentsvalet sommaren 2009 röstade hela 84 procent i valet till riksdagen. Stora delar av dem gick på gymnasiet och kunde därmed ta del av de olika arrangemang som skolorna hade inför valet, bland annat Skolvalet (Ungdomsstyrelsen 2010b). Även om gymnasieeleverna inte deltog i Skolvalet i lika stor omfattning som eleverna på högstadiet så visar statistiken att de allra flesta röstade i det allmänna valet (SCB 2011).

Representation

Valet 2010 innebar en kraftig ökning av både nominerade och invalda 18–25-åringar jämfört med valet 2006. En större andel unga män än unga kvinnor nominerades och blev invalda. I riksdagen ökade andelen invalda ledamöter mellan 18 och 25 år från 1,2 procent efter valet 2006 till 2,3 procent efter valet 2010. Andelen invalda ledamöter i samma ålder i landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige ökade också mellan 2006 och 2010 års val, från 1,5 procent till 2,8 procent i landstingsfullmäktige och från 3,1 procent till 4,6 procent i kommunfullmäktige. Jämfört med andelen 18–25-åringar i befolkningen – cirka 10 procent – är unga dock fortfarande underrepresenterade (Ungdomsstyrelsen 2010a).

Ålderssammansättningen i statens myndighetsstyrelser och kommittéer har följts upp årligen sedan mitten av 1990-talet. Under denna tidsperiod har sammansättningen förändrats mycket lite och andelen ledamöter som är under såväl 30 som 40 år har genomgående varit mycket låg. En knapp procent av ledamöterna i statliga styrelser var under 30 år vid årsskiftet 2007/2008 (Ungdomsstyrelsen 2010a).

De politiskt sakkunniga inom regeringskansliet har också en inflytelserik position i det politiska systemet. Uppgifter från regeringskansliet visar att detta är en grupp som i hög grad domineras av yngre personer. Den åldersmässigt dominerande gruppen består av personer mellan 30 och 39 år. Av totalt 86 politiskt sakkunniga på regeringskansliet i november 2010 var 59 personer, 67 procent, i åldern 30–39 år. Nio personer, motsvarande 10 procent, var under 30 år och 5 personer, motsvarande 6 procent, var under 26 år. Bara 3 procent av de politiskt sakkunniga var 50 år eller äldre (Ungdomsstyrelsen 2010a).

Möjlighet till inflytande

En stor del av de politiska beslut som rör ungas vardag fattas lokalt i kommunerna. Det är därför viktigt att unga har möjlighet att göra sin röst hörd lokalt. Arbetet med lokalt ungdomsinflytande pågår på olika sätt i kommunerna. Ett sätt att nå ut till och involvera unga i beslutsfattandet i kommunerna är att skapa inflytandeforum för unga.

Inflytandeforum kan spela en viktig roll, men möjligheten att påverka lokalt ska gälla alla unga och det finns risk att de kommunala inflytandeforumen främst lockar unga med starkt socialt och kulturellt kapital. Ett litet antal kommuner visar upp verksamheter som strategiskt inkluderar grupper av unga som vanligtvis inte deltar, istället görs oftast generella insatser som riktar sig till hela ungdomsgruppen. Få unga som lever i ett socialt utsatt bostadsområde sitter med i kommunala inflytandeforum (Ungdomsstyrelsen 2011).

I *Fokus 10 – En analys av ungas inflytande* framkommer att unga som har minst en förälder som är arbetslös eller sjukskriven tror mindre på sina möjligheter att föra fram åsikter till dem som bestämmer i kommunen. Även unga som har haft svårt att klara sina ekonomiska utgifter tror i lägre grad på sina möjligheter. Unga med upplevd dålig hälsa respektive dålig självkänsla har också lägre tilltro till sina möjligheter att föra fram åsikter. Dessutom har unga som är missnöjda med sin situation i skolan eller på arbetet lägre tilltro än unga som är mer nöjda med sin situation (Ungdomsstyrelsen 2010a).

Dialog med lokala beslutsfattare

Intresset bland de unga att vara med och påverka i olika frågor i sin hemkommun är relativt stort, 40 procent av de unga anger att de vill vara med. I Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät framkommer att 17 procent av unga i åldern 16–25 år upplever att de har stora möjligheter att föra fram idéer till beslutsfattare och att andelen har ökat sedan frågan ställdes för första gången 2004. Men det är inte alla kommuner som har någon särskild arena för ungdomsinflytande. Enligt den senaste kartläggningen har knappt två tredjedelar av landets kommuner, 63 procent, någon typ av inflytandeforum för unga. De flesta av dessa kan kategoriseras som antingen ungdomsråd, ungdomsfullmäktige, tematiska arbetsgrupper eller dialogforum. Exempel på det sistnämnda är demokratidagar, dialogcafé, framtidsverksstäder och e-forum. Dessa olika inflytandeforum fyller olika funktioner, men alla har som främsta syfte att öka ungas inflytande och delaktighet samt att tillvarata deras åsikter, intressen och idéer. Till exempel vill ungdomsfullmäktige ge demokratisk skolning, tematiska arbetsgrupper ordnar aktiviteter och arrangemang för unga, ungdomsråd erbjuder möjlighet att påverka kommunala frågor och beslut medan dialogforum vill stärka dialogen mellan unga och politiker (Ungdomsstyrelsen 2010a).

Ungdomsstyrelsen lämnade i samband med utredningen *Fokus 10* (Ungdomsstyrelsen 2010a) förslaget att skolorna ska erbjudas metodstöd i hur man praktiskt kan arbeta med kommunens IKT-baserade⁶⁶ medborgardialog som en del av undervisningen i samhällskunskap eller andra lämpliga ämnen. Den nya IKT-baserade medborgardialogen är en unik möjlighet och samtidigt en pedagogisk utmaning i arbetet med ungas inflytande. De nya formerna av medborgardialog kan kompensera för ungas underrepresentation och svagare ställning på mer traditionella arenor. I takt med att allt fler kommuner utvecklar sina IKT-baserade former för dialog ökar möjligheterna att bjuda in unga till det demokratiska samtalet.

I Ung idag 2011 konstaterades att andelen unga som uppgav att de chattat/debatterat politik på nätet inte ökat mellan 2004 och 2009 (Ungdomsstyrelsen 2011). Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012 visar dock att andelen som chattat/debatterat politik på nätet ökat markant sedan dess – 17 procent svarade 2012 att de har gjort det jämfört med 10 procent 2004 – samtidigt som hälften av de unga har stöttat en åsikt på internet. Statistik från Eurostat visar också att nätet är en viktig arena för politisk kommunikation för unga. Enligt Eurostat använde 50 procent av svenska ungdomar under 25 år internet för att kommunicera med offentliga institutioner någon gång under 2010.

Inflytande i skola och arbetsliv

I skollagen (SFS 2010:800) anges att elever ska ha inflytande över hur deras utbildning utformas. De ska fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen och hållas informerade i frågor som rör dem. Rätten till inflytande på arbetsplatsen är reglerad genom medbestämmandelagen, MBL, och de kollektivavtal och samverkansavtal som har tecknats inom de olika branscherna.

Inflytande i skola

Knappt hälften, 46 procent, av eleverna i grundskolans årskurs 7–9 samt i gymnasieskolan anser att de får vara med och bestämma om vad de får lära sig. Andelen har stigit stadigt sedan 1993. Redovisningen baseras på Skolverkets attitydundersökning för grundskola och gymnasieskola som har gjorts vart tredje år. En analys av ungas inflytande i skolan som gjordes i *Fokus 10* (Ungdomsstyrelsen 2010a) visar att det fortfarande finns brister i elevernas inflytande över det egna lärandet samt att det formella elevinflytandet finns men ser ut att ha en relativt marginell roll i skolans vardag. Ett exempel är att endast hälften av de grundskolor som inspekterades 2009 bedömdes uppfylla målen för inflytande och ansvarstagande över eget lärande. Av de gymnasieskolor som inspekterades 2009 bedömdes 68 procent uppfylla existerande mål för elevernas inflytande över den egna utbildningen (Skolinspektionen 2009).

---

⁶⁶ Informations- och kommunikationsteknik.

Inflytande i arbetsliv

Över hälften av de unga upplever att de har lågt inflytande över sin arbetsituation. Upplevelsen av att ha inflytande på arbetet är dock inte enbart beroende av de formella vägarna för inflytande. Arbetsplatsens organisering, möjligheten att påverka sin arbetsituation, anställningsformen, stöd från kollegor och chefer är alla viktiga faktorer som bidrar till det upplevda inflytandet. Den fackliga organisationsgraden i Sverige har sjunkit de senaste åren. Framför allt har andelen fackligt anslutna unga sjunkit, från 45 procent 2006 till 27 procent 2008/09. Det faktiska deltagandet i fackligt arbete är ännu lägre, endast 6 procent av tjejer upp till 25 år har varit på ett fackmöte det senaste året, vilket kan jämföras med 14 procent bland killar och 22 procent bland anställda i alla åldrar (Ungdomsstyrelsen 2010a).

Det finns två parallella trender för arbetsplatsinflytande som är särskilt värda att uppmärksamma. Den fackliga organiseringen minskar kraftigt bland de unga samtidigt som arbetsplatserna allt oftare tillämpar en organisationsstrategi med en platt organisation. Det är också allt vanligare med en syn att utvecklings- och kvalitetsarbete bör engagera hela arbetsplatsen. Enskilda medarbetare har fått större befogenheter att ta ansvar för sina arbetsuppgifter samtidigt som det finns andra kanaler för arbetsplatsinflytande vid sidan av fackföreningar, till exempel regelbundna arbetsplatsmöten. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att många unga arbetar inom servicesektorn och inom små tjänsteföretag där arbetsplatskulturen kan avvika från det generella mönstret. Därtill har majoriteten av unga en tidsbegränsad anställning, vilket rimligtvis bidrar till en minskad känsla av samhörighet med arbetsplatsen (Ungdomsstyrelsen 2010a).

Internationellt perspektiv

I mars 2011 offentliggjordes EU:s nya indikatorer med syftet att ge en sektorsövergripande bild av levnadsvillkoren för ungdomar i EU. De 40 indikatorerna följer de åtta temaområden som ingår i ramverket för ungdomspolitiskt samarbete i EU. Indikatorsystemet är nytt och för alla indikatorer går det inte att jämföra med siffror för Sverige. Indikatorerna kan ändå visa på tendenser kring ungas levnadsvillkor inom EU. De baseras på uppgifter från Eurostat⁶⁷ och ska årligen uppdateras och revideras. Det finns några indikatorer med fokus på delaktighet. För Sverige finns endast jämförbara data för indikatorerna rörande unga som använder internet för att kommunicera med offentliga institutioner och för att uttrycka samhälls- och politiska åsikter.⁶⁸ Enligt Eurostats statistik använde 50 procent av svenska ungdomar under 25 år internet för att kommunicera med offentliga institutioner någon gång under 2010 (31 procent 2004), vilket kan jämföras med omkring 60 procent i Danmark, Finland och Norge och EU:s genomsnitt på 30 procent.

---

⁶⁷ Eurostat, Dashboard of EU Youth Indicators:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/youth_policy/dashboard_youth

Referenser

SCB (2011). *Medborgerliga aktiviteter 2008–2009*. Levnadsförhållanden rapport 120: SCB.

SFS 2010:800 *Skollagen*.

Skolinspektionen (2009). *Regelbunden tillsyn 2009*. Dnr 40-2010:3711.

Ungdomsstyrelsen (2007). *Unga med attityd*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2010a). *Fokus10 – En analys av ungas inflytande*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2010b). *Ett val i sig*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2011). *Ung idag 2011*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Verba, S., Schlozman, K. L. & Brady, H. E. (1995). *Voice and equality: civic voluntarism in American politics*. Cambridge, Mass.: Harvard University press.

Internet

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/youth_policy/dashboard_youth

Arbete och försörjning

Arbete och försörjning

Ungas ekonomiska situation är i regel sämre än för äldre grupper. Flera indikatorer pekar tydligt på detta. Bland annat har en större andel unga ekonomiskt bistånd, deras disponibla inkomst per konsumtionsenhet är lägre och andelen med låg ekonomisk standard är högre i gruppen unga jämfört med i äldre grupper. Försäkringskassan lyfter i sin indikatorredovisning att andelen med låg ekonomisk standard ökat samtidigt som realinkomsterna stigit för de flesta och att andelen med låg ekonomisk standard är stor bland unga. Försäkringskassan menar att den viktigaste orsaken till denna utveckling är att inkomstskillnaderna mellan de som arbetar och de som inte arbetar eller bara arbetar deltid har blivit större mellan 2006 och 2011. Att andelen ungdomar, 18–25 år, med låg ekonomisk standard har fortsatt att öka beror troligen på att sysselsättningsgraden bland ungdomar minskat de senaste åren medan den ökat bland vuxna.

Att få barn inverkar i regel negativt på ungas ekonomi. Den ekonomiska familjepolitiken har som mål att bidra till förbättrade förutsättningar för en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer (prop. 2008/09:1). Det är dock fortfarande stora skillnader i disponibel inkomst mellan unga barnfamiljer och unga utan barn. Särskilt utsatta är ensamstående med barn och i den gruppen finns främst kvinnor. Försäkringskassans indikatorer visar att den ekonomiskt mest utsatta gruppen är ensamstående unga, 18–25 år, i egna hushåll och som har egna barn. I denna grupp beräknas drygt fyra av fem ha låg ekonomisk standard under 2011. Även i gruppen ensamstående unga utan barn fanns en stor andel med låg ekonomisk standard, 48 procent. En annan grupp som bör lyftas är unga födda utomlands. Andelen unga födda utomlands i åldern 13–17 år med låg ekonomisk standard beräknas under 2011 ha uppgått till 45 procent jämfört med unga födda i Sverige där andelen var 24 procent.

Gruppen unga föräldrar är även överrepresenterade bland unga som står utanför arbetsmarknaden. Integrationsverkets rapport *Närmar sig och fjärrar sig* (Integrationsverket 2007) pekar på att unga med barn riskerar att hamna utanför både arbetsmarknaden och utbildningssystemet i större utsträckning än andra unga i samma ålder. Även *Fokus 08 – En analys av ungas utanförskap* (Ungdomsstyrelsen 2008) visar på samma tendenser. I Ungdomsstyrelsens rapport *Unga föräldrars möjlighet att slutföra sin utbildning* (Ungdomsstyrelsen 2012b) framgår att för barn till unga föräldrar har föräldrarnas utbildning en avgörande betydelse för att öka deras framtida handlingsutrymme.

Vikten av en fullföljd gymnasieutbildning kan inte överskattas och det är en skyddsfaktor både mot ohälsa och mot ekonomisk utsatthet för barnet och föräldrarna. I rapporten *Unga föräldrars möjlighet att slutföra sin utbildning* beskrivs särskilt hur föräldraskapet påverkar en ung persons möjligheter att slutföra sin utbildning samt om hur andra faktorer som de egna föräldrarnas utbildningsnivå, utländsk bakgrund och hur uppväxt i stadsdelar med ett utbrett utanförskap särskilt påverkar unga föräldrars utbildningsnivå. Det stora antalet strukturella faktorer som påverkar unga föräldrar försvårar uppdraget att genomföra insatser för att främja deras möjligheter att slutföra sin utbildning. Exempel på sådana faktorer är tid för förskoleplats, nätverket runt den unga föräldern och kanske framför allt deras ekonomiska förutsättningar (Ungdomsstyrelsen 2012b).

Socialstyrelsen pekar i sin indikatorredovisning på att åldersgruppen 18–29 år stod för 40 procent av det totala antalet vuxna biståndstagare 2010. Unga biståndsmottagare minskade något jämfört med 2009 men nivån är högre än under 2007 och 2008. Perioden 2007–2010 låg dock andelen unga med ekonomiskt bistånd lägre än under perioden 2004–2006. Långvarigt biståndsmottagande är vanligast bland unga i åldern 16–19 år och 3 procent av samtliga unga i denna åldersgrupp fick långvarigt bistånd 2010. Bland 19–25-åringar var andelen med ekonomiskt bistånd ungefär tre gånger så hög bland utrikes födda som bland inrikes födda 2009.

Positivt är att de redovisade indikatorerna visar att antalet unga i arbete och ungas genomsnittliga inkomster ökade mellan 2009 och 2010. Både för inkomst av tjänst och för inkomst av näringsverksamhet ökar inkomsten successivt med åldern i gruppen 18–25 år. Killarnas medelinkomst under 2010 var högre än tjejernas. Det följer samma mönster som de senaste fem åren. Den genomsnittliga inbetalda inkomstkatten har dock ökat både för tjejer och för killar.

Centrala studiestödsnämndens indikator visar att studenters beräknade levnadsomkostnader de senaste åren täckts av studiestödet. I CSN:s rapport *Studerandes ekonomiska och sociala situation* (2012) framgår dock att studerande sedan 2001 har upplevt att studiemedlen har täckt en allt mindre del av deras levnadsomkostnader. En marginell förbättring kunde ses 2009, men den nedåtgående trenden har nu brutits på ett tydligare sätt. År 2011 tyckte en större andel än 2009 att studiemedlen täckte levnadsomkostnaderna. Av samtliga studiemedelstagare anger 28 procent att studiemedlen täcker alla deras levnadsomkostnader. Bland dem som har både bidrag och lån anger 34 procent att studiemedlen täcker samtliga levnadsomkostnader. Trots förbättringen är det alltså fortfarande en majoritet av studiemedelstagarna som inte tycker att studiemedlen täcker deras levnadsomkostnader (CSN 2012).

Arbetslöshet och åtgärder

En viktig förutsättning för att få tillgång till välfärd är att ha ett arbete. Löneinkomst ger i sin tur möjlighet till ett eget boende och därmed ett mer självständigt liv. Tillgången till vissa trygghetssystem är också beroende av att man har lönearbetat.

Enligt Arbetsförmedlingens redovisning minskade antalet arbetslösa unga i åldern 18–24 år med 11 procent under 2011, från 41 898 under 2010 till 37 078 under 2011. Däremot så finns det grupper där arbetslösheten fortsatt att öka, om än i dämpad takt. Utrikes födda arbetslösa unga ökade med 3 procent och antalet arbetslösa unga med funktionsnedsättning ökade med 8 procent.

Efter den kraftiga uppgången under 2007 svängde långtidsarbetslösheten för unga⁶⁹ nedåt under 2008, mycket beroende på att jobbgarantin för ungdomar infördes. Under 2009 ökade långtidsarbetslösheten dock kraftigt och i genomsnitt var 6 600 unga långtidsarbetslösa, vilket kan jämföras med 3 600 under 2008. Under 2010 minskade denna kraftiga ökning något och minskningen har fortsatt under 2011. Antalet långtidsarbetslösa unga uppgick då i genomsnitt till 5 450.

Männens arbetslöshet har varit betydligt mer konjunkturkänslig än kvinnornas. Kvinnorna blev inte arbetslösa i samma utsträckning som männen under lågkonjunkturen, men fick inte heller jobb i riktigt lika stor utsträckning när konjunkturen vände uppåt.

Unga som varken arbetar eller studerar

Temagruppen Unga i arbetslivet presenterade 2011 en ny analysmodell för att beskriva unga i åldern 16–25 år som varken arbetar eller studerar (Temagruppen Unga i arbetslivet 2011). Modellen är en utveckling av tidigare beräkningar. Enligt analysmodellen ökade antalet unga som varken arbetar eller studerar kraftigt mellan 2007 och 2009, från 85 000 till 126 300 individer. Andelen som varken arbetade eller studerade var större bland unga i åldern 20–25 år än bland dem i åldern 16–19 år (15 procent respektive 4 procent 2009). Det finns också mer kunskap om vad 20–25-åringarna inom denna grupp gör än om 16–19-åringarna. Under 2009 saknades kunskap om vad 7 911 unga i åldern 16–19 år gör (59 procent av unga i åldern 16–19 år som varken studerar eller arbetar) jämfört med 16 410 av dem i åldern 20–25 år (26 procent av unga i åldern 20–25 år som varken studerar eller arbetar). Dessa unga fanns varken i arbete, utbildning eller i nationella eller kommunala stödssystem.

Temagruppen Unga i arbetslivet har även initierat en fördjupningsstudie som ska belysa vilka bakgrundsfaktorer som påverkar risken för att unga i åldern 16–19 år respektive 20–25 år varken arbetar eller studerar samt vilken betydelse en period av att varken arbeta eller studera har för arbetsmarknadsetablering och andra livsområden några år senare. Resultat från studien presenteras hösten 2012.

---

⁶⁹ 18–24-åringar med minst 100 dagars kontinuerlig arbetslöshet.

I Ungdomsstyrelsens rapport *Unga föräldrars möjlighet att slutföra sin utbildning* (2012b) framgår att andelen som varken arbetar eller studerar vid 24 års ålder är högre bland unga föräldrar än bland övriga unga. Detta gäller såväl bland de unga föräldrar som genomgått minst en 3-årig gymnasieutbildning som bland de som inte gjort det.

Utvecklingsarbete kring unga som varken arbetar eller studerar

På många håll runtom i landet bedrivs utvecklingsarbete för att skapa bättre stöd för målgruppen unga i åldern 16–25 år som varken arbetar eller studerar. Det handlar bland annat om att skapa ett bättre samarbete mellan olika kommunala förvaltningar och myndigheter. Många sådana utvecklingsprojekt har stöd från Europeiska socialfonden.

Temagruppen Unga i arbetslivet (2012a) har nyligen belyst förutsättningar för att få projekt implementerade. De tar också upp frågan om hur utvärdering av arbetsmarknadsprojekt för unga skulle kunna utvecklas för att skapa bättre förutsättningar för en kunskapsbaserad arbetsmarknadspolitik (Temagruppen Unga i arbetslivet 2012b). En av slutsatserna som lyfts fram i Ungdomsstyrelsens rapport *Insats med kvalitet* (2012a) är att ett samordnat system för uppföljning och utvärdering kan vara en god investering av flera skäl. Det skapar förutsättningar för att ”hålla koll” på vilka verksamheter som kommunen erbjuder, deras innehåll och inriktning, in- och utflöde av deltagare, vilka unga som befinner sig i de olika verksamheterna samt deras bakgrund och deltagarnivå (hur mycket tid unga deltar i verksamheten). Men ett samordnat system kan även omfatta personalens bakgrund, arbetssätt och personalkostnader. Dessa faktorer är sedan centrala för att mäta effekt i form av utfall i förhållande till kostnad. Bland annat skulle det kunna ge bättre kunskapsunderlag i val av metoder och arbetssätt bland olika aktörer.

Enligt Arbetsförmedlingens återrapportering 2012 (Arbetsförmedlingen 2012) kommer de att intensifiera sina insatser för att minska ungdomsarbetslösheten. Ett projekt är Arbetsförmedlingens projekt *Unga in* som arbetar med unga utan känd sysselsättning eller kontakt med Arbetsförmedlingen eller kommunen. Projektet ska starta verksamheter på flera orter i landet under 2012. Dessa verksamheter kommer till viss del att samordnas med Arbetsförmedlingens övriga ungdomsprojekt och det ordinarie arbetet med ungdomar. Ett implementeringsarbete pågår för att sprida projektets metoder nationellt.

Arbetsförmedlingen kommer även att utveckla sitt samarbete med skolan i syfte att bidra med kunskap om branscher och yrken samt om arbetsmarknaden i stort. Inför valet till högskolan kommer Arbetsförmedlingen att erbjuda rådgivning till elever, vilket bland annat kommer att ske via chattar i sociala medier och på webbplatsen. Det pågår en översyn av vilka vägledningsinsatser som Arbetsförmedlingen kan rikta till ungdomar och en utveckling av hur man kan använda sociala medier i matchningsarbetet. För att öka kunskapen hos arbetsförmedlare som arbetar riktat mot ungdomar kommer kompetensutveckling att anordnas under året (Arbetsförmedlingen 2012).

Företagande

Indikatorerna visar att en liten andel unga i åldern 18–30 år, 4 procent, är företagare och att andelen har legat konstant mellan 2002 och 2008. Antalet nystartade företag har dock ökat under flera år och ungas andel bland de nystartade företagen har ökat sedan 2001. Den högsta etableringsfrekvensen finns i åldersgruppen 26–30 år (12,6 företag per tusen invånare inom åldersgruppen). Andelen som startar nya företag är högre bland killarna än bland tjejerna.

Ett generellt mönster som Tillväxtverket lyft fram är att unga som är positiva till att bli företagare i högre grad också uppger att de fått uppfattning om, och uppmuntran till, företagande från skolan än de som inte kan tänka sig att bli företagare. Förebilder inom företagande är viktiga även utanför skolan och Tillväxtverkets undersökningar visar att unga som har sådana förebilder inom familjen, släkten eller bekantskapskretsen är mer positiva till att bli företagare.

För att möjliggöra att fler unga förverkligar sina idéer samt ta tillvara ungas perspektiv för ökad innovationskraft i Sverige så finns en del projekt. Ett sådant är *Ungas Innovationskraft* som är ett delat uppdrag mellan de två myndigheterna Tillväxtverket och Verket för innovationssystem (VINNOVA). Projektet ska stimulera innovationskraften hos unga (18–30 år) och bidra till att fler unga utvecklar och kommersialiserar sina idéer. En annan satsning som pågått sedan 2009 är att Skolverket ska stödja och stimulera skolors arbete inom entreprenörskapsområdet. Det kan till exempel handla om att främja samarbete med arbetslivet, erbjuda kompetensutveckling, underlätta erfarenhetsutbyte och fördela utvecklingsmedel.

Boende

En annan viktig del i ungas etablering är tillgång till egen bostad. Just nu håller den stora ungdomsgenerationen som föddes i slutet på 1980- och i början på 1990-talet på att etablera sig på bostadsmarknaden. Boverket konstaterar i sin indikatorredovisning att situationen för unga på bostadsmarknaden är beroende av många faktorer. Det handlar om ungas möjlighet att efterfråga bostäder, det vill säga om ungas inkomster samt om åtgärder som syftar till att stärka efterfrågan på bostadsmarknaden, till exempel bostadsbidrag. Det handlar också om utbudet, det vill säga antalet bostäder som kommer ut på bostadsmarknaden och om bostädernas egenskaper i form av upplåtelseform, storlek, läge, boendekostnad med mera samt förmedlingen av dem. Även övriga gruppers beteende på bostadsmarknaden påverkar ungas förutsättningar. Enligt Boverket uppger drygt hälften av landets kommuner att det är brist på sådana bostäder som unga efterfrågar. Antalet kommuner med detta problem har ökat kontinuerligt under perioden 1999–2011.

När unga flyttat hemifrån är hyresrätt den vanligaste boendeformen, oavsett bakgrund. Sju av tio ungdomar i åldern 20–25 år bor i hyresrätt. Omkring 7 procent av dessa bor i andra hand. Under 2010 sjönk andelen ungdomar som bor i hyresrätt något. Troligen underskattar de flesta undersökningar andelen som bor i andra hand. Dessa unga kan vara svåra att nå och de som bor i andra hand utan hyresvärdens tillstånd kan avstå från att vara med i undersökningar om de inte litar på sekretesskyddet. Andrahandskontrakt är dessutom ofta korta och under ett års tid kan en bostad byta hyresgäst flera gånger. Det innebär att det är troligt att fler unga än vad dessa siffror indikerar, har erfarenhet av andrahandsmarknaden.

Boverket pekar på att den disponibla inkomsten och boendeutgifternas storlek har stor betydelse för ungas möjligheter att skaffa sig eget boende och för att på sikt kunna behålla bostaden. Om boendeutgifterna utgör en stor andel av den disponibla inkomsten innebär det att det blir en mindre del över till övriga utgifter. Samtidigt bör man hålla i minnet att detta mått inte klargör hur höga inkomsterna är eller nivån på boendeutgifterna. Om den disponibla inkomsten är hög finns det större möjlighet att klara sig på det som återstår när boendeutgifterna är betalda, även om dessa är höga.

Boendeutgifternas andel av den disponibla inkomsten har stigit från 25 procent 2008 till 29 procent 2010. Siffrorna är ett genomsnitt och gäller för unga i åldern 20–25 år som har flyttat hemifrån. Att unga lägger en högre andel av sina inkomster på boendet kan bero på såväl hyres- som inkomstutvecklingen. Situationen på arbetsmarknaden har stor betydelse för unga som ännu inte hunnit etablera sig på arbetsmarknaden. Unga har ofta olika former av tillfälliga anställningar. Arbetsmarknadsläget påverkar också möjligheterna för studerande att dryga ut studielånen genom arbete vid sidan om studierna.

I *Fokus 11 – En analys av ungas bostadssituation* (Ungdomsstyrelsen 2011) pekar Ungdomsstyrelsen på att ungas arbete och försörjning har stor betydelse för ungas bostadssituation. En egen försörjning är för de allra flesta unga en förutsättning för att kunna flytta hemifrån och etablera sig på bostadsmarknaden. En fast anställning kan ofta vara ett villkor både för att få teckna kontrakt på en hyreslägenhet och för att få låna pengar till en bostad. Det kan även vara så att en utsatt bostadssituation påverkar ungas möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. I rapporten beskrivs olika förslag för att förbättra ungas situation på bostadsmarknaden. Dessa kan sorteras in under områdena:

- öka ungas konkurrenskraft
- öka utbudet av bostäder
- skapa en effektivare bostadsmarknad
- starta satsningar för unga som möter särskilda utmaningar.

Ungdomsstyrelsen lade flera förslag till regeringen och även rekommendationer till kommunerna som ansluter till dessa olika områden. Bland de förstnämnda fanns bland annat att:

- införa en obligatorisk bostadsförsörjningsplan med ungdomsperspektiv
- stimulera bospärande för barn och unga
- förstärka kunskapen om boende genom landets gymnasieskolor.

I rekommendationerna till kommunerna lyftes bland annat att:

- öka användningen av hyresgarantin
- överväga ökad användning av partiella hyreskontrakt ("kompiskontrakt") inom allmännyttan
- se över de kommunala byggreglerna
- arbeta för unga hemlösa möjligheter att genomföra sin gymnasieutbildning.

I rapporten ges ett brett kunskapsunderlag för insatser som på olika sätt kan bidra till att förbättra ungas situation på bostadsmarknaden (Ungdomsstyrelsen 2011).

Andelen kvarboende i föräldrahemmet kan vara en indikator på i vilken utsträckning unga har möjlighet att etablera sig på bostadsmarknaden. Men det kan finnas många olika skäl till att bo kvar. I Hyresgästföreningens undersökning *Unga vuxnas boende i Sverige 2011* (Hyresgästföreningen 2011) har unga som fortfarande bor hemma fått svara på frågan om vilka som är de främsta skälen till att man bor hos sina föräldrar (med möjlighet att ange flera svarsalternativ). Av de tillfrågade svarade 49 procent att det är för att de inte har råd med ett eget boende. Det är en marginell ökning sedan 2009, då 48 procent svarade samma sak. Det är 23 procent som angav att det är för att de vill bo med sina föräldrar och 35 procent som angav att de inte kan få tag i en bostad där de vill bo. År 2009 svarade 34 procent att det berodde på att de ville bo med sina föräldrar och 37 procent att de inte kunde få tag på en bostad där de ville bo. Betydligt fler, 69 procent, svarar att det är för att det är billigt och praktiskt.

Att det är billigt syns också i svaren på frågan om hur mycket man betalar för boendet. Drygt hälften, 55 procent, av de som bor hos föräldrarna betalar ingenting för boendet och bara 2 procent betalar mer än 4 000 kronor i månaden. Storleken på den andel som inte betalar någonting har inte förändrats sedan 2009. Enligt Boverkets indikator har det totalt sett inte skett några stora förändringar i ungas kvarboende under perioden 1998–2010. Totalt bor knappt 217 000 ungdomar i åldersgruppen 20–25 år kvar i föräldrahemmet. Av dessa är drygt 129 000 män och knappt 88 000 kvinnor. Unga män bor hemma i betydligt större utsträckning än unga kvinnor. Variationerna är också stora beroende på om man har svensk eller utländsk bakgrund.

Enligt Kronofogden minskade såväl antalet inlämnade ansökningar som de ansökningar som resulterat i faktiskt genomförda vräkningar för 18–25-åringar under 2011. Precis som 2010 ligger ungdomsgruppen tydligt under nivån för hela vuxengruppen gällande genomförda avhysningar per tusen invånare. En jämförelse mellan tjejer och killar visar dock att killarna drabbas av en mycket stor del av såväl begärda som genomförda avhysningar. Det finns även stora regionala skillnader.

Tillsammans med Kronofogdemyndigheten tog Socialstyrelsen 2008 fram en vägledning till stöd för landets kommuner i det vräkningsförebyggande arbetet (Socialstyrelsen 2008). Vägledningen lägger särskild tonvikt vid socialtjänstens möjlighet att förhindra att vräkningen genomförs. Nedgången av de genomförda avhysningarna kan förmodligen, åtminstone till viss del, förklaras med kommunernas förbättrade rutiner kring begärda avhysningar. Stockholms stadsmission har sett en tydlig trend av att antalet unga människor i hemlöshet ökat under senare år. Ofta finns i dessa fall en social problematik i föräldrahemmet. Den unga personen kan till exempel ha utsatts för våld och hot och antingen själv valt att lämna hemmet eller kastats ut av sina föräldrar (Stockholms stadsmission 2011).

Socialstyrelsen har under 2011 presenterat en analys av hemlöshet som bland annat visar att av unga 16–26-åringar i hemlöshet är hela 19 procent föräldrar (Socialstyrelsen 2011). Den demografiska ökningen av antalet unga i åldern 20–24 år fram till 2012 kommer att sätta ytterligare press på bostadsmarknaden i storstadsregionerna och särskilt i Stockholm, Göteborg och Malmö, där efterfrågan på mindre lägenheter kommer att öka. Även de större högskoleorterna kommer troligen att få en stor folkökning som bland annat beror på inflyttning av unga studenter. Konkurrensen om de bostäder som kommer ut på bostadsmarknaden ökar troligen också och det kommer sannolikt att vara en fortsatt svår situation för unga i dessa regioner. Studerande och unga som ska flytta hemifrån får sannolikt svårare att komma in på den reguljära bostadsmarknaden.

Internationellt perspektiv

Ungas etablering och möjlighet till arbete och försörjning är en viktig fråga inom EU. Ett ramverk för det ungdomspolitiska EU-samarbetet mellan 2010 och 2018 beslutades av EU:s ungdomsministrar 2009. Detta innebär att grunden är lagd för det politiska samarbetet inom bland annat utbildning, sysselsättning och entreprenörskap. De övergripande målen för samarbetet är att skapa fler och lika möjligheter för alla unga inom utbildning och arbetsmarknad samt att främja aktivt medborgarskap, social delaktighet och solidaritet (Europeiska unionens råd 2009).

Enligt en ny rapport från EU-kommissionen främjar de flesta europeiska länder allt mer utbildning i entreprenörskap. Åtta länder, däribland Sverige, har inlett särskilda utbildningsstrategier för att främja entreprenörskap. Rapporten visar att utbildning i entreprenörskap uttryckligen redovisas i grundskolans läroplaner i två tredjedelar av de undersökta länderna. Även om entreprenörskap inte lärs ut som ett separat ämne i grundskolan, har flera länder mål som gäller aspekter av företagande, till exempel initiativförmåga, risktagande och kreativitet (Europeiska kommissionen 2012).

Som en del av tillväxtstrategin *Europa 2020* finns programmet *Unga på väg* (Youth on the move). I anslutning till det har Europeiska kommissionen lyft fram indikatoruppföljningen av gruppen NEET (not in education, employment or training) bland unga som en viktig del av ett utvecklat policy- och erfarenhetsutbyte mellan medlemsländerna (Eurostat 2010a).

I mars 2011 offentliggjordes EU:s nya indikatorer med syftet att ge en sektorsövergripande bild av levnadsvillkoren för ungdomar i EU. De 40 indikatorerna följer de åtta temaområden som ingår i ramverket för ungdomspolitiskt samarbete i EU. Indikatorsystemet är nytt och det går inte att jämföra med de svenska siffrorna i alla indikatorer. De kan ändå visa på tendenser kring ungas levnadsvillkor inom EU. Indikatorerna ska baseras på uppgifter från Eurostat⁷⁰ samt uppdateras och revideras årligen. Av de 40 indikatorerna finns ett antal med inriktning på arbete och entreprenörskap. Det går att jämföra Sverige med snittet i EU för indikatorerna om ungdomsarbetslöshet och unga i långtidsarbetslöshet.⁷¹

- Enligt Eurostats statistik var 22,9 procent av svenska ungdomar under 25 år arbetslösa någon gång under 2011, vilket kan jämföras med genomsnittet i EU på 21,4 procent.
- Av svenska ungdomar under 25 år var 6,7 procent långtidsarbetslösa under 2011 medan genomsnittet i EU var 30,1 procent.

En rapport från Eurofond (2012) visar att sysselsättningsgraden bland unga inom EU, under första kvartalet 2011, gick ned till den lägsta nivån någonsin i EU:s historia.

Vid en internationell jämförelse ser vi att Sverige tillhör de länder i Europa där unga i genomsnitt flyttar hemifrån tidigast. I flera länder i södra och östra Europa låg genomsnittsåldern 2007 bland män på över 30 år, jämfört med de svenska männen knappa 22 år. Bland kvinnorna låg genomsnittsåldern i många länder på mellan 27 och 29 år, jämfört med svenska kvinnors knappa 21 år. De nordeuropeiska länderna är mest lika Sverige i genomsnittsåldern för flytt hemifrån (Eurostat 2009).⁷² En annan undersökning från Europeiska kommissionen visar att Sverige 2008 hade näst lägst andel 18–34-åringar som bodde hemma med sina föräldrar i en jämförelse med EU-länderna. Endast Danmark hade en lägre andel (Eurostat 2010b).

---

⁷⁰ Eurostat, Dashboard of EU Youth Indicators:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/youth_policy/dashboards_youth

⁷¹ Dessa indikatorer bygger på *EU Labour Force Survey*.

⁷² Data om genomsnittsåldern för flytt hemifrån i Sverige fanns inte med i redovisningen i *Youth in Europe – a statistical portrait 2009*. Uppgifterna om Sverige är hämtade från SCB.

Referenser

Arbetsförmedlingen (2012). *Återrapportering enligt regleringsbrevet för 2012, 17f. Ungdomar.*

Hyresgästföreningen (2011). *Unga vuxnas boende i Sverige 2011.*

CSN (2012). *Studenters ekonomiska och sociala situation 2011.*

Eurofond (2012). *Young people and NEETs in Europe: First findings.*

Europeiska kommissionen (2012). *Entrepreneurship Education at School in Europe.* Bryssel.

Europeiska unionens råd (2009). *Rådets resolution om förnyade ramar för det europeiska samarbetet på ungdomsområdet (2010–2018).* nr: 14451/09 JEUN 46 EDUC 157 SOC 597.

Eurostat (2009). *Youth in Europe – a statistical portrait.* Europeiska kommissionen.

Eurostat (2010a). *Eurostat statistics in focus 50/2010.* Europeiska kommissionen.

Eurostat (2010b). *51 million young EU adults lived with their parent(s) in 2008.* Population and social conditions. Statistics in focus 50/2010.

Integrationsverket (2007). *Närmar sig och fjärrar sig.* Norrköping: Integrationsverket.

Regeringens proposition 2008/09:1 *Budgetpropositionen för 2009.*

Socialstyrelsen (2008). *Vräkningsförebyggande arbete – stöd till socialtjänsten och andra aktörer.* Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2011). *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011. Omfattning och karaktär.* Stockholm: Socialstyrelsen.

Stockholms stadsmission (2011). *Hemlös 2011. En statusrapport om det offentliga stödet till människor i hemlöshet, med utökad fokus på unga i hemlöshet.* Stockholm: Stockholms stadsmission.

Temagruppen Unga i arbetslivet (2011). *Unga som varken arbetar eller studerar – hur många är de och vad gör de?* Skrifter från Temagruppen Unga i arbetslivet 2011:1. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Temagruppen Unga i arbetslivet (2012a). *Temporära organisationer för permanenta problem. Om implementering av samverkansprojekt för unga vuxna som står långt från arbetsmarknaden.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Temagruppen Unga i arbetslivet (2012b). *Utvärdering av arbetsmarknadsprojekt för unga.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2008). *Fokus 08 – En analys av ungas utanförskap.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2011). *Fokus 11 – En analys av ungas bostadssituation.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012a). *Insats med kvalitet – kvalitetssäkring av insatser som erbjuds unga.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012b). *Unga föräldrars möjlighet att slutföra sin utbildning.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Internet

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/youth_policy/dashboard_youth

<http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2011/72/en/1/EF1172EN.pdf>

www.skolverket.se

www.ungasinnovationskraft.se

Kultur och fritid

Föreningsliv

Enligt indikatorredovisningen deltar unga i föreningslivet i lägre grad än äldre. År 2008/2009 angav knappt 30 procent av unga i åldern 16–25 år att de deltagit i ett föreningsmöte de senaste 12 månaderna. Det är dock vanligare att 16–19-åringar deltar i föreningslivet än att 20–25-åringar gör det. Mötesdeltagandet var lika omfattande bland tjejer som bland killar generellt, men unga med utländsk bakgrund, och framför allt tjejer med utländsk bakgrund, deltog i lägre grad i föreningsaktiviteter. Geografiskt sett var föreningsaktiviteten bland unga mest omfattande på mindre orter. Andelen som deltar i föreningsmöten har sjunkit markant de senaste 15 åren, både bland unga och bland äldre.

Föreningslivet kan sägas ha dubbla roller, dels att erbjuda meningsfull fritid, dels att vara en demokratiskola. I föreningar kan unga få en inblick i demokratiska beslutsprocesser och en möjlighet att påverka beslut. I Ungdomsstyrelsens *Fokus 10 – En analys av ungas inflytande* (2010) beskrivs bland annat inflytande i föreningslivet. I rapporten framkommer att hälften av alla unga som är med i någon förening är nöjda med det inflytande de har, 20 procent vill ha mer inflytande medan de övriga säger att de inte vill påverka föreningens verksamhet.

Nästan 30 procent av unga i åldern 16–25 år är medlemmar i någon ungdomsorganisation. Ungas organisering stöds via bidrag som bland annat handläggs av Ungdomsstyrelsen. I mars 2011 trädde den nya *Förordningen om statsbidrag till barn- och ungdomsorganisationer* i kraft (SFS 2011:65). Det övergripande syftet med bidraget är att stödja barns och ungdomars självständiga organisering och inflytande i samhället. Antalet organisationer som beviljats bidrag har ökat sedan början av 2000-talet.

LSU – Sveriges ungdomsorganisationer, har genomfört en kartläggning av lokalt stöd till ungas organisering. Rapporten visar bland annat att mindre än hälften av de tillfrågade kommunerna har ett uttalat syfte med sitt stöd till ungdomsorganisationer. Det är även få kommuner som ställer krav på antalet unga i styrelsen eller som medlemmar. Dessutom är reglerna för ungas föreningsstöd lokalt ofta utformade efter idrotten, vilket kan skapa hinder för den mångfald av ungas föreningar som finns. LSU menar att rapporten synliggör många kommuners okunskap om ungdomsorganisationer och deras roll på lokal nivå (LSU 2012).

I *Fokus 10* (Ungdomsstyrelsen 2010) studerades hur ungdomsorganisationerna arbetar för att engagera unga i utsatta bostadsområden, där andelen med utländsk bakgrund är stor. Resultatet visade att det saknas uppföljning och kartläggning av vilka grupper som är underrepresenterade bland ungdomsorganisationernas medlemmar. Trots det har ungefär hälften av de intervjuade organisationerna särskilda strategier för att nå målgrupper som man upplever som underrepresenterade.

Regeringen har riktat vissa åtgärder för att särskilt stimulera ungas engagemang i föreningslivet i områden som utmärks av låg organisationsgrad. Ungdomsorganisationer som vill arbeta med uppsökande metoder på lokal nivå, till exempel engagemangsguider, har kunnat ansöka om medel som bland annat handläggs av Ungdomsstyrelsen. I Ungdomsstyrelsens andra rapport om engagemangsguider, *Vägar till engagemang*, lyfts bland annat framgångsfaktorer med arbetet. Det som gav bäst effekt var att skapa bra och personliga relationer. Det fanns också deltagare i projekten som själva övergick till att fungera som ambassadörer för föreningslivet. Ungdomsstyrelsens rapport belyser även vikten av att utveckla nya former av föreningsdeltagande för att nå målgruppen som ofta har aktiviteten och inte medlemskapet i centrum (Ungdomsstyrelsen 2012c).

I propositionen *En politik för det civila samhället* (prop. 2009/10:55) lämnade regeringen förslag till nya mål och inriktningar för det civila samhället som skulle ersätta folkrörelsepolitiken. Genom den nya politiken vill regeringen lyfta fram det civila samhällets betydelse samt utveckla och tydliggöra relationen mellan staten och det civila samhället. Målet för politiken är att förbättra villkoren för det civila samhället som en central del av demokratin genom att utveckla människors möjlighet till delaktighet och att stärka förutsättningarna för det civila samhället att bidra till samhällsutvecklingen och välfärden. Ungdomsstyrelsen har från 2012 ett kunskapsuppdrag (SFS 2007:1140) kopplat till det civila samhället. Uppdraget innebär bland annat ett ansvar för att det finns samlad kunskap om det civila samhällets villkor, sammansättning och utveckling.

Idrottsutövande

Målet för idrottspolitiken är bland annat att ge medborgarna möjlighet att motionera och idrotta för att främja en god folkhälsa. För att främja fysisk hälsa är det viktigt att väcka intresse för motion och idrott bland de barn och unga som inte gör det. Enligt indikatorredovisningen har andelen unga som motionerar varit relativt konstant sedan 2000. Knappt 90 procent av unga i åldern 7–19 år och drygt 70 procent av de i åldern 20–29 år motionerade minst en gång i veckan 2011. För de som är yngre än 20 år och mellan 20 och 29 år är skillnaderna små mellan flickor/kvinnor och pojkar/män. Sedan 2000 har andelen unga i åldern 7–14 år som motionerar varit relativt konstant medan andelen minskat bland de som är i åldern 15–19 år, speciellt bland kvinnor. Andelen som 2011 tävlade eller tränade var 69 procent bland 7–14-åringar, 39 procent bland 15–19-åringar och 21 procent bland 20–29-åringar. Det var vanligare att pojkar/män uppgav att de tränade än att flickor/kvinnor gjorde det. Sedan 2000 har andelen som tränar och tävlar ökat bland 7–14-åringarna men minskat bland 15–29-åringarna.

Indikatorerna för idrottsutövande beskriver inte situationen för unga med svensk respektive utländsk bakgrund. Riksidrottsförbundet visar dock i sin studie *Idrott och integration – en statistisk undersökning 2010* (Riksidrottsförbundet 2010) att ungdomar med utländsk bakgrund i stor utsträckning är aktiva i idrottsföreningar, men att deltagandet är koncentrerat till några idrotter som fotboll, basket och kampsport. Killar med utländsk bakgrund tränar eller tävlar i nästan lika stor utsträckning som killar med svensk bakgrund (drygt 50 procent), medan tjejer med utländsk bakgrund i mindre utsträckning än tjejer med svensk bakgrund tränar eller tävlar i en idrottsförening (drygt

30 procent jämfört med knappt 50 procent). Undersökningen visar dessutom att idrotten behöver arbeta intensivare med värderingsfrågor och attityder i sin ledarutbildning, med att sänka kostnader, med att göra anläggningarna mer tillgängliga samt med att lära av de idrotter som idag har en stor mångfald.

Ungdomsstyrelsen lämnade i april 2011 rapporten *När var hur – om ungas kultur* (Ungdomsstyrelsen 2011) till regeringen. Studien visar att det 2009 var vanligare att idrotta och motionera utanför en klubb eller förening än att göra det i en förening. Bland unga är det 11 procent som aldrig idrottar/motionerar, varken i en klubb/förening eller oorganiserat. De skillnader i utövande mellan killar och tjejer med utländsk bakgrund som Riksidrottsförbundet fann i sin undersökning märks även i Ungdomsstyrelsens studie, där fyra socioekonomiskt utsatta områden studerades.

Ungdomsstyrelsen jämförde i vilken grad unga utövar kultur respektive idrottar och motionerar. Det är svårt att göra en fullt rättvis jämförelse mellan utövandet av kultur och utövandet av idrott, bland annat beroende på hur man definierar de båda aktiviteterna. Jämförs den breda definitionen av kulturutövande med de som idrottar/motionerar även utanför föreningsidrotten är det en större andel unga som idrottar/motionerar minst en gång i veckan. Dock är både kultur och idrott omfattande fritidsaktiviteter bland unga och det är vanligt att de unga är aktiva inom båda aktiviteterna.

Idrottsrörelsen står inför stora utmaningar att skapa icke-diskriminerande miljöer, det lyfter Ungdomsstyrelsen i publikationerna *Om unga hbtq-personer – Fritid* och *Om unga hbtq-personer – Hälsa* (Ungdomsstyrelsen 2012a, b). Detta då det är stora skillnader mellan andelen unga homo- eller bisexuella personer och andelen unga heterosexuella personer (16–25 år) som idrottar i en förening och motionerar varje vecka. Av de unga heterosexuella killarna svarade 39 procent att de idrottar varje vecka i en förening. Bland homo- och bisexuella killar var andelen 22 procent. Av de unga heterosexuella tjejerna svarade 36 procent att de idrottar varje vecka i en förening. Bland de homo- och bisexuella tjejerna var andelen 26 procent. Bland killarna var det en något större andel heterosexuella (58 procent) än homo- och bisexuella (45 procent) som angav att de idrottar eller motionerar varje vecka, men inte i en förening. Bland tjejerna var det en något större andel heterosexuella (58 procent) än homo- och bisexuella (52 procent) som angav att de idrottar eller motionerar varje vecka, men inte i en förening (Ungdomsstyrelsen 2012a, b).

I en kvalitativ studie som Ungdomsstyrelsen tagit fram om unga hbtq-personers fritid framgår att omklädningsrum är en fysisk miljö som kan vara en stor begränsning för idrottsutövandet i denna grupp. Särskilt lyfts denna problematik bland unga transpersoner (Ungdomsstyrelsen 2012b). Dessutom uppgav knappt var tionde kille (13–20 år) att han har en ledare inom lagsport som inte gillar homosexuella. Bland tjejerna i samma ålder var det 2 procent som uppgav detta (Ungdomsstyrelsen 2005).

Centrum för idrottsforskning (CIF) har fått i uppdrag att följa upp statens stöd till idrotten genom ett antal indikatorer inom fem målområden. I rapporten *Uppföljning av statens stöd till idrotten 2010* framkommer att barn till sammanboende föräldrar och till högskoleutbildade idrottar i större utsträckning än barn till ensamstående föräldrar respektive föräldrar med endast gymnasieutbildning (Centrum för idrottsforskning 2011).

Indikatorerna visar även på de stora skillnader i idrottande mellan killar och tjejer med utländsk bakgrund som tidigare nämnts. Centrum för idrottsforskning konstaterar att det å ena sidan verkar som att familjesituation, socioekonomi och bakgrund påverkar ungas möjlighet att idrotta och att det finns visst fog för påståendet att idrotten inte är lika tillgänglig för alla. Å andra sidan är det påfallande många i samtliga kategorier som uppger sig idrotta regelbundet. Även i de kategorier som är minst representerade – till exempel unga med ensamstående föräldrar och tjejer med utländsk bakgrund – uppger sig nästan hälften idrotta minst en dag i veckan (Centrum för idrottsforskning 2011).

Gymnastik- och idrottshögskolan och Centrum för idrottsforskning ska under 2012 analysera vad som kännetecknar en bra föreningsdriven idrottsverksamhet som får barn och ungdomar att vilja fortsätta idrotta. De ska lyfta fram goda exempel samt metoder och arbetssätt inom olika idrotter och även studera hur olika idrottsmiljöer påverkar barns och ungas fysiska och psykiska utveckling. Barn och unga med funktionshinder ska uppmärksammas särskilt. Uppdraget ska redovisas i maj 2013 (Kulturdepartementet (2011a)).

Kulturvanor

De redovisade indikatorerna kring unga och kultur ger en begränsad bild av ungas kulturutövande och kulturkonsumtion. Till exempel saknas uppgifter om hur många unga som dansar, som ägnar sig åt aktiviteter som är kopplade till informationsteknik eller vilka aktiviteter unga ägnar sig åt när de deltar i de studiecirkel eller kurser som finns med i statistiken. Indikatorn bygger dessutom på en undersökning som gjordes 2006/07. Trots detta kan vi se intressanta resultat. De vanligaste kulturaktiviteterna bland unga är att gå på bio och att läsa böcker. I de flesta beskrivna kulturaktiviteter ser vi en minskning bland unga mellan 1982/83 och 2006/07. Bland annat har det skett stora minskningar bland unga som läser böcker och skriver (dagbok, dikter, brev etcetera). Särskilt stor är minskningen bland de som uppger att de läser böcker regelbundet. Andelen unga som spelar instrument har också minskat, medan gruppen konsertbesökare är ungefär lika stor som tidigare. Ser vi till tjejers och killars kulturvanor är tjejer generellt sett i högre grad aktiva än killar, särskilt läser de böcker och besöker bibliotek i större utsträckning. Unga boende i storstäder ägnar sig i högre grad åt kulturaktiviteter än boende i mindre kommuner och unga födda i Sverige är, med undantag av skrivande, i större utsträckning aktiva än unga födda utomlands.

Ny kunskap om ungas kulturutövande

I Ungdomsstyrelsens studie *När var hur – om ungas kultur* (Ungdomsstyrelsen 2011) beskrivs ungas kulturutövande på fritiden. En avgörande punkt för analysen är hur man definierar kultur. Är kultur bara de klassiska kulturformerna eller ska man definiera begreppet bredare och inkludera en rad andra yttringar och aktiviteter? Med en bred definition breddas frågorna kring ungas kulturutövande från att främst vara kulturpolitik till att även innefatta folkbildnings-, ungdoms-, social- och fritidspolitik. I rapporten konstateras att väldigt många unga ägnar sig åt kulturutövande på fritiden.

Enligt *När var hur* har 68 procent av unga i åldern 13–25 år ägnat sig åt kultur under det senaste året om man definierar kultur som de klassiska konstformerna, det vill säga bild, musik, skrivande, dans och teater. Räknas även slöjd och hantverk, aktiviteter som nycirkus och lajv samt aktiviteter kopplade till teknik och internet in i definitionen har hela 91 procent ägnat sig åt kultur på fritiden det senaste året. De populäraste kulturutövandeformerna är i tur och ordning slöjd och hantverk, bild, musik och att skriva. Därefter följer dans och teater.

Liksom Kulturrådets indikatorer visar Ungdomsstyrelsens rapport på stora skillnader i kulturutövning mellan könen. Bortsett från musik har större andelar tjejer ägnat sig åt de klassiska konstformerna. Ungdomsstyrelsen undersökte i rapporten även medelstillsdelningen till ungas kulturutövande. Att tjejer i större utsträckning är aktiva kulturutövare utom i musik är viktigt att sätta i relation till att de största offentligt finansierade arenorna för kulturutövande är musik- och kulturskolor, studieförbund och öppna mötesplatser för unga. På dessa arenor är musiken dominerande, vilket bidrar till att killar är i majoritet.

Detta betyder att utbudet på de offentligt finansierade arenorna inte motsvarar de aktiviteter som unga själva ägnar sig åt. Det går att hävda att den offentliga medelstillsdelningen i mindre utsträckning används till tjejers aktiviteter än till killars. Det går bland annat att notera att tjejer är överrepresenterade i musik- och kulturskolornas verksamhet som främst riktar sig till personer under 13 år. Pojkar är överrepresenterade i studieförbundens cirklar med kulturinriktning för åldern 13–24 år. Det går att ställa sig frågan vad som görs för att möta unga tjejers kulturutövande inom olika arenor.

När var hur tar dessutom upp hemmets och föräldrarnas betydelse för ungas kulturutövning. Rapporten visar att det finns ett samband mellan föräldrarnas utbildningsnivå och uppmuntran till kulturutövande. Detta visar på föräldrarnas viktiga roll, men även på vikten av att det finns offentligfinansierade arenor för de unga som inte får uppmuntran hemifrån.

I rapporten jämförs även medelstilledningen till kulturverksamheter i förhållande till andra verksamheter. Ur ett jämställdhetsperspektiv ser vi att även inom idrotten får killar en större del av stödet eftersom en större andel killar ägnar sig åt föreningsidrottande. I indikatorn om kulturutövande finns inga uppgifter om unga med funktionsnedsättning. I Ungdomsstyrelsens rapport visas dock att andelen så kallade kulturutövare med kulturidentitet⁷³ är större bland unga med funktionsnedsättning än bland övriga. Skillnaderna mellan könen är dock stor och andelen kulturutövare är störst bland tjejer med funktionsnedsättning.

Av de unga med funktionsnedsättning upplevde 5 procent att funktionsnedsättningen alltid, eller nästan alltid, gör det svårt att besöka kulturaktiviteter och 25 procent upplevde detta ibland. Det var 7 procent som alltid, eller nästan alltid, upplevde svårigheter att själva utöva de kulturaktiviteter de ville och 41 procent upplevde detta ibland. Det statistiska underlaget i undersökningen var dock litet, vilket gör att resultaten bör tolkas med försiktighet. Det behövs mer kunskap om hur unga med funktionsnedsättning utövar kultur och vilka svårigheter ungdomarna upplever i samband med kulturbesök och aktiviteter. Under 2012 ska Ungdomsstyrelsen genomföra en tematisk analys av levnadsvillkoren för unga med funktionsnedsättning inom bland annat kulturområdet. Uppdraget ska redovisas i november 2012 (regeringsbeslut U2011/7070/UC).

I propositionen *Tid för kultur* (prop. 2009/10:3) fastslogs de nya kulturpolitiska målen att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. För att nå dessa mål ska barns och ungas rätt till kultur särskilt uppmärksammas. En ny modell för samspel mellan stat, kommuner och landsting infördes under 2011, den så kallade kultursamverkansmodellen.⁷⁴ De dokument som ligger till grund för processen kring kultursamverkansmodellen saknar preciseringar av vilka som ses som unga. När man talar om ungas kulturutövande handlar det framförallt om utövande i skolan.

Kulturrådet beslutade i december 2011 om föreskrifter för den första uppföljningen av bidrag till regional kulturverksamhet genom kultursamverkansmodellen. Föreskrifterna innehåller särskilda anvisningar för hur barn- och ungdomsverksamhet ska redovisas. Åldersindelningen i kommande redovisningar bygger på Ungdomsstyrelsens förslag i rapporten *När var hur*. Genom en indelning i grupperna 0–12, 13–18 och 19–25 år går det att följa upp både arbetet med barn och arbetet med unga. Myndigheten för kulturanalys har genomfört en första utvärdering av kultursamverkansmodellen. Utvärderingen visar att den dialogprocess som ingår i modellen har bidragit till att kultur har hamnat högt på den politiska dagordningen i regionerna (Myndigheten för kulturanalys 2012).

---

⁷³ Unga som på sin fritid ägnar sig åt en kulturaktivitet som de kallar sin egen och som betyder mycket för dem.

⁷⁴ Se www.kulturradet.se.

Mötesplatser med flera funktioner

Ungdomars fritid utgörs inte bara av organiserade kultur- och idrottsaktiviteter. En stor del av det man gör på sin fritid sker i oorganiserade former. Det kan också ske på olika mötesplatser som fritidsgårdar och ungdomens hus. Mötesplatser för unga lockar dock inte alla unga, enligt en undersökning från Ungdomsstyrelsen besöker nästan fyra av fem unga i åldern 16–20 år aldrig sådana mötesplatser (Ungdomsstyrelsen 2010).

Undersökningen visar också att en något högre andel unga vars föräldrar är lågutbildade respektive arbetslösa eller sjukskrivna besöker mötesplatserna.

Förutom att vara en plats för avkoppling där man kan träffa kompisar har mötesplatserna många olika funktioner för unga. Mötesplatserna är ofta ett ställe där ungdomsråd och ungdomsparlament möts och de är också ofta forum för föreningslivets verksamheter, vilket möjliggör kontakter mellan unga och folkrörelsernas olika aktörer.

I Ungdomsstyrelsens *Lika olika som lika* (Ungdomsstyrelsen 2009) uppmärksammas lokala inflytandeformer för unga. Eftersom unga i riskzon är en överrepresenterad grupp på fritidsgårdarna blir verksamheten där en särskilt viktig arena för inflytande och delaktighet för dem. Rapporten visar att många kommuner medvetet och aktivt arbetar med rekrytering från fritidsgårdarna till det lokala inflytandeforumet. I flera kommuner har mötesplatserna också blivit en allt viktigare arena för arbetsmarknadspolitiska insatser då särskilda verksamheter riktade till unga som inte går i skolan eller arbetar placeras där.

Tillgången till säkra mötesplatser är central ur ett hälsofrämjande perspektiv för unga homosexuella, bisexuella och transpersoner. Möjligheten att kunna träffas på mötesplatser som är till särskilt för dem, där de kan känna sig trygga och slippa bli ifrågasatta på grund av sin sexuella läggning, sin könsidentitet eller sitt könsuttryck, är viktiga för att stärka deras psykiska hälsa. För de unga som varken i samhället eller inom sin familj möter acceptans för sin sexuella läggning eller könsidentitet, fyller dessa verksamheter ett stort behov (Ungdomsstyrelsen 2012a).

På fritidsgårdarna ägnar sig unga också åt kulturverksamheter, något som sällan uppmärksammas. Mötesplatserna för unga är viktiga arenor för traditionell musik, dans, teater, film och andra etablerade kulturella verksamheter, men även för nya uttryck och rörelser. I *Mötesplatser för unga* (Ungdomsstyrelsen 2008) beskrivs hur flera verksamheter har lyckats nå unga som inte i vanliga fall deltar i kulturaktiviteter. I Ungdomsstyrelsens *När var hur – om ungas kultur* (Ungdomsstyrelsen 2011) lyfts också olika typer av fritidsgårdar, ungdomsgårdar, ungdomens hus, musikhus och kulturhus upp av kommunala företrädare som viktiga arenor för ungas kulturutövande. Den lilla uppmärksamhet som mötesplatserna hittills fått som kulturarenor är problematisk eftersom denna del av ungas kulturella erfarenheter kan få stor betydelse för deras identitetsutveckling och även för det kulturella livet i stort.

Skapande skola

Ett av den nationella kulturpolitikens prioriterade områden är barns och ungas rätt till kultur. Kulturrådets barn- och ungdomskulturstrategi har som mål är att minst 30 procent av myndighetens bidragsgivning ska gå till verksamheter för barn och unga. En viktig del i detta är bidraget *Skapande skola* som infördes 2008. Skapande skola syftar bland annat till att barn och unga ska få ta del av professionell kulturverksamhet i skolan. Bidraget kräver därmed samverkan mellan skola och kulturliv. Kulturrådet fördelar detta bidrag årligen och 2011 omfattade det 150 miljoner kronor och grundskolans årskurs 1–9.

I regleringsbrevet för 2011 fick Kulturrådet (Kulturdepartementet 2011b) i uppdrag att redovisa en uppföljning av bidraget Skapande skola. I februari 2012 publicerades rapporten *Skapande skola – en nulägesanalys* (Statens kulturråd 2012). Den visar att uppskattningsvis hälften av alla unga i årskurs 7–9 nåddes av stöd inom ramen för Skapande skola under läsåret 2010/11. Skolhuvudmännen anser att insatserna bidrog till att stärka elevernas självkänsla och att de fått en möjlighet att visa kompetenser och talanger som lärarna inte sett tidigare. En av fem, 20 procent, uppger dessutom att insatserna bidrog till bättre samarbetsklimat på skolorna.

Bidraget har även stärkt samverkan med kulturlivet. Skolorna har därtill fått ökad insikt om hur kulturen kan användas i skolan för att utveckla verksamheten. Enligt förordningen för bidraget ska varje skolhuvudman upprätta en handlingsplan för arbetet. En viktig utgångspunkt är elevernas möjlighet till delaktighet och inflytande i skapandet av handlingsplanen och de verksamheter som ingår. I uppföljningen av projekten ställdes därför frågan om elevernas inflytande. Cirka hälften av de som svarade på utvärderingen angav att eleverna inte getts möjlighet att påverka framtagandet av handlingsplanen. Ett förvånande resultat då elevernas inflytande ingår som ett krav i förordningen för bidraget (Statens kulturråd 2012).

Strategier för barn- och ungdomsverksamhet

Enligt 2011 års styrdokument har 26 statliga kulturinstitutioner i uppdrag att utforma strategier för sin barn- och ungdomsverksamhet under perioden 2012–2014. Sedan 2007 ska statliga kulturinstitutioner arbeta integrerat med ett barnperspektiv i sina verksamheter. Förhoppningen är att strategierna ska bidra till att utveckla kulturinstitutionernas barn- och ungdomsverksamhet, att Kulturdepartementet får bättre underlag om hur institutionerna arbetar med barn och unga och att prioriteringen av barn och unga är tydlig i enlighet med de kulturpolitiska målen.⁷⁵

---

⁷⁵ <http://www.regeringen.se/sb/d/13164/a/184600>

Internationellt perspektiv

Föreningsliv

Under 2011 uppmärksammades det frivilliga arbetet särskilt inom EU. EU-kommissionen utsåg 2011 till *Europaåret för frivilligarbete* och i Sverige koordinerades detta arbete av Ungdomsstyrelsen.

Idrott

I och med att Lissabonfördraget trädde i kraft 2009 tillkom området idrott för EU. Detta innebär att för framtida programperiod 2014–2020 kommer även idrott att vara en del av EU:s fonder. Idrott inkluderas därmed i EU-kommissionens förslag *Erasmus for all* om att slå ihop sju av de nuvarande programmen till ett program för allmän och yrkesinriktad utbildning, ungdom och idrott (Europeiska gemenskapernas kommission 2011). I ramverket för det europeiska samarbetet på ungdomsområdet poängteras också idrottens vikt för att skapa god hälsa (Europeiska unionens råd 2009).

Kultur

Det finns få internationella studier av ungas kulturvanor. På uppdrag av EU-kommissionen publicerades dock under 2010 rapporten *Access of young people to culture – final report*, en beskrivning av ungas kulturutövande inom EU (Interarts Foundation 2010). Rapporten visar inte jämförande statistik mellan länderna utan lyfter snarare fram olika exempel. Bland rapportens slutsatser märks att unga inte är en homogen grupp och att:

- de behöver olika, koordinerade och långsiktiga åtgärder för att få tillgång till kultur.
- pengar, geografiska hinder och tid är de största hindren för att unga ska få tillgång till kultur.
- familjen, den sociala miljön och den ideella sektorn påverkar ungas kulturutövning.
- kunskapen om ungas deltagande och tillgång till kultur bör utvecklas.

Bland rapportens rekommendationer märks bland annat att medlemsstaterna ska inkludera tillgång till kultur som en av de viktigaste prioriteringarna i ungdomspolitikerna (Interarts Foundation 2010).

I ramverket för det europeiska samarbetet inom ungdomsområdet framhålls bland annat vikten av att unga får tillgång till miljöer där de kan utveckla sin kreativitet och sina intressen. Vidare att man ska underlätta synergier inom områdena kultur, utbildning, hälsa, social delaktighet, medier, anställning och ungdom för att kunna främja ungas kreativitet och innovationsförmåga (Europeiska unionens råd 2009).

I mars 2011 offentliggjordes EU:s nya indikatorer med syftet att ge en sektorsövergripande bild av levnadsvillkoren för ungdomar i EU. De 40 indikatorerna följer de åtta temaområden som ingår i ramverket för ungdomspolitiskt samarbete i EU. Indikatorsystemet är nytt och det finns inte jämförande svenska siffror för alla indikatorer. Indikatorerna kan ändå visa på tendenser kring ungas levnadsvillkor inom

EU. De baseras på uppgifter från Eurostat⁷⁶ och uppdateras och revideras årligen. Av de 40 indikatorerna finns ett antal med inriktning på kultur och föreningsdeltagande, det handlar om eget kulturutövande, deltagande i kulturaktiviteter och föreningsdeltagande. Tyvärr finns inga siffror på nationell nivå för Sverige, men på EU-nivå finns följande siffror för 2011:

- 32,6 procent av unga mellan 15 och 30 år har under det senaste året utövat någon typ av kulturaktivitet som till exempel att spela ett musikinstrument, dansa, måla, fotografera, sjunga eller skriva.
- 93 procent av unga mellan 15 och 30 år har deltagit i någon kulturaktivitet det senaste året som till exempel att gå på konsert, bio eller museum.
- 46 procent av unga mellan 15 och 30 år har deltagit i någon föreningsaktivitet under det senaste året.

---

⁷⁶ Eurostat, Dashboard of EU Youth Indicators:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/youth_policy/dashboa rd_youth

Referenser

Centrum för idrottsforskning (2011). *Uppföljning av statens stöd till idrotten 2010*. Centrum för idrottsforsknings skrifter 2011:1.

Europeiska gemenskapernas kommission (2011). *Förslag till Europaparlamentet och Rådets Förordning om inrättande av "ERASMUS FÖR ALLA", Unionens program för allmän utbildning, yrkesutbildning, ungdom och idrott*.

Europeiska unionens råd (2009). *Rådets resolution om förnyade ramar för det europeiska samarbetet på ungdomsområdet (2010–2018)*. Nr: 14451/09 JEUN 46 EDUC 157 SOC 597.

Interarts Foundation (2010). *Access of young people to culture – final report*. Europeiska kommissionens generaldirektorat för utbildning och kultur.

Kulturdepartementet (2011a). Regeringsbeslut 15 (Ku2011/1965/MFI). *Uppdrag till Gymnastik- och idrottshögskolan, Centrum för idrottsforskning, att följa upp statens stöd till idrotten*.

Kulturdepartementet (2011b). Regeringsbeslut 16. *Kulturrådets regleringsbrev för verksamhetsåret 2001*.

LSU – Sveriges ungdomsorganisationer (2012). *Med vilket syfte? En kartläggning av lokalt stöd till ungas organisering*. Stockholm: LSU.

Myndigheten för Kulturanalys (2012). *Kultursamverkansmodellen. En första utvärdering*, Stockholm: Myndigheten för Kulturanalys.

Regeringsbeslut U2011/7070/UC *Ungdomsstyrelsens regleringsbrev för verksamhetsåret 2012*.

Regeringens proposition 2009/10:3 *Tid för kultur*.

Regeringens proposition 2009/10:55 *En politik för det civila samhället*.

Riksidrottsförbundet (2010). *Idrott och integration – en statistisk undersökning 2010*. Stockholm: Andrén & Holm.

SFS 2007:1140 *Förordning med instruktion för Ungdomsstyrelsen*.

SFS 2011:65 *Förordning om statsbidrag till barn- och ungdomsorganisationer*.

Statens kulturråd (2012). *Skapande skola – en nulägesanalys*. Stockholm: Statens kulturråd.

Ungdomsstyrelsen (2005). *Unga och föreningsidrotten*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2008). *Mötesplatser för unga – aktörerna, vägvalen och politiken*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2009). *Lika olika som lika – om former för lokalt inflytande*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2010). *Fokus 10 – En analys av ungas inflytande*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2011). *När var hur – om ungas kultur*, Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012a). *Om unga hbtq-personer. Fritid*, Stockholm: Ungdomsstyrelsen

Ungdomsstyrelsen (2012b). *Om unga hbtq-personer. Hälsa*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012c). *Vägar till engagemang. Verksamheter med engagemangsguider 2011*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Internet

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/youth_policy/dashboard_youth

<http://ec.europa.eu/sverige>

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>

<http://www.regeringen.se/sb/d/13164/a/184600>

Kapitel 8 Avslutande diskussion

Ung idag

Ung idag 2012 är Ungdomsstyrelsens sjunde sammanställning av indikatorer som beskriver ungas levnadsvillkor. Sammanställningen är en del av den nationella uppföljningen av ungdomspolitik. Den nationella ungdomspolitik ska genom insatser inom alla relevanta politikområden verka för att minska skillnaderna i levnadsvillkor bland unga. Fokus ska ligga på de unga som av olika anledningar har svårare än andra att få verklig tillgång till välfärd och inflytande.

Genom att kontinuerligt följa upp ungas levnadsvillkor inom olika områden kan vi ge en översiktlig bild av hur unga har det idag och hur situationen förändras över tid. I rapporten redovisar vi levnadsvillkoren för olika ungdomsgrupper, främst med avseende på kön. Uppföljningen har dock fortfarande begränsningar, främst i att skildra situationen för de yngsta åldersgrupperna,⁷⁷ att analysera de eventuella skillnader som finns mellan unga med och unga utan funktionsnedsättningar och om levnadsvillkoren skiljer sig beroende på sexuell identitet och läggning. I materialet saknas också ofta möjligheter att göra jämförelser mellan ungdomsgruppen och äldre åldersgrupper. Under 2012 arbetar Ungdomsstyrelsen i samråd med berörda myndigheter med att se över indikatorerna och förslå förbättringar till regeringen.

Ungas skilda världar

Ungdomsstyrelsens ambition med denna rapport är att ge en samlad bild av hur unga har det i Sverige idag. Vår bedömning är att medan de allra flesta unga i Sverige har goda uppväxtvillkor så behövs det ytterligare insatser för att minska skillnaderna mellan de som har det bra och de som inte har det bra. Det är viktigt att hålla i minnet att gruppen unga är mycket heterogen. Ungdomsgruppen kännetecknas av att individerna befinner sig i ungefär samma ålder och är på väg in i vuxenvärlden. Men det finns mycket stora skillnader mellan de individer som ingår i gruppen.

Indikatorerna i Ung idag 2012 visar att tjejer presterar generellt bättre än killar i skolan. Killars utsatthet för brott är högre i jämförelse med tjejers utsatthet. Killars utsatthet för fysiskt våld är högre än tjejers utsatthet samtidigt som tjejer utsätts för verbalt våld och cybervåld i större utsträckning än killar. Psykosomatiska symptom som huvudvärk, ont i magen och nedstämdhet är dubbelt så vanliga bland tjejer som bland killar. Killar med utländsk bakgrund tränar eller tävlar i nästan lika stor utsträckning som killar med svensk bakgrund medan tjejer med utländsk bakgrund i mindre utsträckning än tjejer med svensk bakgrund tränar eller tävlar i en idrottsförening.

---

⁷⁷ För mer information om åldersgruppen 13–18 år, se Barnombudsmannens nätverktyg *Max 18* med statistik och fakta kring barn och unga på www.barnombudsmannen.se. Verktyget kommer att lanseras under sommaren 2012.

Ser vi till tjejers och killars kulturvanor är tjejer generellt sett mer aktiva än killar, särskilt läser de böcker och besöker bibliotek i större utsträckning. Att tjejer i större utsträckning är aktiva kulturutövare utom i musik är viktigt att sätta i relation till att de största offentligt finansierade arenorna för kulturutövande är musik- och kulturskolor, studieförbund och öppna mötesplatser för unga. På dessa arenor dominerar musiken stort och i öppna verksamheter och studieförbundsverksamhet med kulturinriktning är killar i majoritet (Ungdomsstyrelsen 2011b).

Betydelsen av föräldrarnas utbildningsnivå och andra socioekonomiska bakgrundsfaktorer har fortsatt stor betydelse för att nå ett gott studieresultat och ungdomar vars föräldrar är högutbildade lyckas bättre i skolan än de vars föräldrar är lågutbildade. Skillnaderna ökar mellan olika elevgrupper med utländsk bakgrund. Det genomsnittliga meritvärdet för elever som invandrat efter den ordinarie skolstarten har försämrats kraftigt de senaste fem åren (Skolverket 2011).

I *Fokus 10 – En analys av ungas inflytande* (Ungdomsstyrelsen 2010a) framkommer att unga som har minst en förälder som är arbetslös eller sjukskriven tror mindre på sina möjligheter att föra fram åsikter till dem som bestämmer i kommunen. Även unga som har haft svårt att klara sina ekonomiska utgifter tror i lägre grad på sina möjligheter.

Centrum för idrottsforskning (CIF) menar att det verkar som att familjesituation, socioekonomi och bakgrund påverkar ungas möjlighet att idrotta och att det finns visst fog för påståendet att idrotten inte är lika tillgänglig för alla (Centrum för idrottsforskning 2011).

Ungdomsstyrelsens rapport *När var hur* (2011b) tar också upp hemmets och föräldrarnas betydelse för ungas kulturutövning. Rapporten visar att det finns ett samband mellan föräldrarnas utbildningsnivå och uppmuntran till kulturutövande. Detta visar på föräldrarnas viktiga roll, men även på vikten av att det finns offentligfinansierade arenor för de unga som inte får uppmuntran hemifrån.

Unga med funktionsnedsättningar är i högre grad utsatta för mobbning och utanförskap i skolan än andra (Skolverket 2010). Ungdomar med funktionsnedsättningar har generellt sämre levnadsvillkor än unga utan funktionsnedsättningar. De rapporterar i högre grad kränkningar och fetma och en högre andel har en stillasittande fritid. Dessutom så röker de och snusar i högre grad än ungdomar utan funktionsnedsättningar. Är man ung med funktionsnedsättning är det också svårare att etablera sig på både arbetsmarknaden och bostadsmarknaden.

Av de unga med funktionsnedsättning i Ungdomsstyrelsens studie *När var hur* (2011) upplevde 5 procent att funktionsnedsättningen alltid, eller nästan alltid, gör det svårt att besöka kulturaktiviteter och 25 procent upplevde detta ibland. Det var 7 procent som alltid, eller nästan alltid, upplevde svårigheter att själva utöva de kulturaktiviteter de ville och 41 procent upplevde detta ibland.⁷⁸ Statens folkhälsoinstitut konstaterar att det finns en brist på kunskap om hur unga med funktionsnedsättning mår, vad de har för levnadsvanor och livsvillkor (Statens folkhälsoinstitut 2011).

Att vara bi- eller homosexuell verkar medföra hälsorisker, främst för unga kvinnor. Både unga män och unga kvinnor som är bi- eller homosexuella rapporterar i högre grad kränkningar och fetma och en högre andel har en stillasittande fritid. I Ungdomsstyrelsens studie *Hon Hen Han* (2010b) framkom att unga homosexuella, bisexuella och transpersoner är mycket utsatta i skolan. Unga homosexuella, bisexuella och transpersoner är även i högre grad utsatta för brott jämfört med andra unga. Var femte person i åldern 16–25 år som är homosexuell eller bisexuell anger att de har utsatts för fysiskt våld av en förälder, partner eller annan närstående vuxen. Det är en dubbelt så stor andel som bland unga heterosexuella (Ungdomsstyrelsen 2010b).

Enligt Statens folkhälsoinstitut påverkar diskriminering i stor utsträckning personers hälsa negativt.⁷⁹ Följderna av att hbt-personer utsätts för olika former av kränkningar och våld i sin vardag leder således till högre ohälsotal inom denna grupp. Detta bekräftas även av statistik över anmälda brott samt av undersökningar av självupplevd hälsa och utsatthet. Idrottsrörelsen står inför stora utmaningar att skapa icke-diskriminerande miljöer, det lyfter Ungdomsstyrelsen i publikationen *Om unga hbtq-personer. Hälsa* (2012b). Anledningen är att det är stora skillnader mellan andelen unga homo- eller bisexuella personer och andelen unga heterosexuella personer (16–25 år) som idrottar i en förening och motionerar varje vecka.

Den senaste ekonomiska krisen slog hårt mot ungdomsgruppen. Antalet unga arbetslösa minskade dock under 2011, men är fortfarande på en alarmerande hög nivå. På senare år har antalet unga som varken arbetar eller studerar ökat. Landets kommuner har ett särskilt informationsansvar för att ta reda på vad unga som inte går i gymnasiet och som inte fyllt 20 år gör och att erbjuda dem lämpliga åtgärder. Enligt skolverket saknas det dock en handlingsplan för informationsansvaret i en tredjedel av Sveriges kommuner.

Om man inte arbetar eller studerar påverkas livssituationen avsevärt, till exempel har denna grupp svårare än genomsnittet att etablera sig på bostadsmarknaden då en egen försörjning för de allra flesta unga är en förutsättning för att kunna flytta hemifrån. Det kan även vara så att en utsatt bostadssituation påverkar ungas möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. På många håll i landet bedrivs utvecklingsarbete för att skapa bättre stöd för denna grupp unga. Det handlar bland annat om att skapa ett bättre samarbete mellan olika kommunala förvaltningar och myndigheter.

---

⁷⁸ Det statistiska underlaget i undersökningen var dock litet, vilket gör att resultaten bör tolkas med försiktighet.

⁷⁹ Se kapitel 7, Reflektioner, Hälsa och utsatthet.

Några av slutsatserna som lyfts fram i Ungdomsstyrelsens rapport *Insats med kvalitet* (2012a) är att ett samordnat system för uppföljning och utvärdering kan vara en god investering av flera skäl. Det skapar förutsättningar för att ”hålla koll” på *vilka* verksamheter som kommunen erbjuder, deras innehåll och inriktning, in- och utflöde av deltagare, vilka unga som befinner sig i de olika verksamheterna samt deras bakgrund och deltagarnivå (hur mycket tid unga deltar i verksamheten).

Unga föräldrar är en grupp som är mer ekonomiskt utsatt än andra grupper av unga. Att få barn inverkar i regel negativt på ungas ekonomi. Särskilt utsatta är ensamstående med barn och utrikes födda unga med barn. Gruppen unga föräldrar är även överrepresenterade bland unga som står utanför arbetsmarknaden. Ungdomsstyrelsens rapport *Unga föräldrars möjlighet att slutföra sin utbildning* (2012c) visar att andelen som varken arbetar eller studerar vid 24 års ålder är högre bland unga föräldrar än bland övriga unga.

Geografiskt sett är föreningsaktiviteten bland unga mest omfattande på mindre orter. Unga boende i storstäder har i högre grad en stillasittande fritid och uppger i högre grad undervikt i jämförelse med unga i övriga landet. Detta samtidigt som unga boende i storstäder i högre grad ägnar sig åt kulturaktiviteter än boende i mindre kommuner.

Det är dessutom stora skillnader mellan de svenska länen om man ser till påbörjade högskolestudier. I Uppsala län (som har den högsta andelen) hade 38,7 procent av de unga börjat på högskolan vid 21 års ålder. Detta kan jämföras med Jämtlands län, som hade den lägsta andelen, 23,4 procent.

Enligt den senaste befolkningsprognosen från Statistiska centralbyrån kommer antalet unga i åldern 20–25 år att öka fram till 2013. Detta kommer att sätta ytterligare press på bostadsmarknaden i storstadsregionerna och särskilt i Stockholm, Göteborg och Malmö, där efterfrågan på mindre lägenheter kommer att öka. Även de större högskoleorterna kommer troligen att få en stor folkökning som bland annat beror på inflyttning av unga studenter. Konkurrensen om de bostäder som kommer ut på bostadsmarknaden ökar troligen också och det kommer sannolikt att vara en fortsatt svår situation för unga i dessa regioner (Ungdomsstyrelsen 2011a).

Insatser för *alla* ungas välfärd och inflytande

De övergripande målen för den nationella ungdomspolitiken är att alla unga ska ha verklig tillgång till inflytande och välfärd. Dessutom ska ungas mänskliga rättigheter skyddas och främjas. Unga ska ges möjlighet till social och ekonomisk trygghet, god hälsa och utveckling. Det offentliga ska ta hänsyn till att unga sinsemellan är olika samt ha som utgångspunkt att ungas erfarenheter och kunskap utgör en resurs. Samhället ska således stödja ungas rätt till ett självständigt liv.

Uppföljningen av indikatorerna visar att levnadsvillkoren skiljer sig åt beroende på kön, om man är född utomlands eller i Sverige, var i landet man bor, om man har en funktionsnedsättning eller inte samt vilken socioekonomisk bakgrund man har. Skillnaderna märks inom alla ungdomspolitikens huvudområden. Skillnaderna mellan olika ungdomsgrupper bör tas på allvar och uppmärksammas ytterligare. Annars riskerar de uppsatta målen enbart att gälla en del av ungdomsgruppen och att utanförskapet för andra grupper av ungdomar ökar. Det är därmed uppenbart att de ansvariga aktörerna inom staten och kommunerna måste agera än mer kraftfullt för att vända utvecklingen och förbättra situationen för alla unga.

I Sverige är den lokala nivån förmodligen den viktigaste för unga. Det är på den lokala nivån beslut leder till handling och insatser och där olika professioner möter unga på olika sätt. Oftast är det de kommunala verksamheterna som bidrar till reell skillnad i ungas villkor och ett stort ansvar ligger alltså på kommunala politiker och tjänstemän. Ungas situation varierar kraftigt mellan olika kommuner och även mellan kommun- och stadsdelar. Eftersom de lokala ungdomspolitiska besluten bör vara väl förankrade i den faktiska situationen och de faktiska behoven så är det grundläggande att varje kommun har god kunskap om ungas situation i den egna kommunen och hur denna situation förhåller sig till ungas situation i andra liknande kommuner och i riket i övrigt. Vår förhoppning är att Ung idag 2012 ska kunna vara en del av denna kunskapsgrund. Förutom kunskap är det viktigt att kommunen ser unga som resurs, ett perspektiv som bör präglade utformningen av lokala insatser.

Vilket län och vilken kommun eller kommutyp man bor i påverkar bland annat i vilken utsträckning man läser vidare på högskola, skuldsättning, hälsa, arbetslöshet och företagande. Socialstyrelsen (2010) har kartlagt kommunala skillnader i förekomst av utsatthet bland barn och unga samt studerat kommunernas kostnader för verksamheter riktade till barn och unga. Rapporten visar att barn och unga lever under mycket skilda förhållanden beroende på i vilken kommun de växer upp. Kommunernas varierande kostnader och skillnader i risken för barn och unga att drabbas av problem under uppväxten förklaras med en rad olika faktorer. Vissa förhållanden, till exempel demografi och geografiska avstånd, har kommunerna svårt att förändra. Däremot kan kommunerna påverka vilka insatser som erbjuds och på vilket sätt de genomförs.

I våra skolor är det viktigt med bra arbetsförhållanden för att eleverna ska må bra och kunna tillgodogöra sig undervisningen. I den nya skollagen (SFS 2010:800) stärks elevernas rätt till stöd. Enligt lagen ska:

”hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.”
(1 kap. 4 § skollagen)

Skolan kan med andra ord bidra till att minska skillnaderna mellan olika grupper av unga. Skolpersonalen är den viktigaste resursen för att genomföra detta och kontinuerlig kompetensutveckling, resurstilldelning och andra insatser riktade mot att stödja elever kan göra skillnad för många unga.

Ungdomsstyrelsen har i en rad rapporter lyft fram behovet av samverkan mellan olika aktörer och med ungas behov i centrum. Inom statlig och kommunal organisation delas samhället ofta in i olika sektorer eller politikområden. Dessa är i hög grad beroende av varandra. Ungdomspolitikens fem huvudområden – utbildning och lärande, hälsa och utsatthet, arbete och försörjning, inflytande och representation samt kultur och fritid – påverkar alla ungas levnadsvillkor. I kapitel 9 om myndigheternas insatser ges en bild av vad som görs på statlig nivå för att förbättra ungas levnadsvillkor inom dessa områden. För att bryta utanförskapet och minska ungas utsatthet är en tydligare samordning av samhällets resurser nödvändig. Detta gäller både på kommunal och på statlig nivå.

Relationen mellan staten och kommunerna innebär att staten inte kan styra kommunernas ungdomspolitik generellt. Däremot är stora delar av det ungdomspolitiska fältet styrt av lagar och förordningar, till exempel utbildning, arbetsmarknad och sociala försäkringar, och inom dessa områden är kommunernas självstyre mycket begränsat och deras beroende av sektorspolitiken stort. Kommunerna och staten har ett delat ansvar över stora delar av ungas levnadsvillkor och det är många sektorsmyndigheter som har en viktig roll i detta ansvar. Även samverkan mellan stat och kommun är därför av stor betydelse för att förbättra ungas levnadsvillkor. Förutom samverkan är det viktigt för samhället att kunna agera snabbt för att ge unga stöd i olika situationer, något som brister enligt rapporter från till exempel Barnombudsmannen och Brottsförebyggande rådet.⁸⁰

---

⁸⁰ Se kapitel 7, Reflektioner, Hälsa och utsatthet.

Ungdomsstyrelsen har sedan den första indikatorredovisningen 2006 belyst skillnader inom ungdomsgruppen. Skillnader som består än idag. Denna rapport är en lägesbeskrivning som genererar nya frågeställningar som:

- Hur kan man vända den negativa utvecklingen av andelen unga med låg ekonomisk standard?
- Varför fortsätter unga tjejers psykiska hälsa att vara mycket sämre än unga killars?
- Hur kan man förbättra unga hbt-personers hälsa?
- Vilket stöd behövs till unga som varken arbetar eller studerar?
- Vilka förebyggande insatser krävs för att minska antalet unga som begår, eller försöker begå, självmord?
- Hur kan man vända den minskande trenden av behörighet till gymnasieskolan?
- Hur kan samhället stödja ungas politiska intresse utanför föreningsverksamheten?

Det krävs fortfarande mer kunskap om hur man kan arbeta med ungas behov och stöd för att kunna leva ett självständigt liv. Men för att förbättra ungas levnadsvillkor är det också avgörande att nationella, regionala och lokala aktörer kan omsätta kunskapen till handling.

Referenser

Centrum för idrottsforskning (2011). *Uppföljning av statens stöd till idrotten 2010*. Centrum för idrottsforsknings skrifter 2011:1.

SFS 2010:800 *Skollag*.

Skolverket (2010). *Risk för IG. Gymnasierektorer om skolornas stöd till elever som riskerar att inte nå målen*. Stockholm: Fritzes.

Skolverket (2011). *Skolverkets lägesbedömning 2011. Del 2 – Bedömningar och slutsatser*. Stockholm: Fritzes.

Socialstyrelsen (2010). *Olika villkor. Om levnadsförhållanden, risker och kommunala kostnader för barn och unga*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Statens folkhälsoinstitut (2011). *Hälsan hos barn och unga med funktionsnedsättning*. Östersund: FHI.

Ungdomsstyrelsen (2010a). *Fokus10 – En analys av ungas inflytande*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2010b). *Hon hen han – En analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2011a). *Fokus 11 – En analys av ungas bostadssituation*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2011b). *När var hur – om ungas kultur*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012a). *Insats med kvalitet – kvalitetssäkring av insatser som erbjuds unga*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012b). *Om unga hbtq-personer. Hälsa*, Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012c). *Unga föräldrars möjlighet att slutföra sin utbildning*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Internet

www.barnombudsmannen.se

Kapitel 9 Myndigheternas insatser

Myndigheterna är enligt regeringsbeslut (U2011/6675/UC) även skyldiga att redovisa om de har genomfört några särskilda åtgärder för att förbättra ungas levnadsvillkor. Elva myndigheter har bifogat en sådan beskrivning i sin redovisning. Dessa insatser och åtgärder återges här i sin helhet.⁸¹

Arbetsförmedlingen

Arbetsförmedlingens insatser för ungdomar med behov av särskilt stöd

I detta avsnitt beskriver Arbetsförmedlingen sina insatser för ungdomar med behov av särskilt stöd. Först beskrivs tidiga insatser och regeringens satsning på folkhögskolorna. Därefter beskrivs arbetet med unga med funktionsnedsättning liksom rehabiliteringssamverkan med Försäkringskassan och samarbete med Kriminalvården. Avslutningsvis beskrivs arbetet med nyanlända ungdomar, instegsjobb, arbetsmarknadsutbildning och nystartsjobb.

Tidiga insatser

Det är en växande grupp ungdomar som saknar fullständiga gymnasiebetyg och som kommer att ha svårt att erhålla ett arbete. I kombination med andra omständigheter som psykisk ohälsa eller social problematik är riskerna ännu större att hamna i en långvarig arbetslöshet. Ett effektivt ungdomsarbete kräver långsiktiga lösningar, tydligare samarbete mellan myndigheter och att insatser sätts in i ett tidigare skede. För Arbetsförmedlingen handlar det främst om att tidigt identifiera de ungdomar som bedöms riskera långvarig arbetslöshet och att erbjuda dem mer stöd. Arbetsförmedlingen har under 2012 blivit tilldelad 400 platser inom ramen för tidiga insatser för ungdomar, vilka ska ges till ungdomar som löper störst risk att hamna i långvarig arbetslöshet.

Från och med februari 2012 gäller de nya reglerna om tidiga programinsatser för vissa ungdomar. En ny punkt i programförordningens 9 § har införts som under vissa förutsättningar ger möjlighet att anvisa ungdomar till arbetsmarknadspolitiska program redan från dag ett i arbetslöshet om särskilda skäl finns. Förutom att den unge ska ha fyllt 18 år kräver Arbetsförmedlingen att den unge ska sakna fullständiga gymnasiebetyg. För att identifiera vilka ungdomar som kan vara i behov av tidiga insatser ska resultatet från bedömningsstödet kompletteras med att minst ett av följande kriterier ska vara uppfyllt: Har/har haft kontakt med andra myndigheter i ärenden som bedöms påverka den unges arbetsförutsättningar eller misstänkt ohälsa (psykiska, fysiska eller sociala omständigheter) som bedöms påverka den unges arbetsförutsättningar.

---

⁸¹ Kontakta respektive myndighet för frågor om referenser.

Tidiga insatser för ungdomar i åldern 16–18 år innebär att ta del av folkhögskolesatsningen, erbjudas tätare kontakter med arbetsförmedlare, jobbsökaraktiviteter, coachning och vid behov utredning via specialist. Ungdomar som har fyllt 18 år kan förutom ovanstående erbjudas programinsatser, till exempel arbetsplatsförlagda aktiviteter och arbetsmarknadsutbildningar. Att erbjuda tidiga insatser för ungdomar med särskilda behov kan bidra till att öka möjligheterna för dessa ungdomar att få en starkare anknytning till arbetsmarknaden och genom praktik få arbetslivserfarenhet.

Folkhögskolesatsningen

Regeringen har från och med januari 2010 avsatt medel för i genomsnitt 1 000 utbildningsplatser per månad vid folkhögskolor. Målgruppen är ungdomar under 25 år med ofullständiga betyg från grund- eller gymnasieskolan. En förändring som gjordes under 2011 är att ungdomar som är inskrivna som arbetssökande kan anvisas till insatsen oavsett om de är inskrivna i Arbetsförmedlingens program eller inte. Insatsen bygger på ett samarbetsavtal mellan Arbetsförmedlingen och Folkbildningsrådet. Ungdomarna anvisas en tre månader lång studiemotiverande utbildning som ska underlätta för den enskilde att påbörja eller återgå till reguljär utbildning. Utbildningen innehåller kurser av orienterande, repeterande eller motivationshöjande karaktär ofta med fokus på kärnämnen.

Som ett led i att nå ut till ungdomar har ett flertal informationsinsatser genomförts där bland annat artiklar och intervjuer, informationsblad och en film för internetmedier producerats. Arbetsförmedling och respektive folkhögskola har på många orter upparbetat ett nära samarbete för att öka insatsens omfattning.

Under 2011 tog totalt 2 252 ungdomar, varav 1 297 män och 955 kvinnor, del av insatsen. Detta är en ökning med totalt 542 ungdomar jämfört med 2010. Ökningen har fortsatt under 2012. En av orsakerna till detta är att ungdomarnas resor från och med 2012 bekostas av respektive skola via statsbidraget per utbildningsplats. Reseersättningens storlek och utbetalning avgörs i överenskommelse mellan skolan och kursdeltagaren. Under våren 2012 kommer Arbetsförmedlingen och Folkbildningsrådet att genomföra informationsträffar i samtliga marknadsområden. Syftet med dessa träffar är att arbetsförmedlare och representanter från folkhögskolorna ska få möjlighet att formalisera samarbetet, planera kurser och utbyta erfarenheter i arbetet med ungdomarna.

Ungdomar med funktionsnedsättning

Arbetsförmedlingens särskilda uppdrag för unga med funktionsnedsättning

Som beskrivs i återrapporteringens inledning har antalet ungdomar med funktionsnedsättning som var öppet arbetslösa, eller deltog i program med aktivitetsstöd, ökat med 18 procent under 2011 jämfört med 2010.

Arbetsförmedlingen har ett särskilt uppdrag att bedriva verksamhet för vissa unga med funktionsnedsättning för att säkerställa och underlätta övergången från skola till arbetsliv. Myndigheten ska i detta arbete särskilt samverka med skolan. Arbetsförmedlingen ska även samverka med Försäkringskassan och daglig verksamhet enligt lagen om stöd och service till vissa funktionsnedsatta (LSS) i syfte att öka möjligheterna till egen försörjning genom arbete för personer med funktionsnedsättning. Uppdraget omfattar två målgrupper av unga med funktionsnedsättning. Den ena målgruppen är elever som fyllt 16 år men inte 30 år, med en diagnostiserad funktionsnedsättning och som finns i skolan eller som skrivs in vid Arbetsförmedlingen i nära anslutning till skolslut. Den andra målgruppen är unga under 30 år som har aktivitetsersättning från Försäkringskassan eller finns inom daglig verksamhet och aktualiseras till Arbetsförmedlingen genom Försäkringskassan eller den dagliga verksamheten. Även andra unga som har aktivitetsersättning och som själva kontaktar Arbetsförmedlingen ingår i målgruppen.

Uppdraget innebär att Arbetsförmedlingen ska avsätta resurser för att underlätta inträde och etablering på arbetsmarknaden för ungdomar med funktionsnedsättning som är inskrivna vid Arbetsförmedlingen. Arbetsförmedlingen ska genom vägledning och information underlätta övergången från skolan till arbetslivet och ska vid behov se till att den unge aktualiseras till den arbetslivsinriktade verksamheten vid Arbetsförmedlingen. För att säkerställa genomförandet av det särskilda uppdraget finns det inom varje arbetsmarknadsområde en utsedd arbetsförmedlare inom arbetslivsinriktad rehabilitering som samverkar med skolan, Försäkringskassan, daglig verksamhet med flera.

Arbetslivsinriktad rehabilitering

Arbetslivsinriktad rehabilitering är ett av Arbetsförmedlingens prioriterade uppdrag. Den bedrivs i form av vägledande, utredande, rehabiliterande eller arbetsförberedande insatser. Insatserna ska leda till att den arbetssökande ska kunna finna, få, behålla eller återgå till en anställning. Begreppet rehabilitering betyder i detta sammanhang insatser för att utveckla den arbetssökandes resurser och möjligheter till arbete genom anpassade lösningar, vilket kan innebära anpassningar av arbetsplats, arbetsuppgifter eller arbetsmiljö. Alla Arbetsförmedlingens tjänster, metoder, insatser och program liksom insatser som tillhandahålls av kompletterande aktörer kan komma ifråga. En del av insatserna och programmen är reserverade för personer med funktionsnedsättningar som medför nedsatt arbetsförmåga. Funktionsnedsättningarna kan vara psykiska, fysiska eller socialmedicinska. Flertalet ungdomar med socialmedicinska funktionsnedsättningar (missbruk, kriminalitet och andra sociala hinder) har ofta en kombination av flera funktionsnedsättningar. Det rör sig vanligen om psykiska och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Utmärkande för insatserna är att de sätts in för att kompensera en nedsatt arbetsförmåga.

Samarbete mellan olika aktörer

För att möjliggöra anställningar för ungdomar med funktionsnedsättning krävs ett strukturerat samarbete mellan berörda aktörer. En framgångsfaktor är kontinuitet i samarbetet mellan myndigheter där de hållbara strukturerna ofta utvecklas i projektform. Finansieringen sker ofta genom Europeiska socialfonden eller Finsam, där Arbetsförmedlingen eller någon av övriga aktörer står som huvudman. Arbetsförmedlingen har tillsammans med SYVI (Särskolans och specialskolans Yrkesvägledares Ideella förening) utformat en projektidé som bygger på tidigt samarbete mellan skola, arbetsförmedling och arbetsliv. Projektet som benämns Arbetsvägen innebär att individuella handlingsplaner och individuell matchning enligt Supported Employment-metodiken ska implementeras i arbetet med enskilda elever under skoltiden. Supported Employment är en av Arbetsförmedlingens kvalitetssäkrade metoder och används av SIUS-konsulenter för att ge ett introduktionsstöd inför en anställning. Metoden bygger på en intensiv coachning med inriktning mot anställning. Den innebär också koncentrerade och intensiva arbetsgivarkontakter i syfte att hitta anpassade arbetsuppgifter åt ungdomar med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Framtagande av metoder och nätverk påbörjades under våren 2011 och första delen av projektet avslutas vid utgången av december 2012.

Resultat för unga med funktionsnedsättning

Arbetsförmedlingens initiativ för ungdomar med funktionsnedsättning har lett till att fler har fått del av program och att fler har gått vidare till ett arbete med eller utan stöd. Detta har delvis sin grund i att Arbetsförmedlingen i samarbete med skolan har marknadsfört insatsen *Stöd till personligt biträde i praktisk arbetslivsorientering*. Som resultat av detta har Stöd till personligt biträde ökat och gett elever möjlighet till aktiv vägledning och arbetslivserfarenhet genom praktik under skoltiden i kombination med tidiga SIUS-insatser. Sammantaget leder detta till att fler ungdomar med funktionsnedsättning får anställning i direkt anslutning till skolslut.

Arbetsförmedlingen har, för genomförandet av funktionshinderspolitiken för perioden 2011–2016, tagit fram ett särskilt delmål riktat till ungdomar under 30 år.

”Andelen ungdomar, under 30 år, med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga som får en anställning eller utbildning ska årligen öka under perioden.”

Resultat visar att fler ungdomar med funktionsnedsättning har fått ett arbete 2011 jämfört med 2010. Detta gäller såväl lönebidrag och skyddat arbete hos offentlig arbetsgivare som utvecklingsanställning och trygghetsanställning.

Lönebidrag syftar till att möjliggöra anställning på den reguljära arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. En arbetsgivare kan kompenseras ekonomiskt och den anställde får lön och andra anställningsförmåner som följer av kollektivavtal eller är likvärdiga med förmåner enligt kollektivavtal inom branschen. Under 2011 hade i genomsnitt 5 196 ungdomar under 30 år lönebidrag, vilket är en ökning med 668 personer jämfört med 2010.

Skyddat arbete hos offentlig arbetsgivare (OSA) syftar till att ge vissa personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga möjlighet till anställning med utvecklande inslag, vilket på sikt kan leda till arbete på den reguljära arbetsmarknaden. Under 2011 hade i genomsnitt 365 ungdomar under 30 år skyddat arbete hos en offentlig arbetsgivare, vilket är en knapp ökning jämfört med 2010.

Utvecklingsanställning är anpassat arbete för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga och som står långt från arbetsmarknaden. Under längst tolv månader ges möjlighet att utveckla arbetsförmågan genom arbete och i kombination med andra insatser. Ekonomiskt stöd till utvecklingsanställning lämnas till arbetsgivaren. Under 2011 hade i genomsnitt 966 ungdomar under 30 år en utvecklingsanställning, vilket är en ökning med 304 personer jämfört med 2010.

Trygghetsanställning är avsett för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga och som har stort behov av stöd i arbetet. Det är framförallt arbetssökande som Arbetsförmedlingen bedömer ha så stort behov av anpassning och stöd i arbetssituationen att en anställning med andra stödformer inte kan ske. Under 2011 hade i genomsnitt 2 071 ungdomar under 30 år en trygghetsanställning, vilket är en ökning med 371 personer jämfört med 2010. Arbetsförmedlingens insatser har även resulterat i en positiv utveckling av arbetshjälpmedel, personligt biträde samt särskilt introduktions- och uppföljningsstöd (SIUS).

Stöd till arbetshjälpmedel på arbetsplatsen avser både individuella arbetshjälpmedel som beviljats personer med funktionsnedsättning och särskilda anordningar på arbetsplatsen som beviljats arbetsgivaren. Under 2011 fick närmare 1 050 ungdomar under 30 år ett sådant stöd, vilket motsvarar en ökning med 221 personer jämfört med 2010. Av de 1 050 ungdomarna var 536 personer män och 514 kvinnor.

Vid stöd av personligt biträde får arbetsgivaren en kompensation för merkostnader till följd av att arbetsplatsen avsätter personal för stöd till en person med funktionsnedsättning. Insatsen kan också lämnas till bland annat den som deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program och till studerande som deltar i skolans arbetslivsorientering. Stöd till personligt biträde för ungdomar under 30 år omfattade 4 184 personer under 2011, vilket är en ökning med 1 224 personer jämfört med 2010. Av de ungdomar som tog del av stödet var 2 759 män och 1 425 kvinnor. En ökad marknadsföring gentemot skolor har bidragit till att omfattningen av stödet har vuxit. Stöd till personligt biträde är en viktig del i vägledningsstödet för elever under deras praktiska arbetslivsorientering.

I övergången från skola till arbetsliv för ungdomar med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga är SIUS en prioriterad insats framför andra programinsatser. SIUS är ett individuellt utformat stöd som ges till den arbetssökande i processen att finna ett anpassat arbete. Stödet ges även under introduktionen på arbetsplatsen samt under minst ett år efter anställningen för att säkerställa att personen kan behålla sin anställning. Speciellt utbildade arbetsförmedlare, så kallade SIUS-konsulenter, ansvarar för insatsen. En SIUS-insats kan påbörjas innan eleven har avslutat gymnasieskolan om syftet är att hitta en praktikplats som kan leda till en anställning. För ungdomar med aktivitetsersättning som är inskrivna i daglig verksamhet kan en SIUS-insats påbörjas i

syfte att den unge ska få en reguljär anställning. Under 2011 fick drygt 3 093 ungdomar under 30 år del av SIUS-stödet, vilket är en ökning med närmare 670 personer jämfört med 2010. Av de ungdomar som tog del av stödet 2011 var 1 982 män och 1 111 kvinnor.

Särskilt stöd vid start av näringsverksamhet syftar till att underlätta för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga att starta eget, ensam eller tillsammans med andra. Särskilt stöd vid start av näringsverksamhet för ungdomar under 30 år omfattade 99 personer under 2011, vilket är en ökning med 22 personer jämfört med 2010. Av de 9 ungdomarna var 43 män och 56 kvinnor.

Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan

Rehabiliteringssamverkan

Inom ramen för *handlingsplanesamverkan* har ungdomar med aktivitetsersättning länge varit en prioriterad målgrupp. Gruppen har haft ett gott resultat till arbete och utbildning. Under 2011 gick 34 procent av alla ungdomar med aktivitetsersättning som togs in 2010 till arbete eller utbildning. Från och med 2012 har Arbetsförmedlingen i uppdrag att tillsammans med Försäkringskassan tidigt i sjukfall stödja individer att komma tillbaka till arbetslivet. Särskilt fokus ligger på ungdomar med aktivitetsersättning.

Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan har även, inom ramen för projektet RESA⁸², fått i uppdrag att upphandla rehabilitering och andra typer av stödtjänster för personer med nedsatt arbetsförmåga på grund av psykisk funktionsnedsättning. Målsättningen är att sociala företag ska engageras då det har visat sig att sociala företag kan bidra till att skapa arbete för människor som står långt ifrån arbetsmarknaden. Ungdomar med aktivitetsersättning är en av målgrupperna.

Finansiell samordning

Samordningsförbunden spelar en viktig roll för de arbetssökande som behöver tidiga och förberedande insatser för att komma tillbaka eller ut i arbete. Detta gäller i hög grad ungdomar som ännu inte har fått fotfäste på arbetsmarknaden. Här behöver ungdomar med funktionsnedsättning extra mycket stöd. Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan har av regeringen fått i uppdrag att utveckla stödet till ungdomar med aktivitetsersättning för att underlätta återgång till arbete. Detta skulle ske inom ramen för samordningsförbundens verksamhet. Under 2011 har 82 samordningsförbund finansierat 270 insatser med koppling till ungdomar med aktivitetsersättning. Drygt 1 100 ungdomar har deltagit i insatser helt eller delvis inriktade på målgruppen. Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan har även fått i uppdrag att fortsätta arbeta med förstärkt stöd till ungdomar med aktivitetsersättning. Myndigheterna ska inom ramen för sitt samarbete och inom samordningsförbundens verksamhet samverka med andra relevanta aktörer för att ungdomar med aktivitetsersättning ska uppnå eller förbättra sin arbetsförmåga.

---

⁸² Rehabilitering, sysselsättning och arbete för personer med psykisk funktionsnedsättning.

Kriminalvården

Anstalterna

Ungdomar finns representerade på landets samtliga anstalter och Kriminalvården har även fem särskilda anstalter/avdelningar för ungdomar under 21 år. Målet med ungdomsarbetet på anstalterna är att samtliga ungdomar ska träffa en arbetsförmedlare så tidigt som möjligt. På detta sätt ska de få grundläggande information om Arbetsförmedlingens möjliga insatser och program vilket möjliggör en planering av tiden i verkställighet redan från början. För de särskilda ungdomsanstalterna kommer under året gemensamma möten att äga rum mellan arbetsförmedlarna på anstalterna och representanter för respektive anstalt. Syftet är att intensifiera samarbetet med målgruppen. Arbetsmarknadsutbildning bedrivs idag på 36 anstalter runt om i Sverige. Ett utvecklingsarbete ska inriktas på att tillgodose ungdomars behov och göra det möjligt för ungdomar att periodvis kunna flytta mellan olika anstalter för att få tillgång till just den utbildning de behöver. En översyn av de utbildningar som finns idag kommer att göras i syfte att bättre anpassa dem till ungdomarnas behov vid kommande upphandling.

Frivården

På landets frivårdskontor finns idag utsedda kontaktpersoner för gruppen ungdomar. Under året kommer ett gemensamt arbete att påbörjas för att ta fram ett handläggarstöd för samarbetet mellan Arbetsförmedlingen och Frivården. En viktig del i detta arbete kommer att vara hur arbetet med Frivårdens klienter på bästa sätt kan organiseras, där ungdomsgruppen kommer att få ett särskilt fokus.

Krami

Krami är ett samarbete mellan Arbetsförmedlingen, Kriminalvården och den kommun där Krami finns. Idag finns 19 Kramiverksamheter på 15 orter i landet. Krami vänder sig till personer från 18 år som är aktuella hos samtliga tre organisationer. Gemensamt för målgruppen är sociala svårigheter med kriminellt beteende eller att de befinner sig i kriminella sammanhang. Målet med Krami är att deltagarna ska få och behålla ett arbete, leva ett lagtydligt liv samt bli självförsörjande och delaktiga i nya sociala sammanhang. Genom ett tätt samarbete, ett pedagogiskt förhållningssätt samt ett kontrakt med deltagaren ska målet arbete nås. Kramiverksamheter har ökat kraftigt de senaste åren. Resultaten för Krami är att cirka 50 procent av deltagarna kommer ut i arbete eller utbildning.

Nyanlända ungdomar

Antalet nyanlända ungdomar som under 2011 var öppet arbetslösa eller deltog i program med aktivitetsstöd har ökat kraftigt jämfört med 2010, vilket beskrivs närmare i inledningskapitlet. Arbetsförmedlingen arbetar för att fler nyanlända ungdomar ska erhålla ett arbete eller påbörja en reguljär utbildning. Ungdomarna inom denna målgrupp får samma tillgång till de insatser som Arbetsförmedlingen erbjuder alla ungdomar. I arbetet med målgruppen är det viktigt med tidiga insatser med fokus på arbete. Nyanlända ungdomar erbjuds olika aktiviteter som praktik, arbetsmarknadsutbildningar och förberedande utbildningar.

Nyanlända ungdomar inom etableringsuppdraget

Lag (2010:197) om etableringsinsatser trädde i kraft den 1 december 2010 och riktar sig till nyanlända flyktingar, skyddsbehövande och deras anhöriga. Nyanlända inom denna kategori kan delta om de har fyllt 20 år då de får uppehållstillstånd i Sverige. För personer som kommer till Sverige utan föräldrar finns dock möjlighet att delta från och med 18 års ålder.

Arbetsförmedlingen tillhandahåller etableringssamtal med den nyanlände så fort som möjligt efter att individen har delgetts beslut om erhållet uppehållstillstånd. Samtalen leder fram till upprättandet av en etableringsplan vars syfte är att den arbetssökande inom två år ska påbörja anställning eller högre studier. Samtalen fyller en viktig kartläggande funktion. För att nå målet med planen ska insatserna vara individuellt anpassade efter individens behov och bakgrund.

Deltagandet i planen är som regel på heltid (40 timmar/vecka) och ska minst omfatta arbetsförberedande insatser, svenska för invandrare samt samhällsorientering. Inom arbetsförberedande insatser ingår Arbetsförmedlingens insatser och program. Arbetssökande i behov av kompletterande vuxenutbildning har också möjlighet att genomgå sådana inom ramen för sin plan. Ungdomar som deltar i etableringsuppdraget får arbetsförberedande insatser tidigt, parallellt med studier i svenska. Arbetsförmedlingen ser till att planen löpande är fylld med heltidsaktiviteter.

Under tiden den arbetssökande deltar i etableringsplanen erhålls en särskild ersättning, etableringsersättning.⁸³ Denna ersättning reduceras i de fall den arbetssökande är frånvarande från någon av aktiviteterna i planen. Det finns därmed ekonomiska incitament för ett aktivt deltagande. Arbetsförmedlingen kan vid behov hjälpa den arbetssökande att hitta en bostad på en lämplig ort ur ett arbetsmarknadsperspektiv. Ungdomar som deltar i etableringsuppdraget erbjuds även löpande stöd av en etableringslots att genomföra aktiviteterna i sin plan.

---

⁸³ Etableringsersättning för medverkan till upprättande av plan (EEM) 231 kr per dag eller etableringsersättning för deltagande i aktiviteter (EEP) 308 kr per dag. Utöver detta är det möjligt att söka tilläggsförmånerna bostadsersättning och etableringstillägg från Försäkringskassan.

Det är en särskild utmaning att kommunicera de rättigheter och skyldigheter som gäller inom etableringsuppdraget. Arbetsförmedlingen har under 2011 öppnat Kundtjänst Södertälje som ska stödja nyanlända. Syftet är att ge stöd och service till målgruppen på språken arabiska, persiska, somaliska, ryska och tigrinja.

Målgruppen som deltar i etableringsuppdraget är relativt ung. Vid utgången av 2011 deltog 1 912 ungdomar i åldern 18–24 år i etableringsuppdraget. Av dessa var 990 män och 922 kvinnor. Då etableringsuppdraget påbörjades i december 2010 och avser två års deltagande stiger fortfarande antalet deltagare varje månad. Det bör först vara vid utgången av 2012 som antalet inskrivna inom etableringsuppdraget stabiliseras. Vid utgången av 2011 deltog 293 ungdomar i åldern 18–19 år i etableringsuppdraget. Arbetsförmedlingen har tidigare påpekat att det är viktigt att ungdomar så långt som möjligt genomgår gymnasieutbildning.⁸⁴ Arbetsförmedlingen och kommunerna måste tillsammans presentera vilken ekonomisk försörjning en gymnasiestudent har rätt till och den unge ska få alternativet presenterat på ett sådant sätt att denne uppmuntras till studier.

Instegsjobb

Syftet med instegsjobb är att nyanlända fortare ska få jobb och kunna etablera sig på arbetsmarknaden. Detta görs dels genom att incitamenten för arbetsgivare att anställa stärks genom att anställningen är subventionerad. Dels innebär det att individen parallellt med sfi-studierna kan söka sig ut på arbetsmarknaden. Anställningen ska vara kopplad till deltagande i sfi, eller uppnådda resultat inom denna, och ska innehålla handledande inslag. Arbetet kan vara på heltid, deltid, tillsvidareanställning, provanställning eller tidsbegränsad anställning. Under 2011 hade i genomsnitt 1 501 enskilda ungdomar instegsjobb, vilket är en ökning med 89 personer jämfört med 2010.

Arbetsmarknadsutbildning

Den som är arbetslös eller riskerar att bli arbetslös och är arbetssökande på Arbetsförmedlingen kan få en arbetsmarknadsutbildning från den dag personen fyller 25 år. För ungdomar med funktionsnedsättning och för personer som uppfyller villkoren för att delta i arbetslivsintroduktion eller lagen (2010:197) om etableringsinsatser får detta göras även för personer som inte fyllt 25 år. Detta gäller även för de ungdomar som har bedömts ha behov av tidiga insatser liksom de ungdomar inom UGA som väljer en kortare arbetsmarknadsutbildning som aktivitet.

En arbetsmarknadsutbildning ska vara kort och tydligt inriktad mot aktuell efterfrågan på arbetsmarknaden som inte kan tillgodoses via det reguljära utbildningsväsendet. Med arbetsmarknadsutbildning avses yrkesinriktad utbildning som syftar till att stärka den arbetssökandes möjligheter att få ett arbete samt underlätta för arbetsgivare att få arbetskraft med lämplig kompetens. Arbetsmarknadsutbildningen kännetecknas av snabb rörlighet mellan olika områden i takt med förändringar på arbetsmarknaden. Under senare år har utbildningar inom tillverkningsindustri, vård och omsorg samt transport dominerat.

---

⁸⁴ Arbetsförmedlingens återrapport – Nyanländas etablering – reformens första år (2012-02-22).

Utbildningstiden är helt individuell och beror på den arbetssökandes bakgrund och utbildningens art. Kännetecknande för utbildningen är att den är individanpassad och består av ett flexibelt modulbaserat upplägg. En anvisning till en arbetsmarknadsutbildning ska inte omfatta mer än sex månader, såvida inte den arbetssökande behöver längre utbildningstid för att uppfylla utbildningsmålet. Arbetsmarknadsutbildning ges i form av kurser som Arbetsförmedlingen eller andra aktörer upphandlar av olika utbildningsanordnare, till exempel utbildningsföretag, högskola eller den kommunala uppdragsverksamheten. Arbetsförmedlingen har mer och mer frångått att specificera upphandling av utbildning och insatser utifrån målgrupper utan strävar istället efter en flexibel upphandling utifrån de arbetssökandes behov och arbetsmarknadens skiftande efterfrågan. En utbildning som från början riktade sig till ungdomar är den arbetsplatsförlagda utbildningen. Utgångspunkten är att genom individuellt anpassad utbildning ge arbetssökande den kompetens som efterfrågas av företag med arbetskraftsbrist. Utbildningen finns idag inom ett trettiotal arbetsmarknadsområden men kommer under 2012 att utökas för att finnas tillgänglig i hela landet.

Under 2011 tog i genomsnitt 15 463 enskilda ungdomar del av arbetsmarknadsutbildning, vilket är en ökning med 3 943 personer jämfört med 2010.

Nystartsjobb

Nystartsjobb ökar möjligheterna till jobb för ungdomar som har varit borta från arbetslivet under minst sex månader. Stödet för nystartsjobb ska stimulera arbetsgivare att anställa. Stöd för nystartsjobb kan lämnas för anställning av en person tidigast om denne har fyllt 20 år vid årets ingång. Stödet kan också lämnas till en arbetsgivare för anställning av en person som vid årets ingång fyllt 20 år, är inskriven i jobb- och utvecklingsgarantin och som inte på någon annan grund kvalificerar sig för ett nystartsjobb. Arbetsgivaren får ett stöd som motsvarar en arbetsgivaravgift på 31,42 procent för dem som fyllt 20 år vid årets ingång men inte fyllt 26 år. Den arbetsgivaravgift som arbetsgivaren betalar för ungdomar ligger på 15,49 procent. Hur länge arbetsgivaren får stödet är kopplat till hur lång tid personen har varit borta från arbetslivet. Anställningen kan vara en tillsvidare-, prov- eller visstidsanställning.

Under 2011 hade i genomsnitt 11 059 enskilda ungdomar nystartsjobb, vilket är en ökning med 1 277 personer jämfört med 2010. Inom regelverket för nystartsjobb är individen ungdom till och med det år denne fyller 26 år.

Arbetsförmedlingens övriga insatser för ungdomar

Här beskriver vi vad som erbjuds ungdomar i form av sociala insatsgrupper och en rad olika projekt som Arbetsförmedlingen driver.

Sociala insatsgrupper

Regeringen gav under 2011 Rikspolisstyrelsen i uppdrag att tillsammans med ett antal kommuner initiera en pilotverksamhet med sociala insatsgrupper för unga som riskerar att rekryteras av kriminella grupper. Även ungdomar som behöver stöd och hjälp för att bryta med kriminella nätverk är målgrupp för arbetet.

De sociala insatsgrupperna samordnas lokalt under ledning av Socialtjänsten. Arbetsförmedlingen är tillsammans med bland andra Skolverket, Kriminalvården, Kronofogden, Statens institutionsstyrelse och Sveriges Kommuner och Landsting aktiva i pilotverksamheten. Tolv arbetsförmedlingar kommer till en början att delta i de sociala insatsgrupperna.

En central uppgift för insatsgrupperna är att identifiera ungdomar som är i riskzonen för att bli kriminella. Det kan även handla om att stärka det sociala nätverket, särskild yrkesträning, arbete, fritidssysselsättning och särskilt stöd i skolarbetet. I första hand inriktas insatserna mot ungdomar i åldern 15–25 år som avtjänar straff eller som är brottsaktiva.

Rätt jobb-projektet

Arbetsförmedlingen driver, på nationell nivå sedan april 2011, projektet *Rätt jobb* som genom tidiga gruppinsatser avser att få fler arbetsökande att fortare komma ut i arbete. Syftet med projektet är att bryta utanförskap och passivitet genom att ge de arbetsökande en meningsfull daglig sysselsättning. Målgruppen är i första hand ungdomar i åldern 16–24 år men projektet riktar sig även till vuxna som riskerar långtidsarbetslöshet. Projektet avser att motverka att de hamnar i jobbgarantin för unga eller i jobb- och utvecklingsgarantin. Arbetsförmedlingen gör, i samarbete med IFAU, kontinuerliga utvärderingar och styr projektet för maximal effektivitet. Projektet implementerades vid årsskiftet 2011/12 på ett antal av Arbetsförmedlingens kontor.

ESF-projekt där Arbetsförmedlingen är huvudägare

Arbetsförmedlingen medverkar i ett flertal projekt riktade till ungdomar som är finansierade av Europeiska socialfonden. I detta avsnitt redovisar vi de projekt som Arbetsförmedlingen ansvarar för.

Unga in

I syfte att underlätta ungdomars inträde på arbetsmarknaden driver Arbetsförmedlingen sedan 2009, i samarbete med Stockholms stad, Fryshuset och Friends, metodutvecklingsprojektet *Unga In* på Fryshuset i Stockholm. Unga In vänder sig till dem i åldern 16–24 år som inte studerar, arbetar eller har någon annan känd sysselsättning och som inte heller har kontakt med Arbetsförmedlingen eller kommunen.

Projektet syftar till att fånga upp de ungdomar som befinner sig utanför systemen och bidra till att de får en meningsfull sysselsättning. I projektet kartläggs ungdomarnas livssituation för att de snabbt ska kunna få rätt hjälp för att närma sig arbete eller studier. I projektet finns bland annat tillgång till arbetsförmedlare, studie- och yrkesvägledare, socionom, SIUS och arbetspsykolog. Under perioden december 2009 till och med december 2011 har projektet varit i kontakt med över 400 ungdomar. Av dem har 121 avslutat projektet, varav 32 procent har gått vidare till arbete, 18 procent till studier, 24 procent till annan aktivitet och resterande har slutat av okänd orsak.

Ett av projektets uppdrag har varit att fokusera på debatten kring ungdomars utanförskap och projektet har medverkat i ett flertal tidningsartiklar samt i radio- och teveprogram. I slutet av 2011 beviljades Arbetsförmedlingen finansiering från Europeiska socialfonden för att driva projektet nationellt. En mobiliseringsfas inleddes därför i november 2011. I juni 2012 planeras projektet att starta på ytterligare fem orter. I dagsläget är följande orter aktuella: Stockholm, Göteborg, Malmö, Skellefteå och Gävle. Projektet avser att arbeta med 100–200 ungdomar på varje ort. Samtidigt kommer delar av metoderna som används inom projektet att spridas till Arbetsförmedlingens ordinarie verksamhet.

Ung möjlighet

Projektet Ung möjlighet ägs av Arbetsförmedlingen i Motala och medfinansieras av Motala kommun, Vadstena kommun och Europeiska socialfonden. Projektet startade i november 2008 och pågår till juni 2012. Målgruppen är arbetslösa ungdomar i åldern 18–24 år. Av samtliga deltagare i projektet är 90 procent inskrivna vid Arbetsförmedlingen, flertalet av dessa deltar i jobbgarantin för ungdomar. Syftet med projektet är att ungdomarna ska närma sig arbete eller studier, få större kunskap om hur arbetslivet fungerar och om vilka krav och förväntningar som finns från arbetsgivare och arbetsmarknad.

Projektets aktiviteter genomförs i grupp eller individuellt under tolv veckor. De aktiviteter som deltagarna kan ta del av är bland annat samhälls- och medborgarkunskap, jobbsökaraktiviteter, studie- och yrkesvägledning, arbetsmarknadskunskap och utbildningsinformation. Fram till sista december 2011 har totalt 869 ungdomar deltagit i projektet. Projektets mål är att 60 procent av deltagarna ska påbörja arbete, utbildning eller praktik efter projektet. Resultatet uppgår till 61 procent, varav 25 procent har gått vidare till arbete, 16 procent till studier och 20 procent till praktik. Resterande 39 procent har efter tolv veckor i projektet återgått till andra aktiviteter på Arbetsförmedlingen. Genom enkäter och intervjuer med deltagarna har projektet uppmärksammat vikten av att ungdomarna tidigt får information om utbildningar och arbetsmarknaden, vilket är något ungdomarna anger sig ha saknat under skoltiden. Mot bakgrund av detta ger Arbetsförmedlingen numera information till eleverna i grundskolorna i Motala och Vadstena inför gymnasievalet.

Sigrid

Projektet Sigrid startade under hösten 2011 och ägs av Arbetsförmedlingen. Målgruppen är långtidsarbetslösa varav en tredjedel ska vara ungdomar. Projektet finns idag på flera platser runt om i Sverige där gruppen unga ingår.⁸⁵

Projektet syftar till att färre unga ska bli långtidsarbetslösa, att färre ska avbryta gymnasiestudierna i förtid och att ungdomar som hamnar mellan stolarna ska fångas upp direkt och återgå till utbildning eller arbete. En viktig del i projektet är samarbete med kommunerna kring ungdomar som saknar fullständiga gymnasiebetyg och därigenom har särskilt svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Vägledningsinsatser blir viktiga för att fånga ungdomarnas intressen och för att skapa en struktur i tillvaron.

En del av ungdomarna i projektet har dokumenterade funktionsnedsättningar och är i behov av särskilt stöd. För dessa ungdomar inleds ett samarbete med SIUS och behov kan finnas av insatser från andra myndigheter. Personalen i projektet ansvarar för cirka 20 ungdomar vardera, vilket möjliggör täta kontakter med deltagarna. Projektledningens roll är att samla goda erfarenheter för spridning, men även att arbeta förebyggande på organisationsnivå med de utvecklingsområden som har identifierats.

Under tre år förväntas 2 500 personer delta i projektet. Projektets mål är att 75 procent av ungdomarna ska påbörja arbete eller studier efter avslutad insats i projektet. De ungdomar som efter tre månader i projektet inte har gått vidare till arbete eller studier kommer att återgå till andra aktiviteter på Arbetsförmedlingen. Ambitionen är att följa upp resultaten 90, 180 och 365 dagar efter avslutad deltagande och resultat förväntas tidigast kunna presenteras senare under våren 2012.

Ung Kraft

Projektet Ung kraft är ett samarbete mellan Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Sundsvalls kommun. Projektet startade i augusti 2011 och sträcker sig fram till december 2013. Målgruppen är ungdomar i åldern 18–29 år med psykisk ohälsa eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Syftet med projektet är att ungdomarna ska bryta sitt utanförskap och få ett arbete. Projektet syftar även till att utveckla samarbetsprocesserna mellan myndigheterna.

Att identifiera individens behov tidigt och att samverka med andra myndigheter är viktigt för att ungdomarna snabbt ska kunna få rätt hjälp. Projektet fokuserar på individanpassade insatser och deltagarna erbjuds bland annat studiebesök, intervjuträning, coachning, motiverande samtal och olika temadagar med information om kost, hälsa, budgetrådgivning, anställningsinformation och utbildningsinformation. Projektgruppen består av arbetskonsulenter, arbetsförmedlare, specialister och SIUS. Projektet har fram till utgången av december 2011 arbetat med 42 deltagare, av dem är 13 deltagare sysselsatta i aktiv arbets träning/praktik och två deltagare har gått vidare till anställning. Resterande deltar fortfarande i aktiviteter inom ramen för projektet.

---

⁸⁵ Nordanstig, Falun, Hudiksvall, Bollnäs/Ovanåker, Söderhamn, Gävle, Torsby/Sunne/Kil, Forshaga/Munkfors/Hagfors och Karlstad.

Unga till arbete

Projektet Unga till arbete startade i augusti 2009 och kommer att fortgå till juni 2012. Bakom projektet står dess ägare, Arbetsförmedlingen, men även Gävle kommun, Försäkringskassan och Landstinget Gävleborg. Projektets målsättning är att bidra till bättre förutsättningar för att unga i åldern 18–35 år med psykisk ohälsa eller neuropsykiatrisk problematik ska få ett arbete.

I huvudsak har projektet arbetat med insatser på individbasis utifrån ungdomarnas egna förutsättningar och situation. Ungdomarna har erbjudits gruppaktiviteter med fokus på hälsa, ekonomi och arbetsmarknad. Projektet ska utveckla metoder för att på ett bättre sätt kunna arbeta med målgruppen i framtiden. Detta kan innebära såväl konkreta verktyg för handläggarna inom de berörda myndigheterna och organisationerna som förbättrade samarbetsformer.

Nära 200 ungdomar har deltagit i projektet. Vid utgången av december 2011 har 104 personer slutat i projektet. Av dessa har 29 procent gått till arbete, 13 procent till studier, 6 procent har slutat av okänd orsak och resterande 52 procent har slutat på grund av till exempel planering med annan myndighet, flytt eller inskrivning på en annan lokal arbetsförmedling.

Work in Europe

Projektet Work in Europe startade i februari 2011 och arbetar med ungdomar i åldern 18–29 år. Projektet avser att synliggöra och i större utsträckning främja fri rörlighet inom EU. Under tre månader erbjuds deltagarna i projektet 8–10 seminarier med varierat fokus på europeisk arbetsmarknad och personlig utveckling. Deltagarna ska få fördjupad information om specifika länders arbetsmarknad, information om kontaktnät, rekryteringsprocesser, cv-skrivning och intervjuträning. Seminarierna varvas med samtal med speciellt utvalda coacher som har riktad kompetens.

Det finns även tillgång till Eures-handläggare med vars hjälp projektet utifrån deltagarnas önskemål letar specifika arbetsgivare som har rekryteringsbehov. Sammanlagt har 351 ungdomar deltagit i projektet. Av dessa har 25 procent gått vidare till arbete, 10 procent till studier, 10 procent till praktik och resterande 55 procent har återgått till aktiviteter inom jobbgarantin för ungdomar eller till jobb- och utvecklingsgarantin.

Slutsatser från projekten

Projekten har olika målgrupper av ungdomar och arbetar med olika metoder och inriktning på insatserna. Trots dessa olikheter kan några gemensamma slutsatser dras. Identifierade framgångsfaktorer för projekten är handläggartäthet, särskilda insatser, bemötande och samarbete med andra aktörer.

Arbetsförmedlingens arbete med arbetsgivarkontakter

Arbetsförmedlingen arbetar kontinuerligt med att bygga ut och förstärka sina relationer med arbetsgivare. Målsättningen är att en allt större andel företag och organisationer ska använda sig av myndighetens tjänster så att matchningen på arbetsmarknaden blir effektiv och att rekryteringstiderna kortas.

Det är viktigt att ha nära och stabila kontakter med arbetsgivare i syfte att skapa möjligheter för arbetssökande, med behov av extra stöd, att kunna etablera sig på arbetsmarknaden. I arbetet med arbetsgivarkontakter ingår även uppdraget att underlätta för ungdomar att etablera sig på arbetsmarknaden. Detta görs i huvudsak på två sätt:

- Det ena är att Arbetsförmedlingen specifikt riktar sig till företag och organisationer som kan tänkas anställa ungdomar eller erbjuda praktikplatser eller yrkesprovningar. Detta görs på lokal, regional och nationell nivå. (Denna verksamhet redovisas nedan under *Nationella kunder och uppdrag*.) Allt fler företag, framför allt större och rikstäckande sådana, visar intresse för att ta ett socialt ansvar genom samarbete med Arbetsförmedlingen. Detta område bedöms ha stor utvecklingspotential under kommande år, särskilt för ungdomar.
- Det andra är att till de ungdomsaktiviteter som Arbetsförmedlingen arrangerar, till exempel aktiviteterna inom Unga in och Rätt jobb, knyta företag som kan delta i informationsinsatser och övningar. Förhoppningen är att företagen därefter ska erbjuda praktikplatser till ungdomarna.

Arbetsförmedlingen arbetar även med att förstärka det branschstrategiska arbetet via nationella och regionala branschråd. I dessa fora diskuteras vilka insatser som kan vidtas inom olika branscher för att dämpa ungdomsarbetslösheten, till exempel utbildningsinsatser.

Nationella kunder och uppdrag

Som en del i en riktad ungdomssatsning samarbetar Arbetsförmedlingen med en rad företag och organisationer. Arbetsförmedlingen gör nationella överenskommelser med arbetsgivare och därefter anpassas aktiviteter till målgruppens och samarbetspartnerns behov utifrån Arbetsförmedlingens verktygslåda. Detta kan i sin tur resultera i arbete med eller utan subventioner alternativt lärlingsanställning för ungdomarna.

Arbetsförmedlingen driver tillsammans med Swedbank och Sparbankerna projektet *Unga Jobb*, vilket är ett gemensamt projekt för att varaktigt öka sysselsättningen bland ungdomar. Unga Jobb startade i januari 2010 och syftet är att fler arbetssökande ungdomar i åldern 18–24 år ska få möjlighet att etablera sig på arbetsmarknaden och erbjudas kontaktytor och arbetslivserfarenheter som är värdefulla för framtiden. Arbetet syftar till att mobilisera det lokala näringslivet genom att erbjuda ungdomar praktikplatser. Arbetsförmedlingens uppdrag i samarbetet är att matcha ungdomar, som deltar i jobbgarantin för ungdomar, mot så många kvalitativa praktikplatser som möjligt via bankernas kontakter och relationer med näringslivet. Samarbetet har efter det första året lett till 2 000 nya praktikplatser.

Arbetsförmedlingen har ett planerat samarbete med Ica. Syftet är att öka möjligheterna för ungdomar utan gymnasiekompetens att etablera sig på arbetsmarknaden. Avsikten är att ungdomarna ska få praktik och utbildning inom lagerarbete för att öka möjligheterna till arbete inom såväl Ica som andra livsmedelsföretag. Arbetsförmedlingen ansvarar för att presentera ett urval av ungdomar utifrån den målgrupp och den kravspecifikation som bestäms tillsammans med Ica. Arbetsförmedlingen kommer att göra täta uppföljningar och finnas som support för frågor under praktiken och utbildningstiden. Arbetsförmedlingen erbjuder ungdomarna två månaders praktik och finansiering av truckkort.

Vidare samarbetar Arbetsförmedlingen med Max Hamburgerrestauranger och Samhall i syfte att Max Hamburgerrestauranger under 2012 kommer att anställa 150 ungdomar med funktionsnedsättning. Ett annat samarbete avser Hotel Clarion på Arlanda som kommer att anställa cirka 300 ungdomar till sitt nyöppnade hotell. Rekryteringen inriktas i första hand på ungdomar inom jobbgarantin för ungdomar och kommer att genomföras i juni 2012. Arbetsförmedlingen kommer att bistå med yrkeskompetensbedömningar samt handledararvode där det behövs.

Arbetsförmedlingen har samarbetat med Academic Search i ett program kallat Young Potentials programme, YPP. Programmet startade våren 2010 och slutfördes våren 2011. Programmets mål var att ge unga arbetslösa akademiker i åldern 25–30 år värdefull arbetslivserfarenhet hos olika arbetsgivare. Deltagande företag har varit Ikea, Alfa-Laval, Lantmännen, Telia Sonera och Trelleborg AB. Programmet är för närvarande inte igång.

Telge Tillväxt är ett samarbete mellan Arbetsförmedlingen, Södertälje kommun och näringslivet. Uppdraget innebär att på tre år halvera ungdomsarbetslösheten i Södertälje. Telge Tillväxt anställer ungdomar i åldern 18–24 år och hyr ut dem till företag och andra organisationer i regionen. Ungdomarna får riktiga arbetsuppgifter, avtalsenliga löner samt möjlighet att kombinera utbildning, arbete och praktik.

Arbetsförmedlingen driver även flera samarbeten som inte specifikt riktar sig till ungdomar men där ungdomar kan utgöra en viktig målgrupp. Ett sådant samarbete är det med Mekonomen för anställningar av bilmekaniker, där det i urvalet var mest ungdomar som var intresserade. En pilotverksamhet kommer att inledas i Stockholm där en modell bestående av moment som yrkeskompetensbedömning, utbildning med eventuellt efterföljande praktik samt anställning kommer att prövas. Om goda resultat uppnås kommer modellen att implementeras nationellt.

I samarbete med Försvarmakten gör Arbetsförmedlingen en nationell satsning för att hitta unga personer som är intresserade av att arbeta inom Försvarmakten. De har på sikt behov av att rekrytera cirka 4 000 personer till såväl civila som militära arbeten.

Arbetsförmedlingen och Försvarsmakten samarbetar även inom ramen för programmet *Öppen dörr*, som i huvudsak är ett arbetsmarknadspolitiskt program där Försvarsmakten är anordnare. Programmet vänder sig till långtidsarbetslösa svenska medborgare över 18 år med bakgrund från ett land utanför EU. Målsättningen är att 500 personer ska delta i projektet, 250 kvinnor och 250 män. Det rör sig om en tre månader lång utbildning inklusive praktik på Försvarsmakten och därefter anställning för de personer som är intresserade. Målet är att fler svenska medborgare med utomeuropeisk bakgrund ska få erfarenhet och kompetens och se Försvarsmakten som en möjlig arbetsgivare samt att fler personer med utomeuropeisk bakgrund ska få arbete. Arbetsförmedlingen bidrar med såväl kunskap om målgruppen och rekrytering av deltagare till projektet som planering av individuella insatser och ansvar för deltagarna under den tid de deltar i utbildningen.

Vidare har Arbetsförmedlingen ett samarbete med LKAB i syfte att rekrytera geologer och ingenjörer, ett samarbete med Svensk Travsport i syfte att rekrytera hästkötare samt ett samarbete med Apoteket AB för att rekrytera apotekare/farmaceuter, receptarier och apoteksassistenter.

Arbetsförmedlingen som arbetsgivare för ungdomar

Under våren 2011 fattades beslut inom Arbetsförmedlingen att de, som arbetsgivare, måste ta sin del av ansvaret för att minska den höga ungdomsarbetslösheten. Genom korta feriejobb skulle ungdomar ges en inblick i arbetslivet och en erfarenhet att kunna hänvisa till i framtiden. Inför sommaren togs därför ett koncept om ungdomsjobb fram som bland annat innebar att erbjuda ungdomar i åldern 16–24 år visstidsanställningar med fast timlön. Vid utgången av 2011 hade 1 200 ungdomar haft visstidsanställning inom Arbetsförmedlingen. De kommer under 2012 att fortsätta anställa ungdomar till myndigheten, både till de lokala arbetsförmedlingarna och till huvudkontoret. Målsättningen är att anställa cirka 2 000 ungdomar under året.

Utveckling av Arbetsförmedlingens arbete med ungdomar

Arbetsförmedlingen kommer att intensifiera sina insatser för att minska den höga ungdomsarbetslösheten, bland annat genom att bättre nå ungdomar med ofullständig utbildning som löper risk att hamna i ett långvarigt utanförskap. Projektet *Unga in*, som beskrivs under *Arbetsförmedlingens övriga insatser för ungdomar*, ska under året startas på flera orter i landet. Dessa insatser kommer till viss del att samordnas med Arbetsförmedlingens övriga ungdomsprojekt och det ordinarie arbetet med ungdomar. Ett implementeringsarbete pågår för att sprida projektets metoder nationellt. Att insatser sätts in i ett tidigt skede är avgörande när det gäller att motverka ungdomars utanförskap. Även samverkan med andra aktörer är en framgångsfaktor. Sedan februari 2012 gäller de nya reglerna om tidiga programinsatser för vissa ungdomar och bedömningsstödet blir ett verktyg i detta arbete.

Arbetsförmedlingen avser att utveckla sitt samarbete med skolan där myndigheten kan bidra med kunskap om branscher och yrken samt om arbetsmarknaden i stort. De har vid flera tillfällen, bland annat i remissvar och andra skrivelser, påtalat att inslaget av arbetsmarknadskunskap i skolan bör öka. Inför valet till högskolan kommer Arbetsförmedlingen att erbjuda rådgivning till elever, vilket bland annat kommer att ske via chatt i sociala medier och på webbplatsen.

Inom myndigheten pågår en översyn av vilka vägledningsinsatser som kan riktas till ungdomar, med särskilt fokus på i vilka kanaler insatserna kan ske. Arbetet med att ta fram en applikation för vägledning kommer att påbörjas under året. Vidare pågår en utveckling av att använda sociala medier i matchningsarbetet. Tidigare framgångsrika försök som mentorskap kan vara ett komplement i stödet till ungdomar för att de ska kunna ta steget in på arbetsmarknaden och för att kunna skapa nätverk. Det finns ett behov av att undersöka förutsättningarna att skapa nya mötesplatser för målgruppen utanför de lokala arbetsförmedlingskontoren.

Inom ramen för projektet Rätt Jobb, som beskrivs under *Arbetsförmedlingens övriga insatser för ungdomar*, prövas möjligheten att genomföra riktade rekryteringsträffar för målgruppen. För att uppnå ett gott resultat är relationen till arbetsgivare avgörande. Arbetsförmedlingens arbete med arbetsgivare är ett annat prioriterat område under 2012.

För att underlätta inträde för ungdomar som står långt ifrån arbetsmarknaden kommer Arbetsförmedlingen att anordna rekryteringsträffar där ungdomarna ska få möjlighet att träffa arbetsgivarna innan rekryteringen öppnar för alla arbetssökande. Ett exempel är Clarion Hotel som kommer att prova detta koncept inför rekryteringsträffen i juni, där ungdomar med funktionsnedsättningar kommer att få träffa arbetsgivarna innan rekryteringen börjar för övriga ungdomar. För att öka kunskapen hos arbetsförmedlare som arbetar riktat mot ungdomar kommer Arbetsförmedlingen att anordna kompetensutveckling under året.

Arbetsförmedlingen har identifierat ett flertal utvecklingsområden inom arbetet med ungdomar. Det gäller till exempel åtgärder för att öka volymen inom folkhögskolesatsningen, att motivera ungdomar att återgå till utbildning och åtgärder för att bättre nå ungdomar utanför systemen. Dessutom är det viktigt att utbildningsväsendet är bättre anpassat till arbetsmarknadens behov för att skapa en brygga mellan skola och arbetsliv. Inslaget av praktik i olika utbildningar bör öka. Även samarbetet mellan olika aktörer som ska verka för ungdomars möjlighet att etablera sig på arbetsmarknaden måste förbättras där aktörernas koppling till skolan behöver stärkas. Möjligheter till lärlingsplatser bör utvecklas så att Arbetsförmedlingen kan arrangera lärlingsutbildningar inom branscher där denna möjlighet inte finns idag.

Arbetsmiljöverket

Sommarinspektioner

Unga har ofta låga kunskaper om arbetsmiljö. Det visar kunskaps- och attitydundersökningar som Arbetsmiljöverket tidigare låtit göra och som sannolikt fortfarande är giltiga. Därför är det extra viktigt att ungdomar som kommer ut i arbetslivet får en bra introduktion, känner till riskerna på sin arbetsplats och vet hur arbetet ska utföras säkert.

Arbetsmiljöverket har för sjätte sommaren i rad inspekterat arbetsplatser där ungdomar arbetar. Under 2011 genomfördes drygt 1 000 inspektioner vid närmare 800 arbetsställen som resulterade i cirka 1 000 krav på förbättringar av arbetsmiljön. Kraven gällde framför allt avsaknad av kunskap om och rutiner för introduktion och handledning, riskbedömning och uppföljning. Detaljhandel, hotell/restaurang, sport- och nöjesanläggningar samt omsorg var de branscher som inspekterades mest. Ungefär hälften av de inspekterade arbetsställena var små med under tio anställda.

Trots att Arbetsmiljöverket under sex år har inspekterat arbetsmiljöer där unga arbetar, så finns det ännu stora brister när det gäller ungdomars introduktion i arbetslivet. Vid de senaste årens inspektioner har brister upptäckts vid i snitt 30–40 procent av de besökta arbetsplatserna. Inspektionerna når dock endast en begränsad del av de arbetsgivare som anställer unga. Det behövs en långsiktighet för att nå alla arbetsplatser som tänker anställa unga.

Utbildning

Bra arbetsförhållanden i våra skolor är viktigt för att eleverna ska må bra och kunna tillgodogöra sig undervisningen. Från och med årskurs 0, förskoleklass, omfattas alla elever av arbetsmiljölagen.

Vid inspektioner 2009 och 2010 inom samtliga kommuner i Västra Götaland, Dalsland, Bohuslän och Halland visade det sig att rektorerna hade en alldeles för hög arbetsbelastning med små möjligheter att leva upp till alla krav. Arbetsmiljön för arbetsledaren påverkar hela skolans arbetsmiljöarbete. En eftersatt arbetsmiljö får således effekter på hur ungdomarna har det i skolan. Efter verkets tillsyn har nu arbetet med att åtgärda bristerna – bland annat genom att tillföra resurser och stödfunktioner – inletts i de besökta kommunerna. Denna insats kommer genom den uppmärksamhet den haft, inte minst inom bransch- och facklig press, att förhoppningsvis få återverkningar även på andra håll i landet.

Näringsgren utbildning stod 2011 för cirka en femtedel av de anmälningar som kom till verket enligt arbetsmiljöförordningens 2 §. De anmälda olyckorna har gradvis ökat under senare år från 920 år 2008, 950 år 2009, 1 150 år 2010 till 1 260 under 2011. Merparten av dessa anmälningar avser elever. Fallolyckor och våld dominerar. Enligt arbetsmiljöförordningen har arbetsgivaren ansvar för att till Arbetsmiljöverket skyndsamt anmäla allvarliga arbetsolyckor som medför svåra skador – även psykiska – eller dödsfall som inträffat i verksamheten. Skolornas anmälningar enligt arbetsmiljöförordningen är dock ingen trovärdig källa för att bedöma det faktiska antalet olyckor och tillbud bland elever. Mörkertalet är stort, en del våldshändelser anmäls endast till polisen. Somliga skolor saknar rutiner för att anmäla, medan andra kan anmäla olyckor som inte är av det allvarliga slaget, varken fysiskt eller psykiskt.

Arbetsmiljökunskap inom vissa utbildningar

Arbetsmiljöverket har i olika sammanhang understrukt vikten av att arbetsmiljökunskap blir en naturlig del i utbildningarna på gymnasienivå, särskilt inom de praktiska yrkesinriktade programmen. Goda kunskaper om arbetsmiljörisker och hur de ska bedömas, åtgärdas och integreras i den löpande verksamheten, ger den unge en bättre grund att stå på när arbetslivet tar vid.

Minderåriga och dispenser

Särskilda regler för arbete och arbetstid gäller ungdomar som inte fyllt 18 år.

Ensamarbete är inte tillåtet om arbetet medför risk för kroppsskada genom olycksfall, stark psykisk påfrestning eller våld och hot: se föreskrifterna AFS 1996:1, Minderåriga samt AFS 1982:3, Ensamarbete. Undantag från regler i föreskrifter kan dock medges efter ansökan från arbetsgivaren till Arbetsmiljöverket. Antalet dispensansökningar ökade kontinuerligt under 2005–2008, men de minskade kraftigt under krisåret 2009. År 2010 och 2011 har antalet återigen ökat men inte kommit upp till samma nivå som innan konjunktturnedgången.

Tabell 9.1 Ansökningar om undantag för minderåriga 2006–2011

År	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Antal	670	840	910	510	530	570

Flertalet dispensansökningar blir beviljade. Antalet avslagna dispensansökningar har årligen uppgått till mellan 10 och 20 stycken.

De flesta ansökningarna gäller medverkan inom kultur- och underhållningssektorn, för filminspelningar eller teateruppsättningar. Även kommuner och tidningsdistributörer söker undantag för att anställa unga. De arbetsgivare som inte känner till och därmed inte följer bestämmelserna kan bötfällas. För att öka kunskapen hos arbetsgivare genomför Arbetsmiljöverket sommartillsyn av ungdomars arbetsförhållanden. Även ungdomarna själva behöver göras medvetna om arbetsmiljöreglerna och vad syftet med dem är.

Revidering av föreskrifter

För fyra år sedan inleddes ett arbete med att revidera föreskrifterna om hur minderåriga får utföra arbete. Ambitionen var att under 2011 ersätta dagens föreskrifter med två nya: en om elever i utbildning och en annan om elevers arbete/praktik. I och med lärlingsutredningen ansågs det problematiskt att göra den tänkta indelningen. Därför planeras nu för en gemensam föreskrift. Tidsplanen blev förskjuten cirka ett år och de nya föreskrifterna planeras att träda i kraft hösten 2012. Det är viktigt att minderåriga skyddas från olämpliga arbetsuppgifter och belastande arbetstider samt att de som anställer unga tar sitt arbetsmiljöansvar.

Arbetsmiljöverket på Facebook

De sociala medierna intar en viktig roll i många ungas liv. Arbetsmiljöverket har sedan slutet av 2009 funnits på Facebook och ser det som ett naturligt steg att skapa relationer med nya grupper. Sidan har nu samlat över 10 000 medlemmar som deltar i en livlig diskussion om arbetsmiljö.

Under 2011 har Arbetsmiljöverket dessutom satsat på att nå ungdomar mellan 16 och 24 år med arbetsmiljöinformation genom annonser på Facebook. Ungdomarna har uppmärksammats på att de har rätt till en säker arbetsmiljö, bland annat genom introduktion och handledning när de börjar sitt arbete. De har även haft möjlighet att skicka sms och få svar från Arbetsmiljöverkets svarstjänst. Över 90 000 ungdomar klickade på annonserna och tog del av information via verkets Facebooksida eller temasidan för unga, www.av.se/ung.

Förstudie inför ny informationsstrategi 2012

Genom annonserna på Facebook nåddes många ungdomar. Frågan som krävde ett svar efter pilotprojektet var om Facebook verkligen är den bästa kanalen för att nå ungdomar med arbetsmiljöinformation. Därför påbörjades en undersökning hösten 2011 som blev klar i början av 2012. Den har gett kunskaper om vad ungdomar lägger in i begreppet arbetsmiljö, vilka behov de har av information och vilka kanaler och arenor de själva anser vara mest effektiva. Undersökningen gjordes med hjälp av ett undersökningsföretag och kommer, tillsammans med rapporter från Ungdomsbarometern, att ligga till grund för en ny informationsstrategi till ungdomar under 2012.

I syfte att skapa en effektivare tillsyn inom skolan har Arbetsmiljöverket under 2011 inlett ett arbete med att ta fram en ny tillsynsstrategi. Fortlöpande avrapportering och diskussion om arbetet har förts inom ramen för det partssamråd som finns, det vill säga med arbetsgivar- och berörda fackliga organisationer samt Skolverket och Skolinspektionen.

Försäkringskassan

Försäkringskassan följer och analyserar utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor genom flera olika indikatorer. Indikatorerna visar att det finns många ungdomar som har en utsatt situation. Det handlar särskilt om ungdomar med olika funktionsnedsättningar. För Försäkringskassan är det ett prioriterat och viktigt område att verka för en förbättrad situation för dessa ungdomar. Försäkringskassan jobbar brett med detta och har flera regeringsuppdrag inom området och flera pågående projekt.

I mars 2012 presenterade Försäkringskassan delrapporten *Unga som har aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga*. I delrapporten, som är svar på ett regeringsuppdrag, ges en översiktlig bild av gruppen unga med aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga. En sammanfattande bild av gruppen är att de har en svag koppling till arbetsmarknaden och ett stort behov av ersättning från Försäkringskassans transfereringar. En stor andel deltar i olika typer av insatser. Resultaten väcker flera frågor, bland annat varför allt yngre personer beviljas aktivitetsersättning och varför det blivit vanligare att de som beviljas aktivitetsersättning redan tidigare haft ersättning på grund av sin funktionsnedsättning. Dessa och även andra frågor kommer att analyseras i det kommande arbetet som ska rapporteras senast den sista november 2012.

Regeringen gav i mars 2012 Försäkringskassan i uppdrag att i samråd med Arbetsförmedlingen utveckla metoder för bedömning av arbetsförmåga i förhållande till anpassat arbete för personer som ansöker om aktivitetsersättning för nedsatt arbetsförmåga. I uppdraget ingår även att utreda behovet av att vidareutveckla befintliga metoder och instrument för arbetsförmågebedömningen av personer som ansöker om aktivitetsersättning.

Som sektorsmyndighet har Försäkringskassan ett ansvar för att verka för att ungdomar med funktionsnedsättning upplever en ökad delaktighet i samhällslivet och ges möjlighet till egen försörjning. Viktiga faktorer för att uppnå detta i större utsträckning än idag är att vara ett stöd för individen i kontakten med arbetsmarknaden och verka för ökade möjligheter till egen försörjning. Attityderna till att anställa personer med funktionsnedsättning behöver påverkas. Incitament behöver utvecklas. En förutsättning för att nå målen är att samtliga tar ett ansvar. Det inkluderar individen, arbetsmarknadens parter, Försäkringskassan, hälso- och sjukvården, Arbetsförmedlingen och Sveriges Kommuner och Landsting. Det krävs ett långsiktigt arbete där samtliga satsar på skeenden som har avgörande betydelse för personens framtida möjligheter.

Under 2011 har Försäkringskassan i samarbete med Arbetsförmedlingen genomfört nätverksträffar, konferenser, studiebesök och enkätundersökningar som stimulerat till att unga med aktivitetsersättning prioriteras i samverkan genom samordningsförbunden. Bland annat genomfördes en konferens riktad till samtliga samordningsförbund med syftet att inspirera och öka kunskapen om unga med funktionsnedsättning. Försäkringskassans lokala försäkringscenter (LFC) har också skapat kataloger över befintliga rehabiliteringsinsatser i syfte att få stöd i arbetet med att matcha personerna med lämpliga insatser.

Samordningsförbunden finansierade under 2011 totalt 270 insatser med koppling till unga med aktivitetsersättning. Av dessa är 206 insatser för målgruppen medan övriga 64 främjar samverkan mellan myndigheter utan direkt påverkan för individen. Av samordningsförbunden angav 28 att de startade en, eller utökade en befintlig, insats för målgruppen under 2011. Ytterligare 18 förbund planerade att starta insatser senare under 2011 eller under 2012. Drygt 1 100 personer med aktivitetsersättning har helt eller delvis deltagit i riktade insatser för målgruppen. Av dessa har 365 unga avslutat sitt deltagande under januari – september 2011. Resultatet visar att 48 procent av 365 unga med aktivitetsersättning är i arbete eller studier direkt efter projektet. Trenden för varför en deltagare avslutar en insats är alltså positiv, men det är för tidigt att dra några definitiva slutsatser. Fortfarande befinner sig drygt 700 i rehabiliteringsinsatser.

År 2011 inledde Försäkringskassan arbetet med att ta fram ett partnerkoncept för funktionshinder. Konceptet kommer att beskriva hur Försäkringskassan strukturellt ska arbeta för att öka delaktigheten i arbetslivet för personer med funktionsnedsättning. Bland annat pågår ett arbete med att ta fram en översikt av vilka partner som finns inom funktionshinderområdet. Även kontaktformerna kommer att ses över.

I Försäkringskassans fördjupade strategi för funktionshinder för perioden 2011–2015 ingår bland annat att ta fram mål för gruppen. Stödet till unga med aktivitetsersättning kommer under 2012 att utvecklas inom ramen för samarbetet mellan Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, samordningsförbunden och andra relevanta aktörer. Ambitionen är att individerna ska få tillgång till tidiga och aktiva insatser utifrån sina individuella behov. Därför ska samarbetet mellan Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan intensifieras och utvecklas. Både externa och interna konferenser planeras för att öka stödet till unga med aktivitetsersättning att komma ut på arbetsmarknaden eller komma tillbaka i arbete.

Inom ramen för Europeiska socialförsäkringsfonden (ESF) som syftar till att förbättra ungdomars levnadsvillkor, särskilt för unga med funktionsnedsättningar, bedriver Försäkringskassan några projekt. Projekten kommer att pågå till 2014. Ett par av projekten har till syfte att unga ska få utveckla sin arbetsförmåga och klara sin egen försörjning. Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen kommer att tillsammans med näringslivet på de berörda orterna, kommunen, hälso- och sjukvården samt intresseorganisationer att genomföra samordnade insatser. Ett par andra projekt riktar sig till anställda hos Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och kommuner. För att möta de behov som finns hos personer med funktionsnedsättning och se deras möjligheter behöver de anställda utbildas på området.

Under 2011 har Försäkringskassan genomfört informationsinsatser om bostadsbidrag riktat till ungdomar i åldern 18–28 år utan barn. Informationsinsatserna har koncentrerats till terminsstarterna och har varit inriktade på att informera dem som inte känner till att det finns bostadsbidrag för ungdomar och att få dem att räkna på om de själva har rätt till bostadsbidrag. Försäkringskassans beräkningssnurra för bostadsbidrag har använts även på externa webbplatser. Informationsinsatserna genomfördes på olika webbplatser som många ungdomar är inne på och genom banner-annonser. Utöver detta så gavs information genom studenttidningar och studentkårer. Från halvårsskiftet finns kundtjänst på Facebook om bostadsbidrag.

Kronofogdemyndigheten

Kronofogdemyndigheten har varje år, efter inlämnandet av indikatorerna till Ungdomsstyrelsen, försökt analysera och förklara utvecklingen jämfört med tidigare år. Analyserna har lett fram till förslag om förebyggande aktiviteter ägnade att bryta de negativa trender som konstaterats eller att minska de uppmätta variablerna. Sedan inrapporteringen till Ungdomsstyrelsen påbörjades 2007, har bland annat följande insatser gjorts för att förbättra ungdomarnas situation:

- Samverkan med Barnombudsmannen för att få till stånd ändring i betalningsansvar för produkter (främst klassfoto/-kataloger och prenumerationer) beställda i barnets namn av föräldrar (förmyndare).
- Informationsinsatser för att sprida kunskap om totalkostnad och effektiv ränta för korttidslån (så kallade sms-lån).
- Samverkan med Konsumenternas tele-, TV- och Internetbyrå, KTIB (numera Telekområdgivarna) samt de fyra största mobiloperatörerna för att förändra marknadsföring och bonusregler så att dessa inte ger en inriktning som kan innebära att unga lockas in i alltför dyra mobillösningar. Samverkan har även förekommit om begränsningar i möjligheten för enskild person att teckna flera olika samtidigt abonnemang samt kring en hårdare kreditprövning.
- Samarbete med allmännyttans fastighetsägare för att minska avhysningar av unga. Detta bygger på utökad information om gällande regelverk, dels i samband med kontraktsskrivning, dels i samband med den första missade hyresinbetalningen. Även broschyren *Välkommen hem* som riktar sig till ungdomar som står i begrepp att flytta till egen bostad har tagits fram tillsammans med Boverket, Konsumentverket och Ungdomsstyrelsen.

Statens folkhälsoinstitut

I mars 2011 beslutade regeringen att anta en samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken. Strategiperioden varar mellan 2011 och 2015 och Statens folkhälsoinstitut har flera uppdrag inom strategin samt även ett övergripande uppföljningsansvar för strategins genomförande.

Sedan 2008 har alla föräldrar med barn i årskurs sju fått en bok som heter *Tonårsparlören* hemskickad. Boken innehåller tips till föräldrar om hur de kan bidra till att skjuta upp alkoholdebuten hos sina tonårsbarn. Från början var det Alkoholkommittén som ansvarade för boken men sedan några år tillbaka är det Statens folkhälsoinstitut som producerar och skickar ut den, vilket även gjordes 2011. Även en kommunikationsinsats *TÄNK OM* som riktar sig till tonårsföräldrar har genomförts i samverkan med länsstyrelserna, IOGT-NTO, polisen och Systembolaget. Insatsen syftar till att stärka föräldrar att tydligt ta avstånd från att deras barn dricker alkohol.

Inom ramen för den nationella ANDT-strategin⁸⁶ har även ett långsiktigt arbete påbörjats som gäller fortsatt arbete kopplat till hur universitet och högskolor kan arbeta för att förbygga ANDT-relaterade problem bland studenterna. Inom tobaksområdet har fokus under 2011 varit att stimulera efterlevnaden av rökfria skolgårdar. En rapport, *Rökfria skolgårdar och en tobaksfri skoltid – en kunskapssammanställning*, inom området har även publicerats. Statens folkhälsoinstitut har också i uppdrag att stödja arbetet inom mödra- och barnhälsovården som går ut på att informera blivande föräldrar och småbarnsföräldrar om riskerna med att bruka alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak.

Ett annat viktigt område av insatser som utförs av Statens folkhälsoinstitut är den centrala tillsynen enligt alkohol- och tobakslagen. Tillsynen är ett viktigt medel för att begränsa tillgängligheten av dessa substanser. Myndigheten har även i uppdrag att bevaka och utreda behovet av narkotikaklassificering av varor som inte är läkemedel, samt av behovet av kontroll av hälsofarliga varor.

Liksom tidigare år har Statens folkhälsoinstitut haft i uppdrag att fördela medel till olika projekt inom ANDT-området. De projekt som fick medel 2011 skulle antingen stödja tillämpningen av redan kända och verkningsfulla metoder, syfta till att utveckla nya metoder eller sprida erfarenheter från framgångsrikt och väldokumenterat arbete. För beviljande av medel till helt nya projekt var barn och unga en prioriterad målgrupp. Särskilda medel har även tilldelats projekt mot Cannabis och projekt inom ramen för ett nationellt utvecklingsarbete för stöd till barn i familjer med missbruksproblem, psykisk sjukdom, psykisk funktionsnedsättning eller där våld förekommer.

Under vecka 19 våren 2011 ansvarade Statens folkhälsoinstitut för att samordna och genomföra en uppmärksamhetsvecka kring goda matvanor och fysisk aktivitet. Satsningen gick under namnet *Ett friskare Sverige* och genomfördes tillsammans med kommuner, landsting/regioner, ideella organisationer och privata aktörer. En mängd aktiviteter, närmare 3 000 stycken, anordnades över hela landet av drygt 1 000 unika arrangörer. Barn (1–12 år) och ungdomar (upp till 19 år) var två prioriterade målgrupper. Statens folkhälsoinstitut bistod med kommunikationsstöd, kunskapsstöd och samverkansstöd under projektet. Bland annat togs en inspirationsskrift fram tillsammans med Nationellt centrum för främjande av god hälsa hos barn och ungdom (NCFF) om hur man kan arbeta med hälsa i skolan. Skriften heter *Nu är goda råd ... enkla!*.

Ett nationellt utvecklingsarbete kopplat till föräldrastöd har pågått sedan regeringen antog den nationella strategin om ett utvecklat föräldrastöd 2009. Syftet med satsningen är att via föräldrar främja barns hälsa och utveckling och stärka barnets skydd mot ohälsa och sociala problem. Ett antal lokala projekt genomförs inom ramen för strategin. Ett annat område av insatser är lokalt hälsofrämjande arbete för barn och unga där sex kommuner har fått medel för att driva treåriga projekt som syftar till att främja fysisk och psykisk hälsa bland barn och unga. Statens folkhälsoinstitut har arrangerat träffar för kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan projekten i båda dessa satsningar.

---

⁸⁶ ANDT står för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobak.

Flera rapporter om hälsan bland unga har publicerats under 2011. Hösten 2009 genomfördes en nationell kartläggning av den psykiska hälsan bland alla barn och ungdomar i årskurs 6 och årskurs 9. Under 2011 sammanställdes en rapport om undersökningens resultat på nationell nivå. En annan rapport som handlar om hälsan bland barn och unga är en grundrapport från undersökningen om skolbarns hälsovanor. Det är en internationell enkätundersökning, riktad till 11-, 13- och 15-åringar, som WHO samordnar. I rapporten som publicerades under 2011 redovisas nationella data från den senaste datainsamlingen som genomfördes 2009/10, samt även jämförande data från tidigare genomförda undersökningar.

Statens folkhälsoinstitut har regeringens uppdrag att analysera och följa upp den nationella folkhälsopolitiken, vilket redovisas i en folkhälsopolitisk rapport. Den senaste folkhälsopolitiska rapporten publicerades 2010. Under 2011 presenterades flera underlagsrapporter till huvudrapporten, bland annat en som handlar om målområde tre inom folkhälsopolitiken – barns och ungas uppväxtvillkor. I underlagsrapporten beskrivs hur förutsättningarna för barns och ungas hälsa har utvecklats under perioden 2004–2009, vilka åtgärder som har genomförts inom området, samt rekommendationer till framtida åtgärder.

Skolverket

Uppgiften att förbättra ungdomars levnadsvillkor genom att förse dem med en likvärdig utbildning av god kvalitet i en trygg miljö är central i Skolverkets uppdrag. I nuläget genomgår svensk skola en grundläggande reformering. De av regering och riksdag beslutade skolreformerna syftar till att höja kvaliteten i hela skolväsendet och Skolverket har här i uppdrag att stödja genomförandet av dessa omfattande reformer.

Reformeringen av den svenska skolan är nu inne i ett skede då tyngdpunkten förskjuts från statliga insatser till genomförande på huvudmanna- och skolnivå. För skolhuvudmän, rektorer, lärare och annan personal består utmaningen i att anpassa undervisningen till nya läro- och kursplaner och att känna till och kunna tillämpa en ny skollag. En ny gymnasieskola har introducerats med högskoleförberedande program och yrkesprogram. På vuxenutbildningsområdet träder förändringar i kraft 1 juli 2012.

Omfattande insatser har genomförts som syftar till att stärka kompetensen hos lärare och rektorer, framför allt inom ramen för lärarfortbildningen och rektorsprogrammet. De instrument Skolverket har till sitt förfogande är konferenser och direkta utbildningsinsatser – ofta i samverkan med högskolor och regionala utvecklingscentra. Så har också skett i till exempel arbetet mot mobbning och kränkande behandling. Skolverket tar också fram olika slag av stödmaterial, kunskaps- och forskningsöversikter samt utvärderingar för att främja en verksamhetsutveckling som bygger på ett gediget empiriskt underlag. Skolverket stödjer vidare kompetensutveckling av lärare och annan personal där det så kallade *Läraryftet* är mest omfattande. Vidare finns olika former av statliga ekonomiska bidrag för att utveckla verksamheterna inom nationellt prioriterade områden. Med åren har den webbaserade informationen på skolverket.se blivit allt viktigare för att nå ut till elever, föräldrar och skolpersonal.

Socialstyrelsen

Barn och unga är en prioriterad målgrupp i Socialstyrelsens arbete. Under året har myndigheten särskilt arbetat för att förbättra situationen för utsatta barn och unga, samt för att stärka skyddet och omsorgen om placerade barn och unga. Myndighetens arbete sker huvudsakligen genom att: öka kunskapen bland professionella och beslutsfattare om olika levnadsvillkors betydelse för hälsan; utveckla och stödja kunskapsbaserade metoder inom socialtjänst och hälso- och sjukvård; redovisa statistik och analyser kring barns och ungdomars hälsa och levnadsvillkor; bedriva tillsynsverksamhet. I myndighetens arbete ingår också att ta fram föreskrifter och allmänna råd, handböcker och olika vägledningsdokument, nationella riktlinjer och annat stöd för arbetet med barn och unga inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Här ges några exempel på verksamheten under 2011.

Hälsa och sociala förhållanden

Liksom hos vuxna är hälsan bland barn och unga ojämnt fördelad i befolkningen (Socialstyrelsen 2012b). Under 2011 inledde Socialstyrelsen arbetet med två nationella rapporter som ska ta ett helhetsgrepp om barns och ungas hälsa och sociala förhållanden, dels ur ett befolkningsperspektiv, dels ur ett verksamhetsperspektiv. Rapporterna kommer att publiceras 2013 och ersätter Folkhälsorapport, Social rapport, Miljöhälsorapport samt Hälso- och sjukvårdsrapport.

Barns och ungas psykosociala och psykiska hälsa är ett av Socialstyrelsens prioriterade områden. Den senaste lägesrapporten redovisar en fortsatt ökning av andelen unga som vårdas inom psykiatrisk slutenvård, men redovisar också en liten minskning av andelen unga som vårdas för avsiktlig självdestruktiv handling även om det ännu är för tidigt att tala om en positiv trend. Under året har myndigheten vidtagit ett antal åtgärder för att stödja och utveckla kunskap om förebyggande insatser till barn och unga som riskerar att utveckla allvarlig psykisk ohälsa (Socialstyrelsen 2012b).

För fjärde året i rad har Socialstyrelsen gjort en uppföljning av statsbidragen till landstingen som fördelats i syfte att stödja arbetet med att förbättra tillgängligheten till rätt insatser för barn och unga med psykisk ohälsa. Uppföljningen visar att antalet barn som väntar på ett första besök till BUP har ökat och flera landsting hade också längre väntetider i mars 2011 jämfört med i oktober 2010. Skillnaderna i hur landstingen organiserar verksamheten påverkar dock möjligheten till tillförlitliga jämförelser och också överblickbarheten. I uppföljningen framkom, liksom tidigare år, att det saknas samlad kunskap om tillgänglighet till en första linjens hälso- och sjukvård för barn och unga (Socialstyrelsen 2011b).

Placerade barn och unga

Antalet barn och unga som får heldygnsinsatser ökar. Under 2011 har deras situation fortsatt att uppmärksammas av bland andra Socialstyrelsen och forskarvärlden. Studier visar på brister inom såväl hälsovården som skolvärlden och bara omkring en tredjedel av kommunerna har särskilda direktiv om placerade barns hälso- och sjukvård och skolgång. Socialstyrelsen bedömer att utbildning och hälsa är två särskilt angelägna områden att arbeta vidare med för att förbättra villkoren för placerade barn och unga (Socialstyrelsen 2012b) .

En stor andel av dem som placeras på hem för vård eller boende (HVB) är ensamkommande barn och unga. Det är särskilt viktigt att de ensamkommande barnens behov och rättigheter tillgodoses eftersom de saknar vårdnadshavare som kan bevaka deras intressen. Socialstyrelsens *Tillsynsrapport 2011* pekar dock på det motsatta, deras behov och rättigheter tycks tillgodoses i lägre grad än de gör för andra placerade barn och unga. Individuella bedömningar görs exempelvis bara hälften så ofta som för andra placerade barn (Socialstyrelsen 2011c).

Socialstyrelsen har under en tvåårsperiod följt implementeringen av ett behandlingsprogram, MultifunC, som syftar till att utveckla och förbättra institutionsvården för ungdomar med allvarliga beteendeproblem. Resultaten visar att MultifunC-programmet går att genomföra men att det tar tid (Socialstyrelsen 2011a).

Barns behov i centrum

Inom barn- och ungdomsvården är handläggnings- och dokumentationssystemet *Barns behov i centrum*, *BBIC*, ett verktyg för att stärka barns och ungas ställning och göra socialtjänsten mer kunskapsbaserad. I dag använder 286 kommuner *BBIC*, varav 165 har genomfört det fullt ut. Den uppföljning av placerade barns och ungas rättssäkerhet som Socialstyrelsen gjorde under året visar att såväl lagändringar som en ökad användning av *BBIC* har bidragit till en positiv utveckling inom området (Socialstyrelsen 2012c).

Tillsyn av verksamheter för barn och unga

Socialstyrelsen har i uppdrag att granska samtliga hem för vård eller boende som tar emot barn eller unga. Inspektioner ska göras minst två gånger per år, varav åtminstone en inspektion ska vara oanmäld.

I enlighet med uppdraget inspekterade Socialstyrelsen under 2011 alla verksamheter som tar emot barn och unga, både offentliga och enskilda HVB och barn- och ungdomsboenden enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Särskild uppmärksamhet lades på hur barnens vård planeras och följs upp, och på barnens rätt till delaktighet. Socialstyrelsens tillsyn omfattade också de särskilda ungdomshemmen där Statens institutionsstyrelse, SiS, är huvudman. Där granskades hanteringen av de särskilda befogenheterna (Socialstyrelsen 2012c).

Ingen systematisk tillsyn på nationell nivå har genomförts i familjehemmen som är den vanligaste placeringsformen för barn i samhällsvård. Varje regional tillsynsenhet har istället genomfört tillsyn utifrån de frågeställningar man bedömt som mest relevanta i sin region. Tillsyn av socialtjänstens barnavård har också genomförts utifrån klagomål från enskilda. Av Tillsynsrapport 2011 framgår att lång handläggningstid vid anmälan om att barn riskerar att fara illa är ett problem. Det var också stora skillnader mellan kommunerna i bedömningen av om en utredning skulle inledas eller inte. Socialstyrelsen uppmärksammade i flera kommuner att socialtjänsten var passiv och inte inledde någon utredning trots att barnen levde i en utsatt situation och kunde antas behöva insatser (Socialstyrelsen 2011c).

Socialstyrelsen driver också en försöksverksamhet med tillsynsombud för barn och unga som är placerade i familjehem. Denna verksamhet pågår under perioden 2010–2013. Tio kommuner deltar i försöket och för närvarande ingår 58 barn och unga. Tillsynsombuden ska vara personer som barn och unga kan vända sig till direkt. De ska också kunna bilda sig en uppfattning om omhändertagandet och uppföljningen av placeringen (Socialstyrelsen 2012c).

Barn och unga kommer till tals

Socialstyrelsen tillämpar barnperspektivet vid tillsynen genom att bland annat samtala med barn och unga vid inspektionerna. Detta har visat sig mycket värdefullt, dels för att de unga gett information som kommit till användning vid tillsynen, dels för att barnen och ungdomarna fått tillfredsställelse av att uppleva att de kommer till tals och har inflytande på den egna tillvaron. Under året har Socialstyrelsens inspektörer samtalat med 2 600 barn och ungdomar (Socialstyrelsen 2012c).

Socialstyrelsen har också inrättat ett ungdomsråd med ungdomar i åldern 14–18 år som är eller har varit placerade i samhällsvård. Under 2011 har rådet haft tre möten där bland annat skolgång, hälsa och tillsyn diskuterats. Exempel på synpunkter som framkommit är att:

- familjehemmet tillsammans med socialtjänsten måste se till att skolgången kommer i gång omedelbart i samband med placering
- familjehemmet behöver hjälpa till med läsläsning eller se till att eleven får hjälp med det på annat sätt
- ungdomarna behöver mer stöd när placeringen upphör.

Ungdomarnas erfarenhet var att de i alldeles för hög grad var hänvisade till sig själva när placeringen upphörde. Planeringen för utflyttningen behöver starta tidigt och det är viktigt att klargöra hur den unges och familjehemmets relation ska se ut efter utflyttning. Ungdomarna måste också i högre grad få information om hur samhället fungerar.

Socialstyrelsen har tagit fram informationsmaterial till barn och unga som är placerade utanför hemmet. Materialet innehåller information om deras rättigheter och hur de kan komma i kontakt med Socialstyrelsen. Under 2011 ringde över 200 ungdomar till Socialstyrelsens direktnummer 020–120 06 06 för placerade barn och unga (Socialstyrelsen 2012c). De gav uttryck för känslor av rättslöshet och av att de känner att de inte blir respekterade och lyssnade på. Ett mycket påtagligt önskemål var att de ville ha mer kontakt med sina socialsekreterare och att de ville ha betydligt mer information än de fått hittills.

En erfarenhet från 2010 års tillsyn var att det var svårt att få till stånd samtal med barn och ungdomar som bor i bostad med särskild service enligt LSS. Många av dem har funktionsnedsättningar som försvårar kommunikationen. Socialstyrelsen bedömer att det är angeläget att dessa barn och ungdomar kommer till tals i ökad utsträckning och myndigheten har påbörjat ett kompetens- och metodutvecklingsarbete för att uppnå detta (Socialstyrelsen 2011c).

Bättre underlag för kunskapsstyrningen

Genom kunskapssammanställningar, inventeringar och insatser för lokal och regional samverkan har Socialstyrelsen under året förbättrat underlaget för kunskapsstyrning inom området barn och unga.

Flera studier har påvisat att placerade barn har mycket sämre tillgång än andra barn till såväl hälsovård som utbildning. I samarbete med Skolverket har vi därför inlett ett arbete med att ta fram ett praktiskt användbart kunskapsstöd för socialtjänst, hälso- och sjukvård, tandvård samt skola. Detta ska ge vägledning i att tillgodose placerade barns behov av utbildning samt hälso- och sjukvård (Socialstyrelsen 2012c).

Socialstyrelsen har också drivit ett utvecklingsarbete i syfte att öka kunskapen om insatser som förebygger barns och ungas psykiska hälsa. Utvecklingsarbetet sker tillsammans med landstinget och kommunerna i Södermanlands län (Socialstyrelsen 2012c).

Inom ramen för handlingsplanen mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål har Socialstyrelsen tagit fram ett utbildningsmaterial för verksamheter som arbetar med barn och ungdomar. Materialet ger verktyg för att identifiera, samtala och fånga upp barn och ungdomar som riskerar att fara illa eller som far illa på grund av att de har sex mot ersättning eller är utsatta för människohandel för sexuella ändamål, eller far illa på grund av att de lever med en vuxen som säljer sex (Socialstyrelsen 2012c).

Uppföljning och statistik

Under 2010 publicerade Socialstyrelsen för första gången öppna jämförelser för den sociala barn- och ungdomsvården. Under 2011 har vi uppdaterat dessa indikatorer och även utvecklat nya. Tillsammans med Skolverket har vi tagit fram en indikator för utbildningsnivån hos barn som är placerade i samhällsvård. Öppna jämförelser visar att placerade barn har låg utbildningsnivå och att den varierar kraftigt mellan landets kommuner. Fullföljd gymnasieutbildning är en viktig skyddsfaktor för att barn som har varit placerade i samhällsvård ska kunna få ett gott vuxenliv (Socialstyrelsen 2012a).

De öppna jämförelserna av socialtjänstens barn- och ungdomsvård 2011 visar på en del positiva förändringar jämfört med föregående år, men även på kvarstående problem. Fler kommuner uppger nu att socialtjänsten samverkar med bland annat skolan och barnhälsovården. Antalet kommuner som uppger att de har en socialjour som är bemannad dygnet runt med socionomutbildad personal har också ökat. Drygt två av tio kommuner saknar dock en sådan jour som kan vara nödvändig i en akut situation (Socialstyrelsen 2012a).

I januari 2011 fick Socialstyrelsen i uppdrag av regeringen att kartlägga hemlösheten, bland annat i gruppen unga vuxna (18–26 år) som ofta har det svårt på bostadsmarknaden. Stadsmissionen i Stockholm och Rädda Barnen har påtalat att de hemlösa ungdomarna blivit fler. I kartläggningen återfanns unga personer som varit i samhällsvård, men även ungdomar som inte lyckats ta sig in på den ordinarie bostadsmarknaden. Att de inte godkännts på den ordinarie bostadsmarknaden var den enskilt mest inrapporterade orsaken till unga vuxnas hemlöshet. För cirka 40 procent angavs orsaken vara konflikt i familjen, skilsmässa eller våld i familjen. Missbruk och beroende rapporterades vara orsak till hemlöshet för cirka 25 procent av de unga vuxna (Socialstyrelsen 2012a).

Statens kulturråd

Under 2011 har Kulturrådet arbetat för ett starkt barn- och ungdomsperspektiv i bidragsgivningen och kan konstatera att det har haft starkt genomslag och i huvudsak ligger på en nivå i linje med myndighetens strategi.

Uppföljningen av Skapande skola visar att uppskattningsvis hälften av alla ungdomar i årskurs 7–9 nåddes av stöd inom ramen Skapande skola under läsåret 2010/11. I februari 2012 publicerades rapporten *Skapande skola – en nulägesanalys* som beskriver utfallet av bidragsfördelningen för läsåret 2010/11.

Ökad kunskap om barn- och ungdomskultur

Barns och ungas rätt till kultur är ett särskilt prioriterat område av regeringen. En utgångspunkt för arbetet är FN:s barnkonvention som stadgar varje barns rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet.

För att denna rättighet ska kunna säkerställas har Kulturrådets styrelse beslutat att minst 30 procent av myndighetens beviljade bidragsmedel ska gå till verksamhet och projekt som direkt kommer barn och unga till del. Som barn och unga räknas åldrarna 0–18 år. Barnperspektivet ska integreras i all verksamhet. Under 2011 gick cirka 33 procent (2010 cirka 34 procent) av Kulturrådets bidrag till verksamheter som rör barn och unga.

Det är viktigt att observera att beräkningarna för 2011 är exklusive de statliga medel som fördelats till de fem landstingen inom kultursamverkansmodellen eftersom sådan information inte finns redovisad i kulturplanerna utan kan analyseras först när landstingens redovisningar av 2011 års verksamhet föreligger våren 2012. I dessa fem landsting finns stora institutioner, framför allt inom teater-, dans- och musikområdet, med omfattande verksamhet med inriktning mot barn och unga.

Kulturrådets styrelse beslutade den 21 december 2011 om föreskrifter för den första kvantitativa uppföljningen av bidrag till regional kulturverksamhet genom kultursamverkansmodellen. De landsting som fördelar statsbidrag enligt *Kultursamverkansförordningen* (2010:2012) ska redovisa till Kulturrådet hur landstinget har fördelat medlen inom olika konstområden. För att kunna följa hur stor andel av kulturverksamheterna som vänder sig till barn och ungdomar innehåller föreskrifterna särskilda anvisningar för hur barn- och ungdomsverksamhet ska redovisas. Det gäller exempelvis antal föreställningar, konserter, utställningar och programaktiviteter i var och en av landstingets kommuner. Redovisningen ska vara uppdelad på:

- totalt
- varav för barn och unga 0–18 år.

Där så är möjligt ska redovisningen även vara uppdelad på följande åldersgrupperingar:

- 0–12 år
- 13–18 år
- 19–25 år
- 26– uppåt.

Denna åldersindelning bygger på Ungdomsstyrelsens förslag i rapporten *När, var, hur – om ungas kultur* (Ungdomsstyrelsen 2011b). Landstingen ska även redovisa andelen publik i de ovanstående åldersgrupperna. Kulturrådet kommer under 2012 att förändra ansöknings- och redovisningsblanketter även för övrig bidragsgivning så att ovanstående åldersindelning används.

Under hösten 2011 genomfördes den nationella konferensen *Av egen kraft* i Karlstad. Konferensen planerades i samarbete mellan Kulturrådet, Region Värmland, SKL, Ungdomsstyrelsen och Skolverket. Konferensen samlade mer än 400 deltagare till föreläsningar, seminarier och workshops kring barns och ungas kulturmöten och egna kulturutövande. Syftet med konferensen var att inspirera, förmedla kunskap och erfarenheter samt skapa möten mellan tjänstemän och politiker inom kultur-, utbildnings- och social sektor samt lärare och kulturutövare.

Kulturrådet följer på olika sätt kontinuerligt utvecklingen inom barn- och ungdomskulturområdet. Workshopen *Mer än en barnlek – en kulturstrategi för barn och unga* på Nationalmuseum den 30 maj 2011 var ett samarbete mellan Kulturrådet, Nationalmuseum, Riksteatern och Riksställningar som anordnades för att skapa kunskapsutbyte mellan de statliga kulturmyndigheter som under 2011 formulerat en barn- och ungdomsstrategi. Kulturrådet medverkade också vid ett stort antal möten och konferenser om barn- och ungdomskultur, bland annat Riksförbundet Sveriges museers vårmöte, Kulturutskottets offentliga utfrågning om barns och ungas rätt till kultur samt Nordiskt kulturforum i Helsingfors.

Kulturrådet ingår i samordningsforumet för ett större barn- och ungdomsnätverk på generaldirektörsnivå där ett 20-tal myndigheter medverkar. Samarbetet i nätverket äger rum i tematiska ämnesgrupper som bemannas av handläggare. Flera aktiviteter som kommer att genomföras under 2012 har initierats i arbetsgruppen, exempelvis en jämförande sammanställning av de medverkande myndigheternas bidragsgivning på barn- och ungdomskulturområdet och ett samarbete mellan Skolverket och Kulturrådet kring läsfrämjande. Barn- och ungdomsperspektivet ska vara väl integrerat i Kulturrådets beslut. Därför utvecklas myndighetens barnkulturstrategi under 2012.

Arbetet är också länkat till genomförandet av den nationella strategin för barnkonventionen som beslutades av riksdagen 2010. Kulturrådet har ett särskilt ansvar för att driva på utvecklingen inom området barns kulturella rättigheter och arbetar därför för ökad samverkan mellan statliga myndigheter, dels genom arbetsgruppen för barns rätt till kultur, dels genom direkt dialog med exempelvis Skolverket och Ungdomsstyrelsen.

Tillväxtverket

Ungas innovationskraft är ett delat uppdrag mellan de två myndigheterna Tillväxtverket och Verket för innovationssystem (VINNOVA). Syftet med programmet är att möjliggöra att fler unga förverkligar sina idéer samt tillvarata ungas perspektiv för ökad innovationskraft i Sverige. Programmets mål är att innovationsstödsystemets aktörer ska bli bättre på att ta tillvara ungas innovationskraft samt på att stimulera, utveckla och kommersialisera ungas idéer genom programmets olika insatser. Inom programmet läggs stor vikt vid att arbeta nära målgruppen unga och att involvera dem i programmets olika delar. För att göra det tillsattes en Advisory Board i februari 2011 bestående av sexton personer i åldern 18–30 år från hela Sverige. Deras uppgift är att vara rådgivande i utformning av insatser och aktiviteter, komma med idéer till förändringar och sprida information om programmet.

Ungdomsstyrelsen

Ungdomsstyrelsen arbetar för att unga ska få tillgång till inflytande och välfärd. Det gör vi genom att ta fram och förmedla kunskap om ungas levnadsvillkor. Myndigheten fördelar också bidrag till ideella organisationer i form av organisations- och projektbidrag samt till internationellt samarbete inom ungdomsområdet.

Under 2011 producerade Ungdomsstyrelsen 13 utredningar och rapporter. De viktigaste var *Fokus 11 – En analys av ungas bostadssituation* (2011a), *Ung idag 2011* (2011c) och *När var hur – om ungas kultur* (2011b).

I *Fokus 11* (Ungdomsstyrelsen 2011a) redovisar vi statistik om ungas boende och en omfattande genomgång av tidigare forskning om unga på bostadsmarknaden. Fokus 11 utgör sammantaget en uppdaterad beskrivning av ungas bostadssituation och sett till bredden saknar rapporten tidigare motsvarighet. I *Fokus 11* lämnar vi också förslag om hur ungas möjligheter på bostadsmarknaden kan förbättras.

När var hur (Ungdomsstyrelsen 2011b) ger en fördjupad analys av ungas kulturutövande på fritiden, den offentliga medelstilledningen till utövandet samt förslag på framtida statistiska sammanställningar. I utredningen framkommer att kultur är en mycket viktig del av ungas liv och att det är något många ägnar sig åt. Det finns dock skillnader beroende på en rad bakgrundsfaktorer som kön, boende, sexuell läggning och sociala förhållanden. Vem som börjar utöva kultur och på vilka arenor är fortfarande inte jämlikt. Området har tidigare varit sparsamt belyst och rapporten gav ny kunskap, inte minst uppmärksammas skillnader mellan killars och tjejers kulturutövning och offentlig medelstilledning.

Förutom ovan nämnda rapporter producerades en rad skrifter inom Temagruppen Unga⁸⁷ i arbetslivet. I *Unga som varken arbetar eller studerar – hur många är de och vad gör de?* (Temagruppen Unga i arbetslivet 2011b) presenteras en ny analysmodell för att beskriva unga mellan 16 och 25 år som varken arbetar eller studerar. I *Det lönar sig, en analys av 28 arbetsmarknadsprojekts samhällsekonomiska potential* (Temagruppen Unga i arbetslivet 2011a) tittade gruppen bland annat på den ekonomiska nyttan av olika arbetsmarknadsprojekt.

Ungdomsstyrelsen har även i uppdrag att sprida kunskap om ungas villkor. Under året genomfördes spridningsuppdraget framför allt genom de utbildningsuppdrag som myndigheten har fått i uppdrag av regeringen. De handlade främst om att förebygga att unga blir gifta mot sin vilja, om att förebygga ungas sexuella exponering och exploatering på internet samt om att skapa mötesplatser som är öppna och tillåtande med särskilt fokus på unga homo- och bisexuella samt transpersoner. Ett stort antal utbildningar och konferenser genomfördes under 2011.

Från årsskiftet 2011/12 har Ungdomsstyrelsen huvudansvaret för ett myndighetsnätverk kring barn- och ungdomsfrågor. Myndighetsnätverket har sin utgångspunkt i barnkonventionen och fokuserar på barnets rättigheter. Genom samverkan vill de cirka 20 deltagande myndigheterna identifiera och samordna insatser som berör barn och unga.

Ungdomsstyrelsen ska stödja kommunerna i deras ungdomspolitiska arbete. Under året genomfördes en kartläggning av Ungdomsstyrelsens stöd till den kommunala ungdomspolitiken 1997–2011 och en strategi för framtida insatser, *Från stat till kommun* (Ungdomsstyrelsen 2012). Syftet med strategin är att förtydliga och öka effekten av Ungdomsstyrelsens stöd till kommunerna genom att bidra till ett kunskapsbaserat arbetssätt och stärka ungdomsperspektivet i kommunernas verksamhet.

En av de viktigaste prioriteringarna var fortsatt utveckling av verktyget Lupp®, lokal uppföljning av ungdomspolitiken. Lupp® är en enkät för att kommuner, stadsdelar och regioner på ett enkelt sätt ska kunna ta reda på hur ungas situation ser ut. Drygt hälften av Sveriges kommuner har någon gång genomfört Lupp. En annan prioritering var att hitta former för att stödja kommunerna i deras arbete för unga som varken är i arbete eller studier.

Ungdomsstyrelsen har i uppdrag att fördela statsbidrag till integrations-, jämställdhets- och folkrörelseorganisationer samt till projekt. De väsentligaste bidragen är organisations- och projektbidragen. Dessa går till ungdomsorganisationer, organisationer bildade på etnisk grund, kvinnors organisering samt organisationer för homosexuella, bisexuella, transsexuella eller personer med könsöverskridande identitet eller uttryck. År 2011 fördelades 255 782 673 kronor i organisationsbidrag till 313 organisationer medan projektbidragen uppgick till 84 933 954 kronor och fördelades till 192 organisationer.

---

⁸⁷ Temagruppen Unga i arbetslivet är ett samarbetsprojekt mellan flera myndigheter (Arbetsförmedlingen, Socialstyrelsen, Skolverket, Försäkringskassan och Ungdomsstyrelsen) och organisationerna Sveriges Kommuner och Landsting och Communicare. Projektet är finansierat av Europeiska socialfonden (ESF) och syftar till att lyfta framgångsrika metoder och motverka strukturella hinder för unga som varken arbetar eller studerar.

Ungdomsstyrelsen är även nationellt kontor för de EU-program inom ungdomsområdet som regeringen beslutar om. Myndigheten ansvarar för att programmen genomförs i Sverige. Inom ramen för Ung och Aktiv i Europa handläggs och beviljas bidrag till bland annat organisationer och kommuner för att ge unga människor möjlighet till internationella erfarenheter, öka deras samhällsengagemang och stötta ungdomssamarbeten inom EU.

En av prioriteringarna i Ung och Aktiv i Europa är inkludering av unga med begränsade möjligheter. Syftet är att programmet ska vara tillgängligt för alla och att unga med särskilda behov ska kunna få mer stöd. Det kan handla om unga med sociala eller ekonomiska problem, att man har en funktionsnedsättning eller en mindre bra hälsa, det kan också vara kulturella omständigheter eller geografiska hinder.

Valmyndigheten

Inför ett val genomför Valmyndigheten insatser för att informera alla röstberättigade om när, var och hur de kan rösta. Valmyndigheten anpassar även budskap och kanaler för att särskilt nå unga väljare, till exempel genom att informera om brevröstning från utlandet på särskilda webbplatser. Under 2011 har Valmyndigheten inte genomfört några särskilda insatser för de unga röstberättigade utöver de informationsinsatser som gjordes för samtliga röstberättigade inför omvalen den 15 maj 2011. Oavsett valår erbjuder Valmyndigheten lättillgänglig information på sin webbplats om hur valsystemet fungerar. Valmyndigheten har även information som är särskilt riktad till lärare i högstadiet och gymnasiet för att användas i undervisning om val till kommande generationer röstberättigade.

Referenser

Regeringsbeslut U2011/6675/UC *Uppdrag att vidareutveckla uppföljningen av ungas levnadsvillkor.*

Socialstyrelsen (2011a). *Implementeringen av MultifunC – ett program för institutionsbehandling av ungdomar med svåra beteendeproblem.* www.socialstyrelsen.se juni 2011. Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2011b). *Insatser till barn och unga med psykisk ohälsa. Uppföljning av 2010 års statsbidrag för en förstärkt vårdgaranti.* www.socialstyrelsen.se juli 2011. Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2011c). *Tillsynsrapport 2011. Hälso- och sjukvård och socialtjänst.* www.socialstyrelsen.se maj 2011. Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2012a). *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär.* www.socialstyrelsen.se. Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2012b). *Tillståndet och utvecklingen inom hälso- och sjukvård och socialtjänst. Lägesrapport 2012.* www.socialstyrelsen.se februari 2012. Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2012c). *Årsredovisning 2011.* Socialstyrelsen.

Temagruppen Unga i arbetslivet (2011a). *Det lönar sig, en analys av 28 arbetsmarknadsprojekts samhällsekonomiska potential.* Skrifter från Temagruppen Unga i arbetslivet 2011:2. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Temagruppen Unga i arbetslivet (2011b). *Unga som varken arbetar eller studerar – hur många är de och vad gör de?* Skrifter från Temagruppen Unga i arbetslivet 2011:1. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2011a). *Fokus 11 – En analys av ungas bostadssituation.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2011b). *När var hur – om ungas kultur. En analys av ungas kulturutövande på fritiden.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2011c). *Ung idag 2011.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012). *Från stat till kommun – En kartläggning av Ungdomsstyrelsens stöd till den kommunala ungdomspolitiken 1997–2011 och en strategi för framtida insatser.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

REGERINGEN

Bilaga

Regeringsbeslut

11:7

2011-12-01

U2011/6675/UC

Utbildningsdepartementet

Ungdomsstyrelsen

Box 17801

118 94 STOCKHOLM

Uppdrag att vidareutveckla uppföljningen av ungas levnadsvillkor

---

Regeringens beslut

Som ett underlag för den ungdomspolitiska proposition, som aviserades i budgetpropositionen för 2012 (prop. 2011/12:1), uppdrar regeringen åt Ungdomsstyrelsen att särskilt analysera hur uppföljningssystemet för ungdomspolitiken kan utvecklas när det gäller både innehåll och periodicitet i rapporteringen.

Ungdomsstyrelsen ska, efter samråd med berörda myndigheter, se över antalet indikatorer samt deras kvalitet och relevans, så att en vidareutveckling av uppföljningen ska få ökad betydelse och användbarhet hos berörda aktörer. Ungdomsstyrelsen ska även analysera formatet för redovisning av indikatorerna och utveckling av uppföljningssystemet i övrigt. I arbetet ska Ungdomsstyrelsen beakta Statskontorets rapport Ett effektivare uppföljningssystem för den nationella ungdomspolitiken (Statskontoret 2010:25). Utifrån analysen av uppföljningssystemet ska Ungdomsstyrelsen föreslå förbättringsområden och om behov finns även lämna förslag på nya indikatorer.

Ungdomsstyrelsen ska också analysera hur synergier kan nås mellan arbetet med indikatorer i Sverige och det arbete som sker på området i Europeiska unionen.

Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 28 september 2012.

Vidare uppdrar regeringen åt följande myndigheter att, enligt nuvarande indikatorer, följa upp utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor under 2012 och 2013:

- Arbetsförmedlingen
- Arbetsmiljöverket
- Brottsförebyggande rådet
- Boverket
- Centrala studiestödsnämnden
- Försäkringskassan
- Högskoleverket
- Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser
- Kronofogdemyndigheten
- Skatteverket
- Socialstyrelsen
- Statens folkhälsoinstitut
- Statens kulturråd
- Statens skolverk
- Tillväxtverket
- Ungdomsstyrelsen
- Valmyndigheten

Rapporteringen av indikatorerna avser statistik för 2011 och 2012. Uppföljningen ska göras med utgångspunkt i de indikatorer som de berörda myndigheterna genom ett tidigare regeringsuppdrag (U2004/5004/UNG m.fl.) har identifierat i samarbete med Ungdomsstyrelsen (Ungdomsstyrelsens skrifter 2005:6). Indikatorerna ska belysa levnadsvillkoren för unga mellan 13 och 25 år. I de fall som indikatorer har identifierats för ungdomar i ett annat åldersintervall ska detta i stället användas. Redovisningen ska belysa skillnader i utvecklingen av indikatorerna beroende på kön och ålder, samt om möjligt, även skillnader mellan inrikes och utrikes födda och skillnader beroende av geografisk hemvist, sexuell läggning och funktionsnedsättning.

Myndigheterna ska sätta relevanta indikatorer i relation till situationen i befolkningen som helhet, samt ge en bild av hur respektive indikator utvecklats över tid. Myndigheterna ska också redovisa om de har genomfört några särskilda åtgärder i syfte att förbättra ungdomars levnadsvillkor. Myndigheternas redovisning ska också innehålla en kommentar om ungas levnadsvillkor inom området, samt om möjligt till situationen internationellt.

Myndigheternas redovisning av uppdraget ska göras i en rapport till Ungdomsstyrelsen senast den 15 mars 2012 respektive den 15 mars 2013. Ungdomsstyrelsen ska samverka med och stödja de berörda myndigheterna i arbetet med att följa upp ungdomars levnadsvillkor. Berörda myndigheter kan vid behov komma överens med Ungdomsstyrelsen om en annan tidpunkt för redovisning av uppdraget. Redovisningen ska tillställas Ungdomsstyrelsen med kopia till respektive myndighets ansvariga departement i Regeringskansliet. Uppdraget ska genomföras inom myndigheternas befintliga ekonomiska ramar och verksamhet.

Ungdomsstyrelsen ska göra en sammanställning av berörda myndigheters uppföljning av indikatorer. Sammanställningen av indikatorer för 2011 ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 15 juni 2012. Sammanställningen av indikatorer för 2012 ska redovisas senast den 14 juni 2013.

Skälen för regeringens beslut

I samband med den ungdomspolitiska propositionen *Makt att bestämma – rätt till välfärd* (prop. 2004/05:2) infördes ett nytt uppföljningssystem för ungdomspolitiken. Uppföljningen av indikatorer är en del av detta system och syftar till att skapa en bred kontinuerlig uppföljning av ungdomars levnadsvillkor inom samtliga huvudområden för ungdomspolitiken. Sedan 2006 har ett femtontal myndigheter haft i uppdrag att årligen redovisa totalt omkring 80 indikatorer som belyser utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor. Myndigheterna har, i samråd med Ungdomsstyrelsen, själva identifierat vilka indikatorer som är relevanta att redovisa inom sina respektive verksamhetsområden. Utöver att redovisa egna identifierade indikatorer ingår det i Ungdomsstyrelsens uppdrag (IJ2010/2002/UF) att sammanställa de inrapporterade indikatorerna från övriga myndigheter i en särskild rapport (rapportserien Ung idag). Syftet med en särskild sammanställning är att den ska ge en samlad bild av hur ungdomars levnadsvillkor har utvecklats under året och utgör ett underlag för regeringens politik. För att inte bryta kontinuiteten i uppföljningssystemet bör uppdraget att följa utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor som berörda myndigheter fick under 2010 förlängas i ytterligare två år.

Statskontoret har på regeringens uppdrag genomfört en utvärdering av uppföljningssystemet för den nationella ungdomspolitiken (IJ2010/186/UF). Uppdraget finns redovisat i rapporten *Ett effektivare uppföljningssystem för den nationella ungdomspolitiken* (Statskontoret 2010:25). Rapporten kommer tillsammans med Ungdomsstyrelsens analys att utgöra ett underlag för regeringens arbete med den ungdomspolitiska proposition, som kommer att presenteras under innevarande mandatperiod.

På regeringens vägnar

Nyamko Sabuni

Elisabet Modée

Kopia till

Justitiedepartementet/D och KRIM
Socialdepartementet/FS, PBB, SK och SF
Finansdepartementet/SKA S3
Utbildningsdepartementet/GV, SF, S och UH
Miljödepartementet/H
Näringsdepartementet/AS och ENT
Kulturdepartementet/KA och KV
Arbetsmarknadsdepartementet/A och ARM
Riksdagen, kulturutskottet
Brottsförebyggande rådet
Valmyndigheten
Försäkringskassan
Socialstyrelsen
Statens folkhälsoinstitut
Skatteverket
Kronofogdemyndigheten
Statens skolverk
Högskoleverket
Centrala studiestödsnämnden
Boverket
Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser
Tillväxtverket
Statens kulturråd
Myndigheten för kulturanalys
Arbetsförmedlingen
Arbetsmiljöverket

© Ungdomsstyrelsen 2012:2

ISSN 1651-2855

ISBN 978-91-85933-56-3

projektledare Anna Westin

språkgranskning Ingrid Bohlin

omslag Christián Serrano

distribution Ungdomsstyrelsen, Box 17801, 118 94 Stockholm

webbplats www.ungdomsstyrelsen.se

e-post info@ungdomsstyrelsen.se

tfn 08-566 219 00, *fax* 08-566 219 98

UNGDOMSSTYRELSEN

är en myndighet som tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor.

Vi ger stöd till föreningsliv och kommuner samt till internationellt samarbete.

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se